

Nr 142

Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i föräldrabalken, m. m.; given den 4 oktober 1974.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden, föreslå riksdagen att bifalla de förslag om vars avlåtande till riksdagen föredraganden hemställt.

CARL GUSTAF

CARL LIDBOM

Propositionens huvudsakliga innehåll

Propositionen innehåller förslag till ändringar i förmynderskapslagstiftningen m. m. Bl. a. föreslås att grunderna för omyndighetsförklaring begränsas. En person skall enligt förslaget kunna förklaras omyndig endast om han på grund av psykisk sjukdom, hämmad förståndsutveckling eller psykisk abnormitet av annat slag är ur stånd att vårda sig eller sin egendom och det inte är tillräckligt att god man förordnas för honom eller att han på annat mindre ingripande sätt får bistånd i vården av sina angelägenheter. Samtidigt föreslås ökade möjligheter att förordna god man för den som behöver bistånd i ekonomiska eller rättsliga angelägenheter eller i vården om sin person.

De processuella reglerna om omyndighetsförklaring och hävande av omyndighetsförklaring föreslås bli ändrade så att den enskildes rätts-säkerhet stärks och man får bättre garantier för att en omyndighetsförklaring blir hävd när skäl för den inte längre föreligger.

När det gäller förmyndarnas uppgifter betonas att de inte bara skall syssla med ekonomisk förvaltning utan också sörja för den omyndiges person. Reglerna om placering av den omyndiges medel föreslås bli ändrade så att förmyndarna får större möjlighet att placera medlen i värdesäkra tillgångar. Vidare föreslås vissa lättnader i förmyndarnas redovisningsskyldighet.

Förmynderskap skall enligt propositionen alltjämt stå under kontroll av överförmyndaren och rätten. Det nuvarande systemet med kommunalvalda överförmyndare behålls. Kommunerna får dock möjlighet att i stället för

överförmyndare utse överförmyndarnämnder i enlighet med den ordning som nu gäller i Stockholm. Reglerna om ersättning till överförmyndare ändras så att verksamheten inte längre skall bekostas genom avgifter från de omyndiga utan i stället betalas av kommunerna.

Även de nuvarande bestämmelserna om ersättning till förmyndare ändras. Det slås fast att förmyndaren har rätt till arvode inte bara för den ekonomiska förvaltningen utan också för vården av den omyndiges person. Arvodet skall i varje särskilt fall bestämmas av överförmyndaren med ledning av grunder som fastställs av kommunen. Arvodet skall utges av den omyndige i den mån hans beräknade årsinkomst överstiger två basbelopp eller, om ej särskilda omständigheter föranleder annat, han har tillgångar till ett värde överstigande fyra basbelopp. I annat fall skall förmyndararvodet betalas av kommunen.

God man föreslås bli berättigad till arvode med belopp som överförmyndaren bestämmer. Överförmyndaren skall också avgöra i vad mån arvodet skall utges av den för vilken den gode mannen har förordnats eller av kommunen.

Propositionen innehåller slutligen förslag till ändringar i ärvdabalken som syftar till en förstärkt kontroll över boutredningsmans förvaltning. Det föreslås också en särskild lag om avveckling av äldre godmanskap.

Huvuddelen av de nya bestämmelserna föreslås träda i kraft den 1 januari 1975.

1 Förslag till

Lag om ändring i föräldrabalken

Härigenom förordnas i fråga om föräldrabalken

dels att 13 kap. 3 §, 15 kap. 16 §, 17 kap. 7§, 19 kap. 3,4 och 6 §§ samt 21 kap. 14§ skall upphöra att gälla.

dels att 9 kap. 5 §, 10 kap. 1 och 8 §§, 11 kap. 4, 5 och 8 §§, 12 kap. 1 och 6 §§, 13 kap. 1, 4 och 8 §§, 14 kap. 2, 7, 8 och 11 §§, 15 kap. 4, 5, 8, 9, 12, 14, 15, 17 och 19 §§, 16 kap. 6 och 7 §§, 17 kap. 1 och 2 §§, 18 kap. 3, 5, 7, 10 och 11 §§, 19 kap. 2, 5 och 7 – 16 §§ samt 20 kap. 2, 16–19, 21, 28–30, 33, 35, 37 och 38 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

dels att i balken skall införas fyra nya paragrafer, 12 kap. 7§, 19 kap. 17 och 18 §§ samt 20 kap. 24 a §, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

9 kap.

5 §

Idkar underårig, som fyllt sexton år, näring med tillstånd varom i 15 kap. 13 § sägs, äge han ingå sådana rättshandlingar, som falla inom området för rörelsen. Vad nu är stadgat gälle dock ej i fråga om rättshandling som avses i 15 kap. 15 eller 16 §.

Idkar underårig, som fyllt sexton år, näring med tillstånd varom i 15 kap. 13 § sägs, äge han ingå sådana rättshandlingar, som falla inom området för rörelsen. Vad nu är stadgat gälle dock ej i fråga om rättshandling som avses i 15 kap. 15 §.

10 kap.

1 §¹

Den som fyllt aderton år skall av rätten förklaras omyndig:

1. om han på grund av *sinnessjukdom, sinnesslöhet eller annan rubbning av sjuksjukheten* är ur stånd att vårda sig eller sin egendom;

2. om han genom *slöseri eller annan grov vanvård av sin egendom eller eljest genom otillbörligt förfarande med avseende å egendomen äventyrar sin eller sin familjs välfärd*;

3. om han är *hemfallen åt missbruk av rusgivande medel och i följd därav icke kan vårda sig eller sin egendom*; eller

4. om han på grund av *sjukdom, försvagat hälsotillstånd, lyte, oerfarenhet eller annan orsak behöver*

Den som fyllt aderton år skall av rätten förklaras omyndig, om han på grund av *psykisk sjukdom, hämmad förståndsutveckling eller psykisk abnormalitet av annat slag* är ur stånd att vårda sig eller sin egendom *och det icke är tillräckligt att god man förordnas för honom eller att han på annat mindre ingripande sätt får bistånd i vården av sina angelägenheter.*

¹ Senaste lydelse 1974: 236.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

annans bistånd i vården av sina angelägenheter och av sådan anledning själv begär att bli förklarad omyndig eller samtycker därtill.

8 §

Omyndighetsförklaring skall av rätten hävas, om den omyndige finnes vara i stånd att själv taga vård om sina angelägenheter.

Omyndighetsförklaring skall av rätten hävas, om skäl för omyndighetsförklaring icke längre föreligger.

11 kap.

4 §

Den som själv är omyndig må ej vara förmyndare; och upphøre därför förmyndares befattning, om han varder förklarad omyndig.

Har förmyndare förordnats enligt 3 § första stycket på grund av att fader eller moder är underårig, gäller förordnandet till dess fadern eller modern har uppnått myndig ålder.

5 §

När förmyndare skall förordnas, skall därtill utses en rättrådig, erfaren och i övrigt lämplig man eller kvinna, helst någon som är med den omyndige besläktad eller besvägrad eller eljest står honom nära.

När förmyndare skall förordnas, skall därtill utses en rättrådig, erfaren och i övrigt lämplig man eller kvinna.

För underåriga syskon bör gemensam förmyndare förordnas, såvida icke särskilda skäl tala däremot.

8 §

Ej må någon undandra sig att på grund av förordnande vara förmyndare i andra än följande fall:

1. om han uppnått en ålder av sextio år;

2. om han på grund av sjukdom eller försvagat hälsotillstånd icke utan avsevärd olägenhet kan utöva förmynderskapet;

3. om han till följd av befattning i statens eller kommuns tjänst skulle av förmynderskapet oskäligt betungas;

4. om han redan förut innehar två förmynderskap för andra än egna barn eller ett sådant förmynderskap av vidlyftig beskaffenhet, därvid förmynderskap för flera underåriga syskon räknas såsom ett;

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

5. om han genom förmynderskapet skulle bli nödsakad att eftersätta egna angelägenheter av synnerlig vikt;

6. om han skall tillsammans med annan utöva förmynderskapet eller vårdnaden om den omyndige skall tillkomma annan;

7. om han förpliktas att ställa säkerhet för den omyndiges egendom.

Utövas förmynderskapet för underårig av föräldrarna eller en av dem, äge förmyndaren på begäran bli entledigad från förmynderskapet allenast om annan förordnas till medförmyndare eller han förpliktas att ställa säkerhet för den omyndiges egendom.

Förmyndare äger på begäran bli entledigad från förmynderskapet. Vad nu sagts gäller dock ej, om förmynderskapet för underårig utövas av föräldrarna eller en av dem och särskilda skäl tala mot att förmyndaren entledigas.

12 kap.

1 §²

Förmynderskap för underårig skall inskrivas, då fader eller moder avlider eller då dessförinnan egendom, som skall stå under förmyndarens förvaltning, annorledes än genom upptagande av lån tillfaller den underårige eller någon rättens åtgärd vidtages i fråga som rör förmynderskapet.

Förmynderskap för underårig skall inskrivas, då

1. särskild förmyndare förordnas för den underårige,

2. den underårige annorledes än genom upptagande av lån har förvärvat egendom, som skall stå under förmyndarens förvaltning och som till sitt värde överstiger ett belopp motsvarande två gånger gällande basbelopp enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring,

3. rätten av annan särskild anledning finner att inskrivning bör ske.

Inskrivningen skall ske hos rätten i den ort, där den som utövar förmynderskapet har hemvist inom riket eller, om inskrivningen föranledes av att fader eller moder som ensam utövat förmynderskapet avlidit, där denne senast haft sådant hemvist. Hava föräldrar till barn i äktenskap, som utöva förmynderskapet gemensamt, skilda hemvist, skall inskrivningen ske där fadern har hemvist eller, om den föranledes av fråga om moderns entledigande från förmynderskapet, där hon har hemvist. Finnes ej domstol som efter vad ovan stadgas är behörig att verkställa inskrivningen, skall denna ske vid Stockholms tingsrätt.

² Senaste lydelse 1971:870.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 §

Då rätten meddelat beslut om inskrivning av förmynderskap, skall anteckning därom ske i förmynderskapsbok, som föres vid rätten.

Närmare bestämmelser om förmynderskapsbokens förande så ock om vissa åtgärder som åligga rätten med avseende å förmyndarvården givas av Konungen.

7 §

Finner rätten sedan förmynderskap inskrivits att grund för inskrivning icke längre föreligger, kan rätten besluta att inskrivningen skall upphöra.

13 kap.

1 §

Förmyndaren har, såvitt ej annat skall gälla på grund av lag eller villkor vid förvärf genom gåva eller testamente, att förvalta myndlingens förmögenhet och företräda honom i angelägenheter som röra denna.

Förmyndaren har att sörja för myndlingens person samt att förvalta myndlingens förmögenhet och företräda honom i angelägenheter som röra denna.

Vad i första stycket sagts om förmyndarens befattning med myndlingens förmögenhet gäller ej, om annat föreskrives i lag, och ej heller i den mån fråga är om egendom som förvärvats genom gåva, testamente eller förmånstagareförordnande angående försäkring och det som villkor för förvärfvet föreskrivits att egendomen skall stå under särskild förvaltning av annan än förmyndaren, utan medbestämmanderätt för denne, samt det tillika angivits av vem förvaltningen skall utövas. Är sådan särskild förvaltning anordnad, skall förvaltaren årligen till förmyndaren lämna redovisning över den förvaltade egendomen.

I fråga om vårdnaden om underårig finnas bestämmelser i 6 kap.

3 §

Det åligger förmyndaren för den som är förklarad omyndig att sörja för myndlingens person, i den mån

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

det med hänsyn till grunden för omyndighetsförklaringen eller eljest finnes nödigt.

Med avseende å vårdnaden om underårig stadgas i 6 kap.

4 §

Förmyndaren skall med omsorg och nit vårda myndlingens rätt och främja hans bästa.

Förmyndaren skall med omsorg och nit vårda myndlingens rätt och främja hans bästa. *Han skall därvid se till att myndlingens medel i skälighet omfattning användas till hans nytta.*

8 §

Har omyndig flera förmyndare, skola de, såvitt rör egendomen, handhava förmynderskapet gemensamt; dock må rätten förordna, att tillgångarna skola förvaltning på visst sätt emellan fördelas, eller att, med bibehållande i övrigt av gemensam förvaltning, vissa tillgångar skola förvaltas av en förmyndare ensam. Den som skall ensam råda över vissa tillgångar må ock ikläda den omyndige sådana förbindelser som falla inom området för dessa tillgångars förvaltning.

Tillkommer ej vårdnaden om underårig föräldrarna eller en av dem, skall vårdnaden, om flera förmyndare förordnas, utövas av den bland förmyndarna som rätten utser därtill. Denne må, om det finnes lämpligt, av rätten befrias från skyldigheten att deltaga i handhavandet av den omyndiges övriga angelägenheter. Har den som är förklarad omyndig flera förmyndare, förordne rätten en av dem att hava den omsorg om myndlingens person, varom i 3 § sägs.

Kunna, där den omyndige har flera förmyndare, dessa ej enas i ärendet, vari avgörandet tillkommer dem, gälle den mening som överförmyndaren finner sig kunna biträda. Är fråga om åtgärd, vartill överförmyndarens eller rättens samtycke erfordras, må samtycke till åtgärden givas utan hinder av meningsskiljaktighet mellan förmyndarna. Innan i dessa fall beslut meddelas, skall överförmyndaren eller rätten bereda medförmyndare tillfälle att yttra sig.

Tillkommer ej vårdnaden om underårig föräldrarna eller en av dem, skall vårdnaden, om flera förmyndare förordnas, utövas av den bland förmyndarna som rätten utser därtill. Denne må, om det finnes lämpligt, av rätten befrias från skyldigheten att deltaga i handhavandet av den omyndiges övriga angelägenheter. Har den som är förklarad omyndig flera förmyndare, förordne rätten en av dem att hava den omsorg om myndlingens person, varom i 1 § sägs.

Kunna, där den omyndige har flera förmyndare, dessa ej enas i ärendet, vari avgörandet tillkommer dem, gälle den mening som överförmyndaren finner sig kunna biträda. Är fråga om åtgärd, vartill överförmyndarens samtycke erfordras, må samtycke till åtgärden givas utan hinder av meningsskiljaktighet mellan förmyndarna. Innan i dessa fall beslut meddelas, skall överförmyndaren bereda medförmyndare tillfälle att yttra sig.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

14 kap.

2 §³

Förmyndare, som för omyndig delägare i oskiftat dödsbo deltagar i rättshandling vid förvaltningen av den dödes egendom, vare pliktig att till rättshandlingen inhämta överförmyndarens *eller rättens* samtycke, såframt sådant samtycke erfordras för giltigheten av dylik rättshandling vid förvaltningen av omyndigs egendom.

Mot borgenär i dödsboet eller annan, vars rätt är beroende av utredningen, står förmyndaren, såvitt angår skada genom hans åtgärd eller försummelse, i ansvar efter vad i ärvdabalken stadgas.

Förmyndare, som för omyndig delägare i oskiftat dödsbo deltagar i rättshandling vid förvaltningen av den dödes egendom, vare pliktig att till rättshandlingen inhämta överförmyndarens samtycke, såframt sådant samtycke erfordras för giltigheten av dylik rättshandling vid förvaltningen av omyndigs egendom.

7 §

Inhämtas ej överförmyndarens *eller rättens* samtycke, då detta enligt 2, 3, 5 eller 6 § bort ske, skall vad för sådant fall är stadgat beträffande förvaltning av omyndigs egendom äga motsvarande tillämpning.

Inhämtas ej överförmyndarens samtycke, då detta enligt 2, 3, 5 eller 6 § bort ske, skall vad för sådant fall är stadgat beträffande förvaltning av omyndigs egendom äga motsvarande tillämpning.

8 §

Äger omyndig del i dödsbo, skall förmyndaren, så snart ske kan efter det bouppteckning inregistrerats hos rätten, ingiva avskrift av bouppteckningen till överförmyndaren.

Skall av annan anledning än dödsfall bodelning ske för omyndig, vare förmyndaren pliktig att tillse, att bouppteckning förrättas så snart ske kan, samt att därefter ofördröjligen ingiva avskrift av bouppteckningen till överförmyndaren.

Skall av annan anledning än dödsfall bodelning ske för omyndig, vare förmyndaren pliktig att tillse, att bouppteckning förrättas så snart ske kan, samt att därefter ofördröjligen ingiva avskrift av bouppteckningen till överförmyndaren. *Är bouppteckningen av vidlyftig beskaffenhet, må avskrift lämnas endast i erforderliga delar.*

Är i fall, varom i första eller andra stycket sägs, bouppteckningen av vidlyftig beskaffenhet, må avskrift av handlingen lämnas allenast i erforderliga delar.

³ Senaste lydelse 1958:640.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

11 §

Förmyndaren äge för vård av omyndigs rätt i oskiftat dödsbo åtnjuta skäligt arvode. Träffas avtal om sammanlevnad i oskiftat bo, skall arvodet utgå årligen och må ej, med mindre rätten annorlunda förordnar, överstiga för år räknat ett belopp motsvarande fem för hundra av så stor del av boets inkomst som enligt årsuppgift rörande boet belöper på den omyndige. Arvodet skall förskjutas av boet.

Fader eller moder, som på grund av lag är förmyndare, äge ej uppbära arvode efter vad i första stycket sägs, med mindre rätten med hänsyn till särskilda omständigheter lämnar tillstånd därtill.

Förmyndaren äge för vård av omyndigs rätt i oskiftat dödsbo åtnjuta skäligt arvode. Träffas avtal om sammanlevnad i oskiftat bo, skall arvodet utgå årligen. Arvodet bestämmes av överförmyndaren och skall förskjutas av boet.

Fader eller moder, som på grund av lag är förmyndare, äge ej uppbära arvode efter vad i första stycket sägs, med mindre överförmyndaren med hänsyn till särskilda omständigheter lämnar tillstånd därtill.

15 kap.

4 §⁴

Den omyndiges penningmedel skola göras räntebärande, och äge förmyndaren för sådant ändamål inköpa obligationer eller förvärva fordran, som inskrives eller inskrivits i statsskuldboken, eller utlåna medlen mot säkerhet av panträtt i fast egendom eller ock i myndlingens namn insätta dem hos *postsparbanken eller sparbank eller för längre tid hos annan bank*. Närmare bestämmelser om de obligationer som må inköpas, om beskaffenheten av den säkerhet, var emot utlåning må ske, samt om de räkningar, å vilka *insättning* hos bank må äga rum, meddelas av *Konungen*.

Med bank avses jämväl centralkassa för jordbrukskredit.

Den omyndiges penningmedel skola göras räntebärande, och äge förmyndaren för sådant ändamål inköpa obligationer eller förvärva fordran, som inskrives eller inskrivits i statsskuldboken, eller utlåna medlen mot säkerhet av panträtt i fast egendom eller ock i myndlingens namn insätta dem hos bank *eller låta dem kvarstå hos försäkringsbolag efter därom med bolaget träffad överenskommelse*. Närmare bestämmelser om de obligationer som må inköpas, om beskaffenheten av den säkerhet, varemot utlåning må ske, samt om de räkningar, å vilka *medel må insättas* hos bank *eller kvarstå hos försäkringsbolag*, meddelas av *regeringen*.

5 §

Vill förmyndaren göra den omyndiges penningmedel räntebärande på annat sätt än i 4 § avses, eller vill

Vill förmyndaren göra den omyndiges penningmedel räntebärande på annat sätt än i 4 § avses, eller vill

⁴ Senaste lydelse 1970:1000.

Nuvarande lydelse

han använda dem till inköp av aktier eller därmed jämförliga värdepapper eller eljest göra dem fruktbärande, tage han därtill överförmyndarens samtycke. *Ej må sådant samtycke givas, med mindre särskilda skäl äro därtill.*

8 §⁵

Aktier, obligationer, pantbrev, skuldebrev och andra sådana värdehandlingar skola, såframt sammanlagda värdet överstiger *femtusen kronor*, i den omyndiges namn nedsättas i öppet förvar hos riksbanken eller annan bank. Vill förmyndaren uttaga nedsatt värdehandling, söke han överförmyndarens tillstånd. Sådant tillstånd erfordras ej, där värdehandlingen allenast skall genom bankens försorg överföras till annan bank för att där nedsättas i öppet förvar. De nedsatta värdehandlingarna skola under överförmyndarens tillsyn vårdas i enlighet med vad om dylik vård av omyndigs värdehandlingar särskilt stadgas.

Vad sålunda om nedsättning av omyndigs värdehandlingar föreskrivits skall ej äga tillämpning med avseende å bevis eller motbok rörande tillgodohavande å räkning hos bank, ej heller med avseende å bevis, som utfärdats om inskrivning i statsskuldboken eller Sveriges allmänna hypoteksbanks skuldbok eller skuldbok hos annan inrättning, som *Konungen* bestämmer, såframt å beviset finnes antecknat, att inskrivningen skett med förbehåll att kapitalbelopp å inskriven fordran eller därå utställd obligation eller ock inskriven obligation eller å sådan obligation belöpande kapitalbelopp ej må lyftas utan överförmyndarens tillstånd.

Föreslagen lydelse

han använda dem till inköp av aktier eller därmed jämförliga värdepapper eller eljest göra dem fruktbärande, tage han därtill överförmyndarens samtycke.

Aktier, obligationer, pantbrev, skuldebrev och andra sådana värdehandlingar skola, såframt sammanlagda värdet överstiger *ett belopp motsvarande två gånger gällande basbelopp enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring*, i den omyndiges namn nedsättas i öppet förvar hos riksbanken eller annan bank. Vill förmyndaren uttaga nedsatt värdehandling, söke han överförmyndarens tillstånd. Sådant tillstånd erfordras ej, där värdehandlingen allenast skall genom bankens försorg överföras till annan bank för att där nedsättas i öppet förvar. De nedsatta värdehandlingarna skola under överförmyndarens tillsyn vårdas i enlighet med vad om dylik vård av omyndigs värdehandlingar särskilt stadgas.

Vad sålunda om nedsättning av omyndigs värdehandlingar föreskrivits skall ej äga tillämpning med avseende å bevis eller motbok rörande tillgodohavande å räkning hos bank, ej heller med avseende å bevis, som utfärdats om inskrivning i statsskuldboken eller Sveriges allmänna hypoteksbanks skuldbok eller skuldbok hos annan inrättning, som *regeringen* bestämmer, såframt å beviset finnes antecknat, att inskrivningen skett med förbehåll att kapitalbelopp å inskriven fordran eller därå utställd obligation eller ock inskriven obligation eller å sådan obligation belöpande kapitalbelopp ej må lyftas utan överförmyndarens tillstånd.

⁵ Senaste lydelse 1970:1000.

Nuvarande lydelse

Obligationer, vilka utfärdats av staten eller Sveriges allmänna hypoteksbank eller annan inrättning, som Konungen bestämmer, skola, såframt ej obligationerna äro nedsatta i öppet förvar hos bank eller överförmyndaren medgiver undantag, inskrivas i statsskuldboken eller bankens eller inrättningens skuldbok med förbehåll, varom i andra stycket sägs.

Hava underåriga syskon gemensam förmyndare, skola vid tillämpning av det i första stycket givna stadgandet syskonens värdehandlingar sammanräknas.

Finnas omyndigs värdehandlingar, som skola förvaltas av förmyndaren, i öppet förvar hos bank utan att hava nedsatts enligt bestämmelse i detta kapitel, skall å dem tillämpas vad i denna balk är stadgat om nedsatta värdehandlingar.

Föreslagen lydelse

Premieobligationer, vilka utfärdats av staten, skola, såframt ej obligationerna äro nedsatta i öppet förvar hos bank eller överförmyndaren medgiver undantag, inskrivas i statsskuldboken med förbehåll, varom i andra stycket sägs.

Utövar en förmyndare förmynderskap för flera omyndiga, skola vid tillämpning av det i första stycket givna stadgandet de omyndigas värdehandlingar sammanräknas.

9 §

Omyndigs medel, som innestå hos bank, må ej uttagas utan överförmyndarens tillstånd efter vad därom särskilt är stadgat. Vad nu sagts gäller ej ränta, som innestått kortare tid än ett år. Överförmyndarens tillstånd vare ej heller erforderligt, där *medlen* allenast skola genom bankens försorg överföras till annan bank.

Omyndigs medel, som innestå hos bank eller enligt 4 § kvarstå hos försäkringsbolag, må ej uttagas utan överförmyndarens tillstånd efter vad därom särskilt är stadgat. Vad nu sagts gäller ej ränta, som innestått kortare tid än ett år. Överförmyndarens tillstånd vare ej heller erforderligt, där *medel som innestå hos bank* allenast skola genom bankens försorg överföras till annan bank eller där *medel som kvarstå hos försäkringsbolag* skola genom bolagets försorg överföras till bank.

Medel, som böra hållas tillgängliga för ändamål, varom i 6 § sägs, må insättas med förbehåll att medlen må uttagas utan överförmyndarens tillstånd.

När skäl äro därtill, äger överförmyndaren förordna, att förbehåll, varom i andra stycket sägs, ej skall gälla.

12 §⁶

Förvärvar omyndig värdehandling som avses i 8 §, eller äger omyndig eljest att av annan utfå sådan värdehandling, må den som skall utgiva handlingen fullgöra sin förpliktelse genom att i den omyndiges namn nedsätta handlingen i öppet förvar hos bank, såvida ej den omyndige äger att själv förvalta handlingen. Förpliktelse att utgiva penningbelopp må ock fullgöras hos bank, ändå att den ej grundas å nedsatt värdehandling; och

⁶ Senaste lydelse 1958:640.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

skola medlen av banken insättas för den omyndiges räkning enligt vad om betalning, som uppbäres å nedsatt värdehandling, är särskilt stadgat.

Äger omyndig att av dödsbo utfå värdehandling eller penningar på grund av giftorätt, arv eller testamente eller såsom underhåll enligt 8 kap. ärvdabalken, vare boutredningsman eller testamentsexekutor pliktig att, såframt ej värdet är ringa eller överförmyndaren eljest medgiver undantag, nedsätta värdehandlingen eller inbetala medlen hos bank enligt vad i första stycket stadgas. Vad nu sagts om skyldighet att inbetala penningmedel hos bank skall ock gälla, där någon, som här i riket driver försäkringsrörelse, skall utgiva försäkringsbelopp, som tillkommer omyndig, och fråga ej är om *pension eller livränta eller om försäkringsbelopp*, som den omyndige äger att själv förvalta. I andra fall äge överförmyndaren genom meddelande till den som skall utgiva värdehandling eller penningar förordna, att nedsättning eller inbetalning skall ske hos bank.

Äger omyndig att av dödsbo utfå värdehandling eller penningar på grund av giftorätt, arv eller testamente eller såsom underhåll enligt 8 kap. ärvdabalken, vare boutredningsman eller testamentsexekutor pliktig att, såframt ej värdet är ringa eller överförmyndaren eljest medgiver undantag, nedsätta värdehandlingen eller inbetala medlen hos bank enligt vad i första stycket stadgas. Vad nu sagts om skyldighet att inbetala penningmedel hos bank skall ock gälla, där någon, som här i riket driver försäkringsrörelse, skall utgiva försäkringsbelopp, som tillkommer omyndig, och fråga ej är om försäkringsbelopp, som den omyndige äger att själv förvalta. *I fråga om pension, livränta eller annan på grund av försäkring utgående periodisk förmån gäller att inbetalning hos bank skall ske i den mån förmånen för kalenderår överstiger ett belopp motsvarande två gånger det basbelopp enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring som gällt vid årets början.*

I andra fall än som avses i andra stycket äge överförmyndaren genom meddelande till den som skall utgiva värdehandling eller penningar förordna, att nedsättning eller inbetalning skall ske hos bank.

Den som nedsätter värdehandling eller inbetalar penningar hos bank enligt vad i denna paragraf är stadgat vare pliktig att ofördröjligen underrätta förmyndaren därom.

14 §⁷

Utan överförmyndarens samtycke må ej förmyndaren å den omyndiges vägnar upptaga lån eller ingå växelförbindelse. Vad sålunda är stadgat äge dock ej tillämpning, om åtgärden faller inom området för rörelse som av förmyndaren med överförmyndarens samtycke drives

Utan överförmyndarens samtycke må ej förmyndaren å den omyndiges vägnar upptaga lån, ingå växelförbindelse eller låta återköpa livförsäkring. Vad sålunda är stadgat äge dock ej tillämpning, om åtgärden faller inom området för rörelse som av förmyndaren med över-

⁷ Senaste lydelse 1970:1000.

Nuvarande lydelse

för den omyndiges räkning. Överförmyndarens samtycke vare ej heller erforderligt i fråga om sådant statligt lån som upptages för att bereda omyndig hjälp till utbildning eller bosättning.

Förmyndaren äge ej heller utan överförmyndarens samtycke å den omyndiges vägnar ingå borgen eller ställa den omyndiges gods såsom säkerhet för annans förbindelse. Till sådan rättshandling må samtycke ej givas, med mindre särskilda skäl äro därtill.

Ej må förmyndaren bortgiva den omyndige tillhörig egendom, såvitt ej fråga är om sedvanliga skänker, vilkas värde ej står i missförhållande till myndlingens villkor. Dock äge förmyndaren, med samtycke av överförmyndaren, av den omyndiges inkomster giva understöd åt anhöriga eller andra den omyndige närstående personer, då detta på grund av omständigheterna må anses tillbörligt.

Föreslagen lydelse

förmyndarens samtycke drives för den omyndiges räkning. Överförmyndarens samtycke vare ej heller erforderligt i fråga om sådant statligt lån som upptages för att bereda omyndig hjälp till utbildning eller bosättning.

15 §^s

Förmyndaren må ej utan överförmyndarens samtycke upplåta nyttjanderätt, servitut eller rätt till elektrisk kraft i *den omyndiges fasta egendom eller tomträtt*. Utan sådant samtycke äger förmyndaren dock upplåta rätt att för egendomens behov avverka skog eller upplåta annan nyttjanderätt, om den avser viss tid, längst fem år.

Förmyndaren må ej utan överförmyndarens samtycke *överlåta eller låta inteckna den omyndiges fasta egendom eller tomträtt* eller upplåta nyttjanderätt, servitut eller rätt till elektrisk kraft i *sådan egendom*. Utan sådant samtycke äger förmyndaren dock upplåta rätt att för egendomens behov avverka skog eller upplåta annan nyttjanderätt, om den avser viss tid, längst fem år.

Före besluts fattande skall överförmyndaren, såframt det utan märklig omgång eller tidsutdräkt kan ske, bereda den omyndige, om han fyllt sexton år, ävensom hans make och närmaste fränder tillfälle att yttra sig.

Bestämmelserna i första stycket om servitut äga ej tillämpning i fråga om servitut som bildas vid fastighetsbildningsförrättning.

*Tillstånd att överlåta eller låta in-
teckna fast egendom eller tomträtt
gäller under sex månader från det
tillståndet meddelades. Erinran här-
om skall göras i beslutet.*

16 §ⁿ

Vill förmyndaren överlåta eller låta inteckna den omyndiges fasta egendom eller tomträtt, tage han till överlåtelsen eller inteckningen rättens tillstånd. Ej må sådant tillstånd givas, med mindre viktiga skäl äro därtill.

Det åligger rätten att före besluts

^s Senaste lydelse 1970:1000.

ⁿ Senaste lydelse 1970:1000.

Nuvarande lydelse

fattande inhämta yttrande från överförmyndaren samt, såframt det utan märklig omgång eller tidsutdräkt kan ske, hereda den omyndige, om han fyllt sexton år, ävensom hans make och närmaste fränder tillfälle att yttra sig.

Tillstånd, varom i första stycket sägs, gälle under sex månader från det tillståndet meddelades. Erinran härom skall göras i rättens beslut.

Föreslagen lydelse

17 §

Har förmyndaren i fall, då enligt vad ovan i detta kapitel är stadgat överförmyndarens samtycke bort inhämtas, å den omyndiges vägnar ingått avtal utan sådant samtycke, må den, med vilken avtalet slöts, där ej annat förbehåll gjorts, icke frånträda avtalet, såframt förmyndaren söker godkännande inom en månad från det avtalet slöts. Varder ansökan avslagen av den myndighet, av vilken den först skall prövas, äge den, med vilken avtalet slöts, härefter frånträda avtalet, såframt ej annan överenskommelse träffats.

Har förmyndaren i fall, då enligt vad ovan i detta kapitel är stadgat överförmyndarens samtycke bort inhämtas, å den omyndiges vägnar ingått avtal utan sådant samtycke, må den, med vilken avtalet slöts, där ej annat förbehåll gjorts, icke frånträda avtalet, såframt förmyndaren söker godkännande inom en månad från det avtalet slöts. Varder ansökan avslagen av överförmyndaren, äge den, med vilken avtalet slöts, härefter frånträda avtalet, såframt ej annan överenskommelse träffats.

19 §

Förmyndaren äge årligen uppbära arvode med belopp, som kan anses skäligt med hänsyn till förvaltningens omfattning. Arvodet må icke, med mindre rätten annorlunda förordnar, överstiga för ärräknat ett belopp, motsvarande fem för hundra av den omyndiges behållna inkomst enligt årsräkning eller sluträkning, med avdrag likväl för avgift, som erlagts för vård av den omyndiges värdehandlingar efter vad särskilt är stadgat. Avdraget må dock ej uppgå till mer än två för hundra av inkomsten av nämnda värdehandlingar.

Förmyndaren äge årligen uppbära skäligt arvode för förvaltningen av den omyndiges egendom och arbetet med den personliga omvårdnaden om myndlingen. Arvodet bestämmes av överförmyndaren med ledning av grunder som fastställas för varje överförmyndardistrikt av vederbörande kommun.

Förmyndaren har även rätt till ersättning för de utgifter som varit

Nuvarande lydelse

Arvode, varom nu är sagt, tillkomme ej fader eller moder, som på grund av lag är förmyndare, med mindre rätten med hänsyn till särskilda omständigheter lämnar tillstånd därtill.

Föreslagen lydelse

skäligen påkallade för uppdragets behöriga fullgörande. Beslut härom fattas av överförmyndaren.

Arvode och ersättning för utgifter skola efter överförmyndarens bestämmande utgå av den omyndiges medel i den mån hans beräknade inkomst det år förmyndaruppdraget avser överstiger ett belopp motsvarande två gånger det basbelopp enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring som gällt under årets sista månad eller, om ej särskilda skäl föranleda annat, i den mån den omyndige har tillgångar till ett värde överstigande fyra gånger nämnda basbelopp. I övrigt skola arvode och ersättning för utgifter utgivas av kommunen.

Arvode, varom nu är sagt, tillkomme ej fader eller moder, som på grund av lag är förmyndare, med mindre överförmyndaren med hänsyn till särskilda omständigheter lämnar tillstånd därtill. Sådan förmyndare har rätt till ersättning för utgifter endast om dessa hänföra sig till förvaltningen av den omyndiges egendom. Arvode och ersättning som nu nämnts skola utgå av den omyndiges medel.

16 kap.

6 §

Har förmyndaren till överförmyndaren ingivit anmälan eller annan handling, enligt vilken den omyndige saknar tillgångar eller icke har andra tillgångar än lösören, som ej lämna inkomst, vare förmyndaren fri från skyldighet att avgiva räkning, intill dess genom förtyttring av sådana lösören eller eljest tillgångar av annan beskaffenhet tillfalla den omyndige.

Överförmyndaren må i annat fall för visst år eller tills vidare befria förmyndare från att avgiva räkning eller medgiva att sådan upprättas i förenklad form, där det med hänsyn till tillgångarnas ringa värde eller beskaffenhet finnes kunna ske utan fara för den omyndige.

7 §¹⁰

I förteckning över omyndigs

I förteckning över omyndigs

¹⁰Senaste lydelse 1970:1000.

Nuvarande lydelse

egendom så ock i årsräkning och sluträkning skola tillgångar och skulder fullständigt angivas med uppgift å de särskilda tillgångarnas värde. Finnes hos den omyndige pantbrev som avser honom tillhörig fastighet eller tomträtt, skall detta särskilt angivas. Äro medel insatta hos bank, skall uppgift lämnas om den räkning, varå medlen innestå. I fråga om värdepapper, som ej äro nedsatta hos bank efter vad i 15 kap. stadgas, skall nummer eller annan beteckning anmärkas. Finnas tillgångar som stå under den omyndiges eller annans särskilda förvaltning, skall förmyndaren jämväl lämna uppgift därom, så ock om dessa tillgångars värde, såframt det är honom kunnigt. Skola i årsräkning eller sluträkning upptagas tillgångar eller skulder, för vilkas fullständiga angivande erfordras utförlig uppräknings, må beträffande den hänvisning göras till förut avgiven förteckning eller årsräkning, där det lämpligen kan ske.

Förteckning och räkning skola innehålla fullständig uppgift å förmyndarens och den omyndiges namn och hemvist samt förmyndarens postadress.

17 kap.

1 §

Förmyndarens förvaltning av den omyndiges egendom skall med ledning av ingiven förteckning samt års- och sluträkningar granskas av överförmyndaren. Vid granskningen skall särskilt tillses, att omyndigs tillgångar äro anbragta sålunda, att erforderlig trygghet finnes för deras bestånd och skälig avkastning erhålles, *så ock att utgifter na för den omyndige icke överstigit vad med hänsyn till hans förmögenhetsförhållanden och omständigheterna i övrigt må anses skäligt.*

Föreslagen lydelse

egendom så ock i årsräkning och sluträkning skola tillgångar och skulder fullständigt angivas med uppgift å de särskilda tillgångarnas värde. Finnes hos den omyndige pantbrev som avser honom tillhörig fastighet eller tomträtt, skall detta särskilt angivas. Äro medel insatta hos bank *eller kvarstå medel hos försäkringsbolag*, skall uppgift lämnas om den räkning, varå medlen innestå. I fråga om värdepapper, som ej äro nedsatta hos bank efter vad i 15 kap. stadgas, skall nummer eller annan beteckning anmärkas. Finnas tillgångar som stå under den omyndiges eller annans särskilda förvaltning, skall förmyndaren jämväl lämna uppgift därom, så ock om dessa tillgångars värde, såframt det är honom kunnigt. Skola i årsräkning eller sluträkning upptagas tillgångar eller skulder, för vilkas fullständiga angivande erfordras utförlig uppräknings, må beträffande dem hänvisning göras till förut avgiven förteckning eller årsräkning, där det lämpligen kan ske.

Förmyndarens förvaltning av den omyndiges egendom skall med ledning av ingiven förteckning samt års- och sluträkningar granskas av överförmyndaren. Vid granskningen skall särskilt tillses, att omyndigs tillgångar *ha i skälig omfattning använts till hans nytta och att tillgångarna i övrigt* äro anbragta sålunda, att erforderlig trygghet finnes för deras bestånd och skälig avkastning erhålles.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

2 §

Överförmyndaren äge själv eller genom någon, som av honom utses därtill, genomgå de av förmyndaren förda räkenskaperna ävensom de betalningsbevis och andra handlingar som finnas förvarade till styrkande av särskilda poster i räkenskaperna så ock hos förmyndaren förvarade värdehandlingar. Dessa räkenskaper och handlingar skola av förmyndaren hållas tillgängliga å tid och ort som bestämmas av överförmyndaren.

Är förmyndaren icke bosatt i det distrikt, där tillsynen utövas, vare överförmyndaren i det distrikt, där förmyndaren bor, pliktig att, på anmodan av den överförmyndare som det tillkommer att utöva tillsynen, verkställa den granskning som avses i första stycket.

Medför åtgärd, varom i första stycket sägs, särskilda kostnader eller avsevärt besvär, äge rätten förordna, att särskild ersättning skall gäldas av den omyndiges medel.

7 §

Överförmyndaren skall varje år, i enlighet med de närmare bestämmelser som meddelas av Konungen, till rätten överlämna uppgift rörande tillsynen över förmyndares förvaltning under föregående år.

18 kap.

3 §

Är någon för sjukdom, som kan antagas vara övergående, ur stånd att bevaka sin rätt eller förvalta sin egendom, skall rätten, där så erfordras, förordna god man att bevaka hans rätt eller förvalta egendomen; dock må sådant förordnande ej givas utan den sjuktes samtycke, med mindre sjukdomen medför hinder mot samtyckes inhämtande.

Om någon på grund av sjukdom, hämmad förståndsutveckling, försvagat hälsotillstånd eller liknande förhållande behöver bistånd med att bevaka sin rätt, förvalta sin egendom eller sörja för sin person, skall rätten, där så erfordras, förordna god man för honom. Förordnande som nu nämnts må ej givas utan samtycke från den för vilken god man skall utses, med mindre hans tillstånd medför hinder mot inhämtande av samtycke eller eljest särskilda skäl föreligga.

5 §

Till god man skall utses en rätträdig, erfaren och i övrigt lämplig man eller kvinna. Skall god man förordnas att bevaka omyndigs eller bortovarandes rätt i dödsbo, och har den avlidne nämnt, vem han önskar till god man, varde denne därtill förordnad, såframt han ej finnes olämplig.

När omständigheterna sådant påkalla, må flera gode män förordnas.

Vad i 11 kap. 4, 8, 9 och 10 §§

Vad i 11 kap. 4, 8, 9 och 10 §§ stad-

Nuvarande lydelse

stadgas om hinder att vara förmyndare, *skyldighet att övertaga förmynderskap*, förmyndares entledigande och skyldighet att anmäla förmyndares död skall äga motsvarande tillämpning i fråga om god man eller godmanskap.

7 §

Godmanskap varde genast inskrivet hos den rätt som meddelat förordnandet. Anteckning om inskrivningen skall ske i förmynderskapsboken.

Vad i 12 kap. 3 och 4 §§ stadgas om överflyttning av tillsynen å förmynderskap och om rättens skyldighet att angiva, vilken överförmyndare det tillkommer att utöva tillsyn över förmynderskap, skall äga motsvarande tillämpning i fråga om godmanskap. Överflyttning av godmanskap som avses i 1 eller 2 § må ej ske annat än i samband med överflyttning av förmynderskapet.

10 §

Är behov av god man ej längre för handen, skall han av rätten entledigas. Har god man förordnats enligt 3 § eller 4 § 1–5, skall han entledigas, så snart den, för vilken han förordnats, begär det.

Då god man slutfört sitt uppdrag, skall det av honom ofördröjligen anmälas hos rätten.

11 §

God man vare, *såframt han ej äger uppbära årligt arvode*, berättigad att efter uppdragets slutförande erhålla skäligt arvode för uppdraget så ock ersättning för *sina kostnader*.

Föreslagen lydelse

gas om hinder att vara förmyndare, förmyndares entledigande och skyldighet att anmäla förmyndares död skall äga motsvarande tillämpning i fråga om god man eller godmanskap.

Vad i 12 kap. 3 och 4 §§ stadgas om överflyttning av tillsynen å förmynderskap och om rättens skyldighet att angiva, vilken överförmyndare det tillkommer att utöva tillsyn över förmynderskap, skall äga motsvarande tillämpning i fråga om godmanskap. Överflyttning av godmanskap som avses i 1 eller 2 § må, *om jämväl förmynderskapet är inskrivet*, ej ske annat än i samband med överflyttning av förmynderskapet.

Är behov av god man ej längre för handen, skall han av rätten entledigas. Har god man förordnats enligt 4 § 1–5, skall han entledigas, så snart den, för vilken han förordnats, begär det.

God man vare berättigad att efter uppdragets slutförande *eller, om uppdraget varar längre tid än ett år, årligen* erhålla skäligt arvode för uppdraget så ock ersättning för *de utgifter som varit skäligen påkallade för uppdragets behöriga fullgörande*.

Beslut om arvode och ersättning för utgifter fattas av överförmyndaren. Överförmyndaren bestämmer dessutom i vad mån arvode och ersättning för utgifter skola utgå av medel som tillkomma den för vilken den gode mannen har förordnats. Arvode och ersättning som ej skola betalas enligt vad nu har sagts skola utgivas av kommunen.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

19 kap.

2 §¹¹

I Stockholms stad skall i stället för överförmyndare finnas en stadens nämnd, kallad överförmyndarnämnden.

Kommun kan bestämma att det i stället för överförmyndare skall finnas en överförmyndarnämnd. Vad som annorstädes än i detta kapitel är föreskrivet om överförmyndare skall äga motsvarande tillämpning på sådan nämnd.

3 §¹²

Två eller flera kommuner, som lyda under samma tingsrätt, må, då val av överförmyndare förestår, efter förslag av rätten förena sig till ett överförmyndardistrikt.

Kommun, som ingått i sådant överförmyndardistrikt, må ej utträda förrän den tid, för vilken överförmyndaren blivit utsedd, gått till ända.

4 §

Kan i stad eller annan kommun tillsynen icke utövas av en överförmyndare ensam, må rätten på framställning av kommunen förordna, att flera överförmyndare skola väljas. I sådant fall äge rätten indela kommunen i distrikt, ett för varje överförmyndare, eller ock bestämma annan lämplig grund för förmynderskapens fördelning mellan överförmyndarna.

5 §

Överförmyndare väljes i stad av stadsfullmäktige eller, där sådana ej finnas, av allmän rådstuga samt på landet av kommunalstämma eller av kommunalfullmäktige, om sådana finnas. Valet skall förrättas inom utgången av oktober månad året före det, med vilket överförmyndarens tjänstgöringstid begynner.

Överförmyndare väljes av kommunfullmäktige. För varje överförmyndare väljes en ersättare.

Ledamöter och ersättare i överförmyndarnämnd väljas av kommunfullmäktige till det antal fullmäktige bestämma. Antalet ledamöter får dock ej understiga tre.

Sker ej val av ersättare i överförmyndarnämnd proportionellt, skall tillika bestämmas den ordning i vilken ersättarna skola inkallas till tjänstgöring.

¹¹ Senaste lydelse 1955:409.

¹² Senaste lydelse 1969:799.

Nuvarande lydelse

Då val av överförmyndare förrättats, skall det genast anmälas till rätten. Har val ej skett i behörig tid, skall rätten göra anmälan därom hos länsstyrelsen, som tillser att valet hålles så snart ske kan.

Äro flera kommuner förenade till ett distrikt för val av överförmyndare, och kunna kommunerna icke enas i valet av överförmyndare, skall rätten till överförmyndare utse den av de valde som finnes därtill lämpligast.

Föreslagen lydelse

Då val av överförmyndare, ledamot av överförmyndarnämnd eller ersättare förrättats, skall det genast anmälas till rätten. Har val ej skett i behörig tid, skall rätten göra anmälan därom hos länsstyrelsen, som tillser att valet hålles så snart ske kan.

6 §

Till överförmyndare må i stad eller annan kommun eller i distrikt av flera kommuner väljas den som blivit därtill vald inom annan kommun eller annat distrikt.

7 §

Överförmyndare väljes för en tid av fyra år. Avgår överförmyndare, innan tiden för hans uppdrag är ute, skall i hans ställe annan väljas att tjänstgöra under den tid som återstår.

Överförmyndare, ledamot i överförmyndarnämnd och ersättare väljas för tre år, räknade från och med den 1 januari året efter det, då val i hela riket av kommunfullmäktige ägt rum.

Avgår sådan ledamot i överförmyndarnämnd som har utsetts vid proportionellt val under den för honom bestämda tjänstgöringstiden, inkallas till ledamot den ersättare som enligt den mellan ersättarna bestämda ordningen hör inträda. Den ersättare som sålunda har inkallats tjänstgör under den tid som återstår för den avgångne. Avgår överförmyndare, ersättare för överförmyndare eller ledamot som ej har utsetts vid proportionellt val, anställles fyllnadsval för den återstående delen av tjänstgöringstiden.

8 §¹³

Till överförmyndare skall väljas en i praktiska värv väl förfaren, myndig svensk medborgare. Över-

förmyndare, ledamot i överförmyndarnämnd och ersättare skola vara myndiga och kyrkobokförda

¹³ Senaste lydelse 1969:799.

Nuvarande lydelse

förmyndare kan ej den vara som är i konkurstillstånd eller är förklarad omyndig.

Lagfaren tjänsteman vid tingsrätt får ej vara överförmyndare inom domsagan, om ej *Konungen* för särskilt fall meddelat tillstånd därtill.

Ej må annan avsäga sig uppdrag att vara överförmyndare än den som *icke är bosatt inom den kommun eller någon av de kommuner, för vilka valet förrättas, ämbets- eller tjänsteman som av sin befattning är hindrad att fullgöra uppdraget, den som efter de fyra sistförflutna årens tjänstgöring såsom överförmyndare är i tur att avgå från befattningen, den som uppnått sextio års ålder samt den som eljest uppgiver förhinder, vilket godkännes av valmyndigheten.*

Föreslagen lydelse

i kommunen och få ej vara i konkurstillstånd.

Lagfaren tjänsteman vid tingsrätt får ej vara överförmyndare, *ledamot i överförmyndarnämnd eller ersättare* inom domsagan, om ej *regeringen* för särskilt fall meddelat tillstånd därtill.

Ej må annan avsäga sig uppdrag att vara överförmyndare, *ledamot i överförmyndarnämnd eller ersättare* än den som *under de tre senast förflutna åren fullgjort sådant uppdrag, den som uppnått sextio års ålder eller den som eljest uppgiver förhinder, vilket godkännes av kommunfullmäktige.*

9 §

Överförmyndare kan när som helst av rätten entledigas, om han finnes icke vara lämplig.

Överförmyndare, *ledamot i överförmyndarnämnd eller ersättare* kan av rätten entledigas, om han finnes icke vara lämplig.

10 §

För varje överförmyndare skall finnas en ersättare. Vad i 5-9 §§ stadgas om överförmyndare skall äga motsvarande tillämpning å ersättare för honom.

Äro såväl överförmyndaren som *ersättaren* förhindrade att uppehålla befattningen eller bestrida därtill hörande åliggande, äge rätten förordna tillfällig vikarie.

Äro såväl överförmyndare som *hans ersättare* förhindrade att fullgöra sitt uppdrag, äge rätten förordna tillfällig vikarie.

11 §

Överförmyndaren vare skyldig att föra bok angående de förmynderskap och godmanskap som inskrivits och stå under hans tillsyn. Över ärenden rörande förmynderskap, vilka ej inskrivits, skall särskild förteckning föras.

Bland *ledamöterna i överförmyndarnämnd utse kommunfullmäktige en ordförande och en vice ordförande* att tjänstgöra under den tid för vilken de blivit valda som ledamöter.

Äro både ordföranden och vice ordföranden hindrade att inställa sig till sammanträde med överförmyndarnämnden, skall nämnden utse annan ledamot att för tillfället föra ordet.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

12 §

Överförmyndaren äge uppbära arvode till belopp, motsvarande ett för hundra av den omyndiges behållna årsinkomst, där denna icke överstigit tvåhundra kronor, och eljest två för hundra därav, dock äge överförmyndaren icke av en omyndig i arvode uppbära mera än ettusen kronor för år. Inkomsten skall beräknas enligt årsräkning eller sluträkning eller, såvitt fråga är om omyndigs andel av inkomst från dödsbo, däri delägarna sammanleva i oskiftat bo, enligt årsuppgift rörande boet. Arvodet skall av förmyndaren inbetalas vid räkningens eller årsuppgiftens avgivande, och äge förmyndare ur dödsbo, däri den omyndige har del, förskottsvis utbekomma det belopp som skall utgå i arvode. Avlämnas gemensam årsuppgift för underåriga syskon, skall vid beräkning av arvodets belopp hänsyn tagas till vad av boets inkomst belöper på syskonen samfällt.

Skall ej räkning eller årsuppgift avgivas, äger rätten, om särskilda skäl äro därtill, tillägga överförmyndaren skäligt arvode att gäldas av den omyndiges medel.

Vad nu sagts med avseende å arvode för förmynderskap skall äga motsvarande tillämpning i fråga om godmanskap.

Utan hinder av 2 § 2 förvaltningslagen (1971:290) äga 4 och 5 §§ nämnda lag tillämpning i samtliga ärenden hos överförmyndare eller överförmyndarnämnd.

13 §

Stad eller annan kommun äger, om det finnes lämpligt, lämna bidrag till arvode åt överförmyndaren och till bestridande av de med hans verksamhet förenade kostnaderna. Kommunen äger ock att i ordning, som av Konungen godkännes, bestrida samtliga utgifter för dessa ändamål, och äger i sådant fall kommunen uppbära belopp som avses i 12 §.

Vid omröstning i överförmyndarnämnd i ärende enligt denna balk gälla i tillämpliga delar bestämmelserna i 16 kap. rättegångsbalken. Om ledamot eller föredragande har skiljaktig mening, skall denna antecknas i protokoll eller annan handling.

I fråga om varje beslut av överförmyndare eller överförmyndarnämnd i ärende enligt denna balk skall finnas handling av vilken framgår vem som har fattat beslutet, vem som har varit föredragande samt beslutets dag och

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

dess innehåll. Föreskrifter om i vilken utsträckning beslut skall innehålla de skäl som bestämt utgången finnas i 17 § förvaltningslagen (1971:290).

Protokoll hos överförmyndare eller överförmyndarnämnd i annat ärende än enligt denna balk behöver ej upptaga annat än förteckning över dem som har deltagit i handläggningen samt beslutet i varje ärende.

14 §¹⁴

Rätten skall vaka över att överförmyndaren fullgör sina åligganden.

Överförmyndaren är med avseende å sin befattning underkastad ämbetsansvar.

Överförmyndarnämnd får, om kommunfullmäktige så besluta, uppdraga åt ledamot, ersättare som har inkallats till tjänstgöring eller tjänsteman hos kommunen att på nämndens vägnar besluta i ärende hos nämnden. Framställning eller yttrande till kommunfullmäktige får dock ej beslutas annorledes än av nämnden samfällt.

Finner den som erhållit uppdrag som avses i första stycket, att samtycke, tillstånd eller förordnande i visst fall ej bör meddelas, eller anser han frågan tveksam, skall ärendet hänskjutas till nämnden. Beslut som har fattats på grund av uppdrag som avses i första stycket behöver ej anmälas inför nämnden.

15 §

Närmare bestämmelser om överförmyndarens verksamhet samt om förande av den bok och den förteckning, varom i 11 § förmäles, meddelas av Konungen.

I fråga om ersättning till överförmyndare, ledamot i överförmyndarnämnd och ersättare äger vad som föreskrives i 28 § 1 och 2 mom. kommunallagen (1953:753) om ersättning till kommunfullmäktig motsvarande tillämpning. I Stockholms kommun tillämpas dock vad som föreskrives i 29 § 1 och 2 mom. kommunallagen (1957:50) för Stockholm.

16 §¹⁵

Överförmyndarnämnden i Stockholm skall bestå av tre ledamöter. Bestämmelserna i 5 §, 7–10 §§ och 14 § andra stycket i detta kapitel skola i tillämpliga delar gälla ledamot av

Vad som föreskrives i kommunallagen (1953:753) om nämnd som avses i 44 § andra stycket kommunallagen gäller, med de avvikelser som följä av detta kapitel, i fråga om

¹⁴ Senaste lydelse 1955:409.

¹⁵ Senaste lydelse 1955:409.

Nuvarande lydelse

nämnden. I övrigt skall vad om överförmyndare stadgas äga motsvarande tillämpning å nämnden: dock må frågor som ankomma på nämnden, i den mån Konungen därom förordnar, å nämndens vägnar avgöras av någon dess ledamot eller tjänsteman.

Staden äger uppbära arvode som avses i 12 §. Sådant arvode må, då särskilda skäl föranleda därtill, eftergivnas av staden.

Föreslagen lydelse

överförmyndarnämnd och i tillämpliga delar beträffande överförmyndare. I Stockholms kommun tillämpas dock, med de avvikelser som nu angivits, vad som föreskrives i kommunallagen (1957:50) för Stockholm om nämnd som avses i 49 § andra stycket nämnda lag.

17 §

Överförmyndare och överförmyndarnämnd äro skyldiga att föra bok angående de förmynderskap och godmanskap som inskrivits och stå under deras tillsyn. Över ärenden rörande förmynderskap, vilka ej inskrivits, skall särskild förteckning föras.

18 §

Rätten skall vaka över att överförmyndare och överförmyndarnämnd fullgöra sina åligganden enligt denna balk.

20 kap.

2 §

Är part imålsom avses i 1 § underårig, sinnessjuk eller sinnesslö, äge förmyndaren eller god man, där sådan enligt 18 kap. skall förordnas, föra talan för honom.

Modern varde i målet hörd, om det kan ske.

Är part i mål som avses i 1 § underårig, äge förmyndaren eller god man, där sådan enligt 18 kap. skall förordnas, föra talan för honom.

Modern skall höras i målet, om det kan ske.

16 §

Ansökan om omyndighetsförklaring må göras, förutom av den som avses med ansökningen, jämväl av hans make och närmaste fränder så ock av överförmyndaren samt i fall, varom i 10 kap. 2 § sägs, av förmyndaren. Sinnessjuk som är för vård intagen å sinnessjukhus må ock förklaras omyndig på anmälan av den

Ansökan om omyndighetsförklaring må göras, förutom av den som avses med ansökningen, jämväl av hans make och närmaste fränder så ock av överförmyndaren samt i fall, varom i 10 kap. 2 § sägs, av förmyndaren.

Nuvarande lydelse

som, enligt bestämmelser vilka meddelas av Konungen, äger att be-
träffande där intagen göra sådan
anmälan.

Omyndighetsförklarings hävande
må sökas av den omyndige själv
eller hans förmyndare.

Föreslagen lydelse

Omyndighetsförklarings hävande
må sökas av den omyndige själv,
hans förmyndare eller överförmyndaren.

17 §

Har ansökan om omyndighetsförklaring gjorts av den, om vars försättande i omyndighet är fråga, eller har denne eljest medgivit, att omyndighetsförklaring må meddelas, äge rätten utan huvudförhandling omedelbart företaga målet till avgörande. *Vad nu sagts äge ock tillämpning, då fråga är att någon skall förklaras omyndig på grund av sinnessjukdom, sinnesslöhet eller annan rubbning av själsverksamheten, såframt det må antagas att hans hörande skulle vara utan gagn.*

I annat fall än som avses i första stycket skall rätten utfärda föreläggande för den, om vars försättande i omyndighet är fråga, att svara i målet. Angående sådant föreläggande gälle vad om stämning är stadgat.

Har ansökan om omyndighetsförklaring gjorts av den, om vars försättande i omyndighet är fråga, eller har denne eljest medgivit, att omyndighetsförklaring må meddelas, äge rätten utan huvudförhandling omedelbart företaga målet till avgörande.

Om den, vars försättande i omyndighet har satts i fråga, uppenbarligen ej förstår vad saken gäller eller skulle lida allvarlig skada av att få del av ansökningen om omyndighetsförklaring, skall rätten förordna god man varom i 18 kap. sägs att i målet företräda honom och bevaka hans rätt. I fråga om ersättning till sådan god man äga bestämmelserna i 19 § andra stycket om ersättning till biträde motsvarande tillämpning.

18 §

Ansökan av den som försatts i omyndighet att bli förklarad myndig må, om den finnes uppenbart ogrundad, utan huvudförhandling omedelbart avslås. Har ansökan om hävande av omyndighetsförklaring gjorts eller tillstyrkts av förmyndaren, må målet ock utan huvudförhandling omedelbart företagas till

Ansökan av den som försatts i omyndighet att bli förklarad myndig må, om den finnes uppenbart ogrundad, utan huvudförhandling omedelbart avslås. Har ansökan om hävande av omyndighetsförklaring gjorts eller tillstyrkts av såväl förmyndaren som överförmyndaren, må målet ock utan huvudförhand-

Nuvarande lydelse

avgörande, såvida förmyndarens inställelse ej finnes vara behövlig för målets utredning.

I annat fall än som avses i första stycket skall rätten utfärda föreläggande för förmyndaren att svara i målet. Angående sådant föreläggande gälle vad om stämning är stadgat.

Föreslagen lydelse

ling omedelbart företagas till avgörande, såvida förmyndarens eller överförmyndarens inställelse ej finnes vara behövlig för målets utredning.

I annat fall än som avses i första stycket skall rätten utfärda föreläggande för *den som ansökningen avser*, förmyndaren och överförmyndaren att svara i målet, *allt i den mån de ej gjort eller tillstyrkt ansökningen*. Angående sådant föreläggande gälle vad om stämning är stadgat.

19 §¹⁶

Har ansökan gjorts, att någon skall förklaras omyndig *på grund av sinnessjukdom, sinnesslöhet eller annan rubbning av själsverksamheten*, förordne rätten biträde att bevaka hans rätt i målet, om *han begär det eller om det eljest med hänsyn till omständigheterna finnes lämpligt*. Begär den som *på sådun grund* försatts i omyndighet att förklaras åter myndig, *må* ock rättegångsbiträde förordnas, om det *finnes erforderligt*.

Har ansökan gjorts, att någon skall förklaras omyndig *och föreligger ej fall som avses i 17 § tredje stycket*, förordne rätten biträde att bevaka hans rätt i målet, om *det ej är uppenbart att biträde ej erfordras*. Begär den som försatts i omyndighet att förklaras åter myndig, *skall* ock rättegångsbiträde förordnas, om *det ej är uppenbart att biträde ej erfordras*.

Den som förordnats till rättegångsbiträde åtnjute av allmänna medel efter rättens prövning skäligen ersättning för arbete, tidsspillan och utlägg som uppdraget krävt. Ersättningen skall stanna på statsverket, såframt ej motparten till den, för vilken rättegångsbiträde förordnats, finnes böra åläggas att gottgöra statsverket kostnaden.

21 §

Ej må någon förklaras omyndig *på grund av sinnessjukdom, sinnesslöhet eller annan rubbning av själsverksamheten, ej heller* den som *på sådan grund* försatts i omyndighet förklaras myndig, med mindre läkarintyg angående hans sinnessällstånd blivit företett. Närmare bestämmelser om sådant intyg meddelas av *Konungen*.

Ej må någon förklaras omyndig *eller* den som försatts i omyndighet förklaras myndig, med mindre läkarintyg angående hans sinnessällstånd blivit företett. Närmare bestämmelser om sådant intyg meddelas av *regeringen*.

24 a §

I ärende om förordnande av förmyndare skall rätten bereda överför-

¹⁶ Senaste lydelse 1973:120.

Nuvarande lydelse

Ansökan om förmyndares förordnande eller entledigande eller om annan rättens åtgärd med avseende å förmynderskap må, såframt fråga ej är om ärende, varom i 9 kap. 2 a § eller i 29 § stadgas, göras, förutom av överförmyndaren och förmyndare, av den omyndige själv, om han fyllt sexton år, så ock av hans make och närmaste fränder. Förmyndare, som gjort sig skyldig till försummelse i vårdnaden om underårig, må entledigas jämväl på ansökan av allmän åklagare eller barnavårdsnämnd. Frågor som avses i denna paragraf skall ock rätten, när anledning är därtill, upptaga utan att särskild ansökan blivit gjord.

Föreslagen lydelse

myndaren tillfälle att lämna förslag på person som är lämplig för uppdraget.

28 §¹⁷

Ansökan om förmyndares förordnande eller entledigande eller om annan rättens åtgärd med avseende å förmynderskap må, såframt fråga ej är om ärende, varom i 9 kap. 2 a § stadgas, göras, förutom av överförmyndaren och förmyndare, av den omyndige själv, om han fyllt sexton år, så ock av hans make och närmaste fränder. Förmyndare, som gjort sig skyldig till försummelse i vårdnaden om underårig, må entledigas jämväl på ansökan av allmän åklagare eller barnavårdsnämnd. Frågor som avses i denna paragraf skall ock rätten, när anledning är därtill, upptaga utan att särskild ansökan blivit gjord.

I ärende som avses i första stycket skall rätten, när det rör omyndig som fyllt sexton år, bereda denne tillfälle att yttra sig, om det kan ske.

Mot rättens beslut i ärende, varom i första stycket sägs, må talan fullföljas, förutom av den som beslutet särskilt rör, av envar som äger göra ansökan efter vad nyss är sagt.

Mot beslut, varigenom det förelagts förmyndare att vid vite fullgöra visst åliggande, må talan fullföljas allenast i samband med klagan över rättens beslut om utdömmande av vitet.

29 §

Överförmyndarens eller rättens tillstånd till åtgärd beträffande omyndigs egendom må sökas allenast av förmyndaren. Mot överförmyndarens eller rättens beslut med avseende å sådant tillstånd så ock mot överförmyndarens förordnande, att förbehåll, varom i 15 kap. 9 § andra stycket sägs, ej skall gälla, må talan föras allenast av förmyndaren samt, såframt ärendet angår omhändertagande av egendom, varöver den omyndige äger råda, eller

Överförmyndarens tillstånd till åtgärd beträffande omyndigs egendom må sökas allenast av förmyndaren. Mot överförmyndarens beslut med avseende å sådant tillstånd så ock mot överförmyndarens förordnande, att förbehåll, varom i 15 kap. 9 § andra stycket sägs, ej skall gälla, må talan föras allenast av förmyndaren samt, såframt ärendet angår omhändertagande av egendom, varöver den omyndige äger råda, eller återkallelse av

¹⁷ Senaste lydelse 1973:802.

Nuvarande lydelse

återkallelse av förmyndarens eller överförmyndarens tillstånd för omyndig att driva näring, av den omyndige själv, om han fyllt sexton år.

Mot överförmyndarens eller rättens beslut i fall, varom i 13 kap. 8 § tredje stycket sägs, må talan ej föras.

Föreslagen lydelse

förmyndarens eller överförmyndarens tillstånd för omyndig att driva näring, av den omyndige själv, om han fyllt sexton år.

Mot överförmyndarens beslut i fall, varom i 13 kap. 8 § tredje stycket sägs, må talan ej föras.

30 §

Fråga om förordnande eller entledigande av god man som avses i 18 kap. 1 eller 2 § skall upptagas av den rätt, där förmynderskapet för den omyndige är inskrivet eller skall inskrivas.

Fråga om förordnande eller entledigande av god man som avses i 18 kap. 1 eller 2 § skall upptagas av den rätt, där förmynderskapet för den omyndige är inskrivet eller skall inskrivas. *Skall förmynderskapet ej vara inskrivet, avgöres frågan om behörig domstol med motsvarande tillämpning av 12 kap. 1 § andra stycket.*

Uppkommer vid utredning av dödsbo fråga om förordnande av god man enligt 18 kap. 4 §, höre ärendet till den rätt, varunder boet lyder. Skall god man eljest förordnas enligt nämnda lagrum eller ock enligt 3 § samma kapitel, ankomme det på rätten i den ort, där den, för vilken god man förordnas, har egendom eller eljest behov av god man yppat sig. Erfordras ny god man eller uppstår fråga om entledigande av god man, upptages ärendet av den rätt, där godmanskapet är inskrivet.

33 §¹⁸

Talan mot överförmyndarens beslut föres skriftligen hos rätten inom två veckor från den dag klaganden erhöll del av beslutet.

Talan mot överförmyndarens beslut *i ärende enligt denna balk* föres skriftligen hos rätten inom två veckor från den dag klaganden erhöll del av beslutet.

35 §

Beslut eller dom, som meddelas av överförmyndaren eller rätten, skall lända till efterrättelse utan hinder av att talan däremot föres, utom såvitt angår dom, som innefattar hävande av omyndighetsförklaring, eller rättens avgörande, varigenom avtal om sammanlevnad i oskiftat

Beslut eller dom, som *i mål eller ärende enligt denna balk* meddelas av överförmyndaren eller rätten, skall lända till efterrättelse utan hinder av att talan däremot föres, utom såvitt angår dom, som innefattar hävande av omyndighetsförklaring, eller rättens avgörande, varigenom

¹⁸ Senaste lydelse 1955:409.

Nuvarande lydelse

bo häves eller *förordnande meddelas om gäldande av särskild ersättning, på sätt i 17 kap. 2 § tredje stycket sägs, eller förmyndare eller god man dömes till utgivande av försuttet vite.*

Föreslagen lydelse

avtal om sammanlevnad i oskiftat bo häves eller förmyndare eller god man dömes till utgivande av försuttet vite.

37 §¹⁹

Vistas den, mot vilken talan enligt denna balk riktas, på okänd ort, skall hans rätt i saken bevakas av god man som sägs i 18 kap. Detsamma gäller, om han vistas på känd ort utom riket men stämningen eller andra handlingar i målet ej kunna delges honom eller han underlåter att ställa ombud för sig och särskilda skäl föreligga att förordna god man. Gode mannen skall samråda med part för vilken han förordnats i den mån det kan ske.

I fråga om ersättning till god man som avses i första stycket skall gälla vad i 20 kap. 19 § stadgas angående ersättning åt rättegångsbiträde.

Vad i rättegångsbalken är stadgat om hämtning av part skall äga motsvarande tillämpning å den, som i annan egenskap än vittne eller sakkunnig skall höras i mål eller ärende som avses i denna balk.

Då fråga är om omyndighetsförklaring *på grund av sinnessjukdom, sinnesslöhet eller annan rubbning av själsverksamheten*, bör iakttagas att förordnande om skyldighet att inställa sig personligen ej gives beträffande den som avses med ansökningen, såframt det finnes med inställelsen skulle för honom kunna medföra men eller fara.

Då fråga är om omyndighetsförklaring, bör iakttagas att förordnande om skyldighet att inställa sig personligen ej gives beträffande den som avses med ansökningen, såframt det finnes att inställelsen skulle för honom kunna medföra men eller fara.

38 §²⁰

I fråga om mål eller ärende, vari allmän åklagare, barnavårdsnämnd eller överförmyndare förtalan, skall vad i 20 § lagen om införande av nya rättegångsbalken är stadgat äga motsvarande tillämpning.

I fråga om mål eller ärende, vari allmän åklagare, barnavårdsnämnd eller överförmyndare *äger föra* talan, skall vad i 20 § lagen om införande av nya rättegångsbalken är stadgat äga motsvarande tillämpning.

Första stycket gäller ej mål om underhåll till barn utom äktenskap.

21 kap.

14 §

Närmare bestämmelser för tillämpningen av detta kapitel meddelas av Konungen.

¹⁹ Senaste lydelse 1973:945.

²⁰ Senaste lydelse 1973:802.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1976, såvitt gäller bestämmelserna i 19 kap. 2–11, 14 och 16–18 §§, och i övrigt den 1 januari 1975. Äldre bestämmelser i fråga om arvode och annan ersättning till förmyndare, gode män och överförmyndare gäller dock fortfarande, i den mån ersättningen avser tid före den 1 januari 1975. Vidare skall uppgift enligt 17 kap. 7 § lämnas i fråga om tillsyn över förvaltning som skett före nämnda tidpunkt.

Skall någon som omyndigförklarats före den 1 januari 1975 åter förklaras myndig, gäller bestämmelsen i 20 kap. 21 § om företeende av läkarintyg endast om grunden för omyndighetsförklaringen varit sinnessjukdom, sinnesslöhet eller annan rubbning av själsverksamheten.

Val av överförmyndare och ledamöter i överförmyndarnämnd samt ersättare för dessa skall med tillämpning av denna lag äga rum första gången före utgången av år 1975. Valet skall avse tiden intill utgången av år 1976.

I fråga om de överförmyndare och ledamöter i överförmyndarnämnd samt ersättare för dessa som valts enligt äldre bestämmelser upphör löpande tjänstgöringstider vid utgången av år 1975.

2 Förslag till

Lag om ändring i ärvdabalken

Härigenom förordnas i fråga om ärvdabalken

dels att 19 kap. 14 och 15 §§ samt 20 kap. 8 § skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i balken skall införas en ny paragraf, 19 kap. 14 a §, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Till dödsboet hörande penningmedel, som göras räntebärande genom insättning i bank, skola insättas i boets namn. Dödsboets egendom må ej heller eljest sammanblandas med vad boutredningsmannen eller annan tillhör.

Utöver vad av 18 kap. 5 § föranledes må egendom ej förskottsvis utgivas till delägare, med mindre det kan ske utan men för annan, vars rätt är beroende av utredningen.

Föreslagen lydelse

19 kap.

14 §

Till dödsboet hörande penningmedel, som göras räntebärande genom insättning i bank, skola insättas i boets namn. Dödsboets egendom må ej heller eljest sammanblandas med vad boutredningsmannen eller annan tillhör. *Värdehandlingar skola nedsättas i öppet förvar i bank, om det sammanlagda värdet överstiger ett belopp motsvarande två gånger gällande basbelopp enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring.*

14 a §

Före den 1 april varje år skall boutredningsmannen avge redovisning för medelsförvaltningen under föregående kalenderår. I redovisningen skola upptagas saldo vid årets början och slut samt in- och utbetalningar under året. Ha medel innestått i bank eller annan inrättning skall vid redovisningen fogas bevis om insättningar och uttag under året samt behållning vid årets slut. När värdehandlingar nedsatts i bank skall vid redovisningen fogas bevis av motsvarande innehåll.

Årsredovisning skall tillställas minst en delägare i boet. Övriga delägare samt rätten skola samtidigt underrättas om vem som tillställts

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

redovisningen. Dödsbodelägare som icke har tillställts redovisningen har rätt att på begäran hos boutredningsmannen erhålla ett exemplar av den. Finnes omyndig delägare i boet skall ett exemplar tillställas överförmyndaren.

Fullgör boutredningsman ej vad som åligger honom enligt denna paragraf, kan rätten vid vite förelägga honom att fullgöra sin skyldighet.

15 §

Så snart dödsboet beretts för bodelning eller arvskifte samt delning kan äga rum utan men för någon, vars rätt är beroende av utredningen, skall boutredningsmannen göra anmälan härom till delägarna och avgiva redovisning för sin förvaltning.

Sedan bodelning eller arvskifte förrättats av delägarna, skall boutredningsmannen till envar av dem utgiva honom tillkommande egendom. Samma lag vare, där av skiftesman verkställd delning blivit ständande.

Har boutredningsman frånträtt uppdraget utan att det blivit slutfört efter vad nu är sagt, är han ock redovisningsskyldig.

När boutredningsman slutfört sitt uppdrag, må han på begäran entledigas av rätten.

20 kap.

8 §¹

Bouppteckning skall inom en månad efter upprättandet jämte bestyrkt avskrift för registrering ingivas till rätten i den ort där den döde skolat svara i tvistemål i allmänhet eller, om behörig domstol ej sålunda finnes, till Stockholms tingsrätt. Äro flera bouppteckningar, skola de ingivas samtidigt; och skall tiden härför räknas från det den sista bouppteckningen upprättades.

Bestyrkt avskrift av bouppteckningen skall förvaras hos rätten. *Är ej avskrift ingiven, skall sådan tagas på boets bekostnad.*

Bestyrkt avskrift av bouppteckningen skall förvaras hos rätten.

Har omyndig del i boet eller finnes delägare, för vilken god man skall förordnas, skall ytterligare en bestyrkt avskrift ingivas för varje överförmyndare som skall ha tillsyn över ifrågavarande förmynderskap eller godmanskap. Är bouppteckningen av vidlyftig beskaffenhet, må denna avskrift omfatta endast erforderliga delar.

Äro ej erforderliga avskrifter ingivna, skola sådana tagas på boets bekostnad.

¹ Senaste lydelse 1969:800.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1975. I fråga om boutredningsman som har förordnats före den 1 januari 1972 är rätten ej skyldig att kontrollera att redovisningsskyldighet enligt 19 kap. 14 a § fullgöres, såvida det ej påkallas av dödsbodelägare eller, om omyndig har del i boet, av överförmyndaren.

3 Förslag till

Lag om ändring i giftermålsbalken

Härigenom förordnas att 15 kap. 3 § giftermålsbalken skall upphöra att gälla vid utgången av år 1974.

4 Förslag till

Lag om avveckling av äldre godmanskap

Härigenom förordnas som följer.

1 § Har god man förordnats antingen för bortovarande eller okänd arvinge till någon som avlidit före den 1 januari 1929 eller för bortovarande eller okänd testamentstagare efter någon som avlidit före den 1 januari 1931 och förvaltar den gode mannen penningmedel på grund av sådant godmanskap, är han skyldig att inbetala medlen till kammarkollegiet. Därvid skall bifogas av överförmyndaren godkänd sluträkning för godmanskapet.

Om överförmyndaren ej medger anstånd, skall skyldigheten att inbetala medel fullgöras inom tre månader från det denna lag trätt i kraft. När medlen har inbetalats skall gode mannen anses ha slutfört sitt uppdrag.

Kammarkollegiet skall underrätta överförmyndaren när inbetalning har skett enligt första stycket.

2 § Den som vill göra anspråk på medel som inbetalats eller bort inbetalas enligt 1 § skall senast inom två år från det denna lag trätt i kraft genom ansökan framställa sina anspråk hos den rätt där godmanskapet senast var inskrivet vid äventyr att han går förlustig sin rätt.

3 § När den i 2 § nämnda tiden har gått ut skall rätten för varje godmanskap som slutförts eller bort slutföras enligt 1 § pröva huruvida någon som anmält anspråk på medlen är berättigad till dessa eller de skall tillfalla allmänna arvsfonden.

Kammarkollegiet skall avge yttrande i ärende som avses i första stycket. Rätten skall även höra överförmyndaren och den gode mannen.

Finner rätten att känd person, som icke anmält anspråk på medlen enligt 2 §, är berättigad till medlen eller del av dem, skall denne, om det kan ske, beredas tillfälle att inom viss tid framställa anspråk på dem. Framställes anspråk inom den bestämda tiden, prövas det utan hinder av att den i 2 § angivna tiden har gått till ända.

4 § I fråga om ärende enligt 3 § gäller lagen (1946:807) om handläggning av domstolsärenden. Den som har framställt anspråk på förvaltade medel svarar dock själv för sina kostnader med anledning härav. Ogillas anspråket, är han icke skyldig att ersätta staten för dess kostnader. Om rättens domförhet gäller vad i 6 § nämnda lag är föreskrivet om ärende som skall prövas enligt föräldrabalken.

5 § Överförmyndaren tillser att gode män för vilka denna lag gäller får kännedom om vad de har att iakttaga enligt lagen. Fullgör god man ej vad som åligger honom enligt 1 §, skall överförmyndaren anmäla försummelsen hos rätten. Rätten kan genom vite tillhålla den gode mannen att fullgöra sitt åliggande. Innan överförmyndaren gör anmälan som nyss nämnts, skall han erinra gode mannen om hans skyldighet, om det lämpligen kan ske.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1975. Har god man som avses i 1 § före nämnda dag inbetalat förvaltade medel till statskontoret eller kammarkollegiet för avveckling av godmanskapet, tillämpas denna lag i fråga om ärendets vidare behandling. Prövning enligt 3 § skall dock ej äga rum i andra fall än när någon har anmält anspråk inom den i 2 § angivna tiden.

5) Förslag till

Lag om ändring i lagen (1924:322) om vård av omyndigs värdehandlingar

Härigenom förordnas att 1, 3, 8, 13 och 15 § § lagen (1924:322) om vård av omyndigs värdehandlingar skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §¹

Hava för omyndigs räkning värdehandlingar blivit hos riksbanken eller annan bank i öppet förvar nedsatta efter vad i *lagen om förmynderskap* är stadgat, svare banken för de sålunda nedsatta värdehandlingarnas förvaring och förvaltning i enlighet med vad här nedan i 2–7 § § stadgas. Ej må i vidare mån än där sägs avtal träffas om befrielse från de förpliktelser, som enligt nämnda lagrum åvila banken; har så skett, vare avtalet utan verkan.

Finnas eljest i öppet förvar hos bank omyndigs värdehandlingar, å vilka skall tillämpas vad i *lagen om förmynderskap* är stadgat beträffande nedsatta värdehandlingar, äge vad i första stycket sägs motsvarande tillämpning.

Hava för omyndigs räkning värdehandlingar blivit hos riksbanken eller annan bank i öppet förvar nedsatta efter vad i *föräldrabalken* är stadgat, svare banken för de sålunda nedsatta värdehandlingarnas förvaring och förvaltning i enlighet med vad här nedan i 2–7 § § stadgas. Ej må i vidare mån än där sägs avtal träffas om befrielse från de förpliktelser, som enligt nämnda lagrum åvila banken; har så skett, vare avtalet utan verkan.

Finnas eljest i öppet förvar hos bank omyndigs värdehandlingar, å vilka skall tillämpas vad i *föräldrabalken* är stadgat beträffande nedsatta värdehandlingar, äge vad i första stycket sägs motsvarande tillämpning.

3 §²

Kapitalbelopp, som av banken uppbäres å omyndigs värdehandling, skall i den omyndiges namn insättas å sådan bankräkning, att medlen kunna utan föregående uppsägning uttagas, eller å annan bankräkning, som förmyndaren bestämmer. Insättning må ej utan överförmyndarens medgivande ske å räkning, från vilken uttag må göras utan hans tillstånd. Ränta och annan avkastning, som uppbäras av banken, skola, såvitt ej annan be-

Kapitalbelopp, som av banken uppbäres å omyndigs värdehandling, skall i den omyndiges namn insättas å sådan bankräkning, att medlen kunna utan föregående uppsägning uttagas, eller å annan bankräkning, som förmyndaren bestämmer. Insättning må ej utan överförmyndarens medgivande ske å räkning, från vilken uttag må göras utan hans tillstånd. Ränta och annan avkastning, som uppbäras av banken, skola, såvitt ej annan be-

¹ Senaste lydelse 1940:451.

² Senaste lydelse 1940:451.

Nuvarande lydelse

stämmelse givits av förmyndaren, i enahanda ordning insätts å bankräkning, dock att därvid må göras förbehåll, varom i 8 kap. 9 § andra stycket *lagen om förmynderskap* sägs.

8 §³

För den vård av omyndigs värdehandlingar, som enligt denna lag åligger banken, må banken betinga sig en årlig avgift, icke överstigande i fråga om inhemska värdehandlingar *två* kronor och utländska värdehandlingar *en krona* för varje påbörjat tusental kronor av handlingarnas värde. Hava underåriga syskon gemensam förmyndare, skola syskonens värdehandlingar sammanräknas. *Närmare bestämmelser om avgiftens beräkning må, såvitt angår andra banker än riksbanken, meddelas av Konungen.*

Den avgift, varom i första stycket sägs, innefattar ej ersättning för bankens särskilda utgifter till följd av uppdraget, ej heller för åtgärd, som banken efter särskilt avtal vidtagit.

För fordran å avgift eller ersättning, varom *i första stycket* sägs, äge banken innehålla vad av de nedsatta handlingarna i värde svarar mot fordringen. Banken äge ock för sådan fordran uttaga betalning av medel, som för den omyndiges räkning uppburits av banken.

13 §⁴

Innestå hos bank omyndigs medel, som ej må uttagas utan överförmyndarens tillstånd, skall vad i 9, 11 och 12 §§ stadgas angående ansökan om tillstånd till uttagande av nedsatt värdehandling och om sådan ansökans prövning, så ock om förmyndarens skyldighet att ingiva redogörelse för vidtagna åtgärder eller anmälan, att tillståndet icke blivit använt, i tillämpliga delar gälla rörande ansökan om tillstånd att uttaga medel, om sådan ansökans prövning och om skyldighet för förmyndaren att ingiva redogörelse för medlens användning eller anmälan, att tillståndet icke blivit använt. Då fråga är om uttagning av medel till bestridande av utgifter för den omyndiges underhåll eller för vården av hans egendom, må tillståndet givas

Föreslagen lydelse

stämmelse givits av förmyndaren, i enahanda ordning insätts å bankräkning, dock att därvid må göras förbehåll, varom i 15 kap. 9 § andra stycket *föräldrabalken* sägs.

För den vård av omyndigs värdehandlingar, som enligt denna lag åligger banken, må banken betinga sig en årlig avgift, icke överstigande i fråga om inhemska värdehandlingar *tre* kronor och utländska värdehandlingar *två kronor* för varje påbörjat tusental kronor av handlingarnas värde. Hava underåriga syskon gemensam förmyndare, skola syskonens värdehandlingar sammanräknas.

För fordran å avgift eller ersättning, varom *ovan* sägs, äge banken innehålla vad av de nedsatta handlingarna i värde svarar mot fordringen. Banken äge ock för sådan fordran uttaga betalning av medel, som för den omyndiges räkning uppburits av banken.

³ Senaste lydelse 1963:153.

⁴ Senaste lydelse 1940:451.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

tills vidare och avse visst sammanlagt belopp under kalenderår. Tillståndet må ock avse, att medel, som innestå eller insättas å viss räkning, tills vidare må lyftas utan särskilt medgivande av överförmyndaren. I annat fall gälle ej överförmyndarens tillstånd för längre tid än tre veckor från det tillståndet meddelades.

Kunna insätta medel ej utan föregående uppsägning uttagas, skall tillstånd till medlens uttagning medföra rätt till uppsägning, och äge förmyndaren, sedan uppsägning skett, utan nytt tillstånd lyfta medlen. I sådant fall skall tiden för redogörelsens avgivande räknas från det dessa blivit för lyftning tillgängliga.

Skola medlen enligt tillståndet användas för inköp av värdehandling eller utlånas, må, där överförmyndaren ej annorlunda förordnar, medlen utlämnas allenast mot det att banken mottager värdehandlingen eller fordringsbeviset i öppet förvar eller erhåller bevis, att nedsättning därav ägt rum hos annan bank eller att inskrivning, som avses i 8 kap. 8 § andra och tredje styckena *lagen om förmynderskap*, skett med förbehåll, som där sägs. Skola medlen enligt tillståndet användas till köp av fast egendom eller tomträtt, skall, där överförmyndaren ej annorlunda förordnar, utbetalning av banken verkställas direkt till säljaren. I övrigt äge överförmyndaren vid tillstånd till uttagning av medel föga de villkor, som i varje fall finnas erforderliga, åliggande det banken att noggrant iakttaga dessa villkor.

Skola medlen enligt tillståndet användas för inköp av värdehandling eller utlånas, må, där överförmyndaren ej annorlunda förordnar, medlen utlämnas allenast mot det att banken mottager värdehandlingen eller fordringsbeviset i öppet förvar eller erhåller bevis, att nedsättning därav ägt rum hos annan bank eller att inskrivning, som avses i 15 kap. 8 § andra och tredje styckena *föräldrabalken*, skett med förbehåll, som där sägs. Skola medlen enligt tillståndet användas till köp av fast egendom eller tomträtt, skall, där överförmyndaren ej annorlunda förordnar, utbetalning av banken verkställas direkt till säljaren. I övrigt äge överförmyndaren vid tillstånd till uttagning av medel föga de villkor, som i varje fall finnas erforderliga, åliggande det banken att noggrant iakttaga dessa villkor.

Skola medel allenast överföras till annan bank, åligge den bank, där medlen innestå, att insätta dem hos den andra banken och att ofördröjligen underrätta överförmyndaren därom. Vid insättningen må ej fogas förbehåll om rätt för förmyndaren att uttaga medlen utan överförmyndarens tillstånd.

15 §⁵

Vad i denna lag stadgas skall äga motsvarande tillämpning i fråga om vård av värdehandlingar, som tillhöra den, för vilken god man förordnats efter vad i 11 kap. 3 eller 4 §

Vad i denna lag stadgas skall äga motsvarande tillämpning i fråga om vård av värdehandlingar, som tillhöra den, för vilken god man förordnats efter vad i 18 kap. 3 eller

⁵ Senaste lydelse 1940:451.

Nuvarande lydelse

av lagen om förmynderskap stadgas, så ock i fråga om medel, som för hans räkning innestå hos bank och ej må uttagas utan överförmyndarens tillstånd.

Föreslagen lydelse

4 § föräldrabalken stadgas, så ock i fråga om medel, som för hans räkning innestå hos bank och ej må uttagas utan överförmyndarens tillstånd.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1975. Äldre avgiftsbestämmelser i 8 § gäller dock fortfarande i fråga om sådan vård av omyndigs värdehandlingar som har ägt rum före ikraftträdandet.

6 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1954:579) om nykterhetsvård

Härigenom förordnas att 67 § lagen (1954:579) om nykterhetsvård skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Finner nykterhetsnämnd, att någon, som är hemfallen åt alkoholmissbruk, bör förklaras omyndig eller att förmyndare i hans ställe eller jämte honom bör förordnas för hans myndling, har nämnden att göra anmälan härom hos överförmyndaren.

Föreslagen lydelse

67 §

Finner nykterhetsnämnd, att någon, som är hemfallen åt alkoholmissbruk, bör förklaras omyndig eller att *god man bör förordnas för honom eller att förmyndare i hans ställe eller jämte honom bör förordnas för hans myndling*, har nämnden att göra anmälan härom till överförmyndaren.

Anmälan till överförmyndaren skall också göras, om nämnden finner att någon icke längre bör vara omyndigförklarad.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1975.

7 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1956:2) om socialhjälp

Härigenom förordnas att 63 § lagen (1956:2) om socialhjälp skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Finner socialnämnd att hjälptagare bör förklaras omyndig, har nämnden att göra anmälan härom hos överförmyndaren.

Föreslagen lydelse

63 §

Finner socialnämnd att hjälptagare bör förklaras omyndig eller att *god man bör förordnas för honom*, har nämnden att göra anmälan härom hos överförmyndaren.

Anmälan till överförmyndaren skall också göras, om nämnden finner att någon icke längre bör vara omyndigförklarad.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1975.

Utdrag av protokollet över justitieärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 4 oktober 1974.

Närvarande: statsråden HOLMQVIST, ASPLING, LUNDKVIST, BENGTSSON, NORLING, LÖFBERG, LIDBOM, CARLSSON, ZACHRISSON, LEIJON, HJELM-WALLÉN.

Statsrådet Lidbom anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *ändringar i föräldrabalken, m.m.*, och anför.

1 Inledning

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 30 december 1964 tillkallades åtta sakkunniga med uppdrag att företa en översyn av förmynderskapslagstiftningen. De sakkunniga¹, som antog namnet förmynderskapsutredningen, avlämnade i augusti 1970 sitt slutbetänkande (SOU 1970:67) Förmynderskap med förslag till lag om ändring i föräldrabalken (FB), m.m. Efter remissbehandling har förslaget överarbetats inom justitiedepartementet. I departementspromemorian (Ds Ju 1974:7) Förmynderskap har därefter lagts fram förslag till ändringar i förmynderskapslagstiftningen m.m. De i promemorian upptagna lagförslagen torde få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende som *bilaga*.

Efter remiss har yttranden över promemorian avgetts av Svea hovrätt, Stockholms tingsrätt, socialstyrelsen, kammarkollegiet, statskontoret, bankinspektionen, försäkringsinspektionen, länsstyrelserna i Stockholms och Västerbottens län, statens handikappråd, socialutredningen, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, överförmyndarnämnden i Stockholm, Malmö kommunstyrelse, sociala centralnämnden i Göteborg, Sveriges domareförbund, Sveriges advokatsamfund, Föreningen Sveriges överförmyndare, Svenska bankföreningen, Svenska sparbanksföreningen, Svenska försäkringsbolags riksförbund, Riksförbundet för utvecklingsstörda barn, Handikappförbundets centralkommitté, Riksförbundet för social och mental hälsa och Riksförbundet för rörelsehindrade barn och ungdomar.

¹ F.d. hovrättspresidenten Joel Laurin, ordförande, dåvarande riksdagsledamöterna Astrid Bergegren och Einar Gustafsson, numera kommunalrådet Gunnar Hejdeman, dåvarande riksdagsledamoten Per Hilding, advokaten Magnus Lindahl, kanslichefen Tuve Lundgren samt numera generaldirektören Bo Martinsson.

2 Gällande rätt

Den svenska förmynderskapslagstiftningen återfinns i 9-20 kap. FB. Kapitlen innehåller bestämmelser om myndighetsåldern och om verkan av underårigs omyndighet samt bestämmelser om villkoren för omyndighetsförklaring och om verkan av sådan förklaring. Vidare ges regler om förmyndare, bl.a. om förmyndares behörighet att företräda den omyndige och om hans plikter när det gäller skötseln av förmynderskapet. Lagstiftningen innefattar också bestämmelser om överförmyndarinstitutionen och om kontroll av förmyndares och överförmyndares verksamhet. Till förmynderskapslagstiftningen räknas även bestämmelserna i 18 kap. FB om god man.

2.1 Myndighetsåldern och verkan av underårigs omyndighet

Efter nyligen företagna ändringar i FB (SFS 1974:236) är myndighetsåldern fr.o.m. den 1 juli 1974 18 år.

Den som är under 18 år betecknas som underårig och är enligt 9 kap. 1 § omyndig. Han har i princip inte rätt att själv råda över sin egendom eller ingå förbindelser. Emellertid får han med stigande ålder successivt större befogenheter i dessa avseenden. Som exempel kan nämnas följande. Om den underårige har fyllt 16 år råder han själv över vad han förvärvat genom eget arbete. Detsamma gäller avkastningen av sådan egendom och vad som trätt i egendomens ställe. Förmyndaren kan dock ta hand om egendomen (9 kap. 3 §). På grund av villkor vid förvärv genom gåva eller testamente kan den underårige ha rätt att själv sköta viss egendom. Också i dessa fall kan förmyndaren emellertid ta hand om egendomen (9 kap. 4 §). Den underårige får i princip inte sätta sig i skuld. Om han emellertid är över 16 år och med vederbörligt tillstånd driver näring får han ingå alla rättshandlingar som faller inom området för rörelsen, alltså även åta sig förbindelser (9 kap. 5 §).

Har omyndig ingått avtal utan vederbörligt samtycke från förmyndaren kan motpart frånträda avtalet så länge detta inte har blivit godkänt eller behörigen fullgjort. Om motparten kände till omyndigheten och inte hade anledning anta att den omyndige ändå var behörig att sluta avtalet, blir han dock bunden under den tid som behövs för att få avtalet godkänt (9 kap. 6 §). Om ett avtal som underårig har slutit utan erforderligt samtycke inte blir gällande, skall vardera parten lämna tillbaka vad han har mottagit eller ersätta dess värde. Den underige är emellertid i princip ersättningsskyldig bara i den mån vad han har mottagit har använts till hans skäliga underhåll eller i övrigt medfört nytta för honom (9 kap. 7 §).

2.2 Grunderna för omyndighetsförklaring och hävande av sådan förklaring

Den som har fyllt 18 år kan under vissa förutsättningar, som anges i 10 kap. 1 § FB, förklaras omyndig av domstol. Det finns också möjlighet att förordna att underårig skall förbli omyndig sedan han uppnått myndighetsåldern (10 kap. 2 §). I 10 kap. 1 § FB har i fyra olika punkter angetts vilka omständigheter som bör föranleda att en person förklaras omyndig. Enligt de tre första punkterna skall den som fyllt 18 år förklaras omyndig (1) om han på grund av sinnessjukdom, sinnesslöhet eller annan rubbning av själsverksamheten är ur stånd att vårda sig eller sin egendom, (2) om han genom slöseri eller annan grov vanvård av sin egendom eller eljest genom otillbörligt förfarande med avseende på egendomen äventyrar sin eller sin familjs välfärd, eller (3) om han är hemfallen åt missbruk av rusgivande medel och i följd därav icke kan vårda sig eller sin egendom. Enligt punkt 4 skall omyndigförklaring av en person ske om han på grund av sjukdom, försvagat hälsotillstånd, lyte, oerfarenhet eller annan orsak behöver annans bistånd i vården av sina angelägenheter och av sådan anledning själv begär att bli förklarad omyndig eller samtycker därtill.

Om det i fråga om en underårig person föreligger något sådant förhållande som anges i 10 kap. 1 § kan rätten förklara att han skall förbli omyndig även efter uppnådd myndighetsålder.

Bestämmelserna om grunderna för omyndighetsförklaring har oförändrade överförts till FB från 1924 års lag om förmynderskap. Vid förarbetena till förmynderskapslagen uttalades att förlusten av rätten att själv bestämma över sina ekonomiska angelägenheter i regel medför en stark begränsning av möjligheten att genomföra egna initiativ och hävda egna åsikter och att en omyndighetsförklaring därför inte borde komma till stånd i andra fall än när detta var oundgängligen nödvändigt för att skydda vederbörande själv eller honom närstående personer i förhållande till vilka han var underhållsskyldig.

Jämlikt 20 kap. 21 § får ej någon förklaras omyndig på grund av sinnessjukdom, sinnesslöhet eller annan rubbning av själsverksamheten med mindre läkarintyg angående hans sinnesskickstillstånd blivit företett. Närmare bestämmelser om sådant intyg har meddelats i kungörelsen (1968:160) om vissa läkarintyg för omyndighets- och myndighetsförklaringar. Enligt kungörelsen skall sådant intyg utfärdas av läkare som tjänstgjort minst tre år vid odelat lasarett för psykiatrisk vård eller lasarettsklinik för sådan vård eller vid specialistsjukhus för psykiskt utvecklingsstörda. Sådant intyg skall vara avfattat enligt formulär som fastställs av socialstyrelsen. Enligt detta skall i intyget anges bl.a. huruvida vederbörandes hörande skulle vara utan gagn samt om den

undersöktes personliga inställelse inför domstol skulle kunna medföra men eller fara för honom.

Med slöseri i 10 kap. 1 § 2 förstås närmast onödiga utgifter för konsumtionsändamål, såvida dessa utgifter står i uppenbart missförhållande till slösarens ekonomiska ställning. Men även en grovt försumlig, vårdslös eller lättsinnig förmögenhetsförvaltning eller fullständig likgiltighet för ekonomiska angelägenheter kan föranleda omyndighetsförklaring.

Under beteckningen hemfallen åt missbruk av rusgivande medel i punkt 3 faller inte bara vad som i allmänhet inbegrips under dryckenskap eller missbruk av alkoholhaltiga drycker utan även missbruk av narkotika. I uttrycket att vederbörande skall vara hemfallen åt missbruk av rusgivande medel ligger krav på ett mera stadigvarande missbruk.

Om en omyndigförklarad finnes kunna själv ta hand om sina angelägenheter, skall omyndighetsförklaringen hävas (10 kap. 8 §). Den som har förklarats omyndig på grund som anges i 10 kap. 1 § 1 får inte förklaras myndig med mindre läkarintyg blivit företett om hans sinnestillstånd.

Redan vid förarbetena till förmynderskapslagen diskuterade lagberedningen frågan om i svensk rätt borde införas s.k. kuratel. Lagberedningen hade härvid i särskild åtanke dem som i och för sig kunde antas vara i stånd att sköta sina angelägenheter men som behövde bistånd härmed. En omyndigförklaring i dessa fall kunde många gånger te sig alltför ingripande. Lagberedningen pekade emellertid på de svårigheter som kunde uppstå vid förvaltningsåtgärder om huvudmannen och kuratorn var av olika mening. Vid anordnande av kuratel skulle man heller inte undgå alla de olägenheter som är förknippade med omyndighetsförklaring som t.ex. offentliggörande. Kontroll över kuratorns förvaltning skulle också behöva anordnas i huvudsaklig överensstämmelse med vad som gäller vid förmynderskap. Tanken på kuratel avvisades därför.

2.3 Verkan av omyndighetsförklaring

I likhet med vad som gäller för den som är underårig får den som förklarats omyndig inte själv råda över sin egendom eller åta sig förbindelser i vidare mån än som följer av lag eller av villkor vid förvärv genom gåva eller testamente (10 kap. 3 §).

Liksom underårig som fyllt 16 år får en omyndigförklarad själv sluta avtal om tjänst eller annat arbete. Förmyndaren har emellertid möjlighet att upphäva sådant avtal (10 kap. 4 §). Driver den omyndigförklarade rörelse har han samma rätt att sluta avtal inom området för rörelsen som tillkommer underårig som fyllt 16 år (10 kap. 6 §).

Den som förklarats omyndig får själv råda över sin arbetsinkomst. I den mån hänsynen till hans välfärd kräver det kan förmyndaren emellertid ta

hand om egendomen (10 kap. 5 §). Detta gäller också sådan egendom som den omyndigförklarade på grund av villkor vid gåva eller testamente själv råder över (10 kap. 6 §).

Om den omyndigförklarade ingått avtal utan erforderligt samtycke gäller i fråga om verkan av sådant avtal samma regler som för underårigs avtal i motsvarande fall (10 kap. 7 §). I detta avseende hänvisas till avsnittet 2.1.

En omyndighetsförklaring har verkningar också i andra avseenden än som anges i FB. Bland de regler som inskränker den personliga handlingsfriheten kan nämnas sådana som föreskriver förbud för omyndigförklarad att utöva visst yrke eller inneha visst förtroendeuppdrag. Till de mest kännbara inskränkningarna torde räknas förlusten av rösträtten.

2.4 Förfarandet i mål om omyndighets- och myndighetsförklaring

Reglerna om förfarandet vid omyndighets- och myndighetsförklaring är intagna i 20 kap. FB. Enligt 16 § kan ansökan om omyndighetsförklaring göras, förutom av den som avses med ansökningen, endast av hans make och närmaste fränder, av överförmyndaren och, beträffande underårig, av dennes förmyndare. Sinnessjuk som är för vård intagen på sinnessjukhus får också förklaras omyndig på anmälan av den som, enligt bestämmelser som meddelas av Kungl. Maj:t, har rätt att göra sådan anmälan. Sådana bestämmelser finns emellertid inte meddelade f.n.

Har ansökan om omyndighetsförklaring gjorts, skall rätten enligt huvudregeln utfärda föreläggande för den som avses med ansökningen att svara i målet. Rätten får dock utan huvudförhandling företa målet till omedelbart avgörande, om vederbörande själv begärt eller medgivit omyndighetsförklaring eller om någon skall förklaras omyndig på grund av sinnessjukdom, sinnesslöhet eller annan rubbning av själsverksamheten och det kan antagas att hans hörande skulle vara utan gagn (20 kap. 17 § första stycket). Vidare bör personlig inställelse inte åläggas den som avses med ansökningen, om inställelsen skulle kunna medföra men eller fara för honom (20 kap. 37 § tredje stycket).

Har ansökan gjorts att någon skall förklaras omyndig på grund av sinnessjukdom, sinnesslöhet eller annan rubbning av själsverksamheten, skall rätten förordna biträde att bevaka hans rätt i målet, om han begär det eller om det annars anses lämpligt. Begär den som försatts i omyndighet på sådan grund att förklaras myndig, kan också rättegångsbiträde förordnas. Rättegångsbiträdet har rätt till ersättning av allmänna medel (20 kap. 19 §).

Ansökan om hävande av omyndighetsförklaring får göras endast av den omyndige själv eller hans förmyndare (20 kap. 16 §). Ansökan från den omyndige får omedelbart avslås utan huvudförhandling, om ansökningen finnes uppenbart ogrundad. Har ansökan gjorts eller tillstyrkts av

förmyndaren kan målet omedelbart företas till avgörande utan huvudförhandling, om inte förmyndarens inställelse finnes vara behövlig för målets utredning. I andra fall skall rätten utfärda föreläggande för förmyndaren att svara i målet (20 kap. 18 §). Skyldighet att höra överförmyndaren är inte föreskriven.

2.5 Förmyndare

Enligt FB skall varje omyndig ha förmyndare. Förmyndaren måste själv vara myndig (11 kap. 4 §). För underårigt barn i äktenskap är föräldrarna förmyndare. Om någon av dem är omyndig eller om ena föräldern dör eller entledigas från förmynderskapet, är den andre ensam förmyndare. Om det i samband med äktenskapsskillnad eller eljest förordnas att endast den ena föräldern skall ha vårdnaden om barnet, blir han också barnets förmyndare (11 kap. 1 §).

För underårigt barn utom äktenskapet är modern förmyndare. Om vårdnaden övergår på fadern, blir han barnets förmyndare (11 kap. 2 §).

Om det inte finns någon som är förmyndare enligt 1 eller 2 § skall rätten förordna en särskild förmyndare för barnet (11 kap. 3 § första stycket).

För den som förklaras omyndig skall också förmyndare förordnas (11 kap. 3 § andra stycket).

Till förmyndare skall förordnas en rättrådig, erfaren och i övrigt lämplig man eller kvinna, helst någon som är släkt med den omyndige eller som annars står honom nära. För underåriga syskon bör förordnas en gemensam förmyndare, om inte särskilda skäl talar emot det (11 kap. 5 §). Avgörande vikt fästs vid föräldrarnas önskan. Om de eller en av dem har uttalat önskemål om vem som vid deras frånfälle skall utses till förmyndare för deras underåriga barn, skall rätten förordna denne, om han inte anses olämplig (11 kap. 6 §).

När omständigheterna påkallar det kan flera förmyndare förordnas för en och samma omyndiga person. Den legale förmyndaren kan vid sin sida få en medförmyndare (11 kap. 7 §).

Att åta sig uppdrag som förmyndare är en medborgerlig plikt. Som skäl för att undandra sig ett sådant uppdrag kan en person åberopa endast vissa särskilt angivna omständigheter (11 kap. 8 § första stycket). Hit hör bl.a. att personen i fråga har fyllt 60 år eller att han på grund av sjukdom eller försvagat hälsotillstånd inte utan avsevärd olägenhet kan utöva förmynderskapet. Legal förmyndare kan på begäran bli entledigad från förmynderskapet endast om annan person förordnas till medförmyndare eller han förpliktas att ställa säkerhet för den omyndiges egendom (11 kap. 8 § andra stycket).

Förmyndarens verksamhet står under tillsyn av överförmyndaren och rätten (11 kap. 11 §). Finnes förmyndaren inte längre vara lämplig för uppdraget skall rätten entlediga honom från det (11 kap. 9 §).

2.6 Inskrivning av förmynderskap

12 kap. FB innehåller bestämmelser om inskrivning av förmynderskap. Såvitt gäller underåriga utgår bestämmelserna från att det inte behövs någon långtgående kontroll från det allmännas sida förrän den underåriga förvärvar egendom som måste förvaltas. I enlighet härmed föreskrivs i 12 kap. 1 § första stycket att förmynderskap för underårig skall inskrivas, då fader eller moder avlider. Härutöver skall inskrivning ske om egendom, som skall stå under förmyndarens förvaltning, tillfaller den underåriga annorledes än genom upptagande av lån eller om någon rättens åtgärd vidtas i fråga som rör förmynderskapet. Enligt huvudregeln 1 § andra stycket skall inskrivning av förmynderskap för underårig ske hos rätten i den ort där den som utövar förmynderskapet har hemvist inom riket.

Förmynderskap för omyndigförklarad skall enligt 12 kap. 2 § inskrivas vid den rätt där ansökningen om omyndighetsförklaring gjordes.

Om den rätt där förmynderskap är inskrivet finner att tillsynen över förmynderskapet lämpligen bör överflyttas till annan rätt kan beslut meddelas om överflyttning (12 kap. 3 §).

Rätten är enligt en särskild föreskrift i 12 kap. 5 § skyldig att se till att förmynderskap inskrivs och förmyndare förordnas, då det skall ske. Beslut om inskrivning av förmynderskap skall antecknas i förmynderskapsbok, som förs vid rätten (12 kap. 6 §). Närmare bestämmelser om förmynderskapsbokens förande lämnas i kungörelsen (1952:303) med särskilda föreskrifter för domstolarna rörande förmyndarvården (förmyndarvårdskungörelsen).

2.7 Förmyndarens plikter

Förmyndarens uppgift är att förvalta myndlingens förmögenhet och att företräda myndlingen i angelägenheter som rör denna (13 kap. 1 §). I de fall då förmynderskapet avser en omyndigförklarad person ingår det dessutom i förmyndarens uppgifter att sörja för myndlingens person, i den mån detta är nödvändigt med hänsyn till grunden för omyndigförklaringen eller av annat skäl (13 kap. 3 §). Har flera förmyndare förordnats, skall rätten förordna en av dem att handha omsorgen om myndlingens person (13 kap. 8 § andra stycket).

När det gäller den personliga omsorgen om underåriga träder vårdnadsreglerna i 6 kap. FB in. Enligt dessa åligger det barnets vårdnadshavare att sörja för barnets person och att ge det en sorgfällig uppfostran. Vårdnadshavaren ska se till att barnet får det uppehälle och den utbildning som är tillbörlig med hänsyn till de ekonomiska förhållandena och barnets anlag (6 kap. 2 §). Vårdnadshavaren skall också utöva den uppsikt över barnet som är erforderlig med hänsyn till barnets

ålder och övriga omständigheter (6 kap. 3 §).

Vårnaden fortfar till dess barnet nått myndig ålder eller vid den tidigare tidpunkt då barnet ingår äktenskap (6 kap. 1 §).

Om rätten beträffande en underårig har förklarat att han skall förbli omyndig jämväl efter uppnådd myndighetsålder gäller inte längre bestämmelserna om vårdnad utan i stället föreskriften i 13 kap. 3 § FB om att det åligger förmyndaren att sörja för den omyndiges person.

När det gäller förmyndarens förvaltning av myndlingens egendom finns det åtskilliga regler i FB. Förmyndarens rätt och skyldighet i detta avseende rör i princip all den omyndiges egendom. Undantag gäller endast för sådan egendom som det enligt lag ankommer på annan än förmyndaren att förvalta och egendom som tillfallit den omyndige genom gåva eller testamente varvid det som villkor för förvärvet har föreskrivits att egendomen skall vara undandragen förmyndarens förvaltning (13 kap. 1 §). Särskild förvaltning på grund av lag är främst sådan som den omyndige själv har rätt att utöva, t.ex. enligt 9 kap. 3, 4 och 5 §§ FB.

Förmyndarens rätt att företräda myndlingen gäller naturligtvis inte i sådana fall där förmyndaren har ett väsentligt eget intresse. I 13 kap. 2 § föreskrivs därför att förmyndaren inte får företräda sin myndling när det är fråga om rättshandling mellan myndlingen och förmyndaren eller hans make eller någon som han företräder. I sådana fall får god man förordnas för myndlingen (se 18 kap. 2 §).

I sin utövning av förmynderskapet skall förmyndaren vårda myndlingens rätt med nit och omsorg och främja hans bästa (13 kap. 4 §). Om myndlingen är över 16 år bör förmyndaren inhämta hans mening i viktiga angelägenheter (13 kap. 5 §). Eftersom förmynderskapet står under tillsyn av överförmyndaren och rätten skall förmyndaren ge dessa de upplysningar som begärs (13 kap. 6 §). Förmyndare kan förpliktas att ställa pant eller annan säkerhet för den omyndiges egendom (13 kap. 7 §).

Har flera förmyndare förordnats skall de utöva förmynderskapet gemensamt, såvitt rör förvaltningen av egendomen. Rätten kan emellertid förordna om uppdelning av förvaltningen mellan dem. Om förmyndarna inte kan ena sig i fråga, där de har gemensam förvaltning, skiljer överförmyndaren mellan dem (13 kap. 8 §). Om underårig, för vilken inte någon av föräldrarna är vårdnadshavare, eller omyndigförklarad har fler än en förmyndare skall en av dessa utses att utöva vårnaden resp. den personliga omsorgen om omyndlingen.

Förmyndaren är skyldig att ersätta skada som han uppsåtligen eller av vårdslöshet tillskyndar den omyndige (13 kap. 9 §).

2.8 Vård av omyndigs rätt i oskiftat bo

Om omyndig är delägare i oskiftat bo åligger det förmyndaren att vårda den omyndiges rätt i boet (14 kap. 1 §). Förmyndaren får inte träffa avtal

om sammanlevnad i oskiftat bo för den omyndiges räkning utan överförmyndarens samtycke. Har ett sådant avtal träffats kan rätten i den omyndiges intresse häva avtalet (14 kap. 3 §).

Om avtal om sammanlevnad i oskiftat bo inte träffas skall förmyndaren se till att bodelning och skifte förrättas så snart detta är möjligt (14 kap. 4 §). Om vid skifte eller bodelning egendomen fördelas på annat sätt än enligt lottning, krävs överförmyndarens samtycke. Det är också fallet, om förmyndaren vill överlåta myndlingens del i boet mot vederlag till annan delägare (14 kap. 5 §).

Om boet inte har skiftats inom sex månader från det bouppteckningen förrättades och om inte heller avtal om sammanlevnad i oskiftat bo har träffats, skall förmyndaren lämna redogörelse till överförmyndaren för det hinder som mött för skifte. Sådan redogörelse skall därefter lämnas var sjätte månad till dess skifte sker eller avtal träffas, om inte överförmyndaren bestämmer annorlunda (14 kap. 9 § första stycket). Har avtal om sammanlevnad i oskiftat bo träffats skall förmyndaren före den 15 februari varje år avlämna årsuppgift angående boet till överförmyndaren (14 kap. 9 § andra stycket).

Förmyndaren har rätt till särskilt arvode för vård av omyndigs rätt i oskiftat dödsbo. Arvodet skall utgå med ett skäligt belopp. Har avtal träffats om sammanlevnad i oskiftat bo skall arvode utgå årligen. Om rätten inte beslutar annat får det per år räknat inte överstiga fem procent av den del av boets inkomst som faller på den omyndige. Arvodet skall förskjutas av boet (14 kap. 11 § första stycket). Förälder som är förmyndare på grund av lag har rätt till arvode endast om rätten på grund av särskilda omständigheter lämnar tillstånd till det (14 kap. 11 § andra stycket).

2.9 Förmyndarens förvaltning av den omyndiges egendom

2.9.1 Allmänt

FB:s regler om förmyndares förvaltning av omyndigs egendom är intagna i 15 kap. och utgår från att förmyndaren ensam handhar förvaltningen. Förmyndarens förvaltningsrätt är emellertid begränsad såväl vad gäller rätten att placera omyndigs penningmedel som rätten att företa vissa rättshandlingar. Förmyndarens förvaltning står under kontroll av överförmyndaren och rätten. För möjliggörande av en fortlöpande kontroll har givits bestämmelser om förvaring av vissa av den omyndiges tillgångar. Tidigare har nämnts att rätten genom reglerna om inskrivning av förmynderskap får vetskap om sådana förmynderskap som skall stå under kontroll.

Utöver den fortlöpande kontrollen av förmyndarens förvaltning ålägger

lagen förmyndaren redovisningsskyldighet inför överförmyndaren av förvaltningen. Bestämmelser härom finns intagna i 16 kap.

2.9.2 Placering av omyndigs tillgångar

Enligt 15 kap. 1 § är förmyndaren pliktig att tillse att den omyndiges tillgångar är anbringade så att erforderlig trygghet finns för deras bestånd och skäligen avkastning erhålls. I 2 § föreskrivs att lösören, som inte bör behållas till nytta för den omyndige, skall avyttras. Föremål, som har särskilt värde för den omyndige eller hans familj, får dock behållas, såframt inte föryttring är påkallad med hänsyn till den omyndiges förmögenhetsförhållanden. Om aktier och andra värdepapper inte tryggt kan behållas till den omyndiges fördel, bör förmyndaren försälja dem, när det lämpligen kan ske (3 §). Om fordringar inte tryggt kan förbli utestående, bör förmyndaren indriva dem så snart det kan ske.

De egentliga bestämmelserna om placering av omyndigs medel är intagna i 15 kap. 4 och 5 §§. I 4 § föreskrivs att den omyndiges penningmedel skall göras räntebärande. För sådant ändamål får förmyndaren inköpa obligationer eller förvärva fordran, som inskrivs eller inskrivits i statsskuldboken, eller utlåna medlen mot inteckning i fast egendom eller också i myndlingens namn insätta dem hos postsparbanken eller sparbank eller för längre tid hos annan bank. Närmare bestämmelser om de obligationer som får inköpas, om beskaffenheten av den inteckningssäkerhet, varemot utlåning får ske, samt om de räkningar, på vilka insättning hos bank får äga rum, meddelas av Kungl. Maj:t. Sådana bestämmelser har meddelats i förordningen (1924:474) med särskilda bestämmelser om anbringande av omyndigs medel.

Vill förmyndaren göra den omyndiges penningmedel räntebärande på annat sätt än som avses i 15 kap. 4 §, eller vill han använda dem till inköp av aktier eller därmed jämförliga värdepapper eller på annat sätt göra dem fruktbärande, fordras överförmyndarens samtycke. Enligt 15 kap. 5 § sista punkten får sådant samtycke inte ges utan särskilda skäl. Bör den omyndige tillhöriga penningmedel hållas tillgängliga för bestridande av utgifter för hans underhåll eller för vården av hans egendom, skall medlen enligt 15 kap. 6 § i den mån det lämpligen kan ske insättas i den omyndiges namn hos bank på en för ändamålet lämpad räkning.

2.9.3 Förvaring av omyndigs värdehandlingar och penningmedel

Reglerna om placering av omyndigs tillgångar kompletteras av bestämmelser om förvaring av omyndigs penningmedel och värdehandlingar. Regler härom finns intagna dels i 15 kap. 7-12 §§ FB, dels i lagen (1924:322) om vård av omyndigs värdehandlingar (VL).

I 15 kap. 7 § första stycket slås fast att förmyndaren har skyldighet att

förvalta myndlingens egendom såsom anförtrott gods. Sålunda föreskrivs att förmyndaren skall förvara pengar eller värdepapper som han innehar för den omyndiges räkning så att de inte blandas samman med pengar eller värdepapper, som tillhör förmyndaren själv eller annars innehas av honom. Har den omyndige aktier eller andra därmed jämförliga värdepapper, över vilka det enligt lag skall föras bok eller förteckning, skall förmyndaren se till att den omyndige så snart det kan ske upptas som ägare där (7 § andra stycket).

15 kap. 8 § innehåller grundläggande bestämmelser om förmyndarens befattning med omyndigs värdehandlingar. Har den omyndige aktier, obligationer, pantbrev, skuldebrev och andra sådana värdehandlingar till ett sammanlagt värde som överstiger 5.000 kronor, åligger det förmyndaren att sätta ner handlingarna i öppet förvar hos riksbanken eller annan bank i den omyndiges namn. Har underåriga syskon gemensam förmyndare, skall vid beräkning av värdet syskonens värdehandlingar sammanräknas (8 § fjärde stycket). Uttrycket andra sådana värdehandlingar inbegriper exempelvis interimbevis på aktier och andelsbevis i ekonomiska föreningar samt i regel även sådana försäkringsbrev som avser kapital- och livränteförsäkringar. Depositionsskyldigheten avser även tillhörande ränte- och vinstutdelningskuponger. Utanför uttrycket 'andra sådana värdehandlingar' faller checkar och växlar samt brand- och inbrottsförsäkringsbrev och skriftliga kontrakt om köp, arrende, hyra o.s.v., även om dessa innefattar utfästelse om betalning.

Bevis eller motbok rörande tillgodohavande på räkning hos bank är undantagna från nedsättningsskyldighet (8 § andra stycket). Kontroll över sådana tillgodohavanden sker enligt bestämmelserna i 15 kap. 9 §. Nedsättningsskyldighet föreligger enligt andra stycket inte heller i fråga om bevis som har utfärdats om inskrivning i statsskuldboken eller Sveriges allmänna hypoteksbanks skuldbok eller skuldbok hos annan inrättning som Kungl. Maj:t bestämmer, oberoende av värdet, om beviset har försetts med anteckning att inskrivningen skett med förbehåll att inskriven obligation eller kapitalbelopp av fordran, som avses med inskrivningen, inte får utlämnas utan överförmyndarens tillstånd. Av denna bestämmelse framgår att inskrivning med förbehåll som här sagts, ersätter nedsättning i bank.

Enligt 8 § tredje stycket skall obligationer, som har utfärdats av staten eller Sveriges allmänna hypoteksbank eller annan inrättning som Kungl. Maj:t bestämmer, alltid inskrivas i statsskuldboken eller bankens eller inrättningens skuldbok med sådant förbehåll som sägs i andra stycket. Undantag från inskrivningsskyldighet föreligger dock om obligationerna är nedsatta i öppet förvar hos bank eller överförmyndaren medger undantag från inskrivning.

Finns omyndigs värdehandlingar, som skall förvaltas av förmyndaren, i

öppet förvar hos bank utan att ha nedsatts enligt bestämmelse i 15 kap., skall bestämmelserna i FB om nedsatta värdehandlingar tillämpas i fråga om dem (8 § femte stycket). Denna föreskrift har sin betydelse framför allt vid omyndighetsförklaring.

Nedsättning har den verkan att förmyndaren måste ha överförmyndarens tillstånd för att ta ut värdehandlingen (15 kap. 8 § första stycket).

Omyndigs medel som står inne hos bank får inte tas ut utan tillstånd av överförmyndaren, såvitt det inte gäller ränta som har stått inne kortare tid än ett år eller medel som har satts in med förbehåll att de får tas ut utan tillstånd. Sådant förbehåll kan göras, om det gäller medel som behövs för bestridande av utgifter för den omyndiges underhåll eller för vården av hans egendom. Överförmyndaren kan förordna att sådant förbehåll inte skall gälla (15 kap. 9 §).

För förvaring av nedsatt värdehandling ansvarar banken, som även i betydande omfattning ombesörjer den löpande förvaltningen. Närmare bestämmelser om bankens åligganden såvitt gäller skötseln av nedsatta värdehandlingar är intagna i VL.

Jämlikt 1 § VL ansvarar banken för de nedsatta värdehandlingarnas förvaring och förvaltning enligt de närmare bestämmelserna i 2-7 §§ VL. För sin vård av värdehandlingarna får banken tillgodoräkna sig en årlig avgift som inte får överstiga, när det gäller inhemska värdehandlingar två kronor och när det gäller utländska värdehandlingar en krona för varje påbörjat tusental kronor av handlingens värde (8 § VL).

Beträffande utländska värdehandlingar är banken ansvarig endast för deras förvaring medan bankens skyldigheter i fråga om inhemska värdehandlingar är mycket omfattande och innebär att banken generellt sett är skyldig att vidta alla de åtgärder som krävs för iakttagande av den omyndiges rätt i avseende på värdehandlingarna, dock endast under förutsättning att erforderliga uppgifter kan anskaffas av banken utan väsentlig omgång eller tidsutdräkt. Inom ramen för denna skyldighet anses depositionen medföra rätt för banken att företräda den omyndige. Åtgärder som banken vidtar inom området för sitt uppdrag blir således bindande såväl för den omyndige som för tredje man utan att förmyndaren givit banken särskilt bemyndigande.

Försummar förmyndaren att nedsätta värdehandling eller inskriva obligation enligt 15 kap. 8 § FB, skall överförmyndaren anmäla försummelsen hos rätten. Innan anmälan görs bör överförmyndaren, där det lämpligen kan ske, erinra förmyndaren om hans skyldighet. I anledning av sådan anmälan kan rätten genom vite tillhålla förmyndaren att fullgöra sitt åliggande (15 kap. 11 §).

Utan överförmyndarens tillstånd får förmyndaren inte överlåta eller pantsätta omyndigs värdehandling medan den är nedsatt (15 kap. 10 §). Enligt samma lagrum får betalning av kapitalbelopp på omyndigs

värdehandling, medan den är nedsatt, uppbäras endast av banken.

I 15 kap. 12 § första stycket har öppnats möjlighet för tredje man att nedsätta omyndig tillkommande värdehandlingar direkt hos bank. Även förpliktelse att utge penningbelopp till omyndig kan fullgöras hos bank. Enligt 12 § andra stycket är tredje man skyldig att i vissa särskilda fall nedsätta värdehandling eller inbetala pengar hos bank. Den som nedsätter värdehandling eller inbetalar pengar hos bank skall underrätta överförmyndaren om det (15 kap. 12 § tredje stycket).

2.9.4 Inskränkningar i förmyndarens rätt att företa vissa rättshandlingar

Trots att ansvaret för förvaltningen av den omyndiges egendom i princip helt vilar på förmyndaren är denne dock skyldig att i vissa frågor som ligger utanför den löpande förvaltningen inhämta samtycke av överförmyndaren eller rätten. Bestämmelser härom finns i 15 kap. 13-16 §§.

I 15 kap. 13 § regleras frågan om omyndigs rätt att driva näring. Enligt lagrummet får förmyndaren inte låta den omyndige driva näring med mindre denne fyllt sexton år. Utan överförmyndarens samtycke får inte förmyndaren låta den omyndige idka handel eller annan näring som inte får drivas utan tillstånd av offentlig myndighet eller särskild anmälan. Inte heller får förmyndaren själv på den omyndiges vägnar driva sådan näring utan samtycke från överförmyndaren. Förmyndaren får återkalla givet tillstånd att driva näring om det anses erforderligt med hänsyn till den omyndiges uppfostran och välfärd. Har den omyndige fyllt aderton år fordras dock överförmyndarens samtycke till återkallelsen.

Enligt 15 kap. 14 § första stycket får förmyndaren inte utan samtycke av överförmyndaren ta upp lån eller ingå växelförbindelse för den omyndiges räkning. Detta gäller dock inte om åtgärden faller inom området för rörelse som förmyndaren med överförmyndarens samtycke driver för den omyndiges räkning. Överförmyndarens samtycke erfordras inte heller i fråga om sådant statligt lån som upptas för att bereda omyndig hjälp till utbildning eller bosättning.

Förmyndaren får inte heller utan överförmyndarens samtycke ingå borgen på den omyndiges vägnar eller ställa den omyndiges gods som säkerhet för annans förbindelse. För samtycke krävs att särskilda skäl föreligger (14 § andra stycket).

Enligt 14 § tredje stycket får förmyndaren inte ge bort den omyndige tillhörig egendom, om det inte är fråga om sedvanliga gåvor som inte står i missförhållande till myndlingens villkor. Med överförmyndarens samtycke får dock förmyndaren av den omyndiges inkomster ge understöd åt anhöriga eller andra den omyndige närstående personer, då detta på grund av omständigheterna kan anses tillbörligt (14 § tredje stycket).

I 15 och 16 §§ ges vissa bestämmelser som inskränker förmyndarens

handlingsfrihet i vad avser fast egendom. Förmyndaren får sålunda inte överlåta eller med inteckning för gäld belasta den omyndiges fasta egendom utan rättens tillstånd. Sådant tillstånd får ges endast om det föreligger viktiga skäl. Före frågans avgörande skall rätten inhämta yttrande från överförmyndaren och, om det kan ske utan märklig omgång eller tidsutdräkt, bereda den omyndige, om han fyllt sexton år, samt hans make och närmaste fränder tillfälle att yttra sig. Rättens tillstånd gäller under sex månader från det tillståndet meddelades. Utan överförmyndarens samtycke får förmyndaren inte upplåta nyttjanderätt eller servitut m.m. i den omyndiges fasta egendom. Även i sådan fråga skall om möjligt den omyndige, om han fyllt sexton år, samt hans make och närmaste fränder beredas tillfälle att yttra sig.

2.10 Förmyndarens redovisningsskyldighet

I avsnittet 2.8 har nämnts att förmyndare i viss omfattning är redovisningsskyldig när det gäller förvaltning av omyndigs rätt i oskiftat bo. Om förmyndares redovisningsskyldighet i övriga fall ges bestämmelser i 16 kap.

Förmyndaren är skyldig att föra räkenskaper över sin förvaltning av den omyndiges egendom så att han kan för varje år noggrant redovisa för den omyndiges tillgångar och skulder samt för förvaltningens gång (16 kap. 1 §). När egendom, som skall stå under förmyndarens förvaltning, första gången tillfaller underårig, skall förmyndaren inom en månad därefter inge förteckning över egendomen till överförmyndaren. Blir den som uppnått myndig ålder omyndigförklarad, skall förmyndaren inom tre månader från det förmynderskapet inskrevs, till överförmyndaren inge förteckning över den omyndiges egendom vid tiden för omyndighetsförklaringen. Erhåller omyndig senare egendom som skall stå under förmyndarens förvaltning, skall förteckning över denna egendom inges till överförmyndaren inom en månad därefter (16 kap. 2 §). För att kontrollera att bestämmelserna i 16 kap. 2 § efterlevs har i 7 § kungörelsen (1949:661) om skyldighet för domstol att lämna uppgifter i mål och ärenden enligt föräldrabalken föreskrivits, att om rätten i samband med inregistrering av bouppteckning, bevakning av testamente eller eljest erhållit kännedom om att egendom tillfallit omyndig, rätten skall underrätta överförmyndaren eller, om förmynderskapet är inskrivet eller skall inskrivas vid annan rätt, förmynderskapsdomstolen. Saknar den omyndige tillgångar när förmynderskapet skrivs in för honom, skall förmyndaren anmäla detta till överförmyndaren inom tre månader från det inskrivningen ägde rum.

Före den 15 februari varje år skall förmyndaren till överförmyndaren avge årsräkning, som skall innefatta redogörelse för förvaltningen under föregående år eller den del av året, varunder förmyndaren innehaft sin befattning. När förmyndarens befattning upphör, skall förmyndaren

ofördröjligen till överförmyndaren avge sluträkning, som skall avse förvaltningen under det löpande året intill dess befattningen upphörde. I årsräkning och sluträkning skall upptas tillgångar och skulder vid början av den tid räkningen avser, en sammanställning av inkomster och utgifter under nämnda tid samt tillgångar och skulder vid samma tids utgång (16 kap. 5 §).

Har förmyndaren anmält att den omyndige saknar tillgångar eller inte har andra tillgångar än lösören, som inte lämnar inkomst, är förmyndaren fri från skyldighet att avge räkning intill dess genom föryttring av sådana lösören eller eljest tillgångar av annan beskaffenhet tillfaller den omyndige (16 kap. 6 §).

Närmare bestämmelser om vad förteckning, årsräkning och sluträkning skall innehålla och vilka handlingar som skall fogas till dessa lämnas i 16 kap. 7 och 8 §§. Försummar förmyndaren att avge föreskrivna redovisningshandlingar i rätt tid skall överförmyndaren anmäla försummelsen hos rätten, som genom vite kan tillhålla förmyndaren att fullgöra sitt åliggande (14 kap. 10 § och 16 kap. 10 §).

Då förmyndarens befattning upphör, är förmyndaren skyldig att till myndlingen, om han blivit myndig, eller, om förmynderskapet övergått på annan, till denne ofördröjligen utge de tillgångar som förmyndaren har hand om för myndlingens räkning (16 kap. 11 §).

2.11 God man

God man skall enligt 18 kap. 1 § förordnas att vårda omyndigs angelägenheter när förmyndaren är ur stånd att utöva förmynderskapet, t.ex. på grund av sjukdom eller resa eller då fråga uppkommit att entlediga honom från uppdraget och rätten i avvaktan på slutligt beslut härom skilt honom från utövningen av förmynderskapet enligt 20 kap. 27 §.

I avsnittet 2.7 har nämnts att förmyndaren naturligtvis inte kan företräda den omyndige i sådana fall där förmyndaren har ett väsentligt eget intresse (13 kap. 2 §). I sådana fall skall därför god man förordnas för den omyndige. God man skall sålunda förordnas när fråga uppstår om rättshandling eller rättegång mellan den omyndige, å ena sidan, och förmyndaren, hans make eller annan som han företräder, å den andra sidan. Detsamma gäller om förmyndaren eller hans make och den omyndige har del i oskiftat dödsbo eller om i övrigt förmyndaren eller hans make kan ha ett intresse som strider mot myndlingens (18 kap. 2 §).

God man kan även förordnas som bistånd åt personer som i och för sig har rättslig handlingsförmåga men som trots det behöver en ställföreträdare. Om en person är ur stånd att bevaka sin rätt eller att förvalta sin egendom på grund av sjukdom, skall rätten förordna god man för honom, om det anses erforderligt. Ett villkor är dock att sjukdomen kan antas vara av övergående natur och att den sjuke, om inte sjukdomen lägger hinder i

vägen, samtycker till åtgärden (18 kap. 3 §).

God man kan också i vissa fall enligt de närmare bestämmelserna i 18 kap. 4 § förordnas för att bevaka arvinges eller testamentstagares rätt eller för att förvalta deras egendom. Bestämmelserna härom innebär i huvudsak följande. Om vid dödsfall till namnet känd arvinge är på okänd ort eller fjärran och därför inte kan bevaka sin rätt i boet och förvalta sin lott däri, skall god man förordnas för honom. God man skall vidare förordnas, om det vid dödsfall inte kan utrönas huruvida den döde efterlämnat arvinge som före allmänna arvsfonden eller före eller jämte annan känd arvinge är berättigad till arvet, eller om det visserligen finns kännedom om arvinge efter den döde men det saknas kunskap såväl om arvingens namn som om hans vistelseort. En ytterligare förutsättning är att den okändes rätt behöver bevakas och hans lott i boet förvaltas. God man skall också förordnas om testamentstagare vistas på okänd eller fjärran ort eller är okänd och hans rätt därför behöver bevakas liksom i andra fall, om det behövs att bortovarandes rätt bevakas eller hans egendom förvaltas.

God man skall enligt 18 kap. 4 § slutligen också vid behov förordnas för att bevaka blivande ägares rätt till viss egendom och för att förvalta egendomen i sådana fall då egendomen på grund av bestämmelse i testamente eller annan rättshandling skall först i framtiden tillfalla någon med äganderätt.

Det bör här också nämnas att enligt vissa lagrum framför allt i ärvdabalken rätten kan förordna att egendom skall ställas under förvaltning av god man som avses i FB.

Till god man skall rätten förordna en rättrådig, erfaren och i övrigt lämpad man eller kvinna (18 kap. 5 §). Bestämmelserna i 11 kap. om hinder att vara förmyndare, om skyldighet att åta sig uppdrag som förmyndare och om förmyndares entledigande gäller också för god man. Godmanskapet skall i likhet med förmynderskap inskrivas vid rätten (18 kap. 7 §) och står liksom förmynderskap under tillsyn av överförmyndaren och rätten (18 kap. 6 §). I fråga om gode mannens rättigheter och skyldigheter med avseende på förvaltningen av honom anförtrodd egendom samt i fråga om hans redovisningsskyldighet gäller huvudsakligen samma regler som för förmyndare (18 kap. 8 §).

God man entledigas av rätten när hans uppdrag är slutfört eller över huvud taget om behov av godmanskapet inte längre är för handen (18 kap. 10 §).

2.12 Ersättning åt förmyndare och gode män

Enligt 15 kap. 19 § FB har förmyndare rätt att årligen uppbära arvode med belopp som kan anses skäligt med hänsyn till förvaltningens omfattning. Arvodet får emellertid inte, med mindre rätten förordnar annorlunda, överstiga för år räknat ett belopp motsvarande fem procent av

den omyndiges behållna inkomst enligt årsräkning eller sluträkning. Med behållen inkomst avses nettoinkomst, dvs. intäkter med frånräknande av skuldräntor och förvaltningskostnader. Har särskild avgift erlagts för vård av den omyndiges värdehandlingar skall förmyndarens arvode minskas med avgiftens belopp, dock högst två procent av inkomsten från värdehandlingarna. Rätt till förmyndararvode tillkommer inte fader eller moder som på grund av lag är förmyndare med mindre rätten med hänsyn till särskilda omständigheter lämnar tillstånd till det. I avsnitt 2.9.3 har redogjorts för banks rätt till ersättning för vård av omyndigs värdehandlingar.

För vård av omyndigs rätt i oskiftat dödsbo utgår arvode enligt 14 kap. 11 §. Bestämmelserna har redan behandlats i avsnittet 2.8.

Särskild bestämmelse om rätt för förmyndaren att uppbära ersättning för sina kostnader i anledning av förmynderskapet har inte ansetts erforderliga. I den mån förmyndaren får vidkännas utgifter för sitt uppdrag torde dessa anses likställda med övriga utgifter som förmyndaren gör för den omyndiges räkning.

Avser gode mannens uppdrag förmögenhetsförvaltning, har han rätt till årligt arvode. På grund av den allmänna hänvisningen i 18 kap. 8 § gäller beträffande sådant arvode vad som redan har sagts om arvode åt förmyndare. Är god man inte berättigad till årligt arvode har han enligt 18 kap. 11 § rätt att efter uppdragets slutförande erhålla skäligt arvode samt ersättning för sina kostnader.

Här må även anmärkas bestämmelserna i 15 kap. 31 § giftermålsbalken (GB) resp. 20 kap. 37 § FB. Vistas den, mot vilken talan enligt GB resp. FB riktas, på okänd ort, skall hans rätt i saken bevakas av god man som avses i 18 kap. FB. Detsamma gäller i vissa fall om den mot vilken talan riktas vistas utomlands på känd ort. I fråga om arvode och ersättning åt sådan god man skall gälla vad i 20 kap. 19 § FB föreskrivs om gottgörelse åt rättegångsbiträde, dvs. sådan utgår efter rättens prövning av allmänna medel.

2.13 Överförmyndarorganisationen m.m.

Förmynderskap står enligt 11 kap. 11 § FB under tillsyn av överförmyndaren och rätten. Överförmyndarens uppgift är att utöva den fortlöpande kontrollen av förmyndares förvaltning medan rätten ensam har rätt att inskrida mot förmyndare med vitesföreläggande o.d. och i yttersta fall med entledigande.

Bestämmelserna om utseende av överförmyndare, valbarhet m.m. återfinns i 19 kap. FB. I regel skall en överförmyndare väljas för varje kommun. Två eller flera kommuner som lyder under samma tingsrätt kan dock efter förslag av rätten förena sig till ett överförmyndardistrikt. Om tillsynen inte kan utövas av en överförmyndare ensam får rätten på

framställning av kommunen förordna att flera överförmyndare skall väljas. I sådant fall kan rätten indela kommunen i distrikt, ett för varje överförmyndare, eller bestämma annan lämplig grund för förmyndarskapens fördelning mellan överförmyndarna.

Val av överförmyndare avser en tid av fyra år och skall förrättas av kommunens beslutande representation före utgången av oktober månad året före det, med vilket överförmyndarens tjänstgöringstid börjar. Om överförmyndaren avgår före valperiodens utgång skall annan väljas för den tid som återstår. Till överförmyndare skall väljas en i praktiska värv väl förfaren svensk man eller kvinna. Den som är omyndig eller i konkurstillstånd kan inte vara överförmyndare. Överförmyndare som finns inte vara lämplig kan när som helst entledigas av rätten. Med avseende på sin befattning är överförmyndaren underkastad ämbetsansvar.

I Stockholms kommun finns i stället för överförmyndare en överförmyndarnämnd bestående av tre ledamöter. Bestämmelserna rörande utseende av överförmyndare, valbarhet, allmänna kvalifikationer, entledigande och ämbetsansvar gäller i tillämpliga delar ledamot av nämnden. I övrigt äger vad som föreskrivs om överförmyndare motsvarande tillämpning på nämnden.

Överförmyndarens uppgifter framgår av en mångfald bestämmelser i framför allt FB men även i andra författningar. Närmare föreskrifter om överförmyndarens verksamhet är sålunda meddelade i överförmyndarkungörelsen (1952:304).

För att göra det möjligt för överförmyndaren att kontrollera förmyndarens förvaltning åligger det, som redan har nämnts, förmyndaren att till överförmyndaren avge vissa handlingar. Bl.a. skall förmyndaren varje år före den 15 februari till överförmyndaren avlämna årsräkning, innefattande redogörelse för förvaltningen under föregående år. När förmyndarens befattning upphör skall förmyndaren ofördröjligen till överförmyndaren avge sluträkning, avseende förvaltningen under det löpande året intill befattningens upphörande (16 kap. 5 §). Överförmyndaren kan medge förlängning av den tid inom vilken förteckning, årsräkning eller sluträkning skall inges (16 kap. 9 §). Överförmyndaren är skyldig att i vissa bestämda avseenden granska de av förmyndaren ingivna handlingarna. Bestämmelser härom är intagna i 17 kap. FB och i 4 § överförmyndarkungörelsen. Vid granskningen skall särskilt tillses att omyndigs tillgångar är anbragta så, att erforderlig trygghet finns för deras bestånd och skälig avkastning erhålls, samt att utgifterna för den omyndige inte överstigit vad som med hänsyn till hans förmögenhetsförhållanden och omständigheterna i övrigt kan anses skäligt (17 kap. 1 och 5 §§).

Försummar förmyndaren att i rätt tid ge in föreskrivna handlingar skall överförmyndaren som regel erinra förmyndaren om hans skyldighet.

Inkommer trots erinran inte de begärda handlingarna skall överförmyndaren anmäla försummelsen för rätten, som genom vite kan tillhålla förmyndaren att fullgöra sitt åliggande (14 kap. 10 §, 15 kap. 11 § och 16 kap. 10 §). Överförmyndaren har vidare tillagts rätt att ansöka om förmyndares förordnande eller entledigande (20 kap. 28 §) och rätt att begära att dödsbo, vari omyndig har del, skall avträdas till förvaltning av boutredningsman (19 kap. 1 § ÄB).

Vad som föreskrivits i fråga om överförmyndares befattning med förmyndare och förmynderskap äger motsvarande tillämpning med avseende på god man och godmanskap (18 kap. 6, 8 och 9 §§ FB).

Utöver sin uppgift som tillsynsmyndighet beträffande förmynderskap och godmanskap intar överförmyndaren, som framgår av avsnittet 2.4, en viktig ställning i frågor om omyndigförklaring. På överförmyndaren ankommer slutligen administrativa och registrerande uppgifter. Varje år före den 1 september skall överförmyndaren till rätten överlämna uppgift (årsredogörelse) rörande tillsynen över förmyndares och gode mäns förvaltning under föregående år (17 kap. 7 §). Överförmyndaren skall föra bok angående de förmynderskap och godmanskap, som inskrivits hos rätten och som står under hans tillsyn, samt förteckning över ärenden rörande ej inskrivna förmynderskap (19 kap. 11 §).

2.14 Överförmyndarens arvode

Arvode åt överförmyndare utgår med belopp motsvarande en procent av den omyndiges behållna årsinkomst, där denna inte överstigit 200 kronor, och i andra fall två procent av den behållna årsinkomsten, dock av varje omyndig högst 1.000 kronor för år. Den behållna årsinkomsten skall beräknas enligt årsräkning eller sluträkning eller, såvitt fråga är om inkomst från oskiftat dödsbo, enligt årsuppgift rörande boet. Förmyndaren skall betala in arvodet vid räkningens eller årsuppgiftens avgivande. Skall räkning eller årsuppgift inte avges, kan rätten, om särskilda skäl föreligger, tillerkänna överförmyndaren skäligt arvode att gäldas av den omyndiges medel (19 kap. 12 §). Om det finnes lämpligt kan kommunen lämna bidrag till arvodet och till bestridande av de kostnader som är förenade med överförmyndarens verksamhet. Kommunen har även rätt att i ordning som godkänns av Kungl. Maj:t bestrida samtliga utgifter för dessa ändamål och att, om så sker, uppbära de till överförmyndaren utgående arvoden (19 kap. 13 §). De nu återgivna bestämmelserna om arvode för tillsyn över förmynderskap äger motsvarande tillämpning i fråga om godmanskap. Beträffande Stockholm gäller att kommunen har rätt att uppbära överförmyndararvode. Sådant arvode kan emellertid, om särskilda skäl föranleder därtill, efterges av kommunen (19 kap. 16 §).

Företar överförmyndaren kontroll av förmyndarens räkenskaper och

ekonomiska förvaltning och medför detta särskilda kostnader eller avsevärt besvär, kan rätten förordna att särskild ersättning härför skall utgå ur den omyndiges medel (17 kap. 2 §). I mål eller ärende däri överförmyndaren fört talan, kan rätten vid målets eller ärendets avgörande tillerkänna överförmyndaren ersättning av allmänna medel för det arbete han har lagt ned på målets eller ärendets utförande ävensom för nödiga utgifter. Rätten prövar även om ersättningen skall återgäldas av överförmyndarens motpart eller stanna på statsverket (20 kap. 34 §).

2.15 Rättens uppgifter som förmynderskapsdomstol

De grundläggande bestämmelserna om rättens skyldigheter som förmynderskapsdomstol finns i 11 kap. 11 § och 19 kap. 14 § första stycket FB. Närmare föreskrifter för domstolarna rörande förmyndarvården är meddelade i förmyndarvårdskungörelsen (1952:303). Med förmynderskapsdomstol (rätten) förstås den allmänna underrätt, vid vilken förmynderskapet är inskrivet eller skall inskrivas. Förmynderskapsdomstolens uppgifter omfattar såväl den omedelbara befattningen med förmyndarvården som utövande av tillsyn över överförmyndarnas verksamhet. I det förra avseendet har rätten att tillse att förmynderskap blir inskrivet och att förmyndare blir förordnad då så erfordras (12 kap. 5 §). Vid rätten skall föras förmynderskapsbok över inskrivna förmynderskap (12 kap. 6 §). Rätten entledigar förmyndare (11 kap. 9 §) och vidtar ensam andra åtgärder mot förmyndaren, såsom föreläggande av vite i vissa fall (14 kap. 10 §, 15 kap. 11 § samt 16 kap. 3 och 10 §§) och förordnande av ställande av säkerhet (13 kap. 7 §). Rätten träffar vidare avgörande i vissa arvodes- och ersättningsfrågor (14 kap. 11 §, 15 kap. 19 § och 17 kap. 2 §). I ett begränsat antal fall har rätten att lämna tillstånd till rättshandlingar t.ex. när förmyndaren vill överlåta eller låta inteckna omyndigs fasta egendom eller tomträtt (15 kap. 16 §). Vidare tjänstgör rätten som besvärsinstans beträffande beslut som meddelas av överförmyndaren (20 kap. 33 §).

Tillsynen över överförmyndarnas verksamhet regleras närmare av föreskrifter meddelade i förmyndarvårdskungörelsen. Enligt kungörelsen skall rätten bl.a. granska den av överförmyndaren avgivna årsredogörelsen och dennes förteckning över ärenden, rörande inte inskrivna förmynderskap ävensom med lämpliga tidsmellanrum den av överförmyndaren förda förmynderskapsboken. När det befinns lämpligt skall rätten också verkställa särskild inspektion för tillsyn att överförmyndaren väl förvaltar sin befattning.

2.16 Kontroll över boutredningsmans förvaltning

Enligt 19 kap. ärvdabalken (ÄB) kan domstol på ansökan förordna, att

egendom i dödsbo skall avträdas till boutredningsman, samt utse någon att i sådan egenskap handha förvaltningen. Ansökan kan göras av dödsbodelägarer, testamentsexekutor, borgenärer i vissa fall m.fl. (1 §). Val av boutredningsman skall så träffas att uppdraget kan förväntas bli utfört med den insikt som boets beskaffenhet kräver. Är testamentsexekutor utsedd, skall förordnandet meddelas honom, om skäl inte är däremot (3 §). Vill boutredningsman frånträda sitt uppdrag och visar han skälig orsak, skall han entledigas av rätten. Finnes boutredningsman inte vara lämplig eller bör han av annan särskild orsak skiljas från uppdraget skall han entledigas, då det begärs av någon vars rätt är beroende av utredningen eller då förhållandet på annat sätt blir känt (5 §). Boutredningsmannen har att, med iakttagande av lagens bestämmelser, företa alla åtgärder som behövs för boets utredning. I vissa viktigare frågor skall han inhämta delägarnas mening, om det lämpligen kan ske (11 §). Boutredningsmannen företräder dödsboet mot tredje man samt har att tala och svara i mål som rör boet (12 §).

I fråga om förvaltningen och kontrollen är följande bestämmelser i 19 kap ÄB av intresse.

Penningmedel som hör till dödsboet skall, om de sätts in på bank, insättas i boets namn. Dödsboets egendom får inte blandas samman med egendom som tillhör annan (14 §). Så snart dödsboet beretts för bodelning eller arvskifte samt delning kan äga rum utan men för någon, vars rätt är beroende av utredningen, skall boutredningsmannen göra anmälan härom till delägarna och avgiva redovisning för sin förvaltning. Sedan bodelning eller arvskifte förrättats av delägarna, skall boutredningsmannen till envar av dem utge honom tillkommande egendom. Har boutredningsmannen frånträtt uppdraget innan bodelning eller skifte har gjorts, är han också redovisningsskyldig (15 §).

När dödsbodelägarer begär det eller rätten annars finner det lämpligt, skall god man förordnas att öva tillsyn över boutredningsmannens förvaltning, såvida inte denne ställer säkerhet för ersättning som han kan finnas skyldig att utge. Gode mannen får gå genom räkenskaper och andra handlingar och inventera egendomen. Han skall, på föreläggande av rätten eller framställning av delägarer, meddela upplysningar om boet och dess förvaltning samt, om anledning till anmärkning föreligger, göra anmälan hos rätten. Är god man inte utsedd, kan rätten förelägga boutredningsmannen att avge redogörelse för sin förvaltning eller förordna någon att granska förvaltningen och avge berättelse över den (17 §).

Boutredningsman är pliktig att ersätta skada som han uppsåtligen eller av vårdslöshet tillskyndat dödsboet eller någon vars rätt är beroende av utredningen (18 §).

De här återgivna bestämmelserna i 14, 15, 17 och 18 §§ gäller också för testamentsexekutor (20 §).

2.17 Avveckling av äldre godmanskap

2.17.1 Gällande rätt

Som framgått av redogörelsen i avsnittet 2.11 skall god man enligt 18 kap. 4 § FB i vissa fall förordnas för bortovarande eller okänd arvinge eller testamentstagare. Gode mannen entledigas av domstol, när hans uppdrag är slutfört eller över huvud taget om behov av godmanskapet inte längre är för handen (18 kap. 10 § FB). Sålunda upphör t.ex. i regel gode mannens funktion, när arvsrätt preskriberats.

Nuvarande bestämmelser om preskription av rätt att ta arv eller testamente tillkom genom 1928 års arvslag, som trädde i kraft den 1 januari 1929, och 1930 års testamentslag, som trädde i kraft den 1 januari 1931. Bestämmelserna finns numera i 16 kap. ÄB. Preskriptionstiden uppgår till fem år från dagen för rättenskungörelse i Post- och Inrikes tidningar om att egendom genom arv eller testamente tillfallit vederbörande (16 kap. 1-3 ÄB). Därutöver gäller en yttersta preskriptionstid av tio år från dödsfallet eller, om arvinges eller testamentstagares rätt inträder först vid senare tidpunkt, från denna (16 kap. 4 § ÄB). Tioårspreskription avser främst sådana fall, då kungörelse rätteligen bort utfärdats men detta av någon anledning inte skett. Ger sig vederbörande inte till känna inom preskriptionstiden har han gått förlustig sin rätt (16 kap. 7 § ÄB). Laga förfall kan inte återopas. Arv som bortovarande eller okänd arvinge gått förlustig tillfaller dem som skulle varit berättigade därtill, om arvingen avlidit före arvlåtaren (16 kap. 8 § ÄB). Vem egendom skall tillfalla sedan testamentstagares rätt gått förlorad beror i första hand på en tolkning av testamentet.

2.17.2 Äldre rätt

Var, då dödsfallet inträffade, någon dödsbodelägare på okänd ort eller så fjärran att han inte kunde bevaka sin rätt, skulle enligt 11 kap. 4 § första stycket förmynderskapslagen god man förordnas att bevaka den bortovarandes rätt och förvalta hans lott i boet. Arvingen måste inom viss i lagen angiven tid göra rätten till arvet gällande, vid äventyr att han eljest förlorade sin arvsrätt. För *känd arvinge* på okänd ort var preskriptionstiden tio år efter det kungörelse om arvet tredje gången var införd i Post- och Inrikes tidningar (15 kap. 5 § äldre ÄB). För *känd arvinge*, som var inrikes men så fjärran boende, att han inte kunde ha kunskap om arvet eller som var på *känd ort utrikes*, löpte en preskriptionstid av ett år från det arvingen av rätten erhöll meddelande om arvfallet (15 kap. 4 § äldre ÄB). Arvinge ägde emellertid rätt att visa laga förfall. Om kungörelse skulle ha utfärdats men detta inte skett blev den

bortovarandes rätt inte föremål för preskription. Detsamma var förhållandet i fråga om känd arvinge på känd ort, om han inte underrättats om arvfallet av domaren jämlikt 15 kap. 4 § äldre ÄB.

Om det var fråga om *okänd arvinge*, dvs. en arvinge om vars existens eller egenskap av arvinge ovisshet rådde, skulle god man inte förordnas. Preskriptionstiden för okänd arvinge var ett år efter arvfallet (15 kap. 6 § äldre ÄB). Bestämmelse om kungörelse i detta fall fanns inte. Emellertid förekom ofta, att även i sådana fall kungörelse utfärdades med anmaning till okända arvingar att infinna sig och göra sina arvsanspråk gällande. En sådan kungörelse hade tydligen inte någon preklusiv verkan. Av den avfattning 15 kap. 6 § äldre ÄB hade, framgick klart, att däri reglerades förhållandet mellan okänd arvinge och kronan såsom danaarvsberättigad. Emellertid gick rättsutvecklingen därhän, att lagrummet ansågs vara tillämpligt även för det fall att från början okänd arvinge framställde anspråk mot från början kända arvingar som kommit i besittning av arvet.

Uttrycklig möjlighet att förordna god man för bortovarande eller okänd *testamentstagare* infördes först i samband med testamentslagen. Det är något tveksamt om dessförinnan sådana godmansförordnanden med laga verkan kunnat ske. I praxis har emellertid sådana förordnanden givits. Enligt äldre lag var testamentstagares rätt inte underkastad preskription. Arvingarna måste, så länge dödförklaring inte hade skett, vara beredda på att testamentstagaren när som helst, kanske en avsevärd tid efter dödsfallet, gjorde sin rätt gällande. Även om själva de på testamentet grundade anspråken inte var underkastade preskription, kunde emellertid förlust av rätten till den testamenterade egendomen följa av reglerna för den allmänna tioåriga fordringspreskriptionen i fråga om ej individualiserad egendom.

Avsaknaden i äldre rätt av en yttersta preskriptionstid för rätt att ta arv har medfört att arvsrätten för känd arvinge på okänd ort inte preskriberades, när domstol underlät utfärda kungörelse. Följaktligen har godmanskapet inte heller kunnat avvecklats. Samma förhållande gäller i princip för godmanskap för känd arvinge på fjärran ort, när underrättelse om arvfallet inte tillställts arvingen. Arvsrätten för okända arvingar är under alla förhållanden preskriberad. Även om god man för sådana arvingar inte skulle förordnas enligt äldre lag finns dock en del sådana godmanskap. Att dessa fortfarande kvarstår beror på att vederbörande god man inte kunnat anträffa någon arvinge, till vilken han kunnat redovisa medlen. En utredning härom kan, eftersom många år förflutit från dödsfallet, vara förenad med avsevärda kostnader och ta lång tid i anspråk.

Problem vid avvecklingen av godmanskap för testamentstagare är i princip desamma som för godmanskap för bortovarande.

2.17.3 Vissa sifferuppgifter m.m.

Förmynderskapsutredningen har från landets underrätter införskaffat uppgifter om antalet kvarstående äldre godmanskap, där arvlåtaren avlidit före den 1 januari 1929 eller testator avlidit före den 1 januari 1931, och om storleken av de belopp som står under sådan godmansförvaltning. Av det erhållna siffermaterialet framgår att förordnanden av god man för okänd arvinge inte kvarstår i större utsträckning. Kvarstående äldre godmanskap för testamentstagare är ytterst få. Av naturliga skäl är det sällan som testamentstagare är okänd eller vistas på okänd ort. Nära nittio procent av godmanskapen avser förordnande för känd dödsbodelägare på okänd ort. Vidare framgår, att något mindre än hälften av godmanskapen utvisar en behållning av över 1.000 kronor. Av dessa har 122 stycken eller omkring tio procent av samtliga en behållning överstigande 5.000 kronor. Även om flertalet godmanskap har en behållning som understiger 1.000 kronor, är dock antalet godmanskap med behållning mindre än 100 kronor få (149 stycken eller drygt 10 procent av samtliga).

Det har i undantagsfall förekommit att vissa äldre godmanskap för bortovarande eller okända arvingar avvecklats genom att medlen redovisats av gode mannen till kammarkollegiet såsom förvaltare av allmänna arvsfonden eller tidigare till statskontoret med rätt för eventuell arvinge att i mån av befogenhet framställa arvsanspråk.

3 Reformkrav

Mot gällande ordning har framförts kritik såväl genom motioner i riksdagen som genom enskilda framställningar till justitiedepartementet. Kritiken har främst riktat sig mot bestämmelserna om överförmyndarinstitutionen och kontrollen över överförmyndarnas verksamhet, reglerna om placering av omyndigs medel samt vad som föreskrivs om arvode åt överförmyndare och förmyndare.

Beträffande överförmyndarinstitutionen mynnar kritiken ut i krav på större överförmyndardistrikt, avskaffande av sättet att genom kommunala val utse överförmyndare, ökad kompetens samt införande av jävsregler för överförmyndare ävensom regler om skärpt kontroll av överförmyndarna.

I kritiken mot placeringsreglerna framhålls framför allt att bestämmelserna i allför hög grad tar hänsyn till trygghetskravet. Bestämmelsen att omyndigs medel inte utan särskilda skäl får placeras i mer inflationssäkra tillgångar, såsom aktier o.d., påstås medföra en i vissa fall långtgående värdeförstöring. Det har framställts önskemål om att reglerna utformas så, att den omyndige skyddas inte bara som enligt gällande regler vid en lågkonjunktur med stigande penningvärde utan även vid en inflationsartad högkonjunktur med fallande penningvärde.

Vad gäller bestämmelserna om arvode åt överförmyndare har från flera håll framhållits det otidsenliga i nuvarande system. I stället för nuvarande regler föreslås att ersättning åt överförmyndarna skall utgå av allmänna medel.

De som kritiserar nuvarande regler om arvode åt förmyndare anser det visserligen principiellt riktigt att omyndiga personer får vidkännas kostnader för förmyndarskapsförvaltningen men hävdar att ersättning i vissa fall bör kunna utgå av allmänna medel. Särskilt har framhållits det stötande i att folkpension, barnpension, livräntebelopp och underhållsbidrag skall behöva minskas med förmyndararvoden. Arvodesfrågan påstås ha betydelse även när det gäller att erhålla lämpliga förmyndare. En annan nackdel med nuvarande regler är att ersättning inte kan utgå för den personliga omvårdnaden av myndlingen.

I övrigt har ändring ifrågasatts beträffande åtskilliga särskilda bestämmelser i FB. Sålunda har behov av ändring i reglerna om inskrivning av förmyndarskap påståtts föreligga. Inskrivningsreglerna har ansetts medföra att förmyndarkontrollen ofta sätts in i fall där sådan är obehövlig men uteblir när behov därav föreligger. Vidare har det ansetts önskvärt att man i lag närmare anger förutsättningarna för att i testamente

eller gåvobrev förordna att omyndigs egendom skall förvaltas av annan än förmyndaren. Det har ifrågasatts om inte i den omyndiges intresse någon form av kontroll från det allmännas sida bör införas beträffande sådan förvaltning.

Justitieombudsmannen (JO) har i en skrivelse till Kungl. Maj:t den 12 mars 1973 påpekat att luckor som skapar rättsosäkerhet föreligger i lagstiftningen beträffande dels under vilka förutsättningar en myndig person skall kunna fränkännas processbehörighet, dels på vilket sätt en person som fränkänts sin processbehörighet skall kunna föra sin talan.

JO anför att frågan om parts processbehörighet regleras i 11 kap. 1 § andra stycket rättegångsbalken. Sedan det i första stycket slagits fast att envar kan vara part i rättegång, föreskrivs i andra stycket att talan skall föras av den som är partens ställföreträdare, om parten inte råder över det, varom tvistas, eller tvisten rör rättshandling som parten inte får ingå. När det gäller fysisk person, som är omyndig på grund av underårighet eller omyndighetsförklaring, vållar föreskrifterna inga tillämpningssvårigheter. En sådan persons bristande rättsliga handlingsförmåga kan lätt fastställas och det finns alltid en ställföreträdare att tillgå som kan föra hans talan. Däremot är läget mera tveksamt när en part visserligen är myndig men det på grund av hans sinnesbeskaffenhet kan ifrågasättas om han är i stånd att ta vård om sig och sin egendom. Med utgångspunkt i vad som sägs i lagen (1924:323) om verkan av avtal, som slutits under inflytande av rubbad själsverksamhet, ligger det enligt JO:s uppfattning nära till hands att betrakta parten såsom saknande rättslig handlingsförmåga och därmed processbehörighet. Det kan emellertid också göras gällande att förutsättningen för att en person skall kunna fränkännas processbehörighet måste vara att han har en ställföreträdare som i så fall kan föra talan i hans ställe. Så har emellertid lagrummet inte tolkats och tillämpats i praxis. Högsta domstolen har sålunda i flera fall fränkänt myndiga personer utan ställföreträdare processbehörighet. Talan som väckts av eller mot en sådan person har i enlighet härmed avvisats.

Det kan tyckas, anför JO, att den skildrade situationen inte skulle behöva uppkomma. Reglerna i 10 kap. 1 § 1 FB borde innebära en garanti för att omyndighetsförklaring och förordnande av förmyndare kom till stånd beträffande envar för vilken det kunde komma på tal att ifrågasätta processbehörigheten på grund av bristande rättskapacitet. Den rättspraxis som utbildat sig i fråga om omyndighetsförklaring vederlägger emellertid det antagandet. Man måste därför räkna med att det finns ett inte ringa antal människor i landet som är myndiga och som ingen ansökningsberättigad anser sig böra begära omyndigförklarade men som av domstol skulle förklaras sakna processbehörighet om de sökte väcka talan eller någon sökte väcka talan mot dem.

Frågan är då enligt JO om det går att praktiskt komma till rätta med saken inom ramen för gällande civil- och processlagstiftning. En lösning

som framträder är att parten förmås att anlita ombud. Denna lösning synes emellertid JO mycket diskutabel. Det synes föga konsekvent att anse parten kapabel att utfärda en rättegångsfullmakt om man samtidigt anser honom sakna rättskapacitet i processuellt hänseende. I vart fall torde det endast i begränsad utsträckning finnas möjlighet att göra den distinktion i fråga om processuell rättskapacitet och rättskapacitet att utfärda fullmakt som denna lösning förutsätter.

En annan lösning som kan diskuteras är förordnande av god man för parten med stöd av 18 kap. 3 § FB. Det kan rätten göra på eget initiativ. Förutsättningen för sådant förordnande är emellertid att parten på grund av sjukdom, som kan antas vara övergående, är ur stånd att bevaka sin rätt eller förvalta sin egendom och partens samtycke skall i princip föreligga. JO framhåller därför att denna väg inte heller kan vara framkomlig annat än i enstaka undantagsfall.

Det framstår som verkligt betänkligt, anför JO, att det lagstiftningsvägen inte har sörjts för ett klagande av under vilka förutsättningar en myndig person skall kunna fränkännas processbehörighet. Än mer otillfredsställande måste det anses vara att lagstiftningen inte heller har anvisat någon ordning enligt vilken en persons talan kan föras, då han funnits sakna behörighet att själv föra sin talan. Som det nu är har han i praktiken ingen annan möjlighet att få sin talan utförd än att begära sig omyndigförklarad för att på så sätt få en ställföreträdare som kan föra hans talan. Det synes inte rimligt att så skall behöva vara fallet, om omyndigförklaring inte ändå är påkallad av andra skäl. Det förtjänar betonas att bristen på reglering skapar rättsosäkerhet inte bara för den person vars rättskapacitet det gäller utan också för den som kan behöva inleda process mot honom.

4 Promemorian

4.1 Grunderna för omyndighetsförklaring och förordnande av god man

Enligt promemorian framstår de nuvarande omyndighetsgrunderna i viss utsträckning som föråldrade. Särskilt gäller detta de båda grunderna slöseri och missbruk av rusgivande medel i 10 kap. 1 § andra och tredje punkterna FB. Vad gäller de grunder som anges i 10 kap. 1 § första och fjärde punkterna FB framstår inte sällan en omyndighetsförklaring i dessa fall som en alltför sträng åtgärd i förhållande till det praktiska behovet. Med hänsyn till de väsentliga inskränkningar i rådigheten över såväl ekonomiska som personliga förhållanden som en omyndighetsförklaring medför bör en sådan förklaring enligt promemorian komma till stånd bara när det finns ett verkligt behov av en så genomgripande åtgärd. Det hjälpbehov som föreligger torde ofta kunna tillgodoses utan att förmyndare förordnas.

Promemorian pekar i sammanhanget på kommunernas skyldighet enligt socialhjälpslagen att skaffa sig kännedom om de enskildas behov av omvårdnad och att verka för att detta blir tillgodosett. Det framhålls att kommunerna under senare år har prövat olika lösningar för att bispringa ensamma och isolerade personer.

Även när det gäller personer som vistas på vårdanstalter av olika slag pågår enligt promemorian ett omfattande arbete i syfte att skapa en bättre vårdmiljö.

Den angivna hjälpverksamheten tar i första hand sikte på vården av enskildas personliga angelägenheter. Enligt promemorian bör emellertid de som deltar i hjälpverksamheten också kunna bistå enskilda i vissa rättsliga angelägenheter av enklare natur, exempelvis mellanhavanden med vårdmyndigheter. Hjälp bör också kunna lämnas när den enskilde kallas till en bouppteckning eller ett arvskifte, när han delges ett betalningsföreläggande eller när han behöver föra talan om socialförsäkringsförmån. Vid behov bör den som bistår den enskilde kunna få formell fullmakt att uppträda som ombud. Emellertid krävs det härvid att den enskildes psykiska tillstånd är sådant att han kan ingå giltiga rättshandlingar.

I vissa fall kan den enskildes behov av hjälp i rättsliga eller ekonomiska angelägenheter vara så omfattande att det inte är tillräckligt med det bistånd som kan lämnas inom ramen för den angivna hjälpverksamheten.

Även i sådana situationer torde det emellertid enligt promemorian oförlig vara möjligt att bereda den enskilde erforderlig hjälp utan att han behöver förklaras omyndig. Detta kan ske genom att man bygger ut godmansinstitutet.

Även om man förstärker samhällets kurativa verksamhet och vidgar förutsättningarna för förordnande av god man är det dock enligt promemorian uppenbart att man inte helt kan undvika omyndigförklaringar. Bl.a. finns det risk för att personer som har nedsatt psykisk hälsa och som får bistånd genom förordnande av god man själva ingår rättshandlingar i strid med de åtgärder som vidtas av den gode mannen. Detta kan uppenbarligen vara till skada såväl för den sjuke själv som för tredje man. I de flesta fall torde det emellertid enligt promemorian finnas små risker för att den sjuke på det angivna sättet skall ingå kolliderande rättshandlingar.

Det förda resonemanget leder enligt promemorian fram till att man utan några praktiska olägenheter bör kunna göra väsentliga inskränkningar i de nuvarande omyndighetsgrunderna. För det första bör de grunder som anges i 10 kap. 1 § andra — tredje punkterna helt utmönstras. Vidare bör första punkten förse med den inskränkningen att omyndigförklaring får ske endast om det inte är tillräckligt att god man förordnas för den enskilde eller att han på annat mindre ingripande sätt får bistånd i vården av sina angelägenheter. Vad slutligen gäller fall som avses med fjärde punkten, dvs. fall då den enskilde själv önskar bistånd i vården av sina angelägenheter, torde det, i den mån inte första punkten är tillämplig, vara tillräckligt att god man förordnas. Även fjärde punkten bör därför enligt promemorian upphävas.

I samband med den förordade ändringen av 10 kap. 1 § första punkten FB bör enligt promemorian även lagrummets terminologi moderniseras så att uttrycken sinnessjukdom, sinnesslöhet och annan rubbning av själverksamheten ersätts med orden psykisk sjukdom, hämmad förståndsutveckling och psykisk abnormitet av annat slag. Den föreslagna terminologin överensstämmer med de uttryckssätt som numera förekommer inom vårdområdet (jfr lagen (1966:293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall och lagen (1967:940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda).

I överensstämmelse med det tidigare anförda föreslås i promemorian också att bestämmelserna om förordnande av god man i 18 kap. 3 § FB ändras. Förutsättningarna för förordnande av god man bör vidgas genom att man vid fall av sjukdom slopar det nuvarande kravet på att sjukdomen skall vara av övergående natur och genom att god man skall kunna förordnas inte bara vid sjukdom utan också vid ålderdomssvaghet e.d. God man bör enligt promemorian kunna förordnas såväl för att bevaka den enskildes rätt eller förvalta hans egendom som för att sörja för hans person.

Liksom hittills bör huvudprincipen vara att god man får förordnas endast med den enskildes samtycke. Vissa skäl talar enligt promemorian för att man dessutom ställer upp en regel om att god man inte skall kunna förordnas, om det föreligger risk för kolliderande rättshandlingar. Det torde dock bli mycket svårt för domstolarna att bedöma om det i det särskilda fallet föreligger sådan risk. Följden kan bli att domstolarna tillämpar en restriktiv praxis när det gäller förordnande av god man. Därmed motverkas önskemålet att så långt möjligt begränsa antalet omyndigförklaringar. Med hänsyn till det sagda bör enligt promemorian det angivna villkoret inte tas upp i lagtexten.

Enligt gällande lag efterges kravet på den sjukes samtycke till förordnande av god man, om sjukdomen medför hinder mot inhämtande av sådant samtycke. Denna undantagsregel bör enligt promemorian behållas. Med hänsyn till intresset av att så långt möjligt låta godmansförordnanden ersätta omyndigförklaringar bör det öppnas möjlighet att även i annat fall förordna god man, trots att den enskilde inte har lämnat sitt samtycke. Det bör dock i sådant fall krävas att särskilda skäl föreligger. Sådana särskilda skäl bör i första hand kunna föreligga, om den enskilde är part i rättegång och hans psykiska tillstånd är sådant att han inte själv kan föra sin talan. Det kan då inträffa att den enskildes talan eller den talan som förs mot honom måste avvisas, om han inte får en ställföreträdare.

När det gäller den omdiskuterade frågan huruvida en omyndigförklaring alltid bör föranleda förlust av rösträtten sägs i promemorian att det inte kan komma i fråga att nu föreslå någon ändring i den princip som har kommit till uttryck i den nyligen antagna nya regeringsformen och som innebär att omyndighetsförklaring alltid medför förlust av rösträtten. Det påpekas emellertid att, om möjligheterna till omyndigförklaring inskränks, rösträtten kommer att gå förlorad endast i sådana fall där det får anses klart befogat.

I promemorian framhålls att det redan enligt gällande rätt kan förekomma att en person som i och för sig är myndig bedöms sakna förmåga att själv föra sin talan vid domstol och med anledning därav fränkänns processbehörighet. Uppenbarligen kommer den situationen att bli vanligare, om man inskränker möjligheterna till omyndigförklaring. Något allmänt uttalande om under vilka förutsättningar en myndig person skall kunna fränkännas processbehörighet torde enligt promemorian inte kunna göras, utan domstolarna torde liksom hittills få avgöra frågan från fall till fall med beaktande bl.a. av målets beskaffenhet.

Enligt promemorian är det viktigaste i sammanhanget att det finns någon som kan föra talan för den som fränkänns processbehörighet trots att han i och för sig är myndig. Detta kan åstadkommas om man vidgar möjligheterna att förordna god man för den som på grund av sjukdom e.d. inte själv kan bevaka sin rätt. Härigenom torde enligt promemorian de

myndiga personer som fränkänns processbehörighet så gott som alltid kunna få en ställföreträdare som kan föra deras talan. Som tidigare nämnts bör det i hithörande fall finnas möjlighet för domstolen att förordna god man, även om den enskilde inte har gett sitt samtycke till åtgärden.

4.2 Förmyndare

I promemorian diskuteras om de kvalifikationskrav som enligt 11 kap. 5 § FB gäller för förmyndare bör ändras. Enligt promemorian innebär givetvis kravet på att förmyndare skall vara lämplig att han skall ha de kvalifikationer som fordras för att sköta det förmynderskap som har anförtratts honom. Kraven måste ställas olika beroende på om förmynderskapet avser en vuxen person eller ett barn, om uppgiften kommer att avse den personliga omvårdnaden om myndlingen eller skötseln av hans ekonomiska angelägenheter, om den ekonomiska förvaltningen är omfattande osv. Förhållandena kan således skifta väsentligt och det torde enligt promemorian inte vara möjligt att mera utförligt än som redan har skett i lagtexten formulera de krav som bör ställas.

När det gäller bestämmelsen om att till förmyndare helst skall utses någon som står den omyndige nära framhålls det i promemorian att domstolarna skulle få bättre möjligheter att till förmyndare utse någon som kan antas hysa intresse för den omyndige, om de inte behövde ta hänsyn till den angivna bestämmelsen. I promemorian föreslås därför att bestämmelsen slopas.

En omständighet som enligt promemorian bör beaktas vid förordnande av förmyndare är att inte alltför många förmynderskap samlas hos en och samma person. Givetvis kan man inte ställa upp någon bestämd gräns för hur många förmynderskap en viss person skall kunna ha hand om. Det bör emellertid åligga domstolarna att noga förvissa sig om att den som utses till förmyndare har erforderlig tid att ägna sig åt sitt uppdrag.

I promemorian diskuteras vidare om man bör behålla den nuvarande medborgerliga skyldigheten att åta sig uppdrag som förmyndare (11 kap. 8 § FB). Det kan enligt promemorian ifrågasättas om det är förenligt med den omyndiges bästa att till förmyndare för honom utse någon som inte är villig att åta sig uppdraget eller att såsom förmyndare behålla en person som önskar bli befriad från uppgiften. Det torde i nuvarande läge knappast heller förekomma att någon mot sin vilja förordnas till förmyndare eller tvingas behålla ett sådant uppdrag. När det gäller tillgången på förmyndare torde därför ett upphävande av bestämmelsen inte ha någon betydelse. I promemorian föreslås därför att bestämmelsen i 11 kap. 8 § slopas. Detta gäller även såvitt bestämmelserna avser legal förmyndare.

I promemorian framhålls att det inte sällan föreligger svårigheter att få tag i villiga och lämpliga förmyndare för omyndiga som lever i små

ekonomiska omständigheter eller som fordrar ett stort mått av personlig omvårdnad. Den omyndiges medel förslår i dessa fall inte till ett förmyndararvode som ger förmyndaren skälig ersättning för det arbete som han lägger ner på förmynderskapet. Arbetet med den personliga omvårdnaden är dessutom med nuvarande arvodesregler inte ersättningsgillt. Skötseln av dessa förmynderskap kan också vara så tidskrävande att det är svårt för en förmyndare att sköta uppdraget vid sidan om sitt vanliga arbete.

För att avhjälpa de svårigheter som sålunda föreligger i detta avseende föreslås i promemorian, förutom ändrade arvodesregler som skall beröras närmare längre fram, att domstolen i ärende om förordnande av förmyndare skall bereda vederbörande kommun tillfälle att lämna förslag på person lämplig för uppdraget. Med en sådan ordning åstadkommer man dessutom enligt promemorian att kommunerna får inflytande över valet av förmyndare. Att kommunerna får ett sådant inflytande är naturligt med hänsyn till att den särskilt förordnade förmyndaren i övervägande antalet fall kan sägas fullgöra en kommunal uppgift i sin omvårdnad om den omyndiges person.

Frågan i vilken ordning kommunerna skall lämna förslag på förmyndare bör enligt promemorian inte närmare regleras i lag utan avgöras av kommunerna själva. En lämplig utväg synes vara att kommunen lägger uppgiften på överförmyndaren. Det framhålls att om sökanden i förmynderskapsärendet föreslagit någon som förmyndare, kommunen självfallet bör ta ställning till dennes lämplighet. Kommunen bör också beakta det tidigare berörda önskemålet att inte alltför många förmyndaruppdrag samlas på en och samma person.

I promemorian understryks att rätten inte bör vara bunden av kommunens förslag utan har att utse den som rätten finner vara lämpligast med hänsyn till förhållandena i det särskilda fallet.

Inte sällan förordnas särskild förmyndare för barn på den grunden att barnets far eller mor själv är underårig. Enligt promemorian är det angeläget att ett sådant förordnande upphör så snart föräldern uppnått myndig ålder. Med tanke på dessa fall föreslås en särskild regel i 11 kap. 4 § FB.

4.3 Inskrivning av förmynderskap och godmanskap

I promemorian betonas det angelägna i att tillsynsorganen inriktar sin kontroll på sådana förmynderskap där en kontroll är särskilt påkallad med hänsyn till den omyndiges egendomsförhållanden. Att ett förmynderskap underkastas särskild kontroll bör liksom *f.n.* komma till uttryck genom att förmynderskapet skrivs in hos förmynderskapsdomstolen. Vissa ändringar bör emellertid göras i reglerna om inskrivning.

Vad gäller förmynderskap för underårig med legal förmyndare bör

inskrivning framför allt ske om den underårige förvärvar egendom av viss omfattning, under förutsättning att egendomen skall stå under förmyndarens förvaltning och inte utgör lån. Enligt promemorian är det önskvärt med en beloppsgräns som följer förändringarna i penningvärdet och som därför t.ex. anknyter till basbeloppet enligt lagen om allmän försäkring. Lämpligen bör gränsen sättas till ett belopp motsvarande två gånger basbeloppet.

Inskrivning av förmynderskap för underårig bör enligt promemorian i princip också ske, om värdet av den egendom som den underårige förvärvar inte ensamt utan endast tillsammans med värdet av egendom som han tidigare har förvärvat uppgår till den fastställda beloppsgränsen. Den underåriges egendomsförhållanden kan även i övrigt vara sådana att förmynderskapet för honom bör stå under kontroll, trots att värdet av hans tillgångar inte når upp till beloppsgränsen. Inskrivning kan också vara befogad i fall då förmynderskapsdomstolen har vidtagit någon åtgärd beträffande förmynderskapet. Domstolen bör därför ha möjlighet att, vid sidan av de fall då den underårige erhåller egendom till tidigare nämnt värde, förordna om inskrivning när särskilda skäl föreligger.

Liksom f.n. bör inskrivning enligt promemorian alltid ske när det gäller förmynderskap för underåriga med särskilt förordnad förmyndare. Även förmynderskap för omyndigförklarade och godmanskap bör alltid skrivas in.

När det gäller förmynderskap med legal förmyndare bör det enligt promemorian öppnas möjlighet att förordna om att inskrivning skall upphöra, om förhållandena ändras så att det inte längre finns grund för sådan åtgärd. Frågan huruvida inskrivning skall upphöra bör kunna tas upp av domstolen såväl efter ansökan av förmyndaren eller överförmyndaren som ex officio.

4.4. Allmänt om förmyndares och god mans plikter

I promemorian betonas att det får anses minst lika viktigt att förmyndaren sörjer för den omyndiges person som att han sköter den ekonomiska förvaltningen av den omyndiges egendom. Detta förhållande bör enligt promemorian komma till klart uttryck i lagtexten. Det föreslås därför att bestämmelserna om förmyndarens skyldigheter när det gäller vården om myndlingens person flyttas från sin nuvarande plats i 13 kap. 3 § till 1 § samma kapitel.

När det gäller god man understryks i promemorian att även om orsaken till godmansförordnandet i första hand har varit att den enskilde har behövt hjälp i rättsliga eller ekonomiska angelägenheter, så bör den gode mannen alltid vara skyldig att dessutom sörja för den enskildes person i den mån det är erforderligt.

Vill man få garantier för att förmyndare och gode män verkligen till-

godoser den enskildes behov av personlig omvårdnad torde det enligt promemorian vara nödvändigt att ge dem uttrycklig rätt till ersättning för det arbete som de lägger ned i detta avseende. För promemorians förslag härom kommer att redogöras i ett senare avsnitt.

4.5 Särskild förvaltning

FB innehåller f.n. inte några bestämmelser om egendom under särskild förvaltning, dvs. egendom som tillförts omyndiga genom testamente eller gåva med villkor att egendomen skall stå under förvaltning av annan än förmyndaren. I promemorian föreslås att vissa bestämmelser i ämnet förs in i 13 kap. 1 §. Förslaget innebär att, om det som villkor vid omyndigs förvärv genom testamente eller gåva har föreskrivits att egendomen skall stå under särskild förvaltning av annan än förmyndaren, utan medbestämmanderätt för denne, och det samtidigt har angetts vem som skall utöva förvaltningen, så gäller inte lagens bestämmelser om förmyndares förvaltning. Enligt förslaget skall dock den särskilde förvaltaren årligen till förmyndaren lämna redovisning över den förvaltade egendomen. Sådan redovisning skall lämnas, även om testator resp. givare skulle ha föreskrivit motsatsen.

Enligt promemorian bör självfallet såväl fysisk som juridisk person kunna komma i fråga som särskild förvaltare.

Förmånstagareförordnande angående försäkringsbelopp bör enligt promemorian likställas med förvärv genom gåva eller testamente, när det gäller förutsättningarna för särskild förvaltning.

4.6 Vård av omyndigs rätt i oskiftat bo

I promemorian uttalas att det uppenbarligen är angeläget att överförmyndaren får del av alla bouppteckningar som rör dödsbon där det finns omyndig delägare eller delägare för vilken god man bör förordnas. För att skapa garantier för att överförmyndaren verkligen får del av bouppteckningar i de här berörda fallen bör det enligt promemorian åläggas rätten att sända avskrift av bouppteckningen till överförmyndaren. För enkelhetens skull bör sådant översändande ske i alla fall då det finns omyndig delägare e.d., således oberoende av om det finns behållning i boet eller om det i boet ingår fast egendom eller rörelse. Med en sådan lösning finns det inte anledning att behålla den nuvarande skyldigheten för förmyndaren att ge in bouppteckning till överförmyndaren. Bestämmelserna härom bör därför upphävas.

Det bör enligt promemorian ankomma på dödsboet att till rätten ge in bouppteckning i så många exemplar som behövs för att rätten skall kunna fullgöra sin skyldighet att sända avskrift till överförmyndaren. Det föreslås att en regel om detta tas in i 20 kap. 8 § ärvdabalken.

I promemorian diskuteras huvuvida det bör införas en skyldighet för överförmyndaren att göra anmälan till inskrivningsmyndigheten i fall då avtal har träffats om sammanlevnad i oskiftat bo och avtalet omfattar fastighet. Tanken på en sådan anmälningsskyldighet avvisas emellertid.

4.7 Förmyndarens förvaltning av den omyndiges egendom

4.7.1 Placering av omyndigs tillgångar

Enligt promemorian måste riktmärket för förmyndarens förvaltning av den omyndiges tillgångar liksom hittills vara att bevara egendomens värde och se till att skälig avkastning erhålls. Det betonas dock att en sådan målsättning inte får lägga hinder i vägen för att den omyndiges medel används till hans nytta.

Även om alltså förmyndaren i första hand måste se till att den omyndige får tillräckliga medel för sitt underhåll o.d., kan det i många fall finnas överskjutande medel att placera. Mot bakgrund av den ekonomiska utvecklingen under senare år finns det enligt promemorian skäl att mjuka upp de nuvarande restriktionerna när det gäller placering av de omyndigas medel på annat sätt än i obligationer o.d. Detta bör ske så, att man visserligen behåller kravet på tillstånd från överförmyndaren men slopar villkoret att särskilda skäl skall föreligga. Det får enligt promemorian förutsättas att överförmyndaren i varje särskilt fall gör en omsorgsfull bedömning av både de risker som den ifrågasatta placeringen kan medföra och placeringens betydelse för den omyndiges förmögenhetsställning. Bestämmelse om vissa fria placeringskvoter anses därför inte behöva införas.

I övrigt föreslås beträffande reglerna om placering av omyndigmedel vissa smärre ändringar i 15 kap. FB. Ändringarna innebär bl.a. att överenskommelse om att medel skall kvarstå hos försäkringsbolag jämfställs med insättning i bank.

4.7.2 Förvaring av omyndigs värdehandlingar och penningmedel

I promemorian framhålls att den legala minimigränsen 5.000 kr. när det gäller skyldigheten att sätta ned omyndigs värdehandlingar i öppet förvar hos bank har varit oförändrad sedan år 1964. Mot bakgrund av den förändring i penningvärdet som skett sedan dess kan det enligt promemorian övervägas om inte gränsen nu bör höjas. Det framhålls att det knappast är motiverat att föreskriva nedsättning av värdehandlingar till alltför ringa värde med hänsyn till den omgång detta innebär för såväl förmyndare som banker och de kostnader det medför för de omyndiga i form av förvaringsavgifter. För att underlätta en smidig anpassning av belopps-

gränsen till förändringar i penningvärdet föreslås att gränsen sätt vid ett belopp som motsvarar två gånger basbeloppet enligt lagen om allmän försäkring.

Vidare föreslås att bestämmelsen om sammanräkning av underåriga syskons värdehandlingar, när det gäller att bedöma om nedsättning skall ske, skall utsträckas att gälla samtliga fall då en förmyndare utövar förmynderskap för mer än en omyndig.

Vad gäller skyldigheten att utan beloppsgräns nedsätta eller inskriva obligationer som har utfärdats av svenska staten eller av Sveriges allmänna hypoteksbank, Konungariket Sveriges stadshypotekskassa eller Svenska bostadskreditkassan påpekas att en sådan ovillkorlig nedsättning eller inskrivning knappast är motiverad när det gäller räntebärande obligationer. I syfte att bespara såväl bankerna som förmyndarna besvär och med tanke på den förvaringsavgift som den omyndige i förekommande fall får utge, bör enligt promemorian tillämpningsområdet för bestämmelsen inskränkas till svenska statens premieobligationer. I övrigt bör för de obligationer som här avses gälla att nedsättning i bank eller inskrivning i skuldbok krävs endast då värdet av obligationerna, enbart eller tillsammans med värdet av de övriga värdehandlingar den omyndige kan ha, överstiger den tidigare förordade beloppsgränsen av två basbelopp.

Den nuvarande skyldigheten för tredje man att i vissa fall inbetala omyndig tillkommande medel direkt hos bank gäller bl.a. försäkringsbelopp med undantag för pension och livränta. I promemorian påpekas att pension, livränta och andra periodiska förmåner som utgår i anledning av försäkring som regel inte är större än att de förbrukas för vederbörandes försörjning. Förmånerna kan emellertid i vissa fall uppgå till avsevärda belopp. I promemorian föreslås därför att nu angivna förmåner som tillkommer omyndig skall inbetalas till bank, om beloppet för kalenderår överstiger två basbelopp.

I promemorian berörs också den avgift som bank enligt lagen (1924:322) om vård av omyndigs värdehandlingar (VL) har rätt att betinga sig för den vård av omyndigs värdehandlingar som åligger banken. En höjning av avgiften är enligt promemorian uppenbarligen motiverad. Det föreslås att det överlämnas åt regeringen att bestämma avgiftens storlek såvitt gäller andra banker än riksbanken. Genom en sådan ordning undgår man den omständliga proceduren med lagändring varje gång fråga uppkommer om justering av avgiften.

4.7.3 Inskränkningar i förmyndarens rätt att företa vissa rättshandlingar

I promemorian anförs att den nuvarande uppdelningen mellan rätten och överförmyndaren när det gäller tillstånd till olika förvaltningsåtgärder som förmyndaren vill vidta knappast är rationell. Prövningen av ifrågavarande åtgärder bör enligt promemorian i sin helhet läggas på överförmyndarna.

Inte minst efter den förstärkning av överförmyndarorganisationen som föreslås i promemorian kommer överförmyndarna att vara väl kvalificerade för att handha prövningen även av de ärenden som f.n. åvilar rätten.

I detta sammanhang föreslås också att man slopar kravet på att det måste föreligga viktiga skäl för att tillstånd skall kunna ges till överlåtelse av och inteckning i omyndigs fasta egendom eller tomträtt. Tillståndsmyndighetens allmänna skyldighet att iaktta den omyndiges bästa torde enligt promemorian ge tillräcklig garanti för att tillstånd meddelas endast då detta är väl motiverat.

I övrigt föreslås i detta sammanhang att med upptagande av lån skall jämföras återköp av livförsäkring.

4.8 Förmyndarens redovisningsskyldighet

I åtskilliga förmynderskap torde enligt promemorian den omyndiges tillgångar vara så ringa att skyldigheten att avge års- och sluträkning med åtföljande överförmyndarkontroll framstår som helt onödig och disproportionerlig med hänsyn till det arbete som förorsakas såväl förmyndare som överförmyndare. I fråga om nedsatta värdehandlingar får dessutom överförmyndaren direkt från banken alla erforderliga uppgifter. Redan enligt gällande lag är förmyndaren fri från redovisningsskyldighet, om den omyndige saknar tillgångar eller endast har lösören som inte lämnar någon avkastning. Enligt promemorian bör det emellertid vid sidan härav införas möjligheter för överförmyndarna att befria förmyndare från redovisningsskyldighet, om det med hänsyn till tillgångarnas ringa värde eller beskaffenhet kan ske utan fara för den omyndige. Under motsvarande förutsättningar bör överförmyndaren kunna medge att räkning upprättas i förenklad form. Genom dessa åtgärder får överförmyndarna större möjligheter att koncentrera sin uppmärksamhet på sådana förmynderskap där en effektiv kontroll framstår som nödvändig. Det påpekas emellertid att överförmyndarna i många fall kommer att behöva få in årsräkning för att kunna bedöma arvodesfrågorna.

4.9 Ersättning åt förmyndare och gode män

I promemorian framhålls att flera nackdelar är förenade med de nuvarande reglerna om arvode till förmyndare. Det förhållandet att arvodet utgår ur den omyndiges medel får till följd att omyndiga i små ekonomiska omständigheter betungas hårt. Arvodesreglernas konstruktion gör det också svårt att rekrytera förmyndare i fall då den omyndiges inkomst är ringa. Eftersom arbete med den personliga omvårdnaden inte berättigar till arvode, blir följden lätt att sådant arbete försummas. Det är därför enligt promemorian uppenbart att arvodesreg-

lerna måste ändras. Av nya regler i ämnet bör krävas att de så långt möjligt garanterar att även personer i små ekonomiska omständigheter får kvalificerade förmyndare och att inte bara de omyndigas behov av hjälp med egendomsförvaltning utan också behovet av bistånd i personliga angelägenheter blir tillgodosett. Förmyndarna bör därför ha rätt till arvode för båda formerna av arbete. Vidare måste samhället träda in och betala arvodet i fall då den omyndiges inkomstförhållanden inte medger att arvode av skälig omfattning utgår av hans egendom.

I promemorian konstateras att tyngdpunkten i förmyndarens uppgifter i många förmynderskap kommer att ligga på den personliga omvårdnaden om den omyndige och inte på den ekonomiska förvaltningen av den omyndiges egendom. Att ta vård om enskilda är en uppgift som enligt socialhjälpslagen åvilar kommunerna. Det kan därför enligt promemorian hävdas att förmyndarna fullgör en kommunal uppgift till den del deras uppdrag består i omsorg om den omyndiges person. Uppenbarligen avlastas kommunens tjänstemän en del av sitt arbete, när förmyndare förordnas för en kommunmedlem.

Med hänsyn till det sagda bör enligt promemorian utgångspunkten för ersättningssystemets utformning vara att kommunerna skall stå för förmyndararvodena. I de fall då den omyndige har en ej obetydlig inkomst eller tillgångar som ej är ringa är det dock rimligt att förmyndararvodet helt eller delvis utgår av den omyndiges medel. I sådana fall kommer också förmyndarens uppgifter att till större del bestå i förmögenhetsförvaltning, vilket gör det mindre motiverat att kommunen står för arvodet.

Vid avgörandet av i vilka fall den omyndige bör betala eller bidra till förmyndararvodet bör utgångspunkten vara att folkpension, förtidspension, änkepension och liknande alltid skall utgå ograverade. F.n. utgår nämnda pensioner i allmänhet med ett belopp som motsvarar 90 % av basbeloppet enligt lagen om allmän försäkring. Medräknas pensions-tillskott blir emellertid beloppet högre. Det är också att förvänta att pensionerna kommer att höjas ej oväsentligt i framtiden. Med hänsyn härtill bör enligt promemorian den aktuella inkomstgränsen sättas vid två basbelopp. Förmyndararvodet bör alltså utgå av den omyndiges medel i den mån hans inkomst överstiger nämnda summa. Det basbelopp som skall vara avgörande för bedömningen bör vara det basbelopp som har gällt under den sista månaden som förvaltningen avser.

Det får vidare enligt promemorian anses skäligt att omyndiga med en ej ringa förmögenhet bidrar till förmyndararvodet, även om förmögenheten ej lämnar en så stor avkastning att den tillsammans med den omyndiges övriga inkomster överstiger två basbelopp. Enligt promemorian bör den omyndiges förmögenhet tas i anspråk, i den mån den överstiger fyra basbelopp. En regel härom bör dock kunna frångås, om särskilda skäl föreligger, t.ex. om den omyndiges förmögenhet består av en fastighet som han själv bebor och som inte lämnar någon avkastning.

Till grund för prövningen i vad mån förmyndararvode skall utgå av den omyndiges medel bör enligt promemorian läggas den omyndiges beräknade inkomst resp. tillgångar under det år förvaltningen har avsett, dvs. den inkomst och de tillgångar som framgår av förmyndarens årsräkning. Därvid bör nettointkomsten och nettotillgångarna vara avgörande, dvs. avdrag bör göras för utgifter för inkomstens förvärvande och för skulder. Det bör åligga överförmyndaren att i varje särskilt fall besluta i vad mån förmyndararvodet skall betalas av kommunen eller utgå av den omyndiges medel.

I detta sammanhang påpekas i promemorian att överförmyndarnas möjlighet att befria förmyndaren från skyldighet att avge årsräkning kommer att begränsas av att det måste finnas underlag för beslutet om hur förmyndararvodet skall betalas. Inte sällan torde det dock vara uppenbart att den omyndiges inkomst och övriga tillgångar är så ringa att förmyndararvodet skall betalas av kommunen. Överförmyndaren bör i sådant fall kunna fatta beslut härom utan att ha tillgång till årsräkning.

När det sedan gäller frågan om förmyndararvodets storlek framhålls i promemorian att de flesta förmynderskap kommer att utgöras av sådana där förmyndararvodet kommer att utges av kommunen och att det därför bör överlåtas åt kommunerna att bestämma efter vilka grunder förmyndararvodet skall beräknas. Självfallet kan man räkna med att kommunerna, särskilt med hänsyn till att arvodet skall avse också den personliga omvårdnaden, inte sätter normalarvodet lägre än vad som motsvarar de arvoden som nu i regel utgår. I promemorian diskuteras huruvida i lagtexten bör ges anvisning på ett normalarvode motsvarande 7 % av basbeloppet enligt lagen om allmän försäkring. Tanken härpå avvisas emellertid med motiveringen att i lagen inte bör ges anvisning på ett visst belopp, eftersom det skulle kunna motverka en höjning av arvodet.

I det särskilda fallet bör det enligt promemorian ankomma på överförmyndaren att fastställa arvodet enligt de av kommunen angivna grunderna.

I klarhetens intresse bör det enligt promemorian införas en regel om att förmyndaren har rätt till ersättning för de utgifter som han har för uppdraget, i den mån utgifterna har varit skäligen påkallade för uppdragets behöriga fullgörande. Ersättning för utgifter bör betalas av kommunen resp. utgå av den omyndiges medel enligt samma regler som har föreslagits beträffande arvode.

Vad gäller arvode till legal förmyndare föreslås att legal förmyndares rätt till arvode även i fortsättningen skall vara begränsad till sådana fall då särskilda omständigheter föreligger, såsom då en mindre bemedlad fader eller moder får sätta till en väsentlig del av sin tid för förvaltningen av den omyndiges egendom. Arvode till legal förmyndare bör alltså enligt promemorian inte kunna avse den personliga omvårdnaden. Inte heller bör arvode kunna utgå, om den omyndiges tillgångar är av ringa omfattning. Med hänsyn härtill saknas det enligt promemorian anledning att i fråga om

arvode till legal förmyndare föreskriva annat än att arvode skall utgå av den omyndiges medel. Prövningen av legal förmyndares rätt till arvode flyttas enligt förslaget från domstolen till överförmyndaren.

Vad gäller legal förmyndares utgifter för förmynderskapet bör dessa enligt promemoriaförslaget liksom hittills ersättas av den omyndiges medel i den mån de hänför sig till den ekonomiska förvaltningen och varit påkallade för uppdragets behöriga fullgörande.

När det gäller vård av omyndigs rätt i oskiftat dödsbo bör förmyndaren enligt promemorian liksom hittills vara berättigad till skäligt arvode. Om sammanlevnadsavtal har träffats, bör förmyndaren liksom f.n. ha rätt till årligt arvode. Med hänsyn till de skiftande förhållanden som kan förekomma får det enligt promemorian anses olämpligt att reglera förmyndararvodet i lag. Arvodet bör både när sammanlevnadsavtal har träffats och annars utgå med belopp som överförmyndaren bestämmer.

F.n. gäller att arvode till förmyndare på grund av vård av omyndigs rätt i dödsbo skall förskjutas av boet. Denna regel bör enligt promemorian gälla även i fortsättningen.

När det gäller godmanskap kan förhållandena enligt promemorian vara vitt skiftande. Ibland förvaltar en god man i likhet med en förmyndare huvudmannens hela egendomsmassa och sörjer dessutom för huvudmannens person. Så är många gånger fallet när god man har förordnats enligt 18 kap. 1 eller 3 § FB, dvs. när godmansförordnandet är föranlett av förmyndarens eller den enskildes sjukdom eller motsvarande. I andra fall har den gode mannen endast i uppdrag att förvalta viss begränsad egendom eller handha annan rättslig angelägenhet än egendomsförvaltning. Så är oftast fallet då den gode mannen har förordnats enligt något annat lagrum i 18 kap. FB. Med hänsyn härtill bör man enligt promemorian avstå från att i lagen föra in någon bestämmelse om storleken av godmansarvode. I stället bör föreskrivas att arvode i samtliga fall utgår med belopp som överförmyndaren bestämmer. Utöver arvode bör den gode mannen liksom f.n. vara berättigad till ersättning för de kostnader som han har haft för uppdraget.

Frågan huruvida arvode och ersättning till god man skall betalas av den enskilde eller av kommunen bör enligt promemorian lämpligen avgöras av överförmyndaren i varje särskilt fall för sig. Är det fråga om godmanskap enligt 18 kap. 1 eller 3 § sägs det dock vara naturligt att överförmyndaren i viss utsträckning tillämpar de regler som gäller i fråga om förmyndare.

4.10 Överförmyndarorganisationen m.m.

I promemorian understryks att det även i fortsättningen finns behov av en myndighet som utövar kontroll och tillsyn över förmynderskap och godmanskap. Den viktigaste uppgiften för en sådan myndighet torde enligt promemorian liksom hittills vara att se till att förmyndarna utövar sin

ekonomiska förvaltning på ett tillfredsställande sätt. Kontrollen bör härvid inrikta på sådana förmyndarskap där tillgångarna är av en viss omfattning eller där kontroll annars är påkallad av speciella skäl. När kontroll sätts in är det angeläget att den blir så effektiv som möjligt. Den bör utövas av väl kvalificerad personal och så långt möjligt bedrivas på ett enhetligt sätt inom olika delar av landet.

I promemorian framhålls att intresset av att få till stånd en effektiv och enhetlig förmyndarkontroll sannolikt skulle främjas, om man gör överförmyndardistrikt större än f.n. En utväg som härvid ligger nära till hands är att låta länen bilda överförmyndardistrikt och lägga överförmyndarnas funktioner på länsstyrelserna.

Det framhålls emellertid att det organ som är överordnat förmyndare och gode män inte bara bör ha en kontrollerande funktion. En viktig uppgift är också att utöva kurativ verksamhet. Förmyndarnas och gode mäns behov av råd och hjälp i frågor som rör den enskildes person skulle enligt promemorian uppenbarligen tillgodoses mindre väl i ett system där länsstyrelserna har övertagit överförmyndarnas funktioner. Bl.a. skulle möjligheterna till personlig kontakt i hög grad försvåras. Enligt promemorian är det från de nu angivna synpunkterna i stället önskvärt att överförmyndarfunktionerna utövas av förtroendevalda personer med god kommunal förankring. I promemorian övervägs att låta landstingen bli huvudmän för överförmyndarverksamheten. Tanken härpå avvisas emellertid av det skälet att överförmyndardistrikt även med en sådan ordning skulle bli så stora att möjligheterna till personlig kontakt skulle allvarligt försvåras, jämfört med nuläget.

I promemorian förordas därför att man behåller den nuvarande ordningen med kommunalt valda överförmyndare. Det framhålls att kommunerna efter den senaste kommunindelningsreformen i allmänhet torde ha fått sådan storlek att de kan fungera tillfredsställande som överförmyndardistrikt. Den nuvarande möjligheten för flera kommuner att förena sig till ett överförmyndardistrikt bör dock behållas. Däremot slopas i promemorieförslaget den nuvarande möjligheten att dela in kommun i flera överförmyndardistrikt. Förening av flera kommuner till ett överförmyndardistrikt föreslås kunna ske utan medverkan av domstol.

I promemorian föreslås vidare att det bör öppnas möjlighet för samtliga kommuner att besluta att det i stället för överförmyndare skall finnas en överförmyndarnämnd efter mönster av den överförmyndarnämnd som f.n. finns i Stockholm. Mindre kommuner föreslås få möjlighet att gå samman om en gemensam nämnd. Överförmyndarnämnd skall enligt förslaget bestå av minst tre ledamöter.

Överförmyndare resp. ledamöter i överförmyndarnämnd skall enligt promemorian väljas av kommunfullmäktige för tre år i sänder och valet skall äga rum före utgången av december månad året före mandatperiodens början.

Vad gäller överförmyndarnas kvalifikationer bör enligt promemorian i lagen liksom hittills föreskrivas att de skall vara väl förfarna i praktiska värv och myndiga svenska medborgare. Vidare bör föreskrivas att överförmyndare inte får vara i konkurstillstånd eller förklarad omyndig. Lagfaren tjänsteman vid tingsrätt bör liksom hittills kunna väljas till överförmyndare inom domsagan endast efter tillstånd av regeringen för varje särskilt fall. På samma sätt som har föreslagits beträffande uppdrag som förmyndare föreslås att den medborgerliga skyldigheten att åta sig överförmyndaruppdrag tas bort. Det förutsätts att kommunerna även utan en sådan bestämmelse kan finna personer som är lämpliga för uppdraget.

För att överförmyndarkontrollen skall fungera effektivt är det enligt promemorian angeläget att man till överförmyndaren resp. överförmyndarnämnden knyter ett kansli med ekonomisk och revisions-teknisk expertis m.m. I de mindre överförmyndardistrikten torde det dock enligt promemorian vara tillräckligt att överförmyndaren får biträde med rutingöromål av kommunens kansli. På andra håll kan det vara en lämplig lösning att låta en eller flera tjänstemän arbeta på deltid som biträde till överförmyndaren. Det torde få ankomma på kommunerna själva att bestämma hur kansliarbetet skall organiseras.

Vidare föreslås att vissa frågor som ankommer på överförmyndarnämnd skall kunna avgöras av nämndledamot eller av tjänsteman hos nämnden.

När det sedan gäller frågan om ersättning till överförmyndare är det enligt promemorian uppenbart att det nuvarande ersättningssystemet bör ändras. Överförmyndarverksamheten bör ses som en kommunal angelägenhet och därför bekostas av kommunerna. Det bör också ankomma på kommunerna att själva bestämma storleken av arvudet åt överförmyndare resp. ledamot av överförmyndarnämnd. Arvudet bör bestämmas så, att överförmyndarna får skälig ersättning såväl för arbetet med den ekonomiska kontrollen som för den kurativa verksamheten. Det framhålls särskilt i promemorian att det är angeläget att arvudet sätts så högt att man kan få väl kvalificerade personer att åta sig uppdragen som överförmyndare.

I promemorian diskuteras om inte de omyndiga i viss utsträckning bör bidra till kostnaden för överförmyndartillsynen, åtminstone när det är fråga om förmynderskap med större tillgångar. Antalet sådana förmynderskap torde dock enligt promemorian vara så ringa att tillsynsavgifterna skulle få mycket liten praktisk betydelse för kommunerna. Med hänsyn härtill avvisas en ordning med tillsynsavgift.

Enligt promemorian bör det liksom hittills åvila förmynderskaps-domstolarna att vaka över att överförmyndarna fullgör sina åligganden. Det föreslås emellertid att skyldigheten för överförmyndarna att ge in årsredogörelse till domstolen skall upphöra. Domstolarnas kontroll bör i stället utövas huvudsakligen genom inspektion hos överförmyndarna. Vid en sådan inspektion kan såväl formell som materiell tillsyn äga rum.

Lämpligen bör varje överförmyndardistrikt inspekteras en gång varje år.

Som ett led i överförmyndarkontrollen bör domstolarna enligt promemorian också stickprovsvis granska de akter beträffande förmynderskap och godmanskap som finns hos överförmyndarna. Skulle det vid granskningen uppkomma frågor av komplicerad bokföringsteknisk art har domstolen, påpekas det, möjlighet att anlita erforderlig sakkunskap.

4.11 Förfarandet i mål om omyndighets- och myndighetsförklaring

I promemorian framhålls det som principiellt betänkligt att man, som nu är fallet, kan företa mål om omyndighetsförklaring till omedelbar huvudförhandling utan att den som ansökningen avser har fått kännedom om den. Enligt promemorian är det ett rättssäkerhetskrav att, om någon som avses med en ansökan om omyndigförklaring inte själv kan eller bör höras i målet, god man förordnas att företräda honom och bevaka hans rätt. En bestämmelse härom föreslås införd i lagen. Dessutom föreslås att biträde förordnas i större utsträckning än f.n. Principen bör enligt promemorian vara att rätten skall förordna biträde i alla mål där inte god man har förordnats, såvida det inte finnes uppenbart att biträde inte erfordras.

De nuvarande reglerna om ersättning till biträde föreslås äga motsvarande tillämpning när det gäller ersättning till god man. Detta innebär att den gode mannen får rätt till skälig ersättning av allmänna medel för arbete, tidsspillan och utlägg som uppdraget har krävt. Ersättningen skall stanna på statsverket, om inte motparten till den för vilken god man har förordnats skäligen bör åläggas att ersätta statsverket kostnaden.

I promemorian understryks det angelägna i att en person inte är omyndigförklarad under längre tid än nödvändigt. I praktiken torde det dock förekomma åtskilliga fall då en person förblir omyndigförklarad, trots att grund för omyndigförklaring inte längre föreligger. För att komma till rätta med detta problem föreslås att i FB förs in en bestämmelse om att överförmyndare har rätt att ansöka om hävande av omyndigförklaring. Vidare föreslås att i nykterhetsvårdslagen och socialhjälpslagen tas in bestämmelser om skyldighet för nykterhets- resp. socialnämnder att anmäla till överförmyndaren när någon som är föremål för deras verksamhet inte längre bör vara omyndigförklarad. En motsvarande bestämmelse om anmälningsskyldighet för överläkare och vårdchef föreslås intagen i sjukvårdskungörelsen (1972:676) resp. stadgan (1968:146) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda.

Eftersom överförmyndaren är en viktig upplysningskälla i fråga om den omyndige och hans förhållanden bör han vidare enligt promemorian höras över alla ansökningar om hävande av omyndighetsförklaring, om han inte

själv är sökande i målet eller har tillstyrkt ansökningsen.

4.12 Kostnadsfrågor

Storleken av de kostnader som kommer att belasta kommunerna i anledning av de framlagda förslagen är enligt promemorian svår att beräkna. Det erinras om att varje kommun avses få en viss frihet att själv utforma överförmyndarorganisationen och bestämma förmyndararvodenas storlek.

Till ledning för kostnadsberäkningarna nämns emellertid att kostnaderna för överförmyndarnämnden i Stockholm för år 1974 har beräknats till ca 1,2 milj. kr. När det gäller förmyndararvodena hänvisas till förmynderskapsutredningens beräkningar enligt vilka arvoden av allmänna medel skulle komma att utgå med sammanlagt 4 milj. kr., räknat för hela landet. Det påpekas dock dels att utredningens beräkningar avser 1970 års penningvärde, dels att beräkningarna grundas på den förutsättningen att arvode utgår av allmänna medel endast i de fall då den omyndiges inkomst understiger ett halvt basbelopp.

Enligt promemorian kan det övervägas att låta statsbidrag utgå till kommunerna för deras kostnader för överförmyndarorganisationen och för arvoden och ersättningar till förmyndare och gode män. Mot detta anförs emellertid dels att ett system med statsbidrag nödvändiggör vissa detaljregleringar, som i övrigt torde vara onödiga, dels att det är en allmän strävan från såväl statligt som kommunalt håll att göra stödåtgärder till kommunerna mer generella och undvika statsbidrag som särskilt skall täcka vissa kostnader. Härtill kommer att varje enskild kommuns kostnader för förmyndarvården torde bli förhållandevis begränsade. Med hänsyn härtill avvisas tanken på särskilda statsbidrag i detta sammanhang.

4.13 Kontroll över boutredningsmans förvaltning

I promemorian framhålls att ärvdabalken innehåller åtskilliga bestämmelser som syftar till kontroll av boutredningsmans förvaltning men att kontrollmöjligheterna i praktiken utnyttjas i relativt liten omfattning. För att öka dödsbodelägarernas möjligheter till kontroll föreslås skyldighet för boutredningsmannen att dels nedsätta dödsboets värdehandlingar i öppet förvar hos bank, om sammanlagda värdet överstiger två gånger basbeloppet enligt lagen om allmän försäkring, dels före den 1 april varje år avge redovisning för medelsförvaltningen under föregående år. Redovisningen skall tillställas en av dödsbodelägarerna, och de övriga delägarerna jämte den domstol som meddelat boutredningsmannaförordnandet skall underrättas härom. Finns omyndig i dödsboet skall ett exemplar av redovisningen tillställas överförmyndaren. Om boutredningsmannen underlåter att fullgöra vad som enligt förslaget

åligger honom, skall domstolen kunna meddela vitesföreläggande.

Vidare föreslås att det i lagen införs möjlighet för boutredningsman som slutfört sitt uppdrag att på begäran bli entledigad från detta.

4.14 Skydd för omyndigs och dödsbodelägares medel genom försäkring eller på annat sätt

I promemorian påpekas att såväl förmyndare som gode män och boutredningsmän är skyldiga att ersätta skada som de uppsåtligen eller av vårdslöshet vållar den omyndige, huvudmannen eller boet. Denna skadeståndsskyldighet bör enligt promemorian uppenbarligen behållas. Det kan, sägs det vidare, övervägas att förstärka skyddet för de enskilda och för dödsbon genom ett system med försäkring e.d. Emellertid påpekas att förluster på grund av försäkringar har förekommit i mycket liten utsträckning inom ifrågavarande områden och att de kontrollföreskrifter som finns eller som nu föreslås ytterligare torde förebygga risken för försäkringar. På grund härav anses det inte finnas tillräckliga skäl för att införa bestämmelser om skydd för omyndigs och dödsbodelägares medel genom försäkring eller på annat liknande sätt.

4.15 Avveckling av äldre godmanskap

Enligt promemorian är det önskvärt att det tillskapas en snabb och enkel form för avveckling av alla gamla godmanskap för okända eller bortovarande arvingar eller testamentstagare där arvlåtaren avlidit före den 1 januari 1929 eller testator avlidit före den 1 januari 1931. Avvecklingen skall enligt promemoriaförslaget ske enligt en särskild lag varigenom gode männen åläggs att leverera in medlen till statsverket. De gode männen skall därefter entledigas. Eventuella rättsägare skall inom två år från lagens ikraftträdande kunna framställa anspråk på medlen hos förmynderskapsdomstolen. Efter tvåårtidens utgång skall förmynderskapsdomstolen för varje särskilt fall pröva huvuvida medlen skall tillfalla person som framställt anspråk på dem. Medel som inte skall utges till enskild rättsägare skall tillfalla allmänna arvsfonden.

De gode männens inbetalning av förvaltade medel skall enligt förslaget göras hos kammarkollegiet i dess egenskap av förvaltare av allmänna arvsfonden. Inbetalningen skall ske inom tre månader från lagens ikraftträdande. Denna tidsfrist torde enligt promemorian i de flesta fall väl räcka till för att de berörda gode männen skall hinna fullgöra sin skyldighet. Överförmyndaren skall emellertid kunna medge gode mannen anstånd med inbetalningen. Det åligger enligt förslaget överförmyndaren att informera de gode män som berörs av lagen om vad de har att iaktta och att övervaka att de fullgör sin inbetalningsskyldighet. Om god man trots påstötning från överförmyndaren underlåter att fullgöra vad som åligger

honom enligt lagen skall överförmyndaren anmäla förhållandet för rätten. Rätten skall i sin tur kunna förelägga den gode mannen vid vite att fullgöra sin skyldighet.

Samtidigt med att gode mannen levererar in medlen till kammarkollegiet skall han inge en av överförmyndaren godkänd sluträkning för sitt uppdrag. Kollegiet bör underrätta överförmyndaren om inbetalningen. Denne bör i sin tur underrätta förmynderskapsdomstolen härom så att gode mannen kan entledigas. Föreskrift i sistnämnda båda hänseenden anses dock inte behöva ges i själva lagen.

Innan förmynderskapsdomstolen avgör frågan om vem inlevererade medel skall tillfalla skall yttrande inhämtas från kammarkollegiet samt från överförmyndaren och den gode mannen. Rätten skall också i övrigt sörja för erforderlig utredning i ärendet. Normalt torde det enligt promemorian dock vara tillräckligt att rätten anskaffar uppgifter ur sådana protokoll och andra handlingar som tillhör det ursprungliga godmansärendet. Med hänsyn till den ringa behållning som de här aktuella godmanskapen vanligen har, får det enligt promemorian förutsättas att den utredning som kammarkollegiet måste göra för att kunna avge yttrande i ärendena blir tämligen summarisk.

Om rätten vid prövningen av vem medlen skall tillfalla finner att känd person, som inte har anmält anspråk inom tvåårstiden, är berättigad till medlen framför person som anmält sådant anspråk eller framför allmänna arvsfonden, skall den angivna personen beredas möjlighet att framställa anspråk. En förutsättning härför är givetvis att vederbörande inte befinner sig på okänd ort. Domstolens skyldighet att bereda känd person tillfälle att framställa anspråk begränsas därför till fall där det kan ske. Framställer vederbörande anspråk på medlen inom den tid som domstolen har förelagt, skall anspråket prövas utan hinder av att lagens tvåårsfrist har gått ut.

Ärende enligt den föreslagna lagen skall handläggas enligt bestämmelserna i lagen om domstolsärenden. Den som anmält anspråk på förvaltade medel får emellertid själv stå för sina kostnader i anledning härav. Ogillas anspråket, skall han inte förpliktas att ersätta staten dess kostnader i ärendet. För rättens domförhet skall enligt förslaget gälla samma regler som gäller vid prövning av tvistiga ärenden enligt föräldrabalken. Rätten skall således bestå av lagfaren domare och nämnd.

Har äldre godmanskap vid lagens ikraftträdande redan avvecklats genom att gode mannen har inlevererat de förvaltade medlen till allmänna arvsfonden med förbehåll för eventuell arvinges rätt och har sådant godmanskap inte blivit slutligen avgjort genom att medlen utbetalats till rätt arvinge, skall enligt promemorian den vidare avvecklingen av godmanskapet ske enligt bestämmelserna i den föreslagna lagen. Anspråk på medlen skall sålunda framställas inom två år från lagens ikraftträdande. Efter utgången av denna tidsfrist skall rätten pröva huvuvida medlen slutgiltigt skall tillfalla allmänna arvsfonden eller den som eventuellt framställt anspråk på dem.

4.16 Ikraftträdande

Enligt promemorian är det angeläget att de föreslagna lagändringarna träder i kraft så snart som möjligt. Särskilt gäller detta de nya reglerna om grunderna för omyndigförklaring och om arvode till förmyndare och gode män. Dessa regler liksom huvuddelen av övriga bestämmelser bör därför om möjligt träda i kraft den 1 januari 1975.

Praktiska skäl torde emellertid enligt promemorian hindra att bestämmelserna om överförmyndarorganisationen sätts i kraft lika snart. Bl.a. måste kommunerna ges tid att se över den nuvarande organisationen och välja nya överförmyndare etc. Reglerna i hithörande delar föreslås därför träda i kraft den 1 januari 1976. Vid den tidpunkten bör enligt promemorian också uppdragen förfalla för de överförmyndare och ledamöter av överförmyndarnämnd som har valts enligt äldre bestämmelser.

Även om bestämmelserna om den nya överförmyndarorganisationen träder i kraft först den 1 januari 1976 bör dock enligt promemorian de nuvarande reglerna om överförmyndares arvode upphöra att gälla redan vid utgången av år 1974. Fr.o.m. den 1 januari 1975 bör alltså överförmyndarverksamheten helt bekostas av kommunerna.

5 Remissyttrandena

5.1 Grunderna för omyndighetsförklaring och förordnande av god man

Övervägande antalet remissinstanser tillstyrker promemorieförslaget om att omyndighetsgrunderna i 10 kap. 1 § andra-fjärde punkten FB utmönstras och att möjligheterna att förordna god man enligt 18 kap. 3 § FB vidgas.

Av uppgifter som *Stockholms tingsrätt* lämnar i sitt yttrande framgår att vid tingsrätten meddelades något över 1 000 domar på omyndighetsförklaring under åren 1969-1973 samt att härvid tredje punkten i 10 kap. 1 § FB åberopades i endast fyra fall och andra punkten samma paragraf inte i något fall.

Svea hovrätt anmärker att man av promemorian kan få det intrycket att omyndighetsförklaring avses skola bli ett sällan använt institut. Hovrätten anser att omyndighetsförklaring alltid bör ske i de fall där den enskildes psykiska tillstånd är sådant att han får antas varaktigt helt sakna rättslig handlingsförmåga. *Socialstyrelsen* hälsar i och för sig med tillfredsställelse att omyndighetsgrunderna inskränks men vill ändå peka på risken för att i sådana fall där kriterierna psykisk sjukdom och hämmad förståndsutveckling inte är tillämpliga en applicering av begreppet psykisk abnormitet av annat slag tillgrips i inte avsedd utsträckning för att få en i och för sig måhända nödvändig omyndighetsförklaring till stånd.

Några remissinstanser är tveksamma inför förslaget om upphävande av andra-fjärde punkterna i 10 kap. 1 § FB. Vad gäller andra och tredje punkterna menar *Stockholms överförmyndarnämnd* och *Föreningen Sveriges överförmyndare* att en omyndigförklaring i dessa fall svårligen torde kunna ersättas med ett godmansförordnande. Vad gäller fjärde punkten bör denna enligt *Stockholms överförmyndarnämnd* kunna utmönstras under förutsättning att god man enligt 18 kap. 3 § kan förordnas för den som på grund av oerfarenhet behöver annans bistånd i vården av sina angelägenheter. *Sociala centralnämnden i Göteborg* anser att grunden i tredje punkten bör behållas. Av samma uppfattning är *Svenska bankföreningen* och *Sveriges advokatsamfund* som även motsätter sig att andra och fjärde punkterna utmönstras. Enligt bankföreningens mening får begränsningen av grunderna för omyndighetsförklaring inte drivas så långt att starkt hjälpbehövande människor berövas ett rimligt rättsskydd.

Vad gäller de i promemorian anförda integritetssynpunkterna anför

Svenska bankföreningen bl.a. att det med fog synes kunna hävdas att inte någon av de begränsningar i den personliga friheten som en omyndighetsförklaring medför kan såsom angrepp mot den personliga integriteten jämföras med de förödande verkningarna för de närstående när en människa inom de kategorier som avses i andra och tredje punkterna totalt raserar en familjs ekonomi. Även om dessa fall är jämförelsevis få är detta dock inte något bärande skäl att ta bort skyddet, framhåller bankföreningen.

I fråga om omyndighetsgrunden i 10 kap. 1 § fjärde punkten framhåller bankföreningen att en person periodvis kan råka in i svaghetsperioder och, medveten om sin situation, önska en omyndighetsförklaring, inte minst av rädsla för obehörig påverkan från närstående eller andra. Det är enligt bankföreningen svårt att se varför denna möjlighet inte skulle stå till buds. Detsamma kan gälla för en människa som själv upplever att hennes själsförmögenheter fortlöpande raseras och önskar i tid vidta åtgärder mot obehöriga påverkningar. Att i dessa fall medge omyndighetsförklaring på den enskildes egen begäran eller med hans samtycke framstår såsom ett naturligt integritetsskydd, som i det särskilda fallet med hänsyn till risken för kolliderande rättshandlingar ej uppnås enbart genom en god man.

Även *Svea hovrätt* är tveksam till utmönstringen av omyndighetsgrunden i fjärde punkten och anser att rättsordningen bör erbjuda dem som — medvetna om sin viljesvaghet och om risken att bli utsatt för obehöriga påtryckningar — inte längre önskar behålla formell rättslig handlingsförmåga möjlighet att avstå från denna.

Riksförbundet för rörelsehindrade barn och ungdomar anser att möjligheten till omyndighetsförklaring över huvud taget bör upphävas. Då någon på grund av psykisk abnormitet är ur stånd att vårda sig själv finns det möjlighet för samhället att ingripa enligt olika vårdlagar. Om någon på samma grund är ur stånd att vårda sin egendom torde han erhålla tillräckligt skydd genom lagen (1924:323) om verkan av avtal, som slutits under inflytande av rubbad själsverksamhet. En omyndighetsförklaring tillgodoser enligt förbundet mest tredje mans eller det allmännas intressen.

Den modernisering av terminologin i 10 kap. 1 § första punkten som har föreslagits i promemorian har godtagits av övervägande antalet remissinstanser.

Riksförbundet för social och mental hälsa berör frågan om rättsverkningarna av en omyndighetsförklaring och framför som sin mening att även omyndigförklarade bör ha allmän rösträtt. Förbundet önskar också att det närmare undersöks hur de som förklarats omyndiga p.g.a. psykiska störningar lever och förhåller sig till omvärlden. Det skulle då närmare kunna avgöras i vilka avseenden dessa personer bör förklaras omyndiga.

Som nyss nämndes ställer sig övervägande antalet remissinstanser positiva till promemorians förslag om ökade möjligheter att förordna god man enligt 18 kap. 3 § RB. *Sveriges advokatsamfund* ställer sig inte

främmande för att det i anslutning till omyndighetsgrunderna införs en bestämmelse enligt vilken förordnande av god man kan ske i stället för den mer ingripande omyndigförklaringen.

Svenska kommunförbundet ställer sig dock tveksamt till förslaget. Visserligen bör omyndighetsförklaring med hänsyn till de vittgående konsekvenserna för den enskilde enligt förbundet tillgripas endast när så befinns ofrånkomligt. Å andra sidan torde förordnande av god man böra bli aktuellt — förutom vid samtycke av den berörde — endast när behovet av förordnandet bedöms vara temporärt. Denna utväg bör således enligt förbundet inte väljas när vid exempelvis ålderdomssvaghet vederbörandes oförmåga att sköta sina angelägenheter bedöms vara bestående och något samtycke ej heller senare är att förvänta.

Några remissinstanser tar i sina yttranden upp risken för kolliderande rättshandlingar. Enligt *Svea hovrätt* underskattar promemorian de problem som kan uppstå härvidlag. *Sveriges domareförbund* anser risken för kolliderande rättshandlingar påtaglig och finner det vara en betänklig brist i förslaget att någon lösning inte anvisas för sådana situationer, där lagen om verkan av avtal som slutits under inflytande av rubbad själsverksamhet inte är tillämplig.

Enligt *Svenska bankföreningen* torde det mestadels inte föreligga risk för att huvudmannen företar rättshandlingar, som kolliderar med gode mannens. Bankföreningen anser det emellertid angeläget att risken härför uppmärksammas både vid utformningen av reglerna och vid deras tillämpning. 18 kap. 3 § FB bör sålunda enligt bankföreningen kompletteras med en föreskrift om att god man inte får förordnas, om det föreligger risk för kolliderande rättshandlingar.

I fråga om de villkor för erhållande av god man som förslaget innehåller anser såväl *Svea hovrätt* som *Stockholms överförmyndarnämnd* och *Föreningen Sveriges överförmyndare* att god man skall kunna förordnas även för den som på grund av oerfarenhet är i behov av bistånd i vården av sina angelägenheter efter uppnådd myndighetsålder.

Statens handikappråd, *Handikappförbundens centralkommitté* och *Riksförbundet för utvecklingsstörda barn* anmärker att god man bör kunna förordnas även vid fall av hämmad förståndsutveckling. Det är enligt dessa remissinstanser viktigt att lagtextens formulering inte blir sådan att man kan förledas tro att god man inte kan förordnas för utvecklingsstörda eller att utvecklingsstörning är jämförbar med sjukdom av något slag. *Riksförbundet för rörelsehindrade barn och ungdomar* är av motsvarande uppfattning och anser att ordet liknande med fördel kan bytas ut mot orden allvarligt förståndshandikapp. Förbundet anser vidare att kravet på att den sjuke etc. skall vara ur stånd att vårda sina angelägenheter för att kunna få god man är för strängt och menar att det kunde räcka med att han behöver annans bistånd härmed.

Enligt *sociala centralnämnden i Göteborg* bör god man kunna förordnas

mot vederbörandes vilja när det är fråga om ungdomar, vilka genom den nyligen genomförda sänkningen av myndighetsåldern uppnått myndig ålder, men som till följd av alkohol- eller narkotikaproblem eller försenad utveckling och mognad är mindre väl skickade att ta vård om sig själva eller sin egendom. Problemen kan bli särskilt påtagliga om den unge genom arv eller på annat sätt förvärvat viss förmögenhet.

Socialstyrelsen anser att det vore värdefullt om det, utöver vad som har skett i promemorian, kunde anges i vilka situationer sådana särskilda skäl skall kunna anses föreligga att god man kan förordnas mot vederbörandes vilja. *Socialstyrelsen* anmärker härvid att vid psykisk abnormitet godmansförordnande inte sällan torde vara att föredra framför omyndigförklaring, även om inte samtycke kan erhållas från vederbörande. Enligt *styrelsen* förefaller det dessutom inkonsekvent och i viss mån principiellt betänkligt att i 18 kap. 10 § FB inte ha kvar möjligheten för den enskilde att på begäran kunna få god man entledigad, om god man kan förordnas endast efter samtycke från den enskilde.

Svea hovrätt berör i sitt remissyttrande den av JO år 1973 till Kungl. Maj:t gjorda framställningen rörande de problem som uppstår då rättshandlingsförmåga formellt finns men klar processobehörighet föreligger. Enligt hovrätten borde den av JO gjorda framställningen föranleda ett mera ingående ställningstagande än det promemorian redovisar. Hovrätten påpekar vidare att det inte är sällsynt att processobehörigheten uppenbaras först i högre rätt och att det förefaller opraktiskt att — såsom följer av 20 kap. 30 § FB en lägre rätt skulle behöva anlitas för att förordna god man i ett sådant fall. *Stockholms tingsrätt* anmärker att promemorian inte klargör under vilka förutsättningar en myndig person får fränkännas processobehörighet och inte heller innehåller förslag till regler för det formella förfarandet i sådana fall. Visserligen kan domstolen vända sig till *socialstyrelsen* för yttrande. *Socialstyrelsen* kan emellertid inte yttra sig i saken utan att ha tillgång till utlåtande från läkare och det är enligt tingsrätten självfallet en ren tillfällighet om ett användbart läkarutlåtande är tillgängligt. Enligt tingsrättens erfarenhet kommer därför flera personer, som skulle visa sig sakna processhabilitet om läkarundersökning kunde komma till stånd, att tillåtas föra talan med yrkanden som är mer eller mindre befängda. Allmänt sett vållas motparten i rättegångar av det slag som här avses betydande obehag och andra personliga olägenheter likaväl som avsevärda kostnader, eftersom han ofta inte kan få ut den ersättning för rättegångskostnader som tillerkänns honom. Problemet är av stor praktisk betydelse för tingsrätten. Behandlingen av mål av detta slag är vanligen mycket tidsödande. Samhället tillskyndas härigenom stora direkta och indirekta kostnader. Det är därför enligt tingsrättens mening nödvändigt att frågan nu görs till föremål för betydligt mera ingående överväganden än som skett i promemorian. Problemet lösning bör enligt tingsrätten under inga förhållanden ställas på framtiden.

Svea hovrätt påpekar att den utvidgade möjligheten att i stället för omyndighetsförklaring förordna god man synes böra föranleda en omredigering av 15 kap. 3 § giftermålsbalken, varvid ordalagen i 20 kap. 2 § FB torde kunna tjäna till ledning.

Avslutningsvis anför hovrätten att i promemorian inte har övervägts rättsläget beträffande dem som med tillämpning av nuvarande 10 kap. 1 § andra-fjärde punkterna FB har förklarats omyndiga. Det kunde enligt hovrättens mening hävdas att dessa till följd av den föreslagna ändringen i paragrafen utan vidare skulle bli myndiga. Hovrätten avvisar emellertid en sådan lösning och anmärker att detta inte torde vara avsett. Särskilt bland dem som förklarats omyndiga enligt paragrafens fjärde punkt torde det finnas fall där rätteligen första punkten hade bort tillämpas men sökanden av hänsyn till den sjuke eller för att inför omvärlden dölja sjukdomen valt att åberopa den sjukets samtycke som grund för ansökningen om omyndighetsförklaring. Hävandet av omyndighetsförklaringar som skett enligt andra-fjärde punkterna bör därför enligt hovrättens mening ske med tillämpning av 10 kap. 8 §. Överförmyndaren, som enligt den föreslagna 20 kap. 18 § skall yttra sig över ansökningen om hävande av omyndighetsförklaringen, kan därvid göra gällande att omyndigheten bör bestå under hänvisning till den omyndiges sinnestillstånd. Rätten bör då kunna, sedan vederbörligt läkarintyg företetts, förklara att den enskilde i fortsättningen skall vara omyndig enligt 10 kap. 1 § i dess nya lydelse. Regler om detta torde enligt hovrättens mening böra tas in i övergångsbestämmelserna.

Förbundet för utvecklingsstörda barn framhåller att medverkan av förmyndare i många fall krävs enligt lagen (1967:940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda och den i anslutning till lagen utfärdade stadgan. I omsorgslagen bör sådana ändringar göras att god man kan få samma befogenheter som förmyndare i sådana hänseenden.

Socialstyrelsen anser med hänsyn framför allt till att myndighetsåldern numera är 18 år att i barnavårdslagen borde finnas en motsvarighet till 67 § nykterhetsvårdslagen och 63 § socialhjälpslagen. Dessutom borde enligt styrelsen till diskussion tas upp möjligheten för barnavårdsnämnd eller i förekommande fall styrelse för ungdomsvårdsskola att förvalta pengar eller annan egendom för ungdomar över 18 år under den tid de är omhändertagna för samhällsvård. En sådan möjlighet skulle i förekommande fall göra det lättare för nämnden eller styrelsen att åstadkomma det skydd som den unge enligt barnavårdslagen är tillförsäkrad.

Stockholms överförmyndarnämnd anmärker att skyldigheten för nykterhetsnämnd att till överförmyndaren göra anmälan, om nämnden finner att någon som är hemfallen åt alkoholmissbruk bör förklaras omyndig, bör anpassas till förslaget om upphävande av 10 kap. 1 § tredje punkten FB. Nämnden anmärker också att den skyldighet som vårdchef har enligt stadgan (1968:146) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda att till överförmyndare anmäla att behov av förmyndare

föreligger för utvecklingsstörd bör utvidgas till att även avse behov av god man.

5.2 Förmyndare

Statens handikappråd och *Riksförbundet för utvecklingsstörda barn* understryker vikten av att för uppdraget väl kvalificerade förmyndare och gode män utses. Utöver de grundkrav som föreslås i promemorian bör enligt handikapprådet kunskap om samhällets sociala omvårdnad, ekonomisk kunskap m.m. krävas av alla förmyndare och gode män. Dessutom måste de som arbetar med myndlingar som har psykiska handikapp ha gedigna kunskaper om sådana handikapp och vad de för med sig. Utbildning av förmyndare och gode män bör ske genom kommunernas försorg. Sådan utbildning är särskilt nödvändig om man skall nå målsättningen att förmyndare och gode män skall göra större insatser då det gäller myndlingarnas personliga omvårdnad. Riksförbundet framför liknande synpunkter och framhåller särskilt att det bör vara självklart att inte som förmyndare eller god man ifrågakommer någon som kan tänkas stå i jävsförhållande till den person han förordnas för. Sådant jävsförhållande kan föreligga t.ex. beträffande arbetsgivare och fosterförälder eller annan bostadsupplåtare samt understundom beträffande anhöriga.

Samtliga remissinstanser tillstyrker eller lämnar utan erinran förslaget om att den företrädesrätt som anhöriga har, när det gäller att utse förmyndare, tas bort. *Sveriges domareförbund* understryker dock att det många gånger är lämpligt att anhöriga förordnas till förmyndare.

Sociala centralnämnden i Göteborg anser när det gäller entledigande av förmyndare att det kan finnas skäl att införa den regeln, att entledigande inte får ske med mindre annan lämplig person kan förordnas som förmyndare i den avgåendes ställe. När det gäller förmynderskap som utövas för underårig av föräldrarna eller en av dem bör enligt nämndens uppfattning entledigande ej komma i fråga, om den underåriges intresse därigenom skulle äventyras.

Remissinstanserna godtar över lag förslaget om att domstolen i ärenden om förordnande av förmyndare skall inhämta yttrande från kommunen. *Stockholms tingsrätt* understryker angelägenheten av att domstolarna verkligen får bistånd från kommunernas sida när det gäller anskaffandet av förmyndare. Bestämmelserna bör enligt tingsrättens mening utformas så att det blir en skyldighet för kommunen att alltid lämna förslag på lämplig och villig person. I annat fall skulle det kunna övervägas att ålägga kommunerna att utse en eller flera personer med skyldighet att åta sig förmynderskap.

Enligt *Sveriges domareförbund* bör en den omyndige närstående person lämpligen utses till förmyndare. Med hänsyn härtill och eftersom det ofta vid ansökan om omyndighetsförklaring lämnas förslag till förmyndare bör

enligt förbundets mening domstol inhämta förslag på förmyndare från kommunen endast i sådana fall då förslag på lämplig person inte redan har lämnats i ärendet.

Malmö kommunstyrelse upplyser att Malmö tingsrätt redan nu i ärenden om förordnande av förmyndare regelmässigt inforrdar förslag från överförmyndaren.

Sociala centralnämnden i Göteborg anser för sin del att en bättre lösning skulle vara att ålägga kommunerna att utse en eller flera personer som skulle vara skyldiga att motta förordnanden som förmyndare. Domstolarna skulle så småningom få god kännedom om dessa personer och goda möjligheter att vid val av förmyndare utse någon som motsvarar de krav förhållandena i det särskilda fallet motiverar. I vart fall bör förmyndare förordnas utanför socialarbetarnas krets.

Föreningen Sveriges överförmyndare framhåller att det i vissa fall förekommande systemet med personer som åtar sig ett flertal förmynderskap inte alltid är av godo och att det därför är viktigt att kommunerna verksamt bidrar med anskaffande av lämpliga förmyndare. *Riksförbundet för utvecklingsstörda barn* påpekar vikten av att antalet uppdrag för en och samma förmyndare eller god man begränsas. Det gör även *Riksförbundet för social och mental hälsa* som anser att det i lagen bör anges en gräns för hur många uppdrag en och samma person får ha.

Socialstyrelsen anmärker att domstolarna ofta underlåter att förordna förmyndare för barn vars vårdnadshavare själva är underåriga. Det är styrelsens uppfattning att vad som nu gäller i praktiken bör komma till uttryck i lagtexten. Att å ena sidan ha en regel som utgår från att en omyndig alltid skall ha en förmyndare och å andra sidan konstatera att det inte alltid spelar så stor roll att regeln inte tillämpas, är olyckligt. Förmyndare borde enligt styrelsens mening behöva tillsättas endast då underårig saknar vårdnadshavare eller då detta eljest erfordras för att tillvarata den omyndiges rätt.

5.3 Inskrivning av förmynderskap

Stockholms överförmyndarnämnd, *Föreningen Sveriges överförmyndare* och *Svenska sparbanksföreningen* ifrågasätter starkt om inte gränsen för inskrivning av förmynderskap, två gånger basbeloppet, satts alltför högt och anser att det vore lämpligare att sätta gränsen vid ett basbelopp. Skulle likväl gränsen sättas vid två basbelopp, bör enligt överförmyndarnämnden i de fall underåriga syskon har gemensam förmyndare värdet av de underårigas egendom sammanräknas. Överförmyndarnämnden och överförmyndarföreningen anser vidare att inskrivning alltid skall ske, när omyndig förvärvar fast egendom.

Stockholms överförmyndarnämnd erinrar om att överförmyndaren alltid kommer att vara skyldig att bevaka den omyndiges intressen när denne är

dödsbodelägare, eftersom god man skall förordnas när förmyndaren eller hans make och den omyndige äger del i samma dödsbo. Utfallande försäkringsbelopp enligt tjänstegrupplivförsäkring som till flertalet underåriga utgår med 13.000 kronor insätts regelmässigt av försäkringsgivaren på spärrad räkning för mottagaren. I en familj med flera barn kan utfallande försäkringsbelopp uppgå till en avsevärd summa. Överförmyndaren kommer med de föreslagna inskrivningsreglerna att få ta ansvar för uttag från den spärrade räkningen utan att i efterhand kunna utöva kontroll över hur medlen använts. Enligt *Föreningen Sveriges överförmyndare* har erfarenheten visat att kontroll bör utövas över förbrukningen av försäkringsbelopp som här nämnts.

Stockholms överförmyndarnämnd påpekar att fastighet i bouppteckning upptas till taxeringsvärdet, vilket i regel är avsevärt lägre än dagsvärdet. Fastigheten kan även vara högt belånad, varigenom nettovärdet i bouppteckningen blir väsentligt reducerat i förhållande till saluvärdet. Den omyndiges schematiska andel i dödsboet kan sålunda väl understiga ett eller två basbelopp, medan värdet på andelen reellt är betydligt högre.

Överförmyndarnämnden framhåller vidare att föreskrifterna i 16 kap. FB om att förmyndare skall anmäla till överförmyndaren när egendom tillfaller omyndig inte alls fungerar i praktiken. Föreskrift för överförmyndare att föra noteringar om förekomsten av egendom i förmynderskapen och registrera inkomna anmälningar om att egendom tillfallit omyndig bör därför inte införas. Om emellertid anmälningar likväl inkommer till överförmyndaren bör denne givetvis, liksom nu, vara skyldig att lämna rätten upplysning om när inskrivning bör ske.

Sveriges domareförbund ifrågasätter starkt om inte i samtliga fall då en underårigs förälder avlider förmynderskapet bör skrivas in samtidigt med godmanskapet. Sedan gode mannen slutfört sitt uppdrag kan i förekommande fall inskrivningen av förmynderskapet upphöra samtidigt med att gode mannen entledigas.

5.4 Allmänt om förmyndares och god mans plikter

Övervägande antalet remissinstanser tillstyrker eller lämnar utan erinran förslaget om att starkare betona förmyndarens skyldighet att sörja för den omyndiges person. *Stockholms överförmyndarnämnd* och *Föreningen Sveriges överförmyndare* anser emellertid att en föreskrift om att i förmyndarens uppgift även inrymmes vårdnadsplikt inte får skymma det faktum, att den förordnade förmyndarens uppgift i första hand är att förvalta den omyndiges egendom och företräda honom i angelägenheter som rör denna. I 13 kap. 1 § FB bör därför enligt dessa remissinstanser skyldigheten att förvalta myndlingens förmögenhet och företräda honom i angelägenheter som rör denna nämnas före skyldigheten att sörja för myndlingens person.

Statens handikappråd, Handikapporganisationernas centralkommitté och Riksförbundet för utvecklingsstörda barn betonar att förmyndarens förpliktelser inte bara gäller bevarandet av myndlingens ekonomiska resurser utan att förmyndaren även har skyldighet att se till att dessa kommer till en förnuftig användning. Överförmyndaren bör enligt remissinstanserna ges skyldighet att ingripa, om det visar sig att en förmyndare eller en god man inte rationellt utnyttjar de medel han är satt att förvalta för myndlingens bästa. Om myndlingens tillgångar ökar genom att t.ex. pensionsinkomster inte tas i anspråk, bör förmyndaren åläggas att redogöra för anledningen till detta.

Socialstyrelsen framhåller att förmyndares och god mans uppgift att sörja för myndlingens resp. huvudmannens person i viss mån kan sägas sammanfalla med kommunens skyldigheter att ge omvårdnad enligt 1 och 6 §§ socialhjälpslagen. Att överförmyndaren i ett sådant läge har kommunal förankring och kännedom om social lagstiftning är värdefullt. Det finns dock enligt styrelsen anledning förmoda att överförmyndarens kontroll över att förmyndare och gode män ger erforderlig personlig omvårdnad inte kan vara lika effektiv som kontrollen över den ekonomiska förvaltningen. Styrelsen förutsätter därför att kommunernas individuella vårdansvar kvarstår även i sådana fall där förmyndare eller god man har förordnats och att tillsynen av socialnämndens verksamhet i vanlig ordning sker genom länsstyrelserna med bistånd av socialvårdskon-sulenterna.

Riksförbundet för rörelsehindrade barn och ungdomar anser att orden sörja för myndlingens person bör bytas ut mot t.ex. orden bistå myndlingen i personliga angelägenheter.

5.5 Särskild förvaltning

Bärande skäl har enligt *Svea hovrätt* inte förebragts för förslaget om skyldighet för förvaltaren att oberoende av föreskrift i gåvobrev eller testamente lämna redovisning till förmyndaren.

Stockholms överförmyndarnämnd är tveksam om lämpligheten av att förmånstagareförordnande angående försäkringsbelopp likställs med förvärv genom gåva eller testamente. I vart fall bör enligt nämndens mening förmånstagareförordnande vad gäller tjänstegrupplivförsäkring undantas.

5.6 Vård av omyndigs rätt i oskiftat bo

Stockholms överförmyndarnämnd anser att överförmyndaren och inte som nu rätten bör pröva frågor om hävning av avtal om sammanlevnad i oskiftat bo.

5.7 Förmyndarens förvaltning av den omyndiges egendom

5.7.1 Placering av omyndigs tillgångar

Socialstyrelsen ifrågasätter om den lönsamhetsaspekt vad gäller bevarande av den omyndiges lösören, som finns angiven i 15 kap. 2 §, alltid är av godo. Den omyndige borde ha större inflytande över vilken egendom som skall behållas, något som borde komma till uttryck i lagtexten. F.n. saknas skyldighet för förmyndaren att obligatoriskt samråda med myndlingen i frågor av detta slag. Om inte 15 kap. 2 § ändras bör dock förmyndare enligt styrelsens mening åläggas skyldighet att samråda, i de fall detta alls lämpligen kan ske.

Svenska försäkringsbolags riksförbund anmärker i anslutning till förslaget om ändrad lydelse av 15 kap. 4 § att medel som kvarstår hos försäkringsbolag överförs till förräntningskonto. På sådant konto inestår emellertid inte endast belopp som enligt särskild överenskommelse skall kvarstå för förräntning i bolaget utan även belopp som i avvaktan på att erforderlig utredning slutförts inte kunnat utbetalas inom tre månader från dödsfallet. Utredningen kan t.ex. avse fråga om tolkning av förmåns- tagareförordnande, anspråk på giftorätt, laglott e.d. Vid slutlig utbetalning i fall av nu ifrågavarande slag gäller enligt 15 kap. 12 § FB att betalning till bank med överförmyndarspärk kan underlåtas, om den omyndige tillkommande belopp är ringa. Då det torde ligga i alla parterers intresse att denna möjlighet bibehålls, bör 15 kap. 4 och 9 §§ FB begränsas till att avse sådana försäkringsbelopp som enligt överenskommelse med försäkringsbolaget kvarstår hos bolaget. *Försäkringsinspektionen* framför motsvarande uppfattning.

Vad gäller möjligheten att placera omyndigs medel i aktier anser *socialstyrelsen* med hänsyn till bl.a. de risker som sådan placering innebär att någon form av begränsning borde övervägas.

Bankinspektionen vill inte avråda från den föreslagna ändringen i 15 kap. 5 § FB men framhåller att en friare placering är förenad med faromoment och kommer att ställa stora krav på förmyndarna. När det gäller placering i aktier erinrar inspektionen om att sådan placering ingalunda är riskfri ens om man begränsar sig till aktier på den ordinarie börslistan. Inte heller innebär aktier någon automatisk värdesäkring, om man ser till aktiemarknaden som helhet. Såsom alternativa möjligheter till placeringar av mera värdebeständig natur pekar inspektionen på aktiefonder och placering i fast egendom. Väsentligt vid placering för omyndigs räkning är enligt inspektionens uppfattning att det finns goda möjligheter att vid behov avyttra tillgångarna. Det bör med andra ord finnas en marknad för dem. Av det skälet reduceras möjligheten att placera i andra aktier än sådana som är föremål för omsättning.

Inspektionen framhåller vidare att placeringsval i fråga om aktier kräver särskilda insikter och att det därför ofta torde vara erforderligt att anlita sakkunnig rådgivning i ärenden om aktieförvärv.

Svenska bankföreningen tillstyrker den föreslagna ändringen i 15 kap. 5 § FB och anmärker att den nya regeln kommer att nära ansluta sig till vad som redan i stor utsträckning gäller i praxis i fråga om placering av omyndigas medel i borsregistrerade aktier och aktier noterade på den s.k. fondhandlarlistan.

5.7.2 Förvaring av omyndigs värdehandlingar och penningmedel

Stockholms överförmyndarnämnd, Föreningen Sveriges överförmyndare och *Svenska sparbanksföreningen* föreslår att gränsen för när omyndigs värdehandling skall sättas ned i öppet förvar hos bank bestäms till ett basbelopp. Överförmyndarnämnden anmärker i sammanhanget att det inte anges till vilken tidpunkt basbeloppet skall hänföra sig. För vinnande av enkelhet och klarhet föreslår nämnden därför att basbeloppet för januari det år depositionen skall ske skall gälla.

Bankinspektionen har intet att erinra mot de föreslagna ändringarna i 15 kap. 8, 9 och 12 §§ FB. Beträffande följdändringen i 15 kap. 9 § ifrågasätter inspektionen dock om det inte bör vara möjligt att utan överförmyndarens tillstånd genom försäkringsbolags försorg överföra hos bolaget kvarstående medel till omyndigs räkning i bank. *Svenska försäkringsbolags riksförbund* gör motsvarande påpekande.

Vad gäller 15 kap. 12 § FB anser *försäkringsinspektionen* att formuleringen är något oklar men utgår från att lagrummet skall tolkas så, att skyldighet inte skall föreligga för försäkringsbolag att på bank insätta den del av en pension, livränta eller annan periodisk förmån som för kalenderår inte överstiger två basbelopp. *Svenska försäkringsbolags riksförbund* anmärker att förslaget i fråga om periodiskt utfallande försäkringsbelopp innebär att två basbelopp skall utgöra gränsen för vad som årligen får utbetalas utan överförmyndarspär. Det lämnas emellertid öppet vilket basbelopp som skall användas, om detta ändras under kalenderåret. Det skulle enligt förbundet i och för sig ligga nära till hands att utgå från det basbelopp som gäller vid varje utbetalningstillfälle. Ett annat sätt är att anknyta till basbeloppet vid kalenderårets början och att vid varje terminsutbetalning se till att beloppet inte överstiger motsvarande del av två sådana belopp. Förbundet menar att sistnämnda lösning av praktiska skäl torde vara den enda som kan komma i fråga inom försäkringsverksamheten.

5.7.3 Inskränkningar i förmyndarens rätt att företa vissa rättshandlingar

Försäkringsinspektionen och *Svenska försäkringsbolags riksförbund*

anmärker att det vid återköp av livförsäkring begreppsmässigt är försäkringsbolaget som genom utgivande av försäkringens uppsamlade tillgodohavande återköper försäkringsbrevet och därmed sin förpliktelse enligt avtalet. Återköpsförbudet i 15 kap. 14 § FB bör därför formuleras på så sätt att förmyndaren inte utan överförmyndarens samtycke får låta återköpa livförsäkring alternativt påkalla återköp av försäkring.

5.8 Förmyndarens redovisningsskyldighet

Handikapporganisationernas centralkommitté och *Riksförbundet för utvecklingsstörda barn* understryker att redovisningarna till överförmyndaren bör avse inte endast den ekonomiska förvaltningen utan även omfattningen av det arbete som lagts ned på den personliga omvårdnaden och intressebevakningen.

Riksförbundet för social och mental hälsa anmärker att frågan om hur förmyndarens insats på det mera personliga området skall dokumenteras och bedömas är speciellt viktig, om myndlingen själv skall stå för en väsentlig del av arvudet. Förbundet kräver att förmyndaren skall åläggas att årligen lämna myndlingen en redovisning för sitt uppdrag. En sådan redovisning skulle nämligen enligt organisationen kunna stimulera myndlingen till en mer aktiv inställning till den egna livssituationen.

5.9 Ersättning åt förmyndare och gode män

Stockholms tingsrätt anser att såväl arvudet som ersättningen för utgifterna skall i sin helhet bekostas av det allmänna. Promemoriaförslaget kommer enligt tingsrätten att i de flesta fall också att innebära att så blir fallet. Men förslaget kommer att medföra mindre lyckade resultat när det gäller gränsfallen. Det borde därför enligt tingsrätten övervägas att låta den omyndige ta del i kostnaderna för förmynderskapet enligt ett system motsvarande det som gäller för rättshjälpslagens kostnadsbidrag. Härigenom skulle uppnås en lämplig avvägning med hänsyn till bidragsförmågan i varje särskilt fall.

Även *Handikappförbundens centralkommitté*, *Riksförbundet för utvecklingsstörda barn* och *Riksförbundet för rörelsehindrade barn och ungdomar* anser det helt felaktigt att låta den omyndige, eller den för vilken god man förordnats, stå för arvode och kostnader helt eller delvis. De anser att en sådan ordning strider helt mot det synsätt som alltmer trängt igenom och som innebär att samhället skall kompensera den handikappade för de merkostnader som själva handikappet förorsakar. Förmyndares och god mans tjänster skall betraktas som handikappomsorger och vara kostnadsfria. Under alla förhållanden är de gränser som promemorian vill sätta för skyldighet att utge arvode och ersättning

till förmyndaren alltför låga. *Riksförbundet för rörelsehindrade barn och ungdomar* anser vidare att betalningsplikt för ersättningen till förmyndaren inte bör åläggas den handikappade i andra fall än då sådan skyldighet skulle ha kunnat åläggas honom för rättshjälp enligt rättshjälpslagen.

Även *statens handikappråd* ifrågasätter om inte de gränser — två basbelopp då det gäller beräknad årsinkomst och fyra då det gäller förmögenhet — som är satta för huvudmannens skyldighet att utge arvode och ersättning är alltför låga.

Sociala centralnämnden i Göteborg ser inte värden av den enskildes rättsliga angelägenheter, vartill enligt nämndens uppfattning förmyndarverksamheten hör, som en i första hand kommunal uppgift. Nämnden anser i stället att uppgiften mera naturligt kan hänföras till de rättsvårdande myndigheternas verksamhet, för vilken staten har det primära ansvaret. Mot bakgrund härav bör staten ensam påta sig ansvaret för kostnaderna i de fall arvode till förmyndare eller gode män skall utgå av allmänna medel. Härigenom uppnås också den fördelen att arvoden utgår efter samma grunder oavsett var i landet förmyndarskapet utövas.

Även *socialstyrelsen* anser principiellt att staten och inte kommunerna bör svara för de arvoden och ersättningar till förmyndare och gode män som skall utges av det allmänna. Styrelsen vill i sammanhanget fästa uppmärksamhet på de problem som kan uppstå i de fall omyndigförklarad eller person för vilken god man utsetts bor på ålderdomshem. Styrelsen anser det rimligt att dessa inte kommer i sämre ekonomisk ställning än andra pensionärer. Arvodet bör således debiteras den del av deras inkomster som skulle användas för avgift för vården och inte belasta det belopp de garanteras för egen del. Denna princip bör enligt styrelsens mening komma till uttryck i författningstexten.

Några remissinstanser ställer sig tveksamma till förslaget om att arvodet skall bestämmas av överförmyndaren efter grunder som för varje överförmyndardistrikt fastställs av vederbörande kommun eller kommuner. *Stockholms överförmyndarnämnd* anser att förslaget bör omarbetas i denna del. Förslaget innebär enligt nämnden risk för att olika överförmyndare kan komma att tillämpa helt skilda betraktelsesätt vid bedömande av arvodets skälighet. Det föreslagna systemet kan komma att medföra tvistigheter, diskussioner och överklaganden av överförmyndarnas beslut i arvodesfrågor. För överförmyndarna kan detta komma att medföra en avsevärd ökning av arbetsbördan, utan motsvarande fördel för de omyndiga. Olägenheterna med promemoriaförslaget kan enligt nämnden undvikas om i lag föreskrivs en viss schablon för beräkning av förmyndares arvoden. Ett visst minimiarvode, beräknat efter en viss procentsats på basbeloppet, bör alltid utgå av allmänna medel. Om förmyndaren anser sig böra ha högre arvode, bör en särskild, motiverad ansökan härom inges till överförmyndaren eller rätten. Sådant extra

arvode bör utgå av myndlingens medel. *Föreningen Sveriges överförmyndare* framför liknande synpunkter och efterlyser anvisningar om hur överförmyndaren bör förfara när det finns skäl att tillerkänna förmyndaren ersättning som överstiger normalarvodet.

Även *Sveriges domareförbund* motsätter sig förslaget att kommunerna själva skall bestämma grunderna för beräkning av arvoden. Det finns enligt förbundets mening inte några sakliga skäl som talar för att olika arvodesregler skall gälla i kommunerna, men det är likväl att befara att grunderna kan komma att växla mellan kommunerna och att stora variationer kan uppkomma. Regler för ersättningsbeloppens storlek bör enligt förbundets mening fastställas i lag.

Inte heller *Handikappförbundens centralkommitté* eller *Riksförbundet för utvecklingsstörda barn* anser att det bör överlåtas till kommunernas fria bedömning att avgöra hur stort arvode som skall utgå. Förmyndararvode bör enligt dessa remissinstanser aldrig understiga 10 % av basbeloppet och i de fall då uppdraget är särskilt svårt eller tidskrävande måste högre arvode kunna utgå. För godmanskap kan det vara svårt att fastställa generella arvodesregler. God man med uppgifter jämförbara med en förmyndares bör dock få arvode enligt samma normer som tillämpas för förmyndare.

Stockholms tingsrätt, *Stockholms överförmyndarnämnd* och *Malmö kommunstyrelse* framhåller angelägenheten av att grunderna för förmyndararvodenas beräkning blir enhetliga för samtliga kommuner och utgår från att Svenska kommunförbundet kommer att lämna sin medverkan härtill. *Malmö kommunstyrelse* understryker att denna medverkan bör ske endast genom rekommendationer till medlemskommunerna. *Sveriges advokatsamfund* anser att generellt gällande normer bör fastställas centralt till ledning för arvodets bestämmande i det enskilda fallet.

Enligt *Stockholms tingsrätt* är det angeläget att arvodet ges en sådan storlek att det blir möjligt att intressera lämpliga och kunniga personer för förmyndaruppdrag.

Statens handikappråd, *Handikappförbundens centralkommitté* och *Riksförbundet för utvecklingsstörda barn* finner det angeläget att man följer utvecklingen av förmyndares och gode mäns arvoden. Om det visar sig att det blir alltför stor oenhetlighet kommunerna emellan eller att arvoden håller sig på alltför låg nivå, bör man överväga att fastställa en lägsta gräns.

Föreningen Sveriges överförmyndare anser att de föreslagna reglerna om arvode åt god man behöver förtydligas.

Enligt *Stockholms överförmyndarnämnd* och *Föreningen Sveriges överförmyndare* kommer uttrycken beräknad inkomst och tillgångar i de föreslagna bestämmelserna att vålla tolkningssvårigheter. Det är enligt nämnden önskvärt att i förarbetena anges huruvida tillgångarna, t.ex.

aktier och fastigheter, vid beräkningen skall upptas till nominella värden resp. taxeringsvärden eller till kursvärden resp. försäljningsvärden.

Svea hovrätt påpekar att avgiften till bank för vård av den omyndiges värdehandlingar torde vara den omyndiges utgift, vilken således inte kan ersättas av kommunen.

Stockholms överförmyndarnämnd tar upp frågan om arvode under löpande förvaltningsår för åtgärd som går utöver den sedvanliga ekonomiska förvaltningen, t.ex. en fastighetsförsäljning. Om denna skett i början av ett år men förhandlingar pågått under stor del av det föregående året kan förmyndaren, om han önskar få ett arvode utöver det sedvanliga, med nuvarande regler inte få ansökan härom prövad av överförmyndaren och rätten förrän i samband med avgivande av redovisningen året efter försäljningen. Enligt nämnden bör i den nya lagstiftningen inrymmas möjlighet för överförmyndaren att under löpande förvaltningsår godkänna ersättning för en sådan förvaltningsåtgärd.

5.10 Överförmyndarorganisationen m.m.

Några remissinstanser anser att överförmyndarverksamheten huvudsakligen är av rättsvårdande karaktär och att den därför bör stå under statligt huvudmannaskap. Till dessa hör *Stockholms tingsrätt* som ställer sig särskilt tveksam till den starka betoningen av överförmyndarnas kurativa verksamhet. Tvivel kan enligt tingsrättens mening inte råda om att en överförmyndares viktigaste uppgift är att utöva tillsyn över förmyndarens ekonomiska förvaltning av den omyndiges tillgångar. De nya beslutsfunktionerna som enligt förslaget läggs på överförmyndarna förstärker ytterligare överförmyndarverksamhetens rättsvårdande karaktär och gör det än mer befogat än förut att anse denna verksamhet vara väl jämförbar med den rättsvårdande verksamheten vid de allmänna underrätterna. Enligt tingsrättens förmenande faller det sig därför naturligt att anse överförmyndarverksamheten som en statlig uppgift. Skulle emellertid överförmyndarverksamheten även i fortsättningen anförtros kommunerna krävs en vidgad medverkan från dessas sida för att nu föreliggande brister inte skall bestå.

Sveriges domareförbund anser att de möjligheter till ändringar i överförmyndarorganisationen som föreslås i promemorian inte kan anses innefatta garantier för att erforderlig förbättring av organisationen verkligen kommer att genomföras. Förbundet finner det därför nödvändigt att det införs en ordning med överförmyndardistrikt motsvarande tingsrätternas domkretsar och med statliga tjänstemän som överförmyndare. *Föreningen Sveriges överförmyndare* hyser motsvarande uppfattning men anser härutöver att överförmyndarna till sin hjälp bör ha en förtroendevald nämnd.

Stockholms överförmyndarnämnd finner inte att den föreslagna

organisationen för överförmyndarinstitutionen innebär någon avsevärd förbättring av den nuvarande organisationen. Visserligen ansluter sig nämnden till uppfattningen att överförmyndaren har att utöva också en kurativ verksamhet. Överförmyndarens främsta uppgift är emellertid enligt nämndens mening av rättsvårdande karaktär. I och för sig kan nämnden dock godta att kommunerna alltjämt skall vara huvudmän för verksamheten.

Övervägande antalet remissinstanser delar dock uppfattningen att i överförmyndarverksamheten ingår också kurativa uppgifter och att en kommunal förankring skapar de bästa förutsättningarna för att de kurativa funktionerna kommer att utövas tillfredsställande. Förslaget om att alla kommuner skall kunna inrätta överförmyndarnämnder har också över lag hälsats med tillfredsställelse. *Handikapporganisationernas centralkommitté* och *Riksförbundet för utvecklingsstörda barn* anser sålunda att överförmyndarfunktionen alltid bör utövas av en sådan nämnd. *Föreningen Sveriges överförmyndare* finner det angeläget att överförmyndarnämnder inrättas i så stor utsträckning som möjligt.

Stockholms överförmyndarnämnd anser att en avsevärd förbättring av förslaget torde kunna åstadkommas genom en föreskrift att kommunerna obligatoriskt, dock med viss dispensrätt, skall inrätta överförmyndarnämnder med kansli och genom en avsevärd förlängning av överförmyndarnas mandatperioder. Nämnden föreslår därför att överförmyndare och ledamöter av överförmyndarnämnd väljs på sex år. Dessutom anser nämnden att det bör finnas ett samband mellan kommunalvalen och valen av överförmyndare.

Länsstyrelsen i Västerbottens län menar att överförmyndarens verksamhet inte bara skall innefatta juridisk och ekonomisk kontroll av förmyndarens verksamhet inom distriktet utan att den också bör ha ett inslag av kurativ verksamhet. Varje kommun torde utan svårighet kunna uppbåda lämpliga personer för överförmyndarverksamhet, t.ex. genom att utse en advokat till överförmyndare och knyta en nämnd av personer med sakkunskap på olika områden till överförmyndarverksamheten. Enligt länsstyrelsens mening bör lagstiftaren med förtroende kunna överlåta åt varje kommun att inom vissa ramar själv bestämma organisationen för kommunens överförmyndarverksamhet.

Riksförbundet för social och mental hälsa framför som ett rättssäkerhetskrav att vid sidan om överförmyndaren inrättas en nämnd, som kan hjälpa de omyndiga att föra deras talan.

Stockholms överförmyndarnämnd anser att den delegationsrätt som föreslås i 19 kap. 17 § FB bör utsträckas att avse även ärenden enligt 15 kap. 13 och 15 §§ eftersom i överförmyndardistrikt där överförmyndarnämnd ej inrättas, den enskilde överförmyndaren själv kommer att fatta beslut i sådana ärenden. Det synes därför konsekvent att även ledamot av överförmyndarnämnd tilläggs samma befogenhet.

I frågan om vilka kompetenskrav som bör ställas på en överförmyndare framhåller *Stockholms överförmyndarnämnd* att en överförmyndare måste ha inte bara ekonomisk och social insikt utan även en god kännedom om en stor del av den civilrättsliga och socialrättsliga lagstiftningen. Överförmyndaren skall också kunna uppträda som part i mål angående omyndighetsförklaring samt avge skrivelser och yttranden till rätten, ävensom vara beredd att muntligen och skriftligen upplysa rådfrågande allmänhet om gällande rättsregler rörande en viss fråga. Även i överförmyndarens rådgivande verksamhet ställs stora krav på hans kunnande och omdöme. Han är skyldig vara tillgänglig för direkt kontakt genom personligt besök, telefon eller korrespondens med såväl förmyndare, omyndiga som bankers notariatavdelningar och övriga ombud. Nämnden anser dock inte att det i lagen bör införas några kompetenskrav utöver dem som promemorieförslaget innehåller.

Föreningen Sveriges överförmyndare ifrågasätter om inte formella meriter inom det ekonomiska, juridiska eller samhällsvetenskapliga området bör uppställas som krav för behörighet. Möjligheter bör dock givetvis finnas till dispens.

Vad gäller tidpunkten för val av överförmyndare kritiserar *Föreningen Sveriges överförmyndare* förslaget om att sådant val skall ske före december månads utgång. Enligt föreningens mening bör man hellre bibehålla den nu gällande föreskriften att val skall ske före utgången av oktober. En ny överförmyndare behöver ha någon tid till sitt förfogande för att sätta sig in i sin nya syssla.

Några remissinstanser berör frågan om hur tillsynen över överförmyndarverksamheten skall utövas. *Länsstyrelsen i Stockholms län* menar att rättens tillsynsfunktion och den därmed förenade inspektions-skyldigheten medför, särskilt där överförmynderiet handhas av kommunala nämnder, en i viss mån främmande relation mellan domstolar och kommunala organ. Det hade enligt länsstyrelsen måhända funnits anledning att vid den förordade kommunaliseringen av överförmynderiet överväga en mera genomgripande omgestaltning av lagstiftningen och organisationen på området i den riktningen att i FB regleras de grundläggande och klart domstolsmässiga frågorna om förmynderskap, omyndigförklaring och hävande därav, under det att de förvaltningsmässiga frågorna regleras i speciallagstiftning av samma typ som exempelvis socialhjälp- och barnavårdslagarna.

Enligt *Svea hovrätt* kan vägande skäl anföras för att låta annan myndighet än tingsrätt, som ju har att pröva uppkommande tvister och ansvarsfrågor i anledning av förmynderskapet, utöva tillsynen över överförmyndarens verksamhet. Länsstyrelse eller länsrätt kan härvidlag komma i fråga.

Även *statskontoret* anser att det bör övervägas att lägga ansvaret för kontrollen av överförmyndarnas verksamhet på länsstyrelserna.

Kommunerna uppvisar även efter de senaste ändringarna betydande skillnader i storlek och befolkningsunderlag. För de mindre kommunerna torde det bli svårt att utveckla en överförmyndarorganisation som kan uppfylla kraven på teknisk kompetens, kommunikation, information, kontroll och tillsyn samt även uppfylla kraven på administrativ effektivitet. Genom att lägga ansvaret för kontrollen över överförmyndarna på länsstyrelserna skulle man enligt statskontoret kunna ta till vara dels fördelarna med den kommunala förankringen och dels ernå en enhetligare tillämpning och bättre kontroll och tillsyn. Enligt statskontoret bör det även övervägas om inte länsstyrelsen bör ha möjlighet att pröva samgående mellan kommuner till en gemensam överförmyndarorganisation. Dessutom skulle länsstyrelsen kunna beredas tillfälle att yttra sig beträffande den tekniska kompetensen vid tillsättning av ny överförmyndare. För en organisatorisk utformning av här redovisat slag talar dels att det inom länsstyrelserna redan finns personal som har ekonomiska och revisionstekniska kunskaper och dels att länsstyrelserna har stor erfarenhet av tillsynsverksamhet inom olika områden och därför torde ha större möjligheter än domstolarna att utöva en effektiv kontroll.

Länsstyrelsen i Västerbottens län avstyrker bestämt att tingsrätterna behålls som tillsynsorgan. Enligt länsstyrelsen är det ostridigt att tillsynen måste förbättras och att en sådan förbättring kan ske genom att tillsynen flyttas från de allmänna domstolarna till länsstyrelserna. För detta talar att en länsstyrelses verksamhet spänner över ett mycket vidsträckt område och att länsstyrelserna förfogar över personal med erforderliga ekonomiska och juridiska kunskaper. Det ter sig enligt länsstyrelsens mening som ett slöseri med högt utbildad arbetskraft att lägga inspektionsarbetet i sin helhet på befattningshavare med kompetens motsvarande minst tingssekreterare. Länsstyrelsen påpekar vidare att även om man flyttar tillsynsverksamheten till länsstyrelserna, så måste inte alla domstolens beslut på området överlämnas till tillsynsmyndigheten.

Svea hovrätt anmärker att de föreslagna bestämmelserna om ersättning till överförmyndare möjligen bör föranleda att regeln i 20 kap. 34 § första stycket FB om ersättning för överförmyndares rättegångskostnad upphävs.

5.11 Förfarandet i mål om omyndighets- och myndighetsförklaring m.m.

Stockholms tingsrätt avstyrker förslaget om att i mål om omyndighetsförklaring god man i vissa fall skall förordnas för att föra talan för den vars försättande i omyndighet målet gäller. Tingsrätten menar att den gode mannens uppgift blir illusorisk inte bara i de svåraste sjukdomsfallen utan också i de många fall där kommunikation med patienten visserligen är möjlig men där patienten helt saknar sjukdomsinsikt. Tingsrätten anser därför att bestämmelserna bör utformas så att huvudförhandling inte blir

nödvändig, om den som skall förklaras omyndig uppenbarligen inte förstår vad saken gäller eller om han skulle lida allvarlig skada av att få del av ansökan om omyndighetsförklaring. I dessa fall bör inte heller biträde förordnas.

Även *Svea hovrätt* anser att bestämmelserna bör utformas så, att huvudförhandling inte erfordras om den, vars försättande i omyndighet har satts i fråga, uppenbarligen inte förstår vad saken gäller eller skulle lida allvarlig skada av att få del av ansökningen. Rättsäkerhetsintressena kan i sådana fall liksom förut tillgodoses genom den kritiska prövning av läkarintyget som f.n. sker vid domstolarna. Hovrätten anser vidare att möjligheten att i vissa fall förordna god man och i andra fall biträde förefaller onödigt komplicerad. Det bör vara tillräckligt att förordna rättegångsbiträde. I lagen bör då tas i en bestämmelse att, om svaranden uppenbarligen ej förstår vad saken gäller eller skulle lida skada av att få del av ansökningen, delgivning får ske med biträdet.

Sveriges domareförbund påpekar att hinder inte torde möta mot att, om gode mannen medger ansökan, avgöra målet utan huvudförhandling.

I anslutning till 20 kap. 19 § FB ifrågasätter *Stockholms tingsrätt* om inte biträde som förordnas enligt lagrummet borde tilläggas rätt att, även utan ställning som ombud, vädja mot dom, varigenom den, för vilken han förordnats, förklarats omyndig. I annat fall framstår möjligheten att få domen prövad av högre rätt mången gång som skenbar. Inte sällan torde nämligen den omyndigförklarade sakna kraft att överklaga eller utfärda fullmakt för biträdet.

Riksförbundet för utvecklingsstörda barn anser att biträde enligt 20 kap. 19 § FB alltid bör förordnas i sådana fall då god man enligt 17 § samma kapitel inte är aktuell.

Sociala centralnämnden i Göteborg menar att förekomsten av god man i och för sig inte bör utgöra hinder mot förordnande av biträde, eftersom den gode mannen kan sakna juridisk sakkunskap. En utvidgning av möjligheten att förordna offentligt biträde enligt rättshjälpslagen till att omfatta mål om omyndighetsförklaring kunde även ha övervägts i detta sammanhang.

Med tanke på den genomgripande betydelse som en omyndigförklaring har för den enskilde individen och av hänsyn till rättssäkerheten anser *statens handikappråd* att man ytterligare bör analysera möjligheterna att införa ett system med regelbundet — t. ex. vart fjärde år — återkommande omprövningar av domar på omyndighetsförklaring. Visar detta sig vara praktiskt ogenomförbart bör som ett minimikrav överförmyndarens skyldighet att göra en årlig genomgång i samarbete med medicinsk och social expertis lagfästas.

Såväl *Handikappförbundens centralkommitté* som *Riksförbundet för utvecklingsstörda barn* och *Riksförbundet för social och mental hälsa* anser att ett system med regelbundet återkommande omprövningar av

domar rörande omyndighetsförklaring bör införas.

Överförmyndarnämnden i Stockholm ställer sig tveksam till förslaget om att överförmyndaren årligen skall gå genom alla förmynderskap, som inte avser underåriga, och efter samråd med medicinsk och social expertis bilda sig en uppfattning om huruvida ifrågavarande personer bör förbli omyndigförklarade eller förklaras återmyndiga. Åtminstone för Stockholms överförmyndarnämnds del torde det vara praktiskt omöjligt att utan ökning av antalet överförmyndare och en förstärkning av kansliet kunna genomföra en sådan procedur. I Stockholm finns f. n. ca 2.000 omyndigförklarade. Även om man skulle hinna med att i genomsnitt granska och diskutera tio förmynderskap per dag skulle för genomgången åtgå 200 hela arbetsdagar.

Även *Föreningen Sveriges överförmyndare* är tveksam till förslaget om en årlig genomgång av akterna för omyndigförklarade. Skall en sådan genomgång över huvud taget vara möjlig krävs enligt föreningens mening ingående direktiv om hur uppgiften skall lösas.

Stockholms överförmyndarnämnd har i princip intet att invända mot förslaget att överförmyndare skall kunna ansöka om myndighetsförklaring. Den praktiska betydelsen av förslaget torde dock enligt nämndens mening bli ringa, utom för de fall då anmälan inkommer från myndighet att omhändertagen omyndigförklarad person bör förklaras återmyndig. Större betydelse har förslaget att överförmyndare bereds tillfälle att yttra sig över ansökan om myndighetsförklaring.

Riksförbundet för rörelsehindrade barn och ungdomar hävdar att ansökan om hävande av omyndigförklaring bör få göras av samma krets som får ansöka om omyndighetsförklaring. I den kretsen bör också socialnämnd ingå.

När det gäller att stärka rättssäkerheten för den enskilde i mål om omyndighetsförklaring betonar *statens handikappråd* nödvändigheten av att den undersökning som verkställs inte görs endast från en ensidigt psykiatrisk utgångspunkt. Den psykiatriska expertisen bör kompletteras med socialarbetare inriktade på psykiska handikapp. *Handikappförbundens centralkommitté* och *Riksförbundet för utvecklingsstörda barn* ger uttryck för motsvarande uppfattning.

Socialstyrelsen anför att som villkor för utfärdande av läkarintyg i frågor om omyndighetsförklaring resp. hävande av sådan bör krävas specialistkompetens i psykiatri, i rättspsykiatri eller i förekommande fall i barn- och ungdomspsykiatri.

5.12 Kostnadsfrågor

Svenska kommunförbundet finner det svårt att närmare överblicka de ekonomiska konsekvenserna för kommunerna av förslaget. Om kostnaderna för nuvarande överförmyndarorganisation i Stockholm tas till

riktpunkt kan det konstateras att de totala kommunala kostnaderna för förmyndarverksamheten efter den föreslagna reformen skulle komma att uppgå till minst 15 miljoner kronor. Sannolikt bör kostnaderna beräknas till högre belopp, eftersom promemorian syftar till utökade insatser från överförmyndarorganisationen. Styrelsen delar bedömningen att ett särskilt statsbidrag för dessa kostnader inte lämpligen kan införas, men vill ifrågasätta om det kan anses helt felaktigt att utta någon form av tillsynsavgifter ur de inom förmynderskapen förvaltade medlen som ersättning för överförmyndarorganisationens insatser.

Malmö kommunstyrelse har i princip intet att erinra mot att överförmyndarverksamheten och i viss utsträckning även förmyndarnas verksamhet skall finansieras av allmänna medel. Kommunstyrelsen finner det också riktigt att finansieringen primärt sker med kommunala medel. Härmed är emellertid inte sagt att kostnaden helt eller slutligt också skall stanna på kommunerna. Även om man enligt kommunstyrelsen bör acceptera ett betydande inslag av social omsorg i förmyndar- och överförmyndarverksamheten, torde det vara obestridligt att en avsevärd del av arbetsuppgifterna är att hänföra till rättsvårdande verksamhet. Kommunstyrelsen finner det därför vara en förutsättning för ett genomförande av promemorians förslag i vad avser finansieringen av förmyndar- och överförmyndarverksamheterna att kommunerna erhåller statsbidrag till sina kostnader. Härvid synes ett bidrag med 70 % vara väl avvägt. Det förhållandet att ett statsbidragssystem skulle nödvändiggöra vissa eljest onödiga detaljregleringar och att kommunernas kostnader för förmyndarvården torde bli förhållandevis begränsade finner kommunstyrelsen inte utgöra några acceptabla skäl för ett avvisande av statsbidragstanken.

Sociala centralnämnden i Göteborg har uppfattningen att staten primärt skall svara för arvoden och ersättningar till förmyndare och gode män, när dessa skall utgå av allmänna medel, samt att kostnaderna för överförmyndarverksamheten bör täckas genom särskilda statsbidrag.

5.13 Kontroll över boutredningsmans förvaltning

Stockholms överförmyndarnämnd ställer sig tveksam till förslaget att boutredningsman i dödsbo med omyndig delägare skall avge redovisning över förvaltningen till överförmyndaren. Enligt nämnden är det inte rimligt att begära att överförmyndare skall ha den tid eller kompetens som krävs för att granska förvaltningen av ett stort, invecklat dödsbo. Nämnden anser i stället att överförmyndaren, som nu har möjlighet att begära att dödsbo avträds till förvaltning av boutredningsman, skall få samma möjlighet som dödsbodelägare att hos rätten begära förordnande av god man för granskning av förvaltningen i de fall överförmyndaren anser detta påkallat. Ersättning åt gode mannen bör utgå av dödsboets medel.

I fråga om redovisning av medel som inestått hos bank utgår *Svenska*

bankföreningen från att banks kontokurant utvisande insättningar och uttag under året samt behållningen vid årets slut skall betraktas såsom bevis i lagens mening om de nämnda förhållandena.

Svea hovrätt anmärker att promemorian inte innehåller någon övergångsbestämmelse avseende de boutredningsmän som förordnats före ikraftträdandet av de nya bestämmelserna. Åliggandet för rätten att kontrollera att redovisningsskyldigheten fullgörs torde alltid komma att avse även dessa äldre boutredningsmannaförordnanden. Kontrollen förutsätter att rätten upprättar en förteckning över meddelade förordnanden. Med hänsyn bl.a. till de omfattande ändringar i den judiciella indelningen som ägt rum de senaste åren torde en genomgång av äldre förordnanden vara synnerligen omständlig och arbetskrävande. Hovrätten vill därför ifrågasätta om inte kontrollen av dessa bör göras beroende av att dödsbodelägare eller annan, som enligt 19 kap. 1 § ÄB äger påkalla boutredningsmannaförordnande, eller boutredningsmannen gör anmälan därom till den rätt varunder boet lyder.

Även *Sveriges domareförbund* berör de äldre förordnandena och erinrar om att tingsrätterna f.n. inte regelmässigt för några förteckningar över meddelade boutredningsmannaförordnanden och att det därför inte är möjligt att för dödsbon, som avträtts till förvaltning före lagens ikraftträdande, utfärda vitesförelägganden i händelse av boutredningsmans försumlighet.

Vad angår den föreslagna skyldigheten för dödsbo att till rätten lämna in extra avskrift av bouppteckningen i sådana fall då dödsbodelägare är omyndig vid äventyr att avskriften tas på boets bekostnad framhåller *Sveriges domareförbund* att det kan innebära ett inte oväsentligt merarbete för tingsrätten att avkräva ingivaren avgiften för den extra kopian.

5.14 Skydd för omyndigs och dödsbodelägares medel genom försäkring eller på annat sätt

Riksförbundet för social och mental hälsa kritiserar att det i promemorian inte läggs fram något förslag om försäkring till skydd för omyndigas och dödsbodelägares medel.

5.15 Avveckling av äldre godmanskap

Kammarkollegiet upplyser inledningsvis att det alltjämt förekommer att äldre godmanskap avvecklas genom att gode mannen levererar in medlen till kollegiet och att man därför kan räkna med en betydande minskning av antalet vid tingsrätterna kvarstående äldre godmanskap.

Kollegiet beklagar att i promemorieförslaget uppställts krav på att godmansmedlen måste betalas in till kollegiet för att preskription skall kunna inträda. Med hänsyn till den förr ofta bristfälliga redovisningen av

äldre godmanskap har man nämligen enligt kollegiets erfarenhet att räkna med att det finns risk att inte alla äldre godmanskap uppmärksammas. Enligt kollegiets mening bör, utan avgörande i varje särskilt fall, såväl bortovarandes som andra rättsägares rätt till medel som förvaltas på grund av äldre godmanskap preskiberas vid tvåårstidens utgång, såvida inte anspråk på medlen framställts dessförinnan. Något avgörande bör härvid inte fästas vid om godmanskapen avslutats genom att medlen inbetalats till kollegiet eller ej.

Kollegiet kritiserar den föreslagna bestämmelsen om att rätten skall kunna bereda känd person, som inte anmält anspråk inom lagens tvåårsfrist, tillfälle att framställa anspråk inom viss tid därefter. Enligt kollegiets mening bör denna bestämmelse utgå och ersättas av en särskild paragraf med bestämmelser om avstående av arvsfondens rätt till medel som tillfallit fonden genom avveckling av äldre godmanskap. Enligt denna paragraf bör reglerna om avstående i 5 § lagen (1928:281) om allmänna arvsfonden äga motsvarande tillämpning. Vidare bör föreskrivas att medel kan avstås till förmån för bortovarande arvinges skyldemän, om det får anses billigt. Härigenom skulle det enligt kollegiet bli möjligt att avstå arvsfondens rätt till förmån för såväl arvlåtares som arvinges utom-äktenskapliga arvingar.

Svea hovrätt anser beträffande rättens domförhet att reglerna i ärendelagen om prövning av tvistiga ärenden bör tillämpas endast i de fall där någon anmält anspråk på förvaltade medel.

5.16 Ikraftträdande

Stockholms överförmyndarnämnd menar att många skäl talar för att de nya bestämmelserna om överförmyndares arvode skall gälla fr.o.m. den 1 januari 1975. Det vore därjämte enligt nämndens mening önskvärt att föreskriften i 17 kap. 7 § om ingivande till rätten av uppgift över tillsynen över förmyndares förvaltning upphävdes med utgången av år 1974. Om man i övrigt ser till förslaget i dess helhet — och särskilt de delar därav som innebär att domstolens prövning i vissa ärenden skall övergå till överförmyndaren — förutsätter detta att en förstärkt överförmyndarorganisation fungerar. Då denna emellertid inte kan vara genomförd förrän tidigast den 1 januari 1976, föreslår nämnden att övriga lagändringar skall gälla fr.o.m. den 1 januari 1976.

Malmö kommunstyrelse anser att de nya bestämmelserna i FB med undantag av 19 kap. 2—8 och 16—18 §§ bör träda i kraft först den 1 juli 1975 med hänsyn till att förmyndarnas redovisningar för förvaltningen under år 1974 i stor utsträckning kan beräknas komma in till förmyndarna först efter den 15 februari 1975, i många fall inte förrän i april nämnda år.

Föreningen Sveriges överförmyndare anser det lämpligt att frågan om

arvodering av överförmyndare gäller fr. o. m. den 1 januari 1975. I övrigt föreslår föreningen att de nya bestämmelserna skall träda i kraft den 1 januari 1976.

6 Föredraganden

6.1 Allmänna synpunkter

Gällande bestämmelser på förmynderskapsrättens område återfinns i 9–20 kap. föräldrabalken (FB). De motsvarar i huvudsak 1924 års lag om förmynderskap, även om en del betydelsefulla ändringar har gjorts under årens lopp. Bl. a. har myndighetsåldern sänkts i två omgångar, nämligen från 21 till 20 år den 1 juli 1969 och från 20 till 18 år den 1 juli 1974.

Trots de vidtagna ändringarna har de ekonomiska och sociala omdaningarna under senare tid medfört att förmynderskapslagstiftningen har blivit föråldrad i åtskilliga hänseenden. Detta gäller främst grunderna för omyndighetsförklaring samt förmynderskapsförvaltningen och kontrollen över den.

Omyndighetsförklaring innebär alltid ett allvarligt ingrepp i en persons liv. Den omyndigförklarade förlorar inte bara rätten att själv bestämma över sina ekonomiska angelägenheter. En omyndigförklaring medför även långtgående verkningar på områden som ligger utanför den ekonomiska rörelsefrihetens. Bl. a. är den omyndigförklarade utesluten från rösträtt. Över huvud taget medför en omyndighetsförklaring som regel en stark begränsning av möjligheten att ta egna initiativ och hävda egna åsikter. Detta kan få allvarliga följder för den omyndigförklarades psykiska tillstånd. När omyndigförklaring väl en gång har skett kan det vara svårt att få den hävd.

Med hänsyn till de ingripande verkningar som sålunda är förenade med en omyndigförklaring finns det skäl att överväga om de nuvarande grunderna för en sådan förklaring är lämpligt utformade. Gällande lagstiftning bygger på den grundsynen att en omyndigförklaring i första hand skall ske, när en person av viss anledning har bristande förmåga att sköta sina ekonomiska angelägenheter. Det bör emellertid undersökas om man inte i större utsträckning kan bereda hjälp åt dem som i och för sig är ur stånd att själva ha hand om sin ekonomi utan att de för den skull behöver förklaras omyndiga.

Enligt vår nuvarande lagstiftning är förmyndarens huvuduppgift att förvalta den omyndiges egendom. Det föreskrivs visserligen i lagen att förmyndaren vid behov också skall sörja för myndlingens person. Denna uppgift har dock kommit att stå något i bakgrunden, särskilt som något arvode inte utgår för denna del av förmynderskapet. Även på denna punkt finns det skäl att överväga en ändring i nuvarande regler.

Förmynderskapslagstiftningen innehåller detaljerade regler för den ekonomiska förvaltningen av förmynderskapen. Det främsta målet för denna förvaltning är att skapa trygghet för att myndlingens medel bevaras och att se till att skälig avkastning erhålls. I det syftet finns utförliga regler om placering av omyndigs medel. Dessa regler har emellertid kommit att

fungera mindre väl i tider med ett fluktuerande penningvärde. Särskilt de restriktiva bestämmelserna om placering av omyndigs tillgångar i aktier har i vissa fall hindrat en värdesäkring av omyndigmedel. Det finns därför anledning att mjuka upp såväl dessa som andra bestämmelser som rör den ekonomiska förvaltningen.

En annan fråga som bör uppmärksammas är frågan om arvode till förmyndare. Nuvarande regler innebär att förmyndarna har rätt till arvode med en viss procentuell andel av den omyndiges behållna inkomst. Denna ordning har kritiserats vid upprepade tillfällen. Bl. a. har situationen ansetts otillfredsställande i sådana fall då den omyndige inte har några andra inkomster än folkpension, livränta o.d. Det finns därför skäl att överväga om inte kostnaderna för förmyndarförvaltningen bör helt eller delvis flyttas över på det allmänna. I samband därmed bör förmyndararvodets storlek tas upp till diskussion.

Även när det gäller kontrollen över förmyndarnas förvaltning har tiden blivit mogen att ta upp det nuvarande systemet till omprövning. Det finns bl. a. skäl att överväga om den nuvarande överförmyndarorganisationen skall bestå och om domstolarna skall utöva tillsyn på samma sätt som hittills.

De nu berörda frågorna liksom andra problem som hänger samman med förmynderskapslagstiftningen har behandlats av förmynderskapsutredningen. Utredningen har redovisat huvuddelen av sina resultat i betänkandet (SOU 1970:67) Förmynderskap. Utredningens förslag har remissbehandlats och därefter överarbetats inom justitiedepartementet. I departementspromemorian (Ds Ju 1974:7) Förmynderskap har lagts fram förslag till ändringar i förmynderskapslagstiftningen m. m.

Promemorieförslaget innebär för det första att grunderna för omyndighetsförklaring begränsas. En person skall enligt förslaget kunna förklaras omyndig endast om han på grund av psykisk sjukdom, hämmad förståndsutveckling eller psykisk abnormitet av annat slag är ur stånd att vårda sig eller sin egendom och det inte är tillräckligt att god man förordnas för honom eller att han på annat mindre ingripande sätt får bistånd i vården av sina angelägenheter. Samtidigt föreslås ökade möjligheter att förordna god man för den som behöver bistånd i ekonomiska eller rättsliga angelägenheter eller i vården om sin person.

De processuella reglerna om omyndighetsförklaring och hävande av omyndighetsförklaring föreslås bli ändrade så att den enskildes rättssäkerhet stärks och man får bättre garantier för att en omyndighetsförklaring blir hävd när skäl för den inte längre föreligger.

När det gäller förmyndarens uppgifter betonas i promemorian att han inte bara skall syssla med ekonomisk förvaltning utan också sörja för den omyndiges person. Reglerna om placering av den omyndiges medel föreslås bli ändrade så att förmyndarna får större möjlighet att placera medlen i värdesäkra tillgångar. Vidare föreslås vissa lättnader i förmyndarnas redovisningsskyldighet.

Förmynderskap skall enligt förslaget alltså stå under kontroll av överförmyndaren och rätten. Det nuvarande systemet med kommunalvalda överförmyndare behålls. Kommunerna får dock möjlighet att i stället för överförmyndare utse överförmyndarnämnder i enlighet med den ordning som nu gäller i Stockholm. Reglerna om ersättning till överförmyndare ändras så att verksamheten inte längre skall bekostas genom avgifter från de omyndiga utan i stället betalas av kommunerna.

Även de nuvarande bestämmelserna om ersättning till förmyndare ändras. Det slås fast att förmyndaren har rätt till arvode inte bara för den ekonomiska förvaltningen utan också för vården av den omyndiges person. Arvodet skall i varje särskilt fall bestämmas av överförmyndaren enligt grunder som fastställs av kommunen. Arvodet skall utges av den omyndige i den mån hans beräknade årsinkomst överstiger ett belopp motsvarande två basbelopp eller, om ej särskilda omständigheter föranleder annat, han har tillgångar till ett värde överstigande fyra basbelopp. I annat fall skall förmyndararvodet betalas av kommunen.

God man föreslås bli berättigad till arvode med belopp som överförmyndaren bestämmer. Överförmyndaren skall också avgöra i vad mån arvodet skall utges av den för vilken den gode mannen har förordnats eller av kommunen.

För att underlätta rekryteringen av förmyndare föreslås i promemorian att kommunen när det gäller förordnande av förmyndare skall beredas tillfälle att lämna förslag på person lämplig för uppdraget.

Promemorian innehåller slutligen förslag till ändringar i ärvdabalken som syftar till en förstärkt kontroll över boutredningsmans förvaltning. Det föreslås också en särskild lag om avveckling av äldre godmanskap.

Promemorieförslaget har under remissbehandlingen fått ett övervägande gynnsamt mottagande. Bl. a. uttrycker flera remissinstanser tillfredsställelse över att grunderna för omyndigförklaring inskränks och att godmansinstitutet byggs ut. Också de föreslagna reglerna om ersättning till förmyndare och gode män och till överförmyndare godtas i allmänhet, även om en del detaljmärkningar framförs.

För min del anser jag att promemorieförslaget i allt väsentligt tillgodoser det starka reformbehov som finns på förmynderskapsrättens område. Även om det på några punkter kan finnas skäl att diskutera andra lösningar än som förs fram i promemorian, finner jag att promemorieförslaget i allt väsentligt bör genomföras.

6.2 Grunderna för omyndighetsförklaring och förordnande av god man

Enligt de ändringar i FB som nyligen har vidtagits och som trädde i kraft den 1 juli 1974 är myndighetsåldern 18 år. Den som är under 18 år betecknas som underårig och är omyndig. Han har i princip inte rätt att själv råda över sin egendom eller att ingå rättshandlingar. För de närmare bestämmelserna härom har redogjorts i avsnittet 2.1.

Den som har fyllt 18 år kan under vissa förutsättningar som anges i 10 kap. 1 § FB förklaras omyndig av domstol. Om det i fråga om en underårig person föreligger något sådant förhållande som anges i 10 kap. 1 § FB kan domstol förklara att han skall förbli omyndig efter uppnådd myndighetsålder.

Enligt 10 kap. 1 § första – tredje punkterna FB kan omyndighetsförklaring ske oberoende av vederbörandes samtycke om han (1) på grund av sinnessjukdom, sinnesslöhet eller annan rubbning av själsverksamheten är ur stånd att vårda sig eller sin egendom, (2) om han genom slöseri eller annan grov vanvård av sin egendom eller på annat sätt genom otillbörligt förfarande med avseende på egendomen äventyrar sin eller sin familjs välfärd, eller (3) om han är hemfallen åt missbruk av rusgivande medel och till följd härav inte kan vårda sig eller sin egendom. Dessutom kan en person omyndigförklaras enligt fjärde punkten i samma paragraf om han själv begär det eller samtycker till det och han på grund av sjukdom, försvagat hälsotillstånd, lyte, oerfarenhet eller av annan orsak behöver annans bistånd i vården av sina angelägenheter.

Omyndigförklaringen skall hävas av domstolen, om den omyndige finnes vara i stånd att själv ta vård om sina angelägenheter.

Som närmare har redogjorts för i avsnittet 2.3 förlorar en omyndigförklarad person inte bara rådigheten över sin egendom och rätten att företa rättshandlingar. Hans personliga frihet blir också inskränkt i väsentliga avseenden. Åtskilliga bestämmelser föreskriver förbud för omyndigförklarad att utöva visst yrke eller inneha visst förtroendeuppdrag. En omyndigförklarad får vidare inte gifta sig, adoptera eller adopteras utan förmyndarens samtycke. När det gäller giftermål kan förmyndarens samtycke dock ersättas av rättens tillstånd. En annan kännbar påföljd av en omyndigförklaring är förlusten av rösträtten. Bestämmelse härom finns i 3 kap. 2 § i den nya regeringsformen.

Tiden får nu anses vara inne för en radikal omprövning av gällande omyndighetsgrunder. Det synsätt som präglat den nuvarande lagstiftningen återgår på värderingar från 1800-talet. Det utmärks framför allt av önskemålet att skydda den enskildes tillgångar för hans egna dispositioner. Detta var förklarligt i en tid då det sociala trygghetssystemet ännu inte hade byggts upp. I dag framstår emellertid omyndighetsgrunderna i viss utsträckning som föråldrade. Särskilt gäller detta de båda grunderna slöseri och missbruk av rusgivande medel i 10 kap. 1 § andra och tredje punkterna FB. Vad gäller de grunder som anges i 10 kap. 1 § första och fjärde punkterna FB framstår inte sällan en omyndighetsförklaring i dessa fall som en alltför ingripande åtgärd i förhållande till det praktiska behovet. Med hänsyn till de väsentliga inskränkningar i rådigheten över såväl ekonomiska som personliga förhållanden som en omyndighetsförklaring medför bör en sådan förklaring komma till stånd bara när det föreligger verkligt behov av en så genomgripande åtgärd. Det hjälpbehov som föreligger torde ofta kunna tillgodoses utan att förmyndare förordnas.

Tillvaratagandet av någons personliga intressen är en uppgift som står samhällets socialvårdande uppgifter nära. I socialhjäpslagen är det redan nu fastslaget att kommunerna har skyldighet att skaffa sig kännedom om de enskildas behov av omvårdnad och att verka för att detta blir tillgodosett. Socialstyrelsen har också meddelat råd och anvisningar om hur denna socialvårdens uppsökande verksamhet bör bedrivas.

Kommuner har under senare år prövat olika lösningar för att bispringa ensamma och isolerade personer. I en del fall har kommunerna delats in i distrikt och särskild kontaktman anställts för varje distrikt. Härigenom har skapats möjligheter till större personkännedom. En del kommuner har försökt tillgodose behovet av kontinuerlig kontakt genom att inrätta olika former av telefonservice.

Den utveckling på området som sålunda pågår måste hälsas med tillfredsställelse. Frågan om en vidare utveckling av denna verksamhet kommer att prövas av socialutredningen (S 1969:29), som enligt sina direktiv har att se över socialhjäpslagen.

Även när det gäller personer som vistas på vårdanstalter av olika slag pågår ett omfattande arbete i syfte att skapa en bättre vårdmiljö. Bl. a. har landstingsförbundet satt i gång en fortbildningsverksamhet som skall ge alla personalkategorier inom sjukvården ökade kunskaper i praktiskt tillämpad patientpsykologi och som har till mål att förbättra relationerna mellan personal och patienter och patienters anhöriga. Tidigare i år har chefen för socialdepartementet tillsatt en utredning med uppgift att pröva bl. a. vilka ytterligare åtgärder som kan vidtas för att underlätta kontakterna mellan de för sjukvården ansvariga och patienterna.

Givetvis är det angeläget att de som vistas på vårdanstalt inte bara har goda relationer till vårdpersonalen utan också att de har möjlighet till kontakt med personer utanför anstalten. Även på denna punkt torde en utbyggnad av kommunernas uppsökande verksamhet ha en viktig uppgift att fylla.

Den hjälpverksamhet som nu har angetts bör uppenbarligen i första hand ta sikte på vården av enskildas personliga angelägenheter. De som deltar i hjälpverksamheten bör emellertid också kunna bistå enskilda i vissa rättsliga angelägenheter av enklare natur, exempelvis mellanhanden med vårdmyndigheter. Hjälp bör också kunna lämnas när den enskilde kallas till en bouppteckning eller ett arvsskifte, när han delges ett betalningsföreläggande eller när han behöver föra talan om socialförsäkringsförmån. Vid behov bör den som bistår den enskilde kunna få formell fullmakt att uppträda som ombud. Emellertid krävs det härvid att den enskildes psykiska tillstånd är sådant att han kan ingå giltiga rättshandlingar.

I vissa fall kan den enskildes behov av hjälp i rättsliga eller ekonomiska angelägenheter vara så omfattande att det inte är tillräckligt med det bistånd som kan lämnas inom ramen för den nyss angivna hjälpverksam-

heten. Den enskilde kan exempelvis ha sådana tillgångar att det behövs en fortlöpande ekonomisk förvaltning. Det kan också vara fråga om att vidta en rättslig åtgärd som kräver särskild sakkunskap. Oberoende av den rättsliga åtgärdens natur kan förhållandena vara sådana att den enskilde på grund av sin sinnesbeskaffenhet inte själv kan föra sin talan och inte heller utfärda fullmakt för ombud.

Även om situationen är sådan som nu har angetts torde det i många fall vara möjligt att bereda den enskilde erforderlig hjälp utan att han behöver förklaras omyndig. Redan i dagens läge finns vissa möjligheter att förordna god man för den som på grund av sjukdom inte själv kan förvalta sin egendom eller bevaka sin rätt. En förutsättning är emellertid att sjukdomen är av övergående natur. Vidare gäller som villkor att den sjuke har samtyckt till åtgärden, om inte sjukdomen medför hinder för inhämtande av samtycke.

Om man vill att de enskilda i större utsträckning än f. n. skall kunna få den hjälp som behövs utan att omyndigförklaring behöver tillgripas ligger det nära till hands att bygga ut godmansinstitutet. Förutsättningarna för förordnande av god man måste i så fall vidgas genom att man slopar kravet på att sjukdomen skall vara av övergående natur. Vidare måste god man kunna förordnas inte bara vid sjukdom utan också när hjälpbehovet orsakas av ålderdomssvaghet eller annan liknande omständighet. God man bör kunna förordnas såväl när det föreligger behov av hjälp i rättsliga eller ekonomiska angelägenheter som när någon behöver bistånd i vården om sin person.

Även om man i enlighet med det anförda bygger ut samhällets kurativa verksamhet och vidgar förutsättningarna för förordnande av god man är det dock uppenbart att man inte helt kan undvika omyndigförklaringar. Beaktas bör bl. a. att om man alltid skulle låta den som har nedsatt psykisk hälsa behålla sin rättsliga handlingsförmåga och i stället tillgodoser hans behov av bistånd genom förordnande av god man e. d., så finns det risk för att den sjuke själv ingår rättshandlingar i strid med de åtgärder som vidtas av den gode mannen. Detta kan uppenbarligen vara till skada såväl för den sjuke själv som för tredje man.

I de flesta fall torde det emellertid finnas små risker för att den sjuke på det angivna sättet skall ingå kolliderande rättshandlingar. Särskilt liten torde risken vara i de fall då den sjuke själv är på det klara med sitt behov av hjälp, dvs. sådana fall som avses med 10 kap. 1 § fjärde punkten FB. Även i andra situationer, t. ex. när den sjuke är föremål för fortlöpande vård, torde man normalt kunna bortse från risken för kolliderande rättshandlingar.

I promemorian föreslås väsentliga inskränkningar i de gällande omyndighetsgrunderna jämsides med en vidgning av möjligheterna att förordna god man. Av omyndighetsgrunderna föreslås samtliga upphävd utom den som inryms i 10 kap. 1 § första punkten FB. Vad gäller denna punkt

föreslås den inskränkningen att omyndighetsförklaring inte får ske om den enskilde kan få erforderligt bistånd i vården av sina angelägenheter genom att god man förordnas för honom eller på annat mindre ingripande sätt. Härutöver föreslås en modernisering av terminologin på så sätt att uttrycken sinnessjukdom, sinnesslöhet och annan rubbning av själsvksamheten byts ut mot orden psykisk sjukdom, hämmad förståndsutveckling eller psykisk abnormitet av annat slag.

Vad gäller bestämmelserna i 18 kap. 3 § FB om förordnande av god man föreslås att god man inte bara som hittills skall kunna förordnas vid övergående sjukdom utan också då någon på grund av varaktig sjukdom, försvagat hälsotillstånd eller liknande är ur stånd att bevaka sin rätt eller förvalta sin egendom. Vidare skall god man enligt förslaget kunna förordnas för att sörja för någons person. I likhet med vad som är fallet enligt gällande rätt fordras enligt förslaget i princip att den för vilken gode mannen skall utses har samtyckt till förordnandet. Kravet på samtycke skall dock kunna efterges i vissa situationer.

De nu återgivna delarna av promemoriaförslaget har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av de allra flesta remissinstanserna. Från flera håll, bl. a. från socialstyrelsen och från några handikapporganisationer, uttrycker man tillfredställelse över att grunderna för omyndigförklaring inskränks och att möjligheterna utvidgas att på annat sätt än genom omyndigförklaring bistå dem som behöver hjälp i personliga eller ekonomiska angelägenheter.

Några remissinstanser uttrycker dock tveksamhet inför de förslag som läggs fram i promemorian. Bl. a. framhålls från några håll att det kan vara av värde att behålla de omyndighetsgrunder som innefattas i 10 kap. 1 § andra – fjärde punkterna FB.

Mot detta vill jag för det första invända att de grunder för omyndighetsförklaring som är upptagna i 10 kap. 1 § andra och tredje punkterna redan nu torde komma till användning i ytterst begränsad omfattning. Detta framgår bl. a. av de uppgifter som Stockholms tingsrätt har lämnat i sitt remissvar. Som jag tidigare antytt måste det också anses vara en alltför långtgående åtgärd att omyndigförklara en person endast av den anledningen att han är slösaktig. Det torde normalt inte heller finnas anledning att omyndigförklara den som missbrukar rusgivande medel. Det hjälpbehov som i sådant fall kan finnas torde, oavsett om det gäller ekonomiska eller personliga angelägenheter, i de flesta fall kunna tillgodoses av samhället utan att omyndigförklaring behöver tillgripas. Påpekas bör emellertid att vissa sjukdomstillstånd som hänger samman med missbruk av alkohol eller narkotika kan hänföras under begreppet psykisk sjukdom. För dessa fall kan alltså omyndighetsgrunden i 10 kap. 1 § första punkten bli tillämplig. På grund av det sagda tillstyrker jag promemorians förslag att omyndighetsgrunderna i 10 kap. 1 § andra och tredje punkterna FB skall utmönstras.

Om man, som jag ämnar föreslå i det följande, vidgar möjligheterna att förordna god man enligt 18 kap. 3 § FB, finns det enligt min mening inte heller skäl att behålla omyndighetsgrunden i 10 kap. 1 § fjärde punkten FB. Några remissinstanser uttalar tvekan på denna punkt och menar att det innebär trygghet för den som känner krafterna svika att själv i tid kunna begära sig omyndigförklarad och därmed skapa garantier för att han inte senare skall åstadkomma skada för sig själv eller sina anhöriga genom att ingå obetänksamma rättshandlingar. För min del anser jag att en sådan trygghet mycket väl kan åstadkommas även om fjärde punkten slopas. Den angivna situationen är just ett exempel på fall då god man bör kunna förordnas. Om den enskildes hälsotillstånd senare skulle bli sådant att en omyndigförklaring är nödvändig, kan överförmyndaren eller någon av den sjukes anhöriga ta initiativ till en sådan åtgärd. Med hänsyn till det sagda anser jag att omyndighetsgrunden i 10 kap. 1 § fjärde punkten FB utan nackdel kan upphävas.

Promemorians förslag till ändrad terminologi i 10 kap. 1 § första punkten har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av remissinstanserna. Den föreslagna terminologin överensstämmer också med de uttryckssätt som numera förekommer inom vårdområdet (jfr lagen (1966:293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall och lagen (1967:940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda). Förslaget bör därför genomföras.

Även i övrigt anser jag att den föreslagna utformningen av 10 kap. 1 § första punkten FB bör godtas. Omyndigförklaring skall alltså kunna ske endast om någon på grund av psykisk sjukdom, hämmad förståndsutveckling eller psykisk abnormitet av annat slag är ur stånd att vårda sig eller sin egendom och det inte är tillräckligt att god man förordnas för den som ansökningen avser eller att han på annat mindre ingripande sätt får bistånd i vården av sina angelägenheter. Detta innebär att domstolen, sedan det har konstaterats att den enskildes tillstånd är sådant som anges i lagrummet, i första hand skall pröva om han inte kan få tillfredsställande personlig omvårdnad genom anhöriga, inom ramen för kommunens sociala verksamhet eller på sjukvårdsinrättning e. d. Vidare bör prövas om inte den enskildes rättsliga eller ekonomiska angelägenheter kan bli tillfredsställande skötta på något av de angivna sätten eller genom t. ex. banks notariatavdelning, advokat eller annan förtroendeman. Skulle den enskildes behov av hjälp inte kunna tillgodoses på sådant sätt, ankommer det på domstolen att pröva om det inte är tillräckligt att förordna god man. Som jag redan tidigare har framhållit kan emellertid förhållandena ibland vara sådana att en omyndigförklaring framstår som oundgänglig. Framför allt torde detta vara fallet, om det finns en överhängande risk för att den sjuke ingår rättshandlingar som kolliderar med dem som en god man skulle

komma att ingå och detta skulle medföra väsentlig skada för den sjuke.

När det därefter gäller förutsättningarna för förordnande av god man enligt 18 kap. 3 § FB har flertalet remissinstanser godtagit promemorians förslag. Från några håll har man emellertid framfört önskemål om att inte bara sjukdom, försvagat hälsotillstånd och liknande utan också hämmad förståndsutveckling skall kunna föranleda godmansförordnande. Jag biträder denna uppfattning. Däremot kan jag inte dela vissa remissinstansers åsikt att även oerfarenhet bör kunna utgöra grund för förordnande av god man. Som dessa remissinstanser har framhållit kan det visserligen inträffa att den som nyss har fyllt 18 år och därmed blivit myndig kan behöva bistånd i ekonomiska eller rättsliga angelägenheter. Problemet är emellertid inte begränsat till ungdomar. Även äldre personer som i och för sig är fullt friska kan på grund av oerfarenhet e. d. ha svårt för att ensamma bevaka sina intressen. Enligt min mening skulle det emellertid föra alldeles för långt att för alla dessa fall införa en möjlighet att förordna god man. Skulle någon på grund av oerfarenhet eller liknande behöva hjälp i ekonomiska eller rättsliga angelägenheter står andra möjligheter till buds. Jag vill bl. a. hänvisa till samhällets rättshjälp och till det bistånd med ekonomisk förvaltning som lämnas av banker och liknande. Med hänsyn till det sagda avstyrker jag förslaget om att god man skall kunna förordnas för den som på grund av oerfarenhet inte kan tillvarata sina angelägenheter.

Under remissbehandlingen har kritik även förts fram mot promemorians förslag om att god man skall kunna förordnas endast när någon är "ur stånd" att bevaka sin rätt, förvalta sin egendom osv. Det har framhållits att möjligheterna att förordna god man härigenom blir alltför begränsade och att det bör vara tillräckligt att någon "behöver bistånd" med att bevaka sin rätt etc. Jag delar denna uppfattning och förordar att lagrummet på denna punkt får den utformning som har föreslagits under remissbehandlingen. Genom att det i lagrummet samtidigt sägs att domstolen skall förordna god man endast när så erfordras får man garantier för att god man inte utses i sådana situationer då den enskildes hjälpbehov kan bli tillfredsställande uppfyllt på annat sätt.

Vad i övrigt beträffar förutsättningarna för förordnande av god man är det givetvis angeläget att så långt möjligt undvika att en god man och hans huvudman företar kolliderande rättshandlingar. Huvudprincipen bör därför liksom enligt gällande rätt vara att god man får förordnas endast med den enskildes samtycke. Som har framhållits under remissbehandlingen talar vissa skäl för att man dessutom ställer upp en regel om att god man inte skall kunna förordnas, om det föreligger risk för kolliderande rättshandlingar. Enligt min mening torde det dock bli mycket svårt för domstolarna att bedöma om det i det särskilda fallet föreligger sådan risk. Följden av en sådan regel skulle kunna bli att domstolarna tillämpade en restriktiv praxis när det gäller förordnande av god man. Därmed skulle det

tidigare angivna önskemålet att så långt möjligt begränsa antalet omyndigförklaringar motverkas. Med hänsyn härtill anser jag att det diskuterade villkoret inte bör tas upp i lagtexten.

Enligt gällande lag efterges kravet på den sjukes samtycke till förordnande av god man, om sjukdomen medför hinder mot inhämtande av sådant samtycke. Denna undantagsregel bör enligt promemorian behållas. Med hänsyn till intresset av att så långt möjligt låta godmansförordnanden ersätta omyndigförklaringar bör det enligt promemorian öppnas möjlighet att även i annat fall förordna god man, trots att den enskilde inte har lämnat sitt samtycke. Det bör dock i sådant fall krävas att särskilda skäl föreligger. Sådana särskilda skäl bör enligt promemorian i första hand kunna föreligga, om den enskilde är part i rättegång och hans psykiska tillstånd är sådant att han inte själv kan föra sin talan. Det kan då inträffa att den enskildes talan eller den talan som förs mot honom måste avvisas, om han inte får en ställföreträdare. Promemorieförslaget har i denna del lämnats utan erinran av remissinstanserna och bör enligt min mening genomföras.

Sammanfattningsvis föreslår jag alltså att 18 kap. 3 § FB får det innehållet att om någon på grund av sjukdom, hämmad förståndsutveckling, försvagat hälsotillstånd eller liknande förhållande behöver bistånd med att bevaka sin rätt, förvalta sin egendom eller sörja för sin person, så skall rätten, där så erfordras, förordna god man för honom. Vidare bör föreskrivas att godmansförordnande ej får ges utan samtycke från den enskilde, såvida inte hans tillstånd medför hinder mot inhämtande av samtycke eller det annars föreligger särskilda skäl.

Jag återkommer i ett följande avsnitt till den gode mannens uppgifter. Jag vill emellertid här påpeka att, om huvudmannen sedan god man har förordnats skulle företa rättshandlingar i strid med gode mannens vilja, så kan dessa rättshandlingar i vissa fall bli ogiltiga enligt lagen om verkan av avtal, som slutits under inflytande av rubbad själsverksamhet. Är inte denna lag tillämplig, torde rättshandlingarna i princip bli gällande. Givetvis kan detta ibland medföra svårigheter. Skulle allvarliga brister uppstå i samarbetet mellan huvudmannen och den gode mannen, kan en omyndigförklaring bli aktuell.

Som jag tidigare har nämnt har en omyndigförklaring bl. a. den effekten att rösträtten går förlorad. I promemorian diskuteras möjligheten att frikoppla rösträtten från frågan huruvida en person är omyndigförklarad eller ej och i stället låta rösträtten bestämmas direkt med hänsyn till vederbörandes sinnesbeskaffenhet. I promemorian avvisas emellertid denna tanke. Rösträtten skall alltså enligt promemorieförslaget alltid gå förlorad vid omyndigförklaring. Vad sålunda föreslagits har godtagits av praktiskt taget alla remissinstanser. Från något håll anser man det emellertid önskvärt att den som omyndigförklaras har möjlighet att behålla sin rösträtt.

Frågan huruvida en omyndigförklaring bör föranleda förlust av rösträtt-

ten har behandlats i propositionen med förslag till ny regeringsform (prop. 1973:90 s. 163). Bl. a. diskuterades möjligheten att låta endast den som omyndigförklaras enligt 10 kap. 1 § första punkten FB gå förlustig rösträtten. Vidare behandlades alternativet att ställa upp ett fristående kriterium varigenom personer med viss angiven sinnesbeskaffenhet skulle diskvalificeras från rösträtt. Bägge alternativen avvisades emellertid. I stället förordades i propositionen att nuvarande ordning skulle behållas. Det slutligt antagna förslaget till regeringsform innebär också, som tidigare nämnts, att omyndigförklaring alltid medför förlust av rösträtten, oavsett på vilken grund omyndigförklaringen skett.

Det kan enligt min mening inte komma i fråga att nu föreslå någon ändring i den princip som har kommit till uttryck i den nyligen antagna nya regeringsformen. Den som omyndigförklaras bör således även i fortsättningen alltid gå förlustig sin rösträtt. Om man emellertid i enlighet med vad jag nyss föreslagit slopar de nuvarande omyndighetsgrunderna i 10 kap. 1 § andra – fjärde punkterna FB och samtidigt inskränker möjligheten till omyndigförklaring enligt 10 kap. 1 § första punkten, blir resultatet att rösträtten kommer att gå förlorad endast i sådana fall där det får anses klart befogat.

Redan enligt gällande rätt kan det förekomma att en person som i och för sig är myndig bedöms sakna förmåga att själv föra sin talan vid domstol och med anledning därav fränkänns processbehörighet. Uppenbarligen kommer den situationen att bli vanligare, om man i enlighet med det tidigare anförda inskränker möjligheterna till omyndigförklaring. Denna fråga har, som tidigare nämnts, tagits upp av JO i en skrivelse till Kungl. Maj:t. I skrivelsen begär JO bl. a. ett klargörande av under vilka förutsättningar en myndig person skall kunna fränkännas processbehörighet. I promemorian sägs emellertid att man inte kan göra något allmänt uttalande på denna punkt utan att det liksom hittills får ankomma på domstolarna att avgöra frågan från fall till fall med beaktande bl. a. av målets beskaffenhet. För bedömningen av den enskildes sinnestillstånd kan det enligt promemorian i vissa fall vara lämpligt att domstolen begär yttrande av socialstyrelsen.

Under remissbehandlingen har understrukits att det är av stor vikt från bl. a. rättssäkerhetssynpunkt att det klargörs under vilka förutsättningar en myndig person får fränkännas processbehörighet och att klara regler tillskapas för det formella förfarandet i sådana fall. Enligt Stockholms tingsrätt är det ofta meningslöst att inhämta yttrande från socialstyrelsen, eftersom styrelsen inte kan ta ställning utan att ha tillgång till läkarutlåtande och det är en ren tillfällighet om sådant utlåtande finns. Följden blir enligt tingsrätten att flera personer, som skulle visa sig sakna processhabilitet om läkarundersökning kunde komma till stånd, måste tillåtas föra talan med yrkanden som är mer eller mindre befängda. Detta vållar såväl domstolen som motparterna betydande besvär och kostnader.

Även jag anser att det självfallet skulle vara en fördel om man kunde ställa upp generella regler om när en person skall fränkännas processbehörighet och om det formella förfarandet i sådana fall. Enligt min mening låter sig detta dock inte göra. Som har framhållits i promemorian måste avgörandet träffas från fall till fall, varvid bl. a. målets beskaffenhet måste beaktas. Uppenbarligen måste domstolen normalt ha ett läkarutlåtande e. d. som underlag för sin bedömning. Även yttrande från socialstyrelsen kan många gånger behöva inhämtas. Som tingsrätten har påpekat är det emellertid ofta en tillfällighet om läkarutlåtande föreligger eller kan inhämtas. Att å andra sidan låta domstolen få möjlighet att tvångsvis föranstalta om läkarundersökning kan lika litet som när det gäller omyndigförklaring komma i fråga.

De angivna förhållandena leder till att personer många gånger måste tillåtas föra talan, trots att det finns omständigheter som tyder på att de skulle fränkännas processbehörighet, om läkarutlåtande hade kunnat anskaffas. Detta förhållande måste dock enligt min mening accepteras. I undantagsfall torde emellertid omständigheterna kunna vara så flagranta att en person kan fränkännas processbehörighet även om läkarutredning e. d. inte föreligger.

Viktigast i detta sammanhang anser jag vara att det finns någon som kan föra talan för den som fränkänns processbehörighet trots att han i och för sig är myndig. I hittillsvarande domstolspraxis har det inträffat fall då myndiga parter talan har avvisats på den grunden att de har saknat processbehörighet och inte haft någon ställföreträdare som har kunnat föra deras talan. På motsvarande sätt har domstolarna avvisat talan som har väckts mot personer som är myndiga men som trots detta har bedömts sakna processbehörighet. De angivna förhållandena måste anses klart otillfredsställande. Situationen har också påtalats av JO i den nyss berörda skrivelsen. Problemet torde emellertid bli tillfredsställande löst, om man i enlighet med vad som tidigare har föreslagits vidgar möjligheterna att förordna god man för den som på grund av sjukdom e. d. inte själv kan bevaka sin rätt. Härigenom torde de myndiga personer som fränkänns processbehörighet så gott som alltid kunna få en ställföreträdare som kan föra deras talan. Som jag tidigare har nämnt bör det i hithörande fall finnas möjlighet för domstolen att på eget eller annans initiativ förordna god man, även om den enskilde inte har gett sitt samtycke till åtgärden.

I 15 kap. 3§ giftermålsbalken och 20 kap. 2§ FB finns f. n. vissa bestämmelser om behörigheten för den som är sinnessjuk eller sinnesslö att föra talan i äktenskapsmål resp. mål om äktenskaplig börd. Dessa bestämmelser bör enligt min mening utgå. Jag återkommer till bestämmelserna i specialmotiveringen.

I det föregående har jag upprepade gånger framhållit det angelägna i att en omyndigförklaring tillgrips endast när en så ingripande åtgärd verkligen är nödvändig. Uppenbarligen är det lika viktigt att en omyndigförklaring

hävs så snart det inte längre är erforderligt att den enskilde är omyndigförklarad. Till denna fråga återkommer jag i ett senare avsnitt.

6.3 Förmyndare

För underårigt barn i äktenskap är föräldrarna gemensamt förmyndare. Om en av föräldrarna dör eller om någon av dem är underårig eller omyndigförklarad, är den andre ensam barnets förmyndare. Detsamma gäller om en av föräldrarna har befunnits olämplig som förmyndare och därför har entledigats från förmynderskapet. Har vårdnaden om barnet tillagts endast den ene av föräldrarna i samband med äktenskapsskillnad eller annars under äktenskap är vårdnadshavaren ensam barnets förmyndare. För barn utom äktenskap är den av föräldrarna som har vårdnaden om det också barnets förmyndare. Kan inte någon av föräldrarna vara förmyndare efter vad som här har sagts, skall domstolen förordna särskild förmyndare för barnet. Även för den som är omyndigförklarad skall en särskild förmyndare förordnas.

Det händer inte sällan att modern till ett utomäktenskapligt barn själv är underårig. Trots att hon i ett sådant fall är vårdnadshavare för barnet är hon på grund av sin underårighet obehörig att vara barnets förmyndare. I praktiken underlåter man i sådana fall ofta att förordna särskild förmyndare för barnet. I allmänhet torde detta inte innebära någon nackdel. Om emellertid särskild förmyndare har förordnats på grund av faders eller moders underårighet är det angeläget att förordnandet upphör så snart föräldern har uppnått myndig ålder. Som har föreslagits i promemorian bör man ta in en särskild regel i 11 kap. 4 § FB med tanke på dessa fall.

När särskild förmyndare skall förordnas för en person som är underårig eller omyndigförklarad skall domstolen enligt gällande rätt utse en erfaren, rättrådig och i övrigt lämplig man eller kvinna. Helst skall det vara en person som är släkt med den omyndige eller som är besvägrad med honom eller annars står honom nära.

Kravet på att förmyndaren skall vara lämplig innebär givetvis att han skall ha de kvalifikationer som fordras för att sköta det förmynderskap som anförtros honom. Kraven måste ställas olika beroende på om förmynderskapet avser en vuxen person eller ett barn, om uppgiften i första hand kommer att avse den personliga omvårdnaden om myndlingen eller skötseln av hans ekonomiska angelägenheter, om den ekonomiska förvaltningen är omfattande osv. Förhållandena kan således skifta väsentligt och det är därför enligt min mening inte möjligt att, som föreslagits från något håll under remissbehandlingen, mera utförligt än som redan har skett i lagtexten formulera de krav som bör ställas. Påpekas bör emellertid att, om förmyndaren på ett tillfredsställande sätt skall kunna sköta sina uppgifter när det gäller personlig omvårdnad, så krävs det i många fall att han har god kännedom om den sociala vårdlagstiftningen.

När det gäller bestämmelsen om att till förmyndare helst skall utses någon som står den omyndige nära påpekas i promemorian att domstolarna skulle få bättre möjligheter att till förmyndare utse någon som kan antas hysa intresse för den omyndige, om domstolarna inte behövde ta hänsyn till den angivna bestämmelsen. I promemorian föreslås därför att bestämmelsen slopas. Förslaget härom har godtagits av remissinstanserna.

Som har anförts i promemorian torde ett upphävande av den aktuella släktskapsbestämmelsen ge domstolarna bättre möjligheter att beakta den omyndiges intressen vid utseende av förmyndare. Även jag anser därför att bestämmelsen bör upphävas. Att den slopas medför naturligtvis inte något hinder för att man även i framtiden utser förmyndare inom den krets av personer som omfattas av bestämmelsen. Tvärtom torde det många gånger vara lämpligt att utse släktingar och liknande till förmyndare.

En annan sak som bör beaktas vid förordnande av förmyndare är att inte allför många förmynderskap samlas hos en och samma person. På denna punkt har riktats kritik mot nuvarande förhållanden. Uppenbarligen finns det också en överhängande risk för att en förmyndare kommer att försumma sina skyldigheter, om han har hand om ett stort antal förmynderskap. Särskilt stor torde risken vara för att den personliga omvårdnaden skall försummas.

Uppenbarligen kan man inte ställa upp någon bestämd gräns för hur många förmynderskap en viss person skall kunna ha hand om. Det bör emellertid åligga domstolarna att noga förvissa sig om att den som utses till förmyndare har erforderlig tid att ägna sig åt sitt uppdrag.

Att åta sig uppdrag som förmyndare är enligt gällande regler en medborgerlig plikt. Den som kommer i fråga för ett sådant uppdrag har inte rätt att i eget intresse avböja detta eller att bli befriad från uppdraget utom i fall som anges i 11 kap. 8 § FB. En redogörelse för dessa fall har lämnats i avsnittet 2.5. Förälder som enligt lag är förmyndare för sitt barn har enligt angivna lagrum rätt att bli entledigad från förmynderskapet endast om han har förpliktats att ställa säkerhet för den omyndiges egendom eller medförmyndare har förordnats.

Enligt promemorian kan det ifrågasättas om det är förenligt med den omyndiges bästa att till förmyndare för honom utse någon som inte är villig att åta sig uppdraget eller att såsom förmyndare behålla en person som önskar bli befriad från uppgiften. Av dessa skäl torde också de angivna bestämmelserna mycket sällan ha tillämpats.

Ett upphävande av bestämmelserna bör därför enligt promemorian övervägas. En viktig fråga är därvid om efter ett eventuellt upphävande kretsen av personer som är villiga och lämpliga att förordnas till förmyndare kan förväntas bli tillräckligt stor för att fylla behovet. Som nyss nämndes torde det emellertid i nuläget knappast förekomma att någon mot sin vilja förordnas till förmyndare eller tvingas behålla ett sådant uppdrag. När det gäller tillgången på förmyndare torde därför ett upphävande av

bestämmelsen inte ha någon betydelse. Som strax skall beröras närmare har i promemorian också lagts fram vissa förslag som syftar till att förbättra tillgången på förmyndare. Med hänsyn till det sagda föreslås i promemorian att bestämmelserna i 11 kap. 8 § slopas. Detta gäller även såvitt bestämmelserna avser legal förmyndare. Det kan nämligen enligt promemorian inte anses vara förenligt med barnets bästa att som förmyndare behålla en förälder som vill bli befriad från uppgiften.

Det nu återgivna promemorieförslaget har i allmänhet lämnats utan erinran av remissinstanserna. Från något håll har emellertid anförts att entledigande av legal förmyndare ej bör komma i fråga, om det skulle äventyra den omyndiges intressen.

För min del anser jag det klart att bestämmelserna om skyldighet att åta sig förmyndaruppgifter bör slopas. Detta bör också innebära att förordnad förmyndare alltid skall ha rätt att bli entledigad på egen begäran. När det sedan gäller legal förmyndare får det normalt anses oförenligt med barnets bästa att tvinga en förälder som vill bli entledigad från förmyndaruppgiften att kvarstå. Även en sådan förmyndare bör därför i princip ha rätt att bli entledigad, om han begär det. I undantagsfall kan det dock tänkas att barnets intressen bäst främjas av att fadern eller modern stannar kvar som förmyndare. Med hänsyn till det sagda förordar jag en regel om att legal förmyndare inte skall ha rätt till entledigande på egen begäran, om särskilda skäl talar mot entledigandet.

Jag vill inskjuta att även om en förmyndare har rätt att bli entledigad på egen begäran, så kan givetvis entledigandet inte äga rum förrän en ny förmyndare förordnas.

F.n. föreligger inte sällan svårigheter att få tag i villiga och lämpliga förmyndare för omyndiga som lever i små ekonomiska omständigheter eller som fordrar ett stort mått av personlig omvårdnad. Den omyndiges medel förslår i dessa fall inte till ett förmyndararvode som ger förmyndaren skälig ersättning för det arbete som han lägger ner på förmynderskapet. Arbetet med den personliga omvårdnaden är dessutom med nuvarande arvodesregler inte ersättningsgillt. Dessa förmynderskap kan också vara så tidskrävande att det är svårt för en förmyndare att sköta uppdraget vid sidan om sitt vanliga arbete.

Uppenbarligen är det angeläget att domstolarna utan alltför stor omgång kan få tag på lämpliga förmyndare. Inte minst viktigt är det att det finns tillgång till kvalificerade förmyndare i fall då den omyndige är i stort behov av personlig omvårdnad. Vill man förbättra tillgången på lämpliga och villiga förmyndare torde det effektivaste medlet vara att ändra de nuvarande arvodesreglerna. Denna fråga skall behandlas närmare i ett följande avsnitt.

Även ett utökat samarbete mellan domstolar och kommunala organ måste givetvis vara av värde i detta sammanhang. Det är också berättigat att ge kommunerna inflytande över personvalet vid förordnande av förmyndare

med hänsyn till att det i övervägande antalet förmynderskap med särskilt förordnad förmyndare inte är förvaltningen av den omyndiges egendom utan den personliga omvårdnaden om myndlingen som kan sägas utgöra den väsentliga delen av förmyndarens uppdrag. Att tillvarata någons personliga intressen är emellertid, som tidigare nämnts, också en kommunal uppgift. Det åligger nämligen kommunen enligt socialhjälpslagen att se till att den som vistas i kommunen får den omvårdnad som kan anses tillfredsställande med hänsyn till hans behov och förhållandena i övrigt.

Det sagda talar för att man genomför promemorians förslag om att domstolarna i ärenden om förordnande av förmyndare alltid skall bereda kommun tillfälle att lämna förslag på person som är lämplig för uppdraget. I lagen bör emellertid anges vilket organ som skall yttra sig på kommunens vägnar. Jag ämnar i ett följande avsnitt föreslå att den nuvarande kommunala överförmyndarorganisationen behålls. Det är då också naturligt att det är överförmyndaren som bereds tillfälle att yttra sig i ärenden om förordnande av förmyndare.

Med hänsyn till det sagda föreslår jag att i lagen förs in en regel om hörande av överförmyndare i angivna ärenden. Jag utgår från att överförmyndarna i behövlig utsträckning kommer att utnyttja möjligheten att lämna domstolarna förslag på lämpliga personer och att det därför inte, som har anförts från något håll under remissbehandlingen, är erforderligt att komplettera bestämmelsen om inhämtande av yttrande med en föreskrift om skyldighet att utse presumtiva förmyndare.

När överförmyndaren avger förslag till förmyndare, måste han givetvis beakta förhållandena i det enskilda fallet. Ibland kan det vara lämpligt att föreslå en av kommunens tjänstemän, särskilt någon som är sysselsatt inom socialvårdssektorn. I andra fall kan det vara lämpligare att föreslå någon enskild person till förmyndare. Har sökanden i förmynderskapsärendet föreslagit någon som förmyndare bör överförmyndaren självfallet ta ställning till dennes lämplighet. Oavsett om överförmyndaren föreslår en kommunal tjänsteman eller en enskild person bör han beakta det tidigare berörda önskemålet att inte alltför många förmynderskap kommer att samlas hos en och samma person. Genom att överförmyndarna på det sätt som här har föreslagits engageras i valet av förmyndare får de en god överblick över vilka personer som innehar förmyndaruppdrag inom kommunen. Härigenom kan bl.a. förhindras att för många förmyndaruppdrag samlas på en och samma person.

Självfallet kommer överförmyndarens förslag att få stor betydelse, när rätten skall förordna förmyndare. Särskilt gäller detta om förmyndarens uppdrag kan väntas få sin tyngdpunkt i den personliga omvårdnaden om myndlingen. Rätten bör dock inte vara bunden av förslaget utan har att utse den som rätten finner vara lämpligast med hänsyn till förhållandena i det särskilda fallet.

6.4 Inskrivning av förmynderskap och godmanskap

Varje underårig står allt från sin födelse under förmynderskap av sina föräldrar eller en av dem, om inte särskild förmyndare har förordnats för honom. Gällande bestämmelser utgår emellertid från att det inte behövs någon långtgående kontroll över förmynderskapet från det allmännas sida förrän den underåriga förvärvar egendom som måste förvaltas. Detta blir i allmänhet fallet först om en av föräldrarna dör. I enlighet härmed föreskrivs i FB att förmynderskap skall inskrivas, dvs. registreras hos rätten, när fader eller moder avlider. Härutöver skall inskrivning ske om dessförrinnan egendom som skall stå under förmyndarens förvaltning på annat sätt än genom lån tillfaller den underåriga eller om någon rättens åtgärd vidtas i fråga som rör förmynderskapet.

Inskrivning av förmynderskap skall också ske då någon som uppnått myndig ålder förklaras omyndig. Vidare skall alla godmanskap skrivas in.

Sedan ett förmynderskap väl har rättsenligt skrivits in, kan beslut inte meddelas om att inskrivningen skall upphöra. Ett förmynderskap för underårig som en gång har skrivits in förblir sålunda inskrivet tills den underåriga blir myndig. Avser förmynderskapet en omyndigförklarad person förblir förmynderskapet inskrivet så länge vederbörande är omyndigförklarad.

I promemorian föreslås vissa ändringar i de nuvarande bestämmelserna om inskrivning. Det påpekas att egendom som tillfaller underårig vid ena förälderns död eller annars ofta är så obetydlig att det inte är motiverat att det allmänna griper in med förmyndarkontroll. Visserligen kan förmyndaren bli befriad från att avge redovisning. Själva inskrivningsförfarandet medför dock besvär för förmyndaren och tidsödande arbete för domstolen och överförmyndaren. I promemorian föreslås därför att inskrivning av förmynderskap för underårig skall ske endast om särskild förmyndare förordnas för den underåriga eller han på annat sätt än genom upptagande av lån erhåller egendom som skall stå under förmyndarens förvaltning och som till sitt värde överstiger ett belopp motsvarande två gånger basbeloppet enligt lagen om allmän försäkring eller rätten av annan särskild anledning finner att förmynderskapet bör skrivas in. Rätten får också enligt promemoriaföreläget möjlighet att besluta att inskrivning skall upphöra, om grund för inskrivning inte längre föreligger. När det gäller förmynderskap för omyndigförklarade och godmanskap föreslås i promemorian att inskrivning liksom f.n. alltid skall ske.

Vad som sålunda föreslagits i promemorian har i allmänhet godtagits under remissbehandlingen. På några håll anser man dock att den före-

slagna beloppsgränsen för det fall att den underårige förvärvar egendom är alltför hög.

För min del vill jag först nämna att kontrollen över förmyndarnas verksamhet kommer att behandlas närmare i ett följande avsnitt. Förslaget innebär bl. a. att den nuvarande kommunala överförmyndarorganisationen liksom domstolarnas tillsynsverksamhet behålls. Vissa åtgärder i syfte att effektivisera förmyndarkontrollen kommer dock att föreslås.

Givetvis är det angeläget att tillsynsorganen inriktar sin kontroll på sådana förmynderskap där en kontroll är särskilt påkallad med hänsyn till den omyndiges egendomsförhållanden. Att ett förmynderskap underkastas särskild kontroll bör liksom f. n. komma till uttryck genom att förmynderskapet skrivs in hos förmynderskapsdomstolen. Som framhållits i promemorian är det dock befogat att göra vissa ändringar i reglerna om inskrivning.

Vad gäller förmynderskap för underårig med legal förmyndare bör inskrivning framför allt ske om den underårige i samband med att någon av föräldrarna dör eller vid annat tillfälle förvärvar egendom av viss omfattning, under förutsättning att egendomen skall stå under förmyndarens förvaltning och inte utgör lån. Önskvärt är att det fastställs en beloppsgräns som följer förändringarna i penningvärdet. Det är därför lämpligt att, som har skett i promemrieförslaget, anknyta till basbeloppet enligt lagen om allmän försäkring. Den föreslagna gränsen vid ett belopp motsvarande två gånger basbeloppet utgör enligt min mening en lämplig avvägning. En regel bör alltså införas om att inskrivning skall ske, när den underårige har förvärvat egendom som till sitt värde överstiger två gånger gällande basbelopp.

Den nu förordade regeln om inskrivning bör tolkas så, att inskrivning skall ske inte bara när den underårige vid ett och samma tillfälle förvärvar egendom till ett värde överstigande två basbelopp utan också när den underårige erhåller egendom som tillsammans med tidigare förvärvat och allttjämt innehavd egendom överstiger beloppsgränsen.

Även om värdet av den underåriges tillgångar inte överstiger två basbelopp, kan hans egendomsförhållanden ändå vara sådana att förmynderskapet för honom bör stå under särskild kontroll. Som exempel härpå kan nämnas att den underårige blir ägare till fast egendom. Inskrivning kan också vara befogad när någon av den underåriges föräldrar har avlidit och den ekonomiska ställningen i dödsboet inte låter sig klart överblicka, liksom i fall då förmynderskapsdomstolen har vidtagit någon åtgärd beträffande förmynderskapet. En åtgärd som alltid bör föranleda inskrivning är förordnande av särskild förmyndare för den underårige.

Med hänsyn till det sagda bör det i enlighet med promemrieförslaget föreskrivas att domstolen, vid sidan av de fall då den underårige har förvärvat egendom till tidigare nämnt värde, skall förordna om inskrivning när särskild förmyndare förordnas för den underårige eller när domstolen av annan särskild anledning finner att inskrivning bör ske.

De nu förordade reglerna om inskrivning av förmynderskap för underåriga förutsätter att det hos domstolen eller överförmyndaren förs noteringar om förekomsten av egendom i förmynderskapen. Förmyndare har redan nu skyldighet att göra anmälan till överförmyndaren när egendom tillfaller underårig. Som har framhållits under remissbehandlingen torde visserligen förmyndarna i stor utsträckning underlåta att göra sådan anmälan. De drabbas heller inte av någon påföljd för sin underlåtenhet. Anmälnings-skyldigheten bör likväl enligt min mening behållas. Det är då också naturligt att överförmyndaren för register med anledning av mottagna anmälningar. Det bör därefter åligga överförmyndaren att anmäla till rätten när en underårig har förvärvat egendom till så stort värde eller av sådan beskaffenhet att förutsättningar för inskrivning föreligger.

Som har föreslagits i promemorian bör domstolarna liksom hittills vara skyldiga att alltid skriva in förmynderskap för omyndigförklarade och godmanskap. Inskrivning är i de angivna fallen motiverad bl. a. med hänsyn till de särskilt förordnade förmyndarnas och gode männens rätt till arvode. Detta nödvändiggör, som närmare skall framgå av det följande, en viss kontroll från tillsynsorganens sida.

För att överförmyndarna inte skall behöva syssla med kontroll av redovisningar, om den omyndiges ekonomiska förhållanden inte motiverar detta, bör i enlighet med promemoriaförslaget skapas möjlighet till lättnader i förmyndares och gode mäns redovisningsskyldighet. Sådana lättnader bör, när det gäller förmyndare, kunna medges såväl legala som särskilt förordnade förmyndare. Hithörande frågor kommer att behandlas närmare i ett följande avsnitt.

När det gäller förmynderskap med legal förmyndare bör det i enlighet med promemoriaförslaget öppnas möjlighet att förordna om att inskrivning skall upphöra, om förhållandena ändras så att det inte längre finns grund för sådan åtgärd. Det förhållandet att den underåriges tillgångar sjunkit i värde så att de inte längre når upp till den fastställda beloppsgränsen bör dock inte ovillkorligen medföra att inskrivningen skall upphöra. Den underåriges ekonomiska förhållanden kan nämligen i vissa fall vara sådana att särskild kontroll behövs även fortsättningsvis. Frågan huruvida inskrivning skall upphöra bör kunna tas upp av domstolen såväl efter ansökan av förmyndaren eller överförmyndaren som ex officio.

6.5 Allmänt om förmyndares och god mans plikter

Den nuvarande förmynderskapslagstiftningen utmärks framför allt av en önskan att skydda den omyndiges egendom. Detta kommer till uttryck i bestämmelserna om förmyndarens plikter. I dessa bestämmelser betonas förmyndarens uppgift som ekonomisk förvaltare av myndlingens förmögenhet. Det ges också utförliga regler om hur förvaltningen skall utövas.

Förmyndarens uppgift att sörja för myndlingens person kommer i andra hand. För arbetet härmed har förmyndaren heller inte rätt till arvode.

Även de nuvarande bestämmelserna om förordnande av god man tar i huvudsak sikte på de enskildas behov av hjälp i ekonomiska angelägenheter. F. n. saknas möjlighet att förordna god man med uppgift att sörja för den enskildes person.

13 kap. FB innehåller allmänna bestämmelser om förmyndarens plikter. Enligt 1 § i detta kapitel har förmyndaren till uppgift att förvalta myndlingens förmögenhet och företräda honom i angelägenheter som rör denna. Viss egendom faller dock inte under förmyndarens förvaltning. Det är dels sådan egendom som myndlingen enligt lag själv förvaltar, t. ex. egen arbetsinkomst, dels egendom som myndlingen fått genom gåva eller testamente med villkor att egendomen skall stå under s. k. särskild förvaltning, dvs. att den skall förvaltas av annan än förmyndaren.

I 13 kap. 3 § anges förmyndarens plikter när det gäller vården om myndlingens person. Där föreskrivs att förmyndaren för en omyndigförklarad skall sörja för myndlingens person i den mån det erfordras med hänsyn till grunden för omyndighetsförklaringen eller av annan anledning. Vad gäller den personliga omvårdnaden om underårig hänvisas till vårdnadsreglerna i 6 kap. FB.

Det råder ingen tvekan om att de omyndiga i allmänhet har ett stort behov av personligt stöd och intressebevakning. Det får också anses minst lika viktigt att förmyndaren sörjer för den omyndiges person som att han sköter den ekonomiska förvaltningen av den omyndiges egendom. Detta förhållande bör komma till klart uttryck i lagtexten. Som har anförts i promemorian kan detta lämpligen ske genom att bestämmelserna om förmyndarens skyldigheter när det gäller vården om myndlingens person flyttas från sin nuvarande plats i 13 kap. 3 § till 1 § i samma kapitel. Liksom övervägande antalet remissinstanser tillstyrker jag alltså promemorieförslaget i denna del.

I uppgiften att sörja för myndlingens person måste, som några remissinstanser har understrukt, ingå att se till att myndlingens medel verkligen används till hans nytta. På denna punkt torde förmyndarna inte sällan ha brustit. I stället för att använda den omyndiges egendom till hans nytta har de sett som sin uppgift att i största möjliga utsträckning bevara egendomen, något som många gånger har kommit främst arvingarna till godo. Bidragande till detta har emellertid säkerligen varit de nuvarande lagreglernas betoning av förmyndarens uppgift som ekonomisk förvaltare.

Enligt min mening bör förmyndarens skyldighet att se till att den omyndiges medel används till hans nytta komma till klart uttryck i lagtexten. Detta kan lämpligen ske i form av ett tillägg till 13 kap. 4 §. Det bör vidare ingå i överförmyndarens tillsynsuppgift att kontrollera att den omyndiges tillgångar kommer till användning på angivet sätt. Härtill återkommer jag i det följande.

Vill man få garantier för att förmyndarna verkligen tillgodoser de omyndigas behov av personlig omvårdnad torde det vara nödvändigt att ge förmyndarna rätt till ersättning för det arbete som de lägger ned i detta avseende. Frågan härom kommer att behandlas i ett senare avsnitt.

I det föregående har jag föreslagit vissa ändringar i reglerna om förordnande av god man. Ändringarna innebär bl. a. att god man skall kunna förordnas inte bara för att bevaka den enskildes rätt eller förvalta hans egendom utan också för att sörja för hans person. Vidare skall god man kunna förordnas såväl vid sjukdom av övergående natur som vid mer långvarig nedsättning i den enskildes hälsa.

Givetvis bör en god man inte vara förordnad under längre tid än som behövs. De förordnade reglerna torde emellertid leda till att gode män i många fall kommer att fungera under avsevärd tid och att deras uppgifter blir likartade dem som åvilar en förmyndare. Det är i så fall av stor betydelse att den enskildes behov av personlig omvårdnad blir tillgodosett. Även om alltså orsaken till godmansförordnandet i första hand har varit att den enskilde har behövt hjälp i rättsliga eller ekonomiska angelägenheter, bör den gode mannen alltid vara skyldig att dessutom sörja för den enskildes person i den mån det är erforderligt. Som närmare skall behandlas i det följande bör också gode män liksom förmyndare ges uttrycklig rätt till arvode för det arbete som de lägger ned i detta hänseende.

6.6 Särskild förvaltning

Det förekommer inte sällan att egendom tillförs omyndiga genom testamente eller gåva med villkor att egendomen skall stå under förvaltning av annan än förmyndaren, dvs. under s. k. särskild förvaltning. Anledningen till ett sådant förordnande kan vara att testator resp. givare önskar att egendomen skall förvaltas av någon som enligt hans mening är bättre skickad för uppdraget än förmyndaren. Ett annat syfte kan vara att undandra förvaltningen det allmännas kontroll och därmed alla de föreskrifter rörande förvaltningen av omyndigs egendom som förmynderskapslagstiftningen innehåller. Ett villkor som endast innebär att förvaltningen av egendomen inte skall vara underkastad kontroll av överförmyndaren är dock inte gällande, eftersom all omyndigs egendom som förvaltas av förmyndaren enligt lagen är underkastad sådan kontroll. För att s. k. särskild förvaltning skall anses vara anordnad krävs därför att förmyndaren har uteslutits från förvaltningen av egendomen och att denna i stället har tillagts en annan person.

FB innehåller inte några bestämmelser om egendom under särskild förvaltning. I promemorian föreslås att bestämmelser härom införs i 13 kap. 1 §. Förslaget innebär att om viss egendom har förvärvats genom

gåva, testamente eller förmånstagarförordnande angående försäkring och det som villkor för förvärvet har föreskrivits att egendomen skall stå under särskild förvaltning av annan än förmyndaren, utan medbestämmanderätt för denne, och det samtidigt har angetts vem som skall utöva förvaltningen, så omfattas inte egendomen av lagens bestämmelser om förmyndares förvaltning. Enligt promemorieförslaget skall dock den särskilde förvaltaren årligen till förmyndaren lämna redovisning över den förvaltade egendomen.

Förslaget har i denna del tillstyrkts eller lämnats utan erinran av praktiskt taget samtliga remissinstanser.

Det kan givetvis ifrågasättas om man över huvud taget bör behålla möjligheten att förordna om särskild förvaltning. I princip får det anses vara i de omyndigas intresse att all deras egendom är underkastad sådan kontroll från det allmännas sida som förmynderskapslagstiftningen föreskriver. Å andra sidan kan en testator eller en givare ibland ha ett berättigat intresse av att förvaltningen av egendomen kommer att utövas av annan än förmyndaren. Det kan heller inte uteslutas att ett borttagande av möjligheten att förordna om särskild förvaltning får till följd att egendom i mindre utsträckning än hittills kommer att testamenteras eller ges bort till omyndiga. Möjligheten att anordna sådan förvaltning bör därför enligt min mening finnas kvar. I lagen bör emellertid uttryckligen anges när sådan särskild förvaltning skall anses föreligga. Den bestämmelse som har föreslagits i promemorian får härvid anses lämplig. För att i de omyndigas intresse åstadkomma viss kontroll av den särskilde förvaltarens skötsel av egendomen bör vidare i enlighet med promemorieförslaget föreskrivas att förvaltaren skall årligen till förmyndaren lämna redovisning över den förvaltade egendomen. Sådan redovisning bör lämnas, även om testator resp. givare skulle ha föreskrivit motsatsen.

Självfallet bör såväl fysisk som juridisk person, exempelvis bank, kunna komma i fråga som särskild förvaltare.

6.7 Vård av omyndigs rätt i oskiftat bo

Förvaltningen av ett dödsbo tillkommer delägare samfällt. Om någon av delägarna är omyndig, åligger det förmyndaren att företräda honom vid förvaltningen av boet. I samma omfattning som gäller i övrigt måste förmyndaren härvid inhämta myndighets tillstånd till förvaltningsåtgärder, t. ex. in-teckning i och försäljning av fast egendom. Om den döde var gift omfattar dödsbodelägarernas samförvaltning i princip endast den dödes enskilda egendom och giftorättsgods. I dödsboet ingår däremot varken enskild egendom eller giftorättsgods som tillhör den efterlevande maken. Fram till bodelningen förvaltar denne ensam såväl sin enskilda egendom som sitt giftorättsgods. Ingår häri fast egendom kan denna inte lagfaras på

dödsboet, förrän den efter en eventuell bodelning har tillagts den avlidne makens lott. Detta förhållande kan i vissa fall utgöra en särskild anledning för förmyndaren för en omyndig dödsbodelägare att påskynda boutredningen så att bodelning kan ske och dödsbodelägarna får sin del av den efterlevande makens giftorättsgods.

Förmyndaren är skyldig att ge in en avskrift av bouppteckningen till överförmyndaren så snart den har registrerats hos rätten. Enligt promemorian fullgörs dock denna skyldighet mycket bristfälligt. I promemorian föreslås därför att denna skyldighet upphävs och att rätten i stället åläggs att inge avskrift av bouppteckningen direkt till överförmyndaren i fall då omyndig har del i dödsbo eller i boet finns delägare för vilken god man skall förordnas. Vad som sålunda föreslagits har godtagits under remissbehandlingen.

Uppenbarligen är det angeläget att överförmyndaren får del av alla bouppteckningar som rör dödsbon där det finns omyndig delägare eller delägare för vilken god man bör förordnas. Ett genomförande av promemoriaföreslaget skulle skapa garantier för att överförmyndaren verkligen får del av bouppteckningar i de här berörda fallen. Jag tillstyrker därför förslaget. Den berörda skyldigheten för domstolarna att lämna avskrift av bouppteckning till överförmyndaren kan lämpligen regleras genom en föreskrift i kungörelsen (1949:661) om skyldighet för domstol att lämna uppgifter i mål och ärenden enligt föräldrabalken. Jag ämnar senare anmäla denna fråga för Kungl. Maj:t.

Som föreslagits i promemorian bör domstolarnas skyldighet att lämna avskrift av bouppteckning till överförmyndaren kompletteras av en skyldighet för dödsbo att till rätten ge in avskrifter i erforderligt antal exemplar. Detta föranleder ett tillägg i 20 kap. 8 § ÄB.

Redan nu skall enligt 20 kap. 8 § ÄB varje bouppteckning som ges in till rätten åtföljas av en bestyrkt avskrift som är avsedd att förvaras hos rätten. Inges inte avskrift, skall sådan tas på boets bekostnad. Detsamma bör gälla för de avskrifter som skall ges in för att vidarebefordras till vederbörande överförmyndare.

Ibland förekommer det att dödsbodelägarna träffar avtal om sammanlevnad i oskiftat bo. Inte sällan träffas sådana avtal, om dödsbodelägarna utgörs av en efterlevande make och underåriga barn. Syftet med avtalet är då att behålla hemmet intakt. För omyndig dödsbodelägares räkning fordras överförmyndarens samtycke till sådant avtal. Avtalet kan hävas av domstol om det skulle visa sig att det äventyrar den omyndiges bästa. Enligt min mening finns det inte anledning att, som föreslagits av en remissinstans, flytta frågor om hävande av samlevnadsavtal från rätten till överförmyndaren.

Bestämmelserna om arvode för vård av omyndigs rätt i oskiftat bo avser jag att behandla närmare i samband med övriga bestämmelser om arvode och ersättning åt förmyndare och gode män.

6.8 Förmyndarens förvaltning av den omyndiges egendom

6.8.1 Placering av omyndigs tillgångar

Enligt 15 kap. FB är förmyndaren skyldig att se till att den omyndiges tillgångar är placerade på ett sådant sätt att deras värde bevaras och att skälig avkastning erhålls. Lösöre skall avyttras i den mån det inte är till nytta för den omyndige eller har särskilt affektionsvärde för honom eller hans familj. Aktier och andra värdepapper skall försälas och utestående fordringar indrivs, om det inte är förenligt med den omyndiges trygghet att de behålls eller förblir utestående. Medel som bör hållas tillgängliga för att bestrida utgifterna för den omyndiges underhåll eller för vården av hans egendom får sättas in på vanlig bankräkning. I övrigt skall enligt 15 kap. 4 § den omyndiges medel göras räntebärande genom att förmyndaren köper obligationer eller förvärvar fordran som skrivs in eller skrivits in i statsskuldboken eller lånar ut medlen mot säkerhet av inteckning i fast egendom eller sätter in dem på räkning hos bank. Närmare bestämmelser om vilka obligationer som får köpas, vilken inteckningssäkerhet som får godtas och vilka bankräkningar som får anlitas ges i förordningen (1924:474) med särskilda bestämmelser om anbringande av omyndigs medel. Vill förmyndaren placera den omyndiges tillgångar på annat sätt, t.ex. i aktier, måste han inhämta överförmyndarens tillstånd. Sådant tillstånd får ges endast om särskilda skäl föreligger.

Ett riktmärke för förmyndarens förvaltning av den omyndiges tillgångar måste givetvis även i fortsättningen vara att bevara egendomens värde och att se till att skälig avkastning erhålls. En sådan målsättning får dock inte lägga hinder i vägen för att den omyndiges medel används till hans nytta. Jag har också i ett tidigare avsnitt förordat att en särskild regel härom förs in i 13 kap. 4 § FB. Detta innebär beträffande en underårig person att hans tillgångar helt eller delvis kan behöva användas för att skaffa honom en utbildning. För en äldre omyndig person kan innehavet av vissa tillgångar innebära möjligheter till en mer innehållsrik tillvaro. Dessa möjligheter bör beaktas av förmyndaren. Vad särskilt gäller bestämmelsen om att den omyndiges lösöre skall avyttras är det klart att en sådan avyttring måste ske i samråd mellan förmyndaren och myndlingen. Erinras bör i detta sammanhang om bestämmelsen i 13 kap. 5 §, enligt vilken det åligger förmyndaren att i angelägenheter av vikt höra den omyndige, om han har fyllt sexton år, och hans make.

Även om alltså förmyndaren i första hand måste se till att den omyndige får tillräckliga medel för sitt underhåll och att tillgångarna i övrigt används till hans nytta, kan det i många fall finnas överskjutande medel som bör placeras på ett sådant sätt att de behåller sitt värde och ger skälig avkast-

ning. Som framhålls i promemorian har otvivelaktigt placering i t.ex. obligationer i en del fall medfört en värdeförsämring av omyndigas tillgångar.

Enligt promemorian finns det mot bakgrund av den ekonomiska utvecklingen under senare år skäl att mjuka upp de nuvarande restriktionerna när det gäller placering av omyndigs medel på annat sätt än i obligationer o.d. Detta bör enligt promemorian ske så att man visserligen behåller kravet på tillstånd av överförmyndaren men slopar villkoret att särskilda skäl skall föreligga. Det får enligt promemorian förutsättas att överförmyndaren i varje särskilt fall gör en omsorgsfull bedömning av både de risker som den ifrågasatta placeringen kan medföra och placeringens betydelse för den omyndiges förmögenhetsställning.

Promemorieförslaget har i denna del tillstyrkts av övervägande antalet remissinstanser och bör enligt min mening genomföras.

I övrigt bör i enlighet med promemorieförslaget göras vissa smärre ändringar i de regler som gäller placering av omyndigs medel. Jag återkommer till dessa ändringar i specialmotiveringen.

6.8.2 Förvaring av omyndigs värdehandlingar och penningmedel

För sin myndlings egendom svarar förmyndaren såsom för anförtrott gods. Har den omyndige aktier, obligationer, skuldebrev och andra sådana värdehandlingar till ett sammanlagt värde av över 5 000 kr., åligger det förmyndaren att sätta ned handlingarna i öppet förvar hos bank i den omyndiges namn. Nedsatt värdehandling får inte tas ut utan överförmyndarens tillstånd. Om underåriga syskon har en gemensam förmyndare, skall frågan om nedsättning avgöras med hänsyn till det sammanlagda värdet av deras värdehandlingar.

I fråga om vissa obligationer gäller att de i stället för att nedsättas i bank kan skrivas in i statsskuldboken resp. skuldboken hos den inrättning som har utfärdat obligationen. Härvid krävs att inskrivningen har skett med visst förbehåll beträffande överförmyndarens medverkan.

I promemorian föreslås att den berörda värdegränsen för nedsättning i bank höjs och sätts vid ett belopp som motsvarar två gånger basbeloppet enligt lagen om allmän försäkring. Förslaget har godtagits av flertalet remissinstanser. På några håll anser man dock att gränsen bör sättas vid ett basbelopp.

Den legala minimigränsen 5 000 kr. har varit oförändrad sedan år 1964. Mot bakgrund av den förändring i penningvärdet som skett sedan dess talar mycket för att gränsen nu bör höjas. Som har påpekats i promemorian är det knappast motiverat att föreskriva nedsättning av värdehandlingar till alltför ringa värde med hänsyn till den omgång detta innebär för såväl förmyndare som banker och de kostnader det medför för de omy-

diga i form av förvaringsavgifter. Samtidigt finns det skäl att anknyta värdegränsen till basbeloppet enligt lagen om allmän försäkring för att få en fortlöpande anpassning till förändringar i penningvärdet. Enligt min mening innebär det en lämplig avvägning att bestämma värdegränsen till ett belopp motsvarande två gånger basbeloppet. Därigenom når man också överensstämmelse med den gräns som jag har föreslagit för inskrivning av förmynderskap. Jag ansluter mig alltså till promemoriaförlaget i denna del.

I enlighet med promemoriaförlaget, som i detta avseende helt har godtagits av remissinstanserna, bör vidare bestämmelsen om sammanräkning av underåriga syskons värdehandlingar, när det gäller att bedöma om nedsättning skall ske, utsträckas att gälla samtliga fall då en förmyndare utövar förmynderskap för mer än en omyndig.

Obligationer som har utfärdats av svenska staten eller av Sveriges allmänna hypoteksbank, Konungariket Sveriges stadshypotekskassa eller Svenska bostadskreditkassan — före sistnämnda kassas uppgående i stadshypotekskassan — måste i princip alltid sättas ned i öppet förvar hos bank eller skrivas in i skuldbok, oberoende av beloppsgräns. Anledningen till att nedsättning eller inskrivning alltid måste ske är främst att, när det är fråga om premieobligationer, även ett innehav av begränsad omfattning kan medföra utdelning av betydenhet i form av vinst. Om obligationen i ett sådant fall inte är nedsatt i öppet förvar hos bank eller inskriven i skuldbok, kan det vara omöjligt för överförmyndaren att kontrollera om vinst har utfallit eller ej. Det kan i sådant fall finnas risk att förmyndaren utan överförmyndarens vetskap lyfter vinsten.

Som har påpekats i promemorian är den angivna bestämmelsen om ovillkorlig nedsättning eller inskrivning knappast motiverad när det gäller räntebärande obligationer. I syfte att bespara såväl bankerna som förmyndarna besvär och med tanke på den förvaringsavgift som den omyndige i förekommande fall får utge bör därför i enlighet med promemoriaförlaget tillämpningsområdet för bestämmelsen inskränkas till svenska statens premieobligationer. I övrigt bör för de obligationer som här avses gälla att nedsättning i bank eller inskrivning i skuldbok krävs endast då värdet av obligationerna, enbart eller tillsammans med värdet av de övriga värdehandlingar den omyndige kan ha, överstiger den tidigare förordade beloppsgränsen av två basbelopp.

Bevis eller motbok rörande tillgodohavande hos bank är undantagna från nedsättningsskyldighet. Omyndigs medel som står inne hos bank får emellertid inte tas ut utan tillstånd av överförmyndaren, såvida det inte gäller ränta som har stått inne kortare tid än ett år eller medel som har satts in med förbehåll att de får tas ut utan tillstånd. I promemorian föreslås att

dessas bestämmelser skall omfatta även omyndigs medel som står inne hos försäkringsbolag. Förslaget har godtagits av remissinstanserna och bör genomföras. Som har påpekats under remissbehandlingen bör tillståndskravet dock gälla bara sådana medel som står kvar hos försäkringsbolaget efter särskild överenskommelse med detta.

Tillstånd av överförmyndare fordras inte för att bankmedel genom bankens försorg skall få föras över till annan bank. Som har påpekats av en remissinstans bör detsamma gälla när medel som står inne hos försäkringsbolag skall överföras genom bolagets försorg till bank.

I syfte att hindra att egendom av mera betydande värde som tillfaller omyndig och som denne inte själv har rätt att förvalta skall passera genom förmyndarens händer finns enligt nuvarande regler möjlighet för tredje man att nedsätta omyndig tillkommande värdehandling eller inbetala denne tillkommande medel direkt hos bank. I vissa fall är tredje man skyldig att iakttä detta förfarande, om inte värdet är ringa eller överförmyndaren medger undantag. Detta gäller bl. a. försäkringsbelopp med undantag för pension och livränta.

I promemorian påpekas att pension, livränta och andra periodiska förmåner som utgår i anledning av försäkring som regel inte är större än att de förbrukas för vederbörandes försörjning. Förmånerna kan emellertid i vissa fall uppgå till avsevärda belopp. I promemorian föreslås därför att nu angivna förmåner som tillkommer omyndig skall inbetalas till bank, om beloppet för kalenderår överstiger två basbelopp enligt lagen om allmän försäkring.

Den sålunda föreslagna ändringen har godtagits av remissinstanserna och bör genomföras. Regeln bör härvid vara att pension, livränta och annan på grund av försäkring utgående förmån skall inbetalas hos bank i den mån förmånen för kalenderår överstiger ett belopp motsvarande två gånger basbeloppet vid årets början.

Handlingar som har satts ned i öppet förvar hos bank skall under överförmyndarens tillsyn vårdas i enlighet med bestämmelserna i lagen (1924:322) om vård av omyndigs värdehandlingar (VL). Banken har enligt VL rätt att betinga sig en årlig avgift för den vård av omyndigs värdehandlingar som åligger banken. Avgiften får inte överstiga, i fråga om inhemska värdehandlingar 2 kr. och beträffande utländska värdehandlingar 1 kr. för varje påbörjat tusental kronor av handlingarnas värde. Har underåriga syskon gemensam förmyndare, skall syskonens värdehandlingar sammanräknas.

Såväl i promemorian som i flera remissyttranden har förordats en höjning av den berörda avgiften. I skrivelse den 27 juli 1973 har bankföreningen anfört att en kraftig höjning är motiverad med hänsyn till de ökade lönekostnaderna under senare år.

Uppenbarligen finns det skäl att höja den angivna avgiften. I promemorian föreslås att det av praktiska skäl skall överlämnas åt regeringen att

bestämma avgiftens storlek såvitt gäller andra banker än riksbanken. Enligt min mening bör emellertid regler om högsta avgift även i fortsättningen finnas i lag. Jag anser därvid att avgiften bör höjas till 3 resp. 2 kr. för varje påbörjat tusental kronor av handlingarnas värde.

6.8.3 Inskränkningar i förmyndarens rätt att företa vissa rättshandlingar

Trots att ansvaret för förvaltningen av den omyndiges egendom i princip helt vilar på förmyndaren är denne skyldig att i vissa frågor som ligger utanför den löpande förvaltningen inhämta samtycke av överförmyndaren eller rätten. Sålunda fordras f. n. tillstånd av rätten för överlåtelse av eller inteckning i fast egendom eller tomträtt som tillhör omyndig. Förut har nämnts att nedsatt värdehandling inte får lyftas utan överförmyndarens samtycke. Överförmyndarens tillstånd krävs också i vissa andra fall, t. ex. som regel vid upptagande av lån för den omyndiges räkning eller vid ingående av borgen på den omyndiges vägnar.

Som har anförts i promemorian är den nuvarande uppdelningen mellan rätten och överförmyndaren när det gäller tillstånd till olika förvaltningsåtgärder knappast rationell. I enlighet med promemorieförslaget, vilket har lämnats utan erinran under remissbehandlingen, bör prövningen av ifrågavarande åtgärder i sin helhet läggas på överförmyndarna. Inte minst efter den förstärkning av överförmyndarorganisationen som föreslås i det följande kommer överförmyndarna att vara väl kvalificerade för att handha prövningen även av de ärenden som f. n. åvilar rätten.

F. n. gäller att tillstånd till överlåtelse av och inteckning i omyndigs fasta egendom eller tomträtt får ges bara om viktiga skäl föreligger. I enlighet med promemorieförslaget bör detta krav slopas. Tillståndsmyndighetens allmänna skyldighet att iaktta den omyndiges bästa torde ge tillräcklig garanti för att tillstånd meddelas endast då detta är väl motiverat.

I övrigt har i promemorian i detta sammanhang föreslagits att med upptagande av lån skall jämföras återköp av livförsäkring. Förslaget har tillstyrkts av berörda remissinstanser och bör genomföras.

6.9 Förmyndarens redovisningsskyldighet

För sin förvaltning av förmynderskapet är förmyndaren redovisningsskyldig inför överförmyndaren. När egendom som skall stå under förmyndarens förvaltning första gången tillfaller underårig skall förmyndaren inom en månad ge in förteckning över egendomen till överförmyndaren. Vid omyndigförklaring av någon som uppnått myndig ålder skall förmyndaren inom tre månader från det förmynderskapet skrevs in ge in förteckning över den omyndiges egendom till överförmyndaren. Vidare skall

förmyndaren före den 15 februari varje år avge årsräkning med redogörelse för förvaltningen under föregående år. När förmyndarens befattning upphör, skall sluträkning avges. Förmyndaren är fri från skyldighet att avge räkning, om den omyndige saknar tillgångar eller endast har lösören som inte lämnar någon avkastning.

I åtskilliga förmynderskap torde den omyndiges tillgångar vara så ringa att skyldigheten att avge räkning framstår som helt onödig och disproportionerlig med hänsyn till det arbete som förorsakas förmyndaren. Även överförmyndarna orsakas många gånger onödigt kontrollarbete genom räkningarna. I fråga om nedsatta värdehandlingar får dessutom överförmyndaren direkt från banken alla erforderliga uppgifter. Som har föreslagits i promemorian bör förmyndaren därför kunna bli fri från skyldighet att avge räkning även i annat fall än när den omyndige saknar tillgångar eller endast har lösören som inte lämnar någon avkastning. Frågan om befrielse bör i sådant fall prövas av överförmyndaren. En förutsättning för befrielse bör vara att det med hänsyn till tillgångarnas ringa värde eller beskaffenhet kan ske utan fara för den omyndige. Under motsvarande förutsättning bör överförmyndaren kunna medge att räkning upprättas i förenklad form. Genom dessa åtgärder får överförmyndarna större möjligheter att koncentrera sin uppmärksamhet på sådana förmynderskap där en effektiv kontroll framstår som nödvändig. Påpekas bör emellertid att överförmyndarna i många fall kommer att behöva få in räkning för att kunna bedöma arvodesfrågorna. Till detta spörsmål återkommer jag i ett senare avsnitt.

Jag har i det föregående vid upprepade tillfällen betonat vikten av att förmyndaren sörjer för den omyndiges person. I ett kommande avsnitt ämnar jag också föreslå att arbetet med den personliga omvårdnaden skall berättiga förmyndaren till arvode. Självfallet är det angeläget att överförmyndarna i sin tillsynsverksamhet inte bara kontrollerar förmyndarnas ekonomiska förvaltning utan också förvissar sig om att förmyndarna lägger ned erforderligt arbete på den personliga omvårdnaden. Enligt min mening skulle det emellertid föra alltför långt att, som har föreslagits från ett par håll under remissbehandlingen, ålägga förmyndarna att i årsräkningen alltid ta in en redogörelse för det arbete som de har lagt ned på omsorgen om myndlingens person.

Förmyndaren har inte någon skyldighet att fortlöpande hålla myndlingen underrättad om förvaltningens gång. Under remissbehandlingen har emellertid från något håll framförts önskemål om att förmyndaren skall åläggas att lämna redovisning inte bara till överförmyndaren utan också till myndlingen. Otvivelaktigt skulle en sådan redovisning av många omyndiga upplevas som något positivt. Flertalet omyndiga torde dock inte ha vare sig intresse för eller förmåga att ta del av en sådan redovisning. Det bör i sammanhanget påpekas att omyndig som fyllt sexton år har rätt att hos överförmyndaren ta del av alla handlingar som rör förmynderskapet. Sådan rätt tillkommer också den omyndiges make och närmaste släktingar.

Med hänsyn till det sagda finner jag att man inte bör införa en särskild bestämmelse om att förmyndaren årligen skall ge myndlingen redovisning för sin verksamhet.

6.10 Ersättning åt förmyndare och gode män

Förmyndare har rätt till arvode av myndlingens medel för det arbete som han lägger ner på förvaltningen av dennes egendom. Däremot är han inte berättigad till ersättning för arbetet med den personliga omvårdnaden om myndlingen. Arvodet utgår årligen med belopp som kan anses skäligt med hänsyn till förvaltningens omfattning. Om inte rätten förordnar annorlunda utgår dock arvodet med högst ett belopp som motsvarar 5 % av myndlingens behållna inkomst enligt årsräkningen eller sluträkningen. Arvodet skall minskas med det belopp som erlagts för vård av omyndigs värdehandlingar enligt VL, dock med högst 2 % av inkomsten av dessa värdehandlingar.

Legal förmyndare, dvs. förälder som är förmyndare för sitt underåriga barn, har inte rätt till arvode, om inte domstol på grund av särskilda omständigheter medger det.

FB innehåller f. n. inte några bestämmelser om ersättning för utgifter som förmyndaren har för uppdraget. Sådana utgifter anses dock likställda med de övriga utgifter som förmyndaren gör för den omyndiges räkning. Förmyndaren har alltså rätt att erhålla ersättning för utgifterna ur myndlingens medel.

För vård av omyndigs rätt i oskiftat dödsbo har förmyndaren rätt till skäligt arvode. Träffas avtal om sammanlevnad i oskiftat bo, skall arvodet utgå årligen och får inte, med mindre rätten bestämmer annorlunda, överstiga för år räknat ett belopp som motsvarar 5 % av så stor del av boets inkomst som enligt årsuppgift rörande boet belöper på den omyndige. Arvodet skall förskjutas av dödsboet och får sedan vid arvskiftet avräknas på den omyndiges lott. Legal förmyndare erhåller arvode för vård av omyndigs rätt i oskiftat dödsbo endast om rätten på grund av särskilda omständigheter lämnar tillstånd till det.

Som har påpekats vid åtskilliga tillfällen är flera nackdelar förenade med de nuvarande arvodesreglerna. Det förhållandet att arvodet utgår ur den omyndiges medel får till följd att omyndiga i små ekonomiska omständigheter betungas hårt. Arvodesreglernas konstruktion gör det också svårt att rekrytera förmyndare i fall då den omyndiges inkomst är ringa. Eftersom arbete med den personliga omvårdnaden inte berättigar till arvode, blir följden lätt att sådant arbete försummas. Detta är särskilt betänkligt med hänsyn till att, som tidigare har framhållits, omsorgen om myndlingens person utgör en minst lika viktig del av förmyndaruppdragets innehåll som förvaltningen av myndlingens egendom. Detta gäller inte minst i de fall då särskild förmyndare har förordnats för underårig.

Med hänsyn till det sagda är det uppenbart att arvodesreglerna måste ändras. Av nya regler i ämnet bör krävas att de så långt möjligt garanterar att även personer i små ekonomiska omständigheter får kvalificerade förmyndare och att inte bara de omyndigas behov av hjälp med egendomsförvaltning utan också behovet av bistånd i personliga angelägenheter blir tillgodosett. Förmyndarna bör därför ha rätt till arvode för båda formerna av arbete. Vidare måste samhället träda in och betala arvodet i sådan utsträckning att den omyndige inte betungas oskäligt.

Promemorians förslag till ändrade arvodesregler innebär att förmyndaren får rätt till ett årligt arvode för förvaltningen av den omyndiges egendom och för arbetet med den personliga omvårdnaden om myndlingen. Arvodet skall enligt förslaget bestämmas av överförmyndaren enligt grunder som fastställs för varje överförmyndardistrikt av vederbörande kommun. Arvodet skall utgå av den omyndiges medel endast i den mån hans beräknade inkomst det år förmyndaruppdraget avser överstiger ett belopp motsvarande två gånger basbeloppet enligt lagen om allmän försäkring eller, om inte särskilda skäl föranleder annat, i den mån den omyndige har tillgångar till ett värde som överstiger fyra gånger basbeloppet. I annat fall skall arvodet utges av kommunen.

Förmyndaren föreslås därjämte få en lagfäst rätt till ersättning för de utgifter som varit skäligen påkallade för uppdragets behöriga fullgörande. Ersättningen för utgifter skall utges av kommunen resp. av den omyndige enligt samma regler som föreslagits för arvodet.

Remissinstanserna har över lag uttryckt sin tillfredsställelse över att förmyndarna skall få rätt till arvode även för den del av arbetet som avser den personliga omvårdnaden om myndlingen. För egen del finner jag förslaget härom starkt berättigat. Jag tillstyrker alltså promemorieförslaget i den delen. Även förslaget om rätt till ersättning för utgifter bör genomföras.

När det gäller frågan hur arvode och ersättning för utgifter skall betalas välkomnar de flesta remissinstanserna förslaget om att arvode och utgifts-ersättning skall utgå av kommunala medel, när den omyndiges inkomst är låg och han inte heller har tillgångar av betydelse. Några remissinstanser hävdar dock att förmyndarvården i sin helhet bör bekostas av det allmänna. I varje fall anser man att inkomstgränsen bör sättas högre än vid två basbelopp. Andra remissinstanser menar att det bör övervägas att låta den omyndige ta del i kostnaderna för förmynderskapet enligt ett system motsvarande det som gäller för rättshjälpens kostnadsbidrag.

Vid bestämmande av hur ersättningssystemet skall utformas bör enligt min mening först beaktas att den ekonomiska förvaltningen torde vara förhållandevis litet betungande i de allra flesta förmynderskap. Särskilt är detta fallet om den omyndige inte har annan inkomst än folkpension e.d. Också i de fall då den omyndige visserligen har tillgångar av viss omfattning men dessa tillgångar är placerade hos bank som lämnar löpande redovisning

torde förmyndarens förmögenhetsförvaltning bli föga tidskrävande. I de flesta förmyndarskap kommer tyngdpunkten i förmyndarens uppgifter i stället att ligga på den personliga omvårdnaden om den omyndige. Som tidigare vid upprepade tillfällen framhållits är det också minst lika viktigt att förmyndaren sörjer för den omyndiges person som att han sköter hans ekonomiska angelägenheter.

Att ta vård om enskilda är en uppgift som enligt socialhjälpslagen åvilar kommunerna. I ett tidigare avsnitt har jag också redogjort för den verksamhet som i detta avseende pågår eller är under utbyggnad. Det kan därför hävdas att förmyndarna fullgör en kommunal uppgift till den del deras uppdrag består i omsorg om den omyndiges person. Uppenbarligen avlastas kommunens tjänstemän en del av sitt arbete, när förmyndare förordnas för en kommunmedlem.

Med hänsyn till det sagda bör, som anförts i promemorian, utgångspunkten för ersättningssystemets utformning vara att kommunerna skall stå för förmyndararvodena. I inte ringa utsträckning torde detta också överensstämma med vad som faktiskt sker i dagens läge. I de fall då exempelvis en folkpensionär vistas på ålderdomshem eller åtnjuter vård eller försörjning mot avgift som erläggs av kommunen har denna rätt att uppbära folkpensionen och därav tillgodogöra sig sina kostnader för vården eller försörjningen. Om den pensionsberättigade i sådant fall är omyndigförklarad förekommer det att kommunen betalar ut förmyndararvode av de medel som kommunen på angivet sätt har rätt att tillgodogöra sig.

Principen om att kommunerna skall stå för förmyndararvodena kan emellertid enligt min mening inte upprätthållas beträffande alla förmyndarskap. I de fall då den omyndige har en ej obetydlig inkomst eller tillgångar som ej är ringa är det rimligt att förmyndararvodet helt eller delvis utgår av den omyndiges medel. I sådana fall kommer också förmyndarens uppgifter att till större del bestå i förmögenhetsförvaltning, vilket gör det mindre motiverat att kommunen står för arvodet.

För egen del anser jag att utgångspunkten för avgörandet av i vilka fall den omyndige skall betala eller bidra till förmyndararvodet bör vara att folkpension, förtidspension, änkepension och liknande alltid skall utgå ograverade. F. n. utgår enligt lagen om allmän försäkring sådana pensioner som nu har nämnts i allmänhet med ett belopp som motsvarar 90% av basbeloppet enligt nämnda lag. Beloppet blir emellertid högre om man räknar med pensionstillskotten. Pensionerna kan dessutom förväntas bli höjda i framtiden. Förslag till förbättrade pensionsförmåner har redan lagts fram i prop. 1974:129 i samband med att den allmänna pensionsåldern föreslås bli sänkt.

Med hänsyn till vad jag nu har anført anser jag att inkomstgränsen i enlighet med promemoriaförslaget bör sättas vid två basbelopp. Förmyndararvodet bör alltså utgå av den omyndiges medel i den mån hans årsin-

komst överstiger nämnda summa. Det basbelopp som skall vara avgörande för bedömningen bör vara det basbelopp som har gällt under årets sista månad.

Också i vissa andra fall kan det enligt min mening övervägas att låta den omyndige stå för förmyndararvodet. Som har anförts i promemorian får det anses skäligt att omyndiga med en ej ringa förmögenhet bidrar till förmyndararvodet, även om förmögenheten ej lämnar en så stor avkastning att den tillsammans med den omyndiges övriga inkomster överstiger två basbelopp. Givetvis är det vanskligt att härvid fixera någon bestämd beloppsgräns. Bl. a. måste hänsyn tas till det sätt på vilket tillgångarna är placerade. Normalt får det dock anses rimligt att den omyndiges förmögenhet tas i anspråk, i den mån den överstiger fyra basbelopp. Jag biträder därför promemorieförslaget på denna punkt. Som har anförts i promemorian bör regeln dock kunna frångås, om särskilda skäl föranleder det. Ett sådant skäl kan vara att den omyndiges förmögenhet består av en fastighet som han själv bebor och som inte lämnar någon avkastning. I sådant fall bör den omyndige inte till följd av förmögenhetsinnehavet förpliktas att själv stå för förmyndararvodet.

Givetvis är det angeläget att den nu berörda frågan i vad mån förmyndararvode skall utgå av den omyndiges medel kan avgöras med utgångspunkt från den omyndiges aktuella ekonomiska situation. Till grund för prövningen bör därför i enlighet med promemorieförslaget läggas den omyndiges beräknade inkomst under det år förvaltningen har avsett, dvs. den inkomst som framgår av förmyndarens års- resp. sluträkning. På samma sätt bör man ta hänsyn till de tillgångar som enligt förmyndarräkningen har funnits vid årets slut eller vid den tidpunkt då förmynderskapet eljest avslutats.

Ett par remissinstanser har uttryckt farhågor för att det i den praktiska tillämpningen kan uppkomma avsevärda svårigheter att tolka uttrycken beräknad inkomst och tillgångar. Härtill vill jag först säga att det uppenbarligen bör vara nettointkomsten och nettotillgångarna som skall vara avgörande. Vid beräkningen av inkomsten bör de allmänna principerna i kommunalskattelagen (1928:370) tillämpas. Från de bruttointäkter som kan härröra från olika förvärvskällor bör alltså avdrag för utgifter göras enligt vad som medges i kommunalskattelagen. På motsvarande sätt bör förmögenhetstillgångar och skulder beräknas med ledning av förordningen (1947:577) om statlig förmögenhetsskatt.

Om uppgifterna i förmyndarens räkning i enlighet med det nyss sagda skall vara avgörande för frågan av vilka medel förmyndararvodet skall utgå är det naturligt att låta frågan prövas av överförmyndaren, som är den som i första hand granskar räkningen. Detta föreslås också i promemorian. Förslaget har i denna del tillstyrkts eller lämnats utan erinran av remissinstanserna. Även jag ansluter mig till det. Det bör alltså åligga överförmyndaren att i varje särskilt fall besluta i vad mån förmyndararvodet skall betalas av kommunen eller utgå av den omyndiges medel.

I ett föregående avsnitt har föreslagits att överförmyndarna i vissa fall skall kunna befria förmyndarna från skyldigheten att avge räkning. Överförmyndarnas möjlighet att medge sådan befrielse begränsas dock av att det måste finnas underlag för beslutet om hur förmyndararvodet skall betalas. Inte sällan torde det dock vara uppenbart att den omyndiges inkomst och övriga tillgångar är så ringa att förmyndararvodet skall betalas av kommunen. Överförmyndaren bör i sådant fall kunna fatta beslut härom utan att ha tillgång till räkning.

Vad sedan gäller frågan om förmyndararvodets storlek har många remissinstanser godtagit promemorians förslag om att arvodet i varje särskilt fall skall bestämmas av överförmyndaren enligt grunder som vederbörande kommun eller kommuner bestämmer. Från flera håll framförs dock betänkligheter mot förslaget. Sålunda anser flera remissinstanser att det finns risk för stora variationer i förmyndararvodenas storlek mellan de olika kommunerna och att det därför bör uppställas lagregler om hur stort arvode som skall utgå med möjlighet för överförmyndaren att bestämma högre arvode. Man pekar också på att svårigheter kommer att uppstå för överförmyndarna att i det enskilda fallet bestämma arvoden och att det finns risk för tvistigheter och överklaganden av överförmyndarnas beslut. Vissa remissinstanser understryker att kommunernas praxis i arvodesfrågorna noggrant bör följas och att en lägsta gräns för arvoden bör fastställas i lag, om det visar sig bli alltför stor oenhetlighet kommunerna emellan eller om arvoden hålls på en alltför låg nivå. Enligt ett par remissinstanser bör förmyndararvodet aldrig få understiga 10 % av basbeloppet.

För min del vill jag först konstatera att det givetvis är av värde om förmyndararvodena blir något så när lika inom olika överförmyndardistrikt. Samtidigt är det uppenbart att de särskilda förhållandena kan variera avsevärt mellan olika förmynderskap. Som jag tidigare har framhållit torde visserligen den ekonomiska förvaltningen i de allra flesta förmynderskap bli föga betungande, särskilt om den omyndige inte har annan inkomst än folkpension e. d. Emellertid kan naturligtvis fall förekomma då den ekonomiska förvaltningen blir komplicerad och det därför är motiverat att tillerkänna förmyndaren ett förhållandevis högt arvode. På samma sätt kan den omyndiges behov av personlig omvårdnad vara i hög grad växlande, något som också måste påverka förmyndararvodenas storlek.

På grund av det sagda är det enligt min mening ogörligt att i lagen ställa upp en bestämd regel om förmyndararvodenas storlek. I stället bör föreskrivas att arvodet i varje särskilt fall skall bestämmas av överförmyndaren och att arvodet skall vara skäligt med hänsyn till det arbete som har lagts ned på den ekonomiska förvaltningen och på den personliga omvårdnaden om den enskilde.

Beaktas bör emellertid också att de nyss förordade reglerna om hur förmyndararvode skall betalas torde komma att medföra att kostnaderna i de flesta fall läggs på kommunerna. Det är uppenbart att kommunerna då

också har ett berättigat intresse av att få inflytande över hur arvodena bestäms. Detta inflytande bör enligt min mening komma till uttryck genom att kommunerna fastställer grunder till ledning för överförmyndarnas avgöranden. Det får därvid anses lämpligt att grunderna innehåller anvisning på ett standardarvode, som alltså bör utgå i normalfallen. Dessutom bör i grunderna ges vissa hållpunkter för när ett högre arvode skall kunna utgå och vilken utredning som förmyndaren bör vara skyldig att förebringa i olika fall. I det enskilda fallet bör dock överförmyndaren alltid i sista hand kunna göra en egen skälighetsbedömning.

Givetvis finns det en viss risk för oenhetlighet, om varje kommun bestämmer sina egna grunder och varje överförmyndare därefter får frihet att, låt vara inom vissa gränser, bestämma förmyndararvodets storlek. Jag har emellertid inhämtat att Svenska kommunförbundet är berett att utfärda rekommendationer i ämnet och även i övrigt medverka till en samordning mellan olika kommuner och överförmyndare. Detta torde avsevärt minska riskerna för att kommunernas och överförmyndarnas praxis skall bli alltför växlande. Dessutom kommer domstolarna att kunna ge vägledande avgöranden i fall då en arvodesfråga överklagas.

För att man skall få garantier för att inte förmyndararvodena blir alltför låga kan det givetvis ifrågasättas att i lagen föra in en regel om minimiarvode. Ett tänkbart minimiarvode, som också diskuteras i promemorian, skulle vara 7% av basbeloppet enligt lagen om allmän försäkring. I promemorian avvisas emellertid tanken på en regel om minimiarvode. Även jag anser det olämpligt med en sådan regel. Med hänsyn till att arvodet i fortsättningen skall avse även den personliga omvårdnaden om den omyndige utgår jag från att kommunerna i sina grunder inte sätter normalarvodet lägre än vad som motsvarar de arvoden som nu i regel utgår. I många fall torde emellertid en ej oväsentlig höjning av arvodet vara befogad. En regel om minimiarvode skulle emellertid kunna motverka en sådan höjning.

Jag har tidigare förordat att förmyndaren skall få uttrycklig rätt till ersättning för utgifter, i den mån utgifterna har varit skäligen påkallade för uppdragets behöriga fullgörande. Ersättning för utgifter bör betalas av kommunen resp. utgå av den omyndiges medel enligt samma regler som nyss har föreslagits beträffande arvode. Principen bör alltså vara att den omyndiges medel tas i anspråk för betalning av arvode och ersättning för utgifter endast i den mån det kan ske utan att hans inkomster minskas så att de understiger två basbelopp. Ersättningen för utgifter bör i varje särskilt fall bestämmas av överförmyndaren.

Enligt gällande rätt utgår arvode inte till legal förmyndare med mindre rätten med hänsyn till särskilda omständigheter lämnar tillstånd därtill. Av förarbetena framgår att lagstiftaren med särskilda omständigheter har avsett fall då en mindre bemedlad fader eller moder är förmyndare för ett barn med en betydande förmögenhet, vars förvaltning tar i anspråk en väsentlig del av förmyndarens tid. Även i fortsättningen bör legal för-

myndares rätt till arvode vara begränsad till sådana fall. Arvode till legal förmyndare bör alltså inte kunna avse den personliga omvårdnaden. Inte heller bör arvode kunna utgå, om den omyndiges tillgångar är av ringa omfattning. Med hänsyn härtill saknas anledning att i fråga om arvode till legal förmyndare föreskriva annat än att arvodet skall utgå av den omyndiges medel. Den ändringen bör emellertid göras i förhållande till gällande rätt att överförmyndaren i stället för domstol prövar frågan huruvida arvode skall utgå.

Vad gäller legal förmyndares utgifter för förmynderskapet bör dessa liksom hittills ersättas av den omyndiges medel i den mån de hänför sig till den ekonomiska förvaltningen och varit påkallade för uppdragets behöriga fullgörande. Detta bör i och för sig gälla oavsett storleken av den omyndiges inkomster. Frågan om ersättning för utgifter torde emellertid sakna praktisk betydelse i alla de fall då den underårige saknar inkomster eller då hans inkomster är obetydliga. Erinras bör i detta sammanhang om bestämmelserna i 7 kap. FB, enligt vilka föräldrar är skyldiga att vidkännas kostnaden för barns uppehälle och utbildning, om ej barnet har egna tillgångar. Detta innebär att om en legal förmyndare tillgodogör sig en del av barnets tillgångar, så kan hans egen underhållsskyldighet komma att öka i motsvarande mån.

När det gäller vård av omyndigs rätt i oskiftat dödsbo bör förmyndaren liksom hittills vara berättigad till skäligt arvode. Har sammanlevnadsavtal träffats, bör han liksom f. n. ha rätt till årligt arvode. Arvodet bör utgå med belopp som överförmyndaren bestämmer, såväl då sammanlevnadsavtal har träffats som då så inte är fallet.

F. n. gäller att arvode till förmyndare på grund av vård av omyndigs rätt i dödsbo skall förskjutas av boet. Denna regel bör gälla även i fortsättningen.

Jag vill inskjuta att, om en förmyndare erhåller särskilt arvode för vården av omyndigs rätt i dödsbo, detta många gånger måste påverka storleken av det arvode som förmyndaren i övrigt har rätt till på grund av sin ekonomiska förvaltning. Jag förutsätter att kommunerna beaktar denna omständighet vid fastställandet av grunder för det allmänna förmyndararvodet.

När det gäller godmanskap som avser förvaltning av egendom är den gode mannen berättigad till årligt arvode för uppdraget. Enligt gällande rätt bestäms detta arvode på samma sätt som förmyndararvode, dvs. arvodet skall utgå med ett belopp som kan anses skäligt med hänsyn till förvaltningens omfattning och får inte utan domstols beslut överstiga 5 % av huvudmannens behållna inkomst enligt års- eller sluträkning.

Uppenbarligen bör även i fortsättningen den regeln gälla att god man är berättigad till skäligt arvode för sitt uppdrag. Vidare bör det liksom när det gäller förmyndararvoden ankomma på överförmyndaren att fastställa godmansarvudet i varje särskilt fall. Härvid torde han i många fall kunna hämta ledning av de grunder som kommunen har fastställt beträffande förmyndararvodena. Särskilt gäller detta om den gode mannen i likhet med en förmyndare förvaltar huvudmannens hela egendomsmassa och dessutom sörjer för huvudmannens person. Så är många gånger fallet när god man har förordnats enligt 18 kap. 1 eller 3 § FB, dvs. när godmansförordnandet är föranlett av förmyndarens eller den enskildes sjukdom eller motsvarande. Däremot torde, som framhållits i promemorian, ett arvode till god man inte kunna beräknas efter samma grunder som gäller för arvode till förmyndare i de fall där gode mannen endast förvaltar viss begränsad egendom eller då godmansuppdraget avser annan rättslig angelägenhet än egendomsförvaltning. Så är oftast fallet då den gode mannen har förordnats enligt något annat lagrum i 18 kap. än 1 eller 3 §. Även i de fall som avses med 18 kap. 1 eller 3 § kan förhållandena vara sådana att den gode mannens arbete inte är jämförbart med en förmyndares.

Utöver arvode bör den gode mannen liksom en förmyndare vara berättigad till ersättning för de utgifter som han har haft för uppdraget, i den mån de har varit skäiligen påkallade för uppdragets behöriga fullgörande.

Liksom när det gäller förmyndare kan det i många fall vara skäligt att arvode och ersättning till god man utgår av kommunala medel. Särskilt gäller detta när gode mannen har uppgifter som motsvarar en förmyndares. Detta kan vara fallet när god man har förordnats enligt 18 kap. 1 eller 3 § FB. Avser å andra sidan godmanskapet endast förmögenhetsförvaltning eller utförande av viss rättshandling är det mindre befogat att arvode och ersättning betalas av kommunen. Vidare kan den enskildes inkomst eller förmögenhet vara sådan att arvode och ersättning skäiligen bör utgå av hans egna medel.

Frågan om hur arvode och ersättning till god man skall betalas bör lämpligen avgöras av överförmyndaren i varje särskilt fall för sig. Är det fråga om godmanskap enligt 18 kap. 1 eller 3 § är det dock naturligt att överförmyndaren i viss utsträckning tillämpar de regler som gäller i fråga om förmyndare. Det innebär att arvode och ersättning för utgifter bör betalas av huvudmannen i den mån hans beräknade inkomst överstiger två basbelopp eller han har tillgångar som överstiger fyra basbelopp.

6.11 Överförmyndarorganisationen m. m.

Förmynderskap och godmanskap står enligt gällande rätt under tillsyn av överförmyndaren och rätten. I princip finns en överförmyndare i varje

kommun. Överförmyndaren väljs av kommunfullmäktige för fyra år i sänder. Flera kommuner kan slå sig samman till ett överförmyndardistrikt och välja gemensam överförmyndare. Kommun kan också efter förordnande av rätten välja flera överförmyndare. I Stockholm finns i stället för överförmyndare en överförmyndarnämnd, som består av tre ledamöter. Frågor som ankommer på nämnden kan efter Kungl. Maj:ts förordnande avgöras av en av dess ledamöter eller av tjänsteman hos nämnden. Överförmyndare erhåller ersättning för uppdraget i form av årligt arvode som utgår med 1 % av den omyndiges behållna inkomst, om denna inte överstiger 200 kronor, och i annat fall med 2 % av inkomsten. Arvodet får dock inte överstiga 1 000 kronor per år. Kommunen kan åta sig att stå för kostnaden för överförmyndarverksamheten och har i så fall rätt att uppbära överförmyndararvodet. Stockholms kommun, som uppbär detta arvode, har tillagts rätt att efterskänka arvode, då särskilda skäl föreligger.

Rätten skall vaka över att överförmyndarna fullgör sina skyldigheter. Det åligger överförmyndarna att varje år lämna uppgift till rätten om tillsynen över förmyndarnas förvaltning under föregående år.

Den nuvarande överförmyndarorganisationen har i vissa avseenden fungerat mindre väl. Inte sällan har överförmyndardistriktet varit alltför små för att locka kvalificerad personal till uppdragen som överförmyndare. Det stora antalet överförmyndardistrikt och distriktens skiftande storlek har också försvårat en enhetlig tillämpning av bestämmelserna om kontroll och tillsyn. Förhållandena torde emellertid ha förbättrats genom kommunindelningsreformen, som har lett till en minskning av antalet kommuner och därmed också av antalet överförmyndardistrikt. I många kommuner har dock överförmyndardistriktet förblivit förhållandevis små genom att kommunen har delats upp i flera distrikt.

Även nuvarande regler om inskrivning av förmynderskap och förmyndares redovisningsskyldighet har inneburit vissa nackdelar. Reglerna har fått till följd att överförmyndarna inte i tillräcklig omfattning har kunnat koncentrera sin kontroll på sådana förmynderskap där en effektiv kontroll verkligen har varit påkallad med hänsyn till den omyndiges förmögenhetsförhållanden. På denna punkt torde dock förhållandena komma att förbättras, om man genomför de nya regler om inskrivning av förmynderskap och om förmyndares redovisningsskyldighet som har föreslagits i det föregående.

Den nuvarande ordningen för ersättning åt överförmyndarna har också väsentliga nackdelar. För det första innebär den att överförmyndarna i många fall får en osäker och slumpartad ersättning för sitt arbete, något som givetvis ytterligare försvårar möjligheten att rekrytera kvalificerade personer till dessa poster. Vidare utgör överförmyndararvodet en kännbar belastning för omyndiga i små inkomstlägen.

Även den kontroll av överförmyndarnas verksamhet som utövas av rätten har vissa brister. Kontrollen är i de flesta fall av rent formell natur.

Vid flertalet domstolar torde man inskränka sig till att göra en rutinmässig genomgång av överförmyndarnas årsredogörelser. Värdet av denna verksamhet kan ifrågasättas.

Enligt min mening är det klart att det även i fortsättningen finns behov av en myndighet som utövar kontroll och tillsyn över förmynderskap och godmanskap. Innan man kan ta ställning till hur en sådan myndighet skall organiseras måste man emellertid klargöra närmare vilka uppgifter som skall åvila den. Den viktigaste uppgiften torde liksom hittills vara att se till att förmyndarna utövar sin ekonomiska förvaltning på ett tillfredsställande sätt. Som jag har framhållit i det föregående bör denna kontroll inriktas på sådana förmynderskap där tillgångarna är av en viss omfattning eller där kontroll annars är påkallad av speciella skäl. Däremot bör en närmare kontroll i allmänhet kunna underlåtas när det gäller förmynderskap med obetydliga tillgångar.

De regler som jag har föreslagit i det föregående beträffande inskrivning av förmynderskap och förmyndares redovisningsskyldighet torde, som nyss har påpekats, främja önskemålet att kontroll bara skall utövas när den verkligen är befogad. Givetvis är det emellertid också angeläget att kontrollen blir så effektiv som möjligt i de fall då den sätts in. Kontrollen måste utövas av väl kvalificerad personal, och den bör så långt möjligt bedrivas på ett enhetligt sätt inom olika delar av landet.

Intresset av att få till stånd en effektiv och enhetlig förmyndarkontroll skulle sannolikt främjas, om man gör överförmyndardistriktet större än f. n. Det kan härvid övervägas, som också görs i promemorian, att låta tingsrätternas domkretsar bilda överförmyndardistrikt. Tanken härpå avvisas i promemorian men har vunnit anslutning av några remissinstanser. En sådan reform skulle dock innebära en förhållandevis ringa utvidgning av överförmyndardistriktet, särskilt efter de senaste ändringarna i kommunindelningen. I varje fall kan hävdas att man bör gå längre för att det skall vara motiverat att bryta upp den nuvarande överförmyndarorganisationen och till skapa en helt ny organisation. Jag delar därför promemorians uppfattning att man inte bör låta tingsrätternas domkretsar bilda överförmyndardistrikt.

En utväg som ligger nära till hands, om man vill göra överförmyndardistriktet större, är att låta länen bilda överförmyndardistrikt och lägga överförmyndarnas funktioner på länsstyrelserna. För detta alternativ, som också övervägs i promemorian, talar även att det inom länsstyrelserna finns personal som har erforderliga ekonomiska och revisionstekniska kunskaper. Länsstyrelserna har vidare stor erfarenhet av tillsynsverksamhet på olika områden.

Som framhålls i promemorian bör emellertid det organ som är överordnat förmyndare och gode män inte bara ha en kontrollerande funktion. En viktig uppgift är också att vägleda förmyndare och gode män. Dessa kan t. ex. behöva bistånd i sina kontakter med sociala myndigheter eller när det gäller att skaffa den enskilde en bostad. Förmyndaren eller gode mannen

kan också behöva ha någon att diskutera med när det gäller den enskildes utbildning o. d. I första hand torde det vara de legala förmyndarna som på detta sätt är i behov av råd och stöd. Jag vill i sammanhanget understryka att överförmyndarnas kontroll inte bara bör avse den ekonomiska förvaltningen utan också innefatta en tillsyn av att förmyndarna i erforderlig utsträckning sörjer för den personliga omvårdnaden om myndlingen.

Förmyndarnas och gode männens behov av råd och hjälp i frågor som rör den enskildes person tillgodoses uppenbarligen mindre väl i ett system där länsstyrelserna har övertagit överförmyndarnas funktioner. Bl. a. försvåras i hög grad möjligheterna till personlig kontakt. Från de nu angivna synpunkterna är det i stället önskvärt att överförmyndarfunktionerna utövas av förtroendevalda personer med god kommunal förankring. I likhet med promemorian avvisar jag därför tanken på länsstyrelserna som överförmyndare. Tanken härpå har inte heller vunnit bifall hos någon remissinstans.

En lösning som enligt promemorian skulle kunna diskuteras är att låta landstingskommunerna bli huvudmän för överförmyndarverksamheten. Efter modell av det system som f. n. finns i Stockholm och som torde ha fungerat väl i praktiken skulle varje landstingskommun resp. kommun som inte tillhör landstingskommun kunna utse en särskild överförmyndarnämnd med uppgift att svara för såväl den ekonomiska kontrollen som den kurativa verksamheten. Till nämnden skulle, på samma sätt som f. n. är fallet i Stockholm, kunna knytas ett kansli. Härigenom skulle behovet av ekonomisk och revisionsteknisk expertis m. m. bli tillgodosett.

Otvivelaktigt skulle förmyndarnas och gode männens behov av råd och hjälp bli bättre tillgodosett om man införde ett system med landstingsvalda överförmyndarnämnder än om man lät överförmyndarfunktionerna övertas av länsstyrelserna. I båda fallen skulle emellertid överförmyndardistriktet bli så stora att möjligheterna till personlig kontakt skulle allvarligt försvåras, jämfört med nuläget. Även i övrigt är det tveksamt om ett system med landstingsvalda överförmyndarnämnder innebär så stora fördelar jämfört med nuvarande ordning att det bör genomföras.

På de anförda skälen avvisas i promemorian tanken på landstingsvalda överförmyndarnämnder. Under remissbehandlingen har inte någon röst höjts för att sådana nämnder bör inrättas. Inte heller jag anser att man bör välja ett sådant system.

Med hänsyn till det sagda anser jag liksom flertalet remissinstanser att övervägande skäl talar för att man behåller den nuvarande ordningen med primärkommunalt valda överförmyndare. Genom ett sådant system torde man inte bara få de bästa förutsättningarna för att överförmyndarnas rådgivande funktioner utövas tillfredsställande. Även behovet av en effektiv kontroll av förmyndarverksamheten torde kunna tillgodoses inom ramen för en kommunal överförmyndarorganisation. Bl. a. torde kommunerna efter den senaste kommunindelningsreformen i allmänhet ha fått sådan storlek att de kan fungera tillfredsställande som överförmyndardistrikt.

För att överförmyndardistriktet skall få en så lämplig omfattning som möjligt bör man enligt promemorian behålla den nuvarande möjligheten för flera kommuner att förena sig till ett överförmyndardistrikt. Enligt min mening är det dock onödigt att ha kvar denna möjlighet. Ett sådant samgående mellan flera kommuner har hittills knappast förekommit i praktiken, och det torde också kunna medföra flera praktiska problem. På grund därav förordar jag att möjligheten till samgående tas bort.

Vad därefter gäller den nuvarande möjligheten att dela in kommun i flera överförmyndardistrikt föreslås i promemorian att möjligheten slopas. Under remissbehandlingen har inte någon röst höjts för att möjligheten skall finnas kvar. Även jag anser att det finns flera skäl som talar mot en uppdelning av en kommun i flera överförmyndardistrikt, främst det tidigare berörda intresset av en effektivt fungerande överförmyndarverksamhet. På grund därav biträder jag promemoriaförslaget.

Som tidigare nämnts har det system med överförmyndarnämnd som f.n. finns i Stockholm visat sig fungera väl i praktiken. I promemorian föreslås därför att samtliga kommuner som bildar överförmyndardistrikt skall få möjlighet att besluta att det i stället för överförmyndare skall finnas en överförmyndarnämnd. Överförmyndarnämnden skall enligt förslaget bestå av minst tre ledamöter. Förslaget har i denna del tillstyrkts eller lämnats utan erinran av flertalet remissinstanser.

Även jag anser att ett system med överförmyndarnämnd kan innebära stora fördelar när det gäller att effektivt organisera överförmyndarverksamheten i en kommun. Jag tillstyrker därför promemoriaförslaget. I sammanhanget bör påpekas att om man, som jag nyss föreslog, slopar möjligheten att dela in en kommun i flera överförmyndardistrikt, så blir följden att en kommun tvingas inrätta överförmyndarnämnd, om överförmyndarverksamheten i kommunen är av den omfattningen att den inte kan skötas av en överförmyndare ensam.

Liksom f.n. bör överförmyndare resp. ledamöter i överförmyndarnämnd väljas av kommunfullmäktige. Enligt promemorian bör emellertid reglerna om mandatperiod ändras, så att man når överensstämmelse med vad som i allmänhet gäller beträffande liknande kommunala val. Förslaget härom har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av övervägande antalet remissinstanser. En remissinstans förordar dock en mandatperiod på sex år.

För egen del biträder jag promemorians uppfattning att reglerna om mandatperiod för överförmyndare och ledamot i överförmyndarnämnd bör överensstämma med vad som i allmänhet gäller för jämförbara val som ankommer på kommunfullmäktige. Det bör sålunda i lagen föreskrivas att överförmyndare resp. ledamot i överförmyndarnämnd skall väljas för tre år i sänder.

När det gäller överförmyndarnas kvalifikationer sägs i gällande lag att de skall vara väl förfarna i praktiska värv och myndiga svenska medbor-

gare. Vidare föreskrivs att en överförmyndare inte får vara i konkurstillstånd eller förklarad omyndig. Lagfaren tjänsteman vid tingsrätt kan väljas till överförmyndare inom domsagan endast efter tillstånd av regeringen för varje särskilt fall.

Promemorian innehåller inte något förslag till ändring i reglerna om överförmyndares behörighet. Några remissinstanser har emellertid pekat på de stora krav som måste ställas på en överförmyndare när det gäller kunskaper i bl. a. ekonomiska och juridiska frågor och ansett att detta bör komma till uttryck i lagtexten.

Det är givetvis angeläget att de som väljs till överförmyndare resp. ledamöter i överförmyndarnämnd är väl kvalificerade för sitt uppdrag. Önskvärt är att de inte bara har ekonomisk eller revisionsteknisk erfarenhet utan också god kännedom om den sociala vårdlagstiftningen och om familjerätten. Självklart måste de också ha erforderlig tid till sitt förfo-gande. Jag anser emellertid inte att man i lagen bör ställa upp krav på formell kompetens eller i övrigt säga något om överförmyndarnas kunskaper eller erfarenhet inom olika områden. Inte heller bör man enligt min mening behålla det nuvarande kravet på svenskt medborgarskap. Detta innebär att det i lagen endast bör föreskrivas att överförmyndare resp. ledamot i överförmyndarnämnd skall vara myndig och att han inte får vara i konkurstillstånd. I likhet med vad som i allmänhet gäller för kommunala förtroendemän anser jag dock att det bör krävas att överförmyndare och ledamöter i överförmyndarnämnd är bosatta i kommunen. Vidare bör den nuvarande bestämmelsen om lagfaren tjänsteman vid tingsrätt finnas kvar.

Även om överförmyndarna själva är väl kvalificerade är det uppenbart att de i många fall behöver anlita ekonomisk eller juridisk expertis. Vidare måste de få biträde med kontorsgöromål. Till överförmyndarnämnden i Stockholm är redan nu knutet ett kansli med juridisk-ekonomisk expertis och med kontorspersonal. Som anförts i promemorian är det angeläget att liknande kanslier inrättas även på andra håll för att överförmyndarverksamheten skall fungera effektivt. I de mindre överförmyndardistrikten torde det dock vara tillräckligt att överförmyndarna får biträde med rutin-göromål av kommunens kansli. På andra håll kan det vara en lämplig lösning att låta en eller flera tjänstemän arbeta på deltid som biträde till överförmyndare. Det torde få ankomma på kommunerna själva att bestämma hur kansliarbetet skall organiseras.

F.n. gäller att överförmyndare endast under vissa förutsättningar får avsäga sig sitt uppdrag. I promemorian föreslås att bestämmelserna härom tas bort. Enligt min mening bör dock bestämmelserna kvarstå med vissa jämkningar. Jag återkommer till denna fråga i specialmotiveringen.

I fråga om överförmyndarnämnden i Stockholm gäller f.n. att frågor som ankommer på nämnden kan efter Kungl. Maj:ts förordnande avgöras av nämndledamot eller av tjänsteman hos nämnden. Sådant förordnande har meddelats i brev (1956:531). Även inom andra överförmyndarnämnder

som kan komma att inrättas bör beslutanderätten kunna delegeras till nämndledamot eller tjänsteman. Det bör ankomma på kommunfullmäktige att närmare bestämma området för delegationen. I lagen bör emellertid föreskrivas att om någon som har fått i uppdrag att ensam fatta beslut finner att samtycke e.d. ej bör ges eller att frågan är tveksam, så skall han hänskjuta ärendet till nämnden.

Jag vill i detta sammanhang påpeka att det särskilt i vidsträckta kommuner kan vara lämpligt att ledamöterna i en överförmyndarnämnd delvis förlägger sin verksamhet till olika delar av kommunen och därmed främjar möjligheterna till personlig kontakt med förmyndare och gode män. Tillämpas en sådan ordning, måste det uppenbarligen vara av värde att nämndledamöterna i viss omfattning också får möjlighet att fatta beslut på egen hand.

När det sedan gäller frågan om ersättning till överförmyndare är det uppenbart att det nuvarande ersättningssystemet bör ändras. I promemorian sägs att överförmyndarverksamheten bör ses som en kommunal angelägenhet och att den därför bör bekostas av kommunerna. Det föreslås också att kommunerna själva skall få bestämma storleken av arvudet åt överförmyndare resp. ledamot av överförmyndarnämnd. Vad som sålunda anförts har godtagits av övervägande antalet remissinstanser, bl. a. Svenska kommunförbundet. Även jag ansluter mig till promemoriaförslaget i denna del. Arvudet till överförmyndare bör enligt min mening bestämmas så, att överförmyndaren får skälig ersättning såväl för arbetet med den ekonomiska kontrollen som för den rådgivande verksamheten. Det är också angeläget att arvudet sätts så högt att man kan få väl kvalificerade personer att åta sig uppdragen som överförmyndare.

I promemorian övervägs om inte de omyndiga i viss utsträckning bör bidra till kostnaden för överförmyndartillsynen. Åtminstone när det är fråga om förmynderskap med större tillgångar skulle det enligt promemorian kunna finnas skäl att ta ut en viss tillsynsavgift. Tanken härpå avvisas emellertid eftersom antalet förmynderskap med större tillgångar beräknas vara så ringa att tillsynsavgiften skulle få mycket liten praktisk betydelse för kommunerna. Remissinstanserna godtar i allmänhet promemorians uppfattning och påfordrar således inte en ordning med tillsynsavgift. Inte heller jag anser att en ordning med tillsynsavgift bör införas.

Enligt promemorian bör det alltjämt åvila förmynderskapsdomstolarna att vaka över att överförmyndarna fullgör sina åligganden. Övervägande antalet remissinstanser godtar detta förslag. Några remissinstanser är dock av avvikande mening och föreslår att tillsynen i stället flyttas över till länsstyrelserna. Man hänvisar bl. a. till att det på länsstyrelserna finns erforderlig ekonomisk och revisionsteknisk expertis och att länsstyrelserna dessutom har erfarenhet av tillsynsverksamhet inom olika områden.

Jag har redan tidigare framhållit att den kontroll av överförmyndarnas verksamhet som domstolarna har utövat många gånger har varit bristfällig. Onekligen finns det vissa omständigheter som talar för att man skulle få en bättre fungerande tillsyn, om den flyttades till länsstyrelserna. Det kan också sägas att domstolarnas tillsynsfunktion, särskilt när den riktar sig mot kommunala överförmyndarnämnder, innebär en i viss mån främmande relation mellan domstolar och kommunala organ. Enligt min mening bör man emellertid inte i detta lagstiftningsärende göra någon ändring i fråga om vilken myndighet som skall handha överförmyndarkontrollen. Det finns skäl att även på andra områden göra en översyn av de uppgifter som åvilar domstolarna resp. länsstyrelserna och eventuellt flytta vissa uppgifter mellan myndigheterna. Jag anser därför att överförmyndarkontrollen t. v. bör ligga kvar hos domstolarna.

Det finns emellertid skäl att i detta sammanhang göra vissa smärre förändringar i sättet på vilket tillsynen skall utövas. Bl. a. kan det, som också har gjorts i promemorian, ifrågasättas om man bör behålla den hittillsvarande skyldigheten för överförmyndarna att ge in årsredogörelse till rätten. Den granskning av årsredogörelserna som företas vid domstolarna är, som jag tidigare har framhållit, närmast av formell natur och torde sakna större värde. Genom att överförmyndarnas arvode inte längre skall beräknas på grundval av de omyndigas inkomst bortfaller också en av anledningarna att ha kvar skyldigheten att ge in årsredogörelse. På grund härav biträder jag promemorians förslag att skyldigheten skall upphöra.

Som har anförts i promemorian bör domstolarnas kontroll utövas huvudsakligen genom inspektion hos överförmyndarna. Vid en sådan inspektion kan såväl formell som materiell tillsyn äga rum. Lämpligen bör varje överförmyndardistrikt inspekteras en gång varje år.

Som ett led i överförmyndarkontrollen bör domstolarna också stickprovsvis granska de akter beträffande förmynderskap och godmanskap som finns hos överförmyndarna. Skulle det vid granskningen uppkomma frågor av komplicerad bokföringsteknisk art har domstolen möjlighet att anlita erforderlig sakkunskap.

Närmare bestämmelser om domstolarnas kontroll av överförmyndarverksamheten torde få meddelas av regeringen.

6.12 Förfarandet i mål om omyndighets- och myndighetsförklaring

I mål om omyndighetsförklaring gäller som huvudregel att båda parter skall höras. Lagen medger dock vissa undantag från denna princip. Då fråga är om att någon skall förklaras omyndig på grund av sinnessjukdom, sinnesslöhet eller annan rubbning av själsverksamheten och det kan antas att hans hörande skulle vara utan gagn, kan målet företas till omedelbart

avgörande utan att den som ansökningen avser har fått kännedom om den.

Som har anförts i promemorian är det principiellt betänkligt att någon skall kunna förklaras omyndig utan att dessförinnan ha hörts. De personer som det här gäller har emellertid i många fall små möjligheter att själva ta till vara sin rätt. Vissa personer kan ha svårt att förstå vad saken gäller, medan andra kan tänkas lida skada av att få del av en ansökan om omyndigförklaring. Som har framhållits i promemorian är det dock ett rättssäkerhetskrav att, om någon som avses med en ansökan om omyndigförklaring inte själv kan eller bör höras i målet, god man förordnas att företräda honom och bevaka hans rätt. I promemorian föreslås också att en bestämmelse härom införs i lagen. Förslaget har godtagits av övervägande antalet remissinstanser. Även jag ansluter mig till det.

Även om omständigheterna inte är sådana att god man bör förordnas för den som avses med en ansökan om omyndighetsförklaring, är han uppenbarligen i många fall i behov av rättegångsbiträde. F. n. finns också möjlighet att förordna sådant biträde i mål om omyndighetsförklaring. I promemorian föreslås emellertid att biträde skall förordnas i större utsträckning än f. n., nämligen i alla mål där god man inte har förordnats, såvida det inte finnes uppenbart att biträde inte erfordras. Förslaget har i denna del tillstyrkts av de allra flesta remissinstanserna och bör enligt min mening genomföras. Att, som en remissinstans har förordat, föreskriva att biträde skall kunna förordnas även i mål där god man har utsetts, anser jag inte erforderligt.

Även den som har försatts i omyndighet och som begär att förklaras åter myndig har f. n. rätt att få hjälp av rättegångsbiträde, dock endast om det finnes erforderligt. Enligt min mening bör på denna punkt samma princip gälla som i mål om omyndighetsförklaring. Biträde bör således förordnas i alla fall då det inte är uppenbart att biträde inte erfordras. En bestämmelse härom bör införas i lagen.

Biträde som nu nämnts har inte ställning som ombud och kan därför inte utan fullmakt vädja mot dom som meddelas i målet. Det får dock förutsättas att biträdet, om han anser att talan mot domen bör föras, medverkar till att den för vilken han har förordnats antingen själv vädjar mot domen eller utfärdar fullmakt för biträdet att vädja. Jag anser det därför inte erforderligt att, som ifrågasatts av en remissinstans, genom en särskild bestämmelse föreskriva att biträde som här avses har rätt att föra talan mot domen utan stöd av fullmakt.

De nuvarande reglerna om ersättning till biträde bör, som har föreslagits i promemorian, äga motsvarande tillämpning när det gäller ersättning till god man. Detta innebär att den gode mannen får rätt till skälig ersättning av allmänna medel för arbete, tidsspillan och utlägg som uppdraget har krävt. Ersättningen skall stanna på statsverket, om inte motparten till den för vilken god man har förordnats skäligen bör åläggas att ersätta statsverket kostnaden.

Ansökan om hävande av omyndighetsförklaring får enligt gällande rätt göras endast av den omyndige själv eller hans förmyndare. Det har i skilda sammanhang anförts att denna bestämmelse medför att omyndighetsförklaringar inte hävs i önskvärd omfattning. Det har gjorts gällande att de omyndiga själva har otillräcklig kännedom om sina möjligheter i detta avseende och att de dessutom ofta saknar den kraft som behövs för att ta initiativ till en ansökan om hävning. Förmyndare å sin sida påstås inte alltid ha något egentligt intresse av att få en omyndighetsförklaring hävd. Det har därför föreslagits bl. a. att man skall införa en ordning med återkommande omprövningar av domar på omyndighetsförklaring.

Vid årets riksdag har i en motion (mot. 1974: 646) väckts tanken på en obligatorisk, periodiskt återkommande läkarundersökning av alla omyndigförklarade. En sådan ordning skulle enligt motionen leda till att vissa omyndigförklarade, som annars skulle förbli omyndiga, skulle få sin omyndigförklaring upphävd.

I remissyttrande över motionen (se LU 1974: 14) anför socialstyrelsen att det i princip finns beaktansvärda skäl för en årlig obligatorisk läkarundersökning av omyndigförklarade. En medicinsk undersökning måste dock kombineras med en social bedömning. Vidare befinner sig åtskilliga omyndigförklarade i ett sådant tillstånd att man utan kontinuerligt återkommande undersökningar kan konstatera att anledning till fortsatt omyndighet alltså föreligger. Om man företar återkommande, mer noggranna undersökningar av sådana fall finns det risk för negativa effekter på de aktuella tillstånden. Socialstyrelsen föreslår att det skall åligga överförmyndarna att i samråd med medicinsk och social expertis årligen bilda sig en uppfattning om vilka av de omyndigförklarade som tveklöst kan lämnas utanför ett system med återkommande undersökningar.

I sitt betänkande med anledning av motionen (LU 1974: 14) anför lagutskottet att när förutsättningar föreligger för hävande av omyndigförklaring är det givetvis viktigt att detta konstateras så snart som möjligt och att erforderliga åtgärder skyndsamt vidtas för att få till stånd en myndighetsförklaring. Utskottet tar inte ställning i sak till motionsyrkandet men säger sig utgå från att de synpunkter som framförts i motionen beaktas under det pågående lagstiftningsarbetet i justitiedepartementet.

Självfallet är det angeläget att en person inte är omyndigförklarad under längre tid än nödvändigt. I praktiken torde det förekomma åtskilliga fall då en person förblir omyndigförklarad, trots att grund för omyndighetsförklaring inte längre föreligger. Med den inskränkning av omyndighetsgrunderna som har föreslagits i det föregående kan antalet sådana fall förväntas växa under en övergångstid. För att komma till rätta med detta problem kan man naturligtvis tänka sig att införa ett system med periodiskt återkommande omprövningar av domar på omyndighetsförklaring.

I promemorian avvisas tanken på en ordning med regelbundet återkommande omprövningar av domar på omyndighetsförklaring, eftersom ett sådant system skulle vara svårt att genomföra praktiskt. I stället föreslås att överförmyndarna årligen skall gå genom alla förmynderskap som inte avser underåriga och efter samråd med medicinsk och social expertis bilda sig en uppfattning om huruvida ifrågavarande personer bör förbli omyndiga. Finner överförmyndaren att det inte längre föreligger skäl för omyndigförklaring, skall han kunna ansöka om hävande av omyndigförklaringen.

Övervägande antalet remissinstanser ansluter sig till promemorians förslag på denna punkt. På något håll ställer man sig dock tveksam till förslaget med hänsyn till den avsevärda ökning av överförmyndarnas arbetsbörda som det kommer att medföra. Andra remissinstanser anser att man ytterligare bör undersöka möjligheterna att införa ett system med regelbundet, t. ex. vart fjärde år, återkommande omprövningar av domar på omyndighetsförklaring. Från något håll framförs också tanken på att socialnämnd skall få rätt att ansöka om hävande av omyndigförklaring.

För min del anser jag att det skulle föra alltför långt att ha ett system med regelbundna omprövningar av alla domar på omyndigförklaring. Enligt min mening innebär det en bättre ordning att, som föreslagits i promemorian, införa en skyldighet för överförmyndaren att årligen granska alla förmynderskap som inte avser underåriga och ge honom rätt att vid behov ansöka om hävande av omyndigförklaringen. Jag förordar alltså att promemorieförslaget genomförs i denna del. Att ge även socialnämnd rätt att ansöka om hävande av omyndighetsförklaring anser jag inte behövligt.

Uppenbarligen kommer den förordade skyldigheten för överförmyndaren att årligen granska förmynderskapen att medföra åtskilligt arbete. Jag utgår emellertid från att arbetet kan läggas upp så att det inte blir oskäligt betungande för överförmyndaren.

Det är givet att man skulle få ytterligare garantier för att omyndigförklarade personer inte förbli omyndiga längre än nödvändigt om man, som har föreslagits i den nyss berörda motionen, inför ett system med obligatoriska årliga läkarundersökningar av alla omyndigförklarade. Som socialstyrelsen har påpekat i sitt yttrande över motionen förekommer emellertid åtskilliga fall där man utan ingående undersökningar kan konstatera att anledning till fortsatt omyndighet alltjämt föreligger. Det finns också risk för att den omyndigförklarade upplever det som en obehaglig belastning att vara underkastad ett system med obligatoriska kontinuerliga läkarundersökningar. Är det fråga om personer som vistas utanför anstalt kan det befaras att de inte hörsammar kallelse till en obligatorisk läkarundersökning. Att i sådana fall använda tvångsmedel för att säkerställa undersökningens genomförande kan det inte gärna bli tal om.

Med hänsyn till det sagda bör enligt min mening tanken på obligatoriska återkommande läkarundersökningar avvisas. Däremot är det angeläget att såväl överförmyndare som personal inom sjukvård och socialvård söker få till stånd sådana undersökningar, när det bedöms erforderligt. Det bör också åligga läkare och socialvårdspersonal att göra anmälan till överförmyndaren när de får kännedom om sådana fall där omyndigförklaring inte längre bör bestå. Redan nu har de angivna personalgrupperna en motsvarande anmälningsskyldighet, om de finner att någon som är föremål för deras verksamhet är i behov av omyndigförklaring.

Sammanfattningsvis föreslår jag alltså att i FB förs in en bestämmelse om att överförmyndare har rätt att ansöka om hävande av omyndigförklaring. Vidare bör i nykterhetsvårdslagen och socialhjälpslagen tas in bestämmelser om skyldighet för nykterhets- resp. socialnämnder att anmäla till överförmyndaren när någon som är föremål för deras verksamhet inte längre bör vara omyndigförklarad. En motsvarande bestämmelse om anmälningsskyldighet för överläkare och vårdchef bör tas in i sjukvårdskungörelsen (1972:676) resp. stadgan (1968:146) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda.

I alla mål om hävande av omyndigförklaring där överförmyndaren inte själv står som sökande och han inte heller har tillstyrkt ansökningen bör han höras över den. Som har anförts i promemorian får överförmyndaren anses vara en viktig upplysningskälla i fråga om den omyndige och hans förhållanden.

I promemorian har föreslagits att man bland FB:s förfaranderegler skall ta in en allmän bestämmelse om skyldighet för överförmyndare att i ärende som rör omyndig som fyllt 16 år bereda honom tillfälle att yttra sig, om det kan ske. Enligt min mening finns det dock inte behov av en sådan allmän regel. Redan nu föreskrivs på åtskilliga ställen i FB att överförmyndaren inte får fatta beslut om viss åtgärd förrän han har hört den omyndige. I vissa fall har föreskriften utformats så, att den omyndige skall höras, om det kan ske utan märklig omgång eller tidsutdräkt. En sådan skyldighet att höra den omyndige gäller exempelvis om överförmyndaren vill vidta åtgärd beträffande den omyndiges fasta egendom.

I den mån FB inte innehåller någon speciell regel om att den omyndige skall höras, innan överförmyndaren fattar beslut, blir bestämmelserna i 15 § förvaltningslagen (1971:290) tillämpliga. Dessa innebär att ärende inte får avgöras utan att part har beretts tillfälle att yttra sig. Kommunikation får dock underlåtas i vissa fall, t. ex. om åtgärden är uppenbart obehövlig eller om ärendets avgörande inte kan uppskjutas.

Förvaltningslagens regler blir tillämpliga bl. a. när överförmyndaren skall bestämma arvode eller ersättning till förmyndare eller god man och när han skall avgöra om kommunen eller den enskilde skall stå för kostnaden. Reglerna innebär i så fall att överförmyndaren i allmänhet kan underlåta att höra den enskilde, om han avser att fastställa ett arvode

som motsvarar vad som normalt brukar utgå och han dessutom anser att arvodet bör betalas av kommunen. Däremot bör den enskilde normalt beredas tillfälle att yttra sig, om ett särskilt högt arvode har ifrågasatts, liksom då överförmyndaren anser att den enskilde helt eller delvis bör stå för kostnaden. Överförmyndaren bör dock kunna underlåta att höra den enskilde om detta skulle vara uppenbart meningslöst med hänsyn till hans ålder, psykiska tillstånd e. d.

6.13 Kostnadsfrågor

I det föregående har föreslagits dels att kommunerna skall bekosta överförmyndarverksamheten, dels att arvoden och ersättningar till förmyndare och gode män till stor del skall utgå av kommunala medel. Storleken av de kostnader som sålunda kommer att belasta kommunerna är svår att beräkna. Det bör också erinras om att varje kommun enligt förslaget skall få en viss frihet att själv utforma överförmyndarorganisationen och bestämma grunder för förmyndararvodena.

Till ledning för kostnadsberäkningarna kan emellertid nämnas att kostnaderna för överförmyndarnämnden i Stockholm för år 1974 har beräknats till ca 1,2 milj. kr. När det gäller förmyndararvodena har förmynderskapsutredningen gjort vissa beräkningar som bl.a. utvisar att arvoden av allmänna medel skulle komma att utgå med sammanlagt 4 milj. kr., räknat för hela landet. Härvid är dock att märka dels att utredningens beräkningar avser 1970 års penningvärde, dels att beräkningarna grundas på den förutsättningen att arvode utgår av allmänna medel endast i de fall då den omyndiges inkomst understiger ett halvt basbelopp. De förslag som har lagts fram i det föregående torde medföra att kommunernas sammanlagda kostnader för förmyndararvoden blir högre.

I promemorian övervägs att låta statsbidrag utgå till kommunerna för deras kostnader för överförmyndarorganisationen och för arvoden och ersättningar till förmyndare och gode män. Enligt promemorian talar emellertid mot detta att ett system med statsbidrag nödvändiggör vissa detaljregleringar som i övrigt torde vara onödiga. Det framhålls också att det är en allmän strävan från såväl statligt som kommunalt håll att göra stödåtgärder till kommunerna mer generella och undvika statsbidrag som särskilt skall täcka vissa kostnader. Härtill kommer att varje enskild kommuns kostnader för förmyndarvården torde bli förhållandevis begränsade. Med hänsyn härtill avvisas i promemorian tanken på särskilda statsbidrag i detta sammanhang.

Av de remissinstanser som har yttrat sig över denna del av promemorieförslaget anser Malmö kommunstyrelse och sociala centralnämnden i Göteborg att kostnaderna för överförmyndarverksamheten helt eller del-

vis bör tackas av särskilda statsbidrag. Svenska kommunförbundet delar emellertid promemorians bedömning att man inte lämpligen bör införa något särskilt statsbidrag vare sig för kostnaderna för överförmyndarverksamheten eller för förmyndarvården i övrigt.

Även jag ansluter mig till de synpunkter som har förts fram i promemorian och förordar således att något särskilt statsbidrag inte införs i detta sammanhang.

6.14 Kontroll över boutredningsmans förvaltning

Dödsbo förvaltas av dödsbodelägarerna gemensamt. Enligt bestämmelserna i 19 kap. ärvdabalken (ÄB) kan dock domstol förordna att dödsboets egendom skall avträdas till förvaltning av boutredningsman samt utse någon att såsom boutredningsman handha förvaltningen. Boutredningsmannen företräder dödsboet gentemot tredje man. Han skall företa alla för boets utredning erforderliga åtgärder. För överlåtelse av fast egendom och tomträtt måste han dock i princip ha delägarnas samtycke.

19 kap. ÄB innehåller åtskilliga bestämmelser som syftar till kontroll av boutredningsmannens förvaltning. Dessa innebär i huvudsak följande. Boutredningsmannen får inte blanda samman boets egendom med egendom som tillhör annan. Så snart boet är berett för delning skall boutredningsmannen avge redovisning för sin förvaltning inför dödsbodelägarerna. Frånträder han sitt uppdrag dessförinnan skall han i samband härmed avge redovisning. På begäran av dödsbodelägare eller om domstolen i annat fall anser det lämpligt kan domstolen förordna god man att öva tillsyn över boutredningsmannens förvaltning. Boutredningsmannen är skyldig att ersätta skada som han uppsåtligen eller av vårdslöshet vållar dödsboet eller någon vars rätt är beroende av utredningen.

I praktiken utnyttjas kontrollmöjligheterna i relativt liten omfattning. Särskilt gäller detta möjligheten att förordna god man. Dödsbodelägarerna torde ofta dra sig för att begära sådant förordnande och domstolen har sällan sådan insyn i förvaltningen att den kan bedöma om det i det enskilda fallet finns behov att förordna god man.

För att öka dödsbodelägarnas möjligheter till kontroll föreslås i promemorian att boutredningsmannen efter mönster av vad som gäller för advokats förvaltning av klientmedel skall förpliktas att dels nedsätta dödsboets värdehandlingar i öppet förvar hos bank, om sammanlagda värdet överstiger ett belopp motsvarande två gånger gällande basbelopp enligt lagen om allmän försäkring, dels före den 1 april varje år avge redovisning för medelsförvaltningen under föregående år. Redovisningen skall tillställas minst en av dödsbodelägarerna. De övriga dödsbodelägarerna samt den domstol som meddelat boutredningsmannaförordnandet skall

underrättas härom. Finns omyndig delägare i dödsboet skall ett exemplar av redovisningen tillställas överförmyndaren. Om boutredningsmannen inte inom föreskriven tid fullgör vad som sålunda åligger honom kan rätten vid vite förelägga honom att fullgöra sin redovisningsskyldighet.

Promemoriaförslaget har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av övervägande antalet remissinstanser och bör enligt min mening genomföras. I lagen bör dessutom föreskrivas att dödsbodelägare som inte har tillställts redovisning från boutredningsmannen har rätt att på begäran hos denne få ett exemplar av redovisningen.

Det förhållandet att ett exemplar av redovisningen skall tillställas överförmyndaren, om det finns en omyndig dödsbodelägare, medför givetvis, som har påpekats under remissbehandlingen, att överförmyndaren blir skyldig att ta del av redovisningen. Även om det kan vara tidsödande och i övrigt innebära svårigheter för överförmyndaren att granska förvaltningen av ett stort dödsbo, torde han i många fall ha bättre förutsättningar att tillgodogöra sig innehållet i redovisningen än den omyndiges förmyndare eller gode man.

En remissinstans har påpekat att det är en brist att överförmyndaren i fall där någon av dödsbodelägarerna är omyndig inte är behörig att hos rätten begära förordnande av god man för granskning av boutredningsmannens förvaltning. Mot detta vill jag invända att överförmyndaren givetvis är oförhindrad att vända sig till rätten och framhålla behovet av att god man förordnas. Detta gäller såväl när någon av dödsbodelägarerna är omyndig som när överförmyndaren företräder en person som har god man enligt 18 kap. FB. Rätten har därefter möjlighet att, om den finner det lämpligt, utse god man enligt ÄB. Enligt min mening tillgodoses de enskildas intressen tillräckligt genom denna ordning. Jag är därför inte beredd att föreslå någon ändring i förevarande bestämmelser om utseende av god man.

Skyldigheten att avge redovisning bör givetvis gälla även de boutredningsmän som har förordnats innan de nya reglerna träder i kraft. I överensstämmelse härmed bör domstolarnas övervakning av att boutredningsmännen fullgör sin redovisningsskyldighet i princip gälla också dessa äldre boutredningsmän. Detta kan dock, som har påpekats under remissbehandlingen, komma att vålla domstolarna avsevärt arbete, eftersom de inte torde föra någon särskild förteckning över meddelade boutredningsmannaförordnanden. Med hänsyn härtill bör domstolarnas skyldighet att kontrollera redovisningsskyldigheten begränsas till boutredningsmän som har förordnats under de tre senaste åren före ikraftträdandet av de nya bestämmelserna. Därutöver bör domstolarna kontrollera boutredningsmännens redovisningsskyldighet i sådana fall då det har påkallats av dödsbodelägare eller, om omyndig har del i boet, av överförmyndaren.

Som har föreslagits i promemorian bör införas möjlighet för boutredningsman som slutfört sitt uppdrag att bli entledigad från detta.

6.15 Skydd för omyndigs och dödsbodelägares medel genom försäkring eller på annat sätt

Såväl förmyndare som gode män och boutredningsmän är skyldiga att ersätta skada som de uppsåtligt eller av vårdslöshet vållar den omyndige, huvudmannen eller boet. Denna skadeståndsskyldighet bör uppenbarligen behållas. Det kan emellertid övervägas att vid fall av förskingring förstärka skyddet för de enskilda och för dödsbon genom ett system med försäkring e. d.

Olika alternativ skulle kunna komma i fråga, om man vill åstadkomma ett ökat skydd i angivet hänseende. Förluster på grund av förskingringar torde emellertid ha förekommit i mycket liten utsträckning inom ifrågavarande områden, och de kontrollföreskrifter som finns eller som nu föreslås torde ytterligare förebygga risken för förskingringar. På grund härav anförts i promemorian att det inte finns tillräckliga skäl för att införa bestämmelser om skydd för omyndigs och dödsbodelägares medel genom försäkring eller på annat liknande sätt. Vad sålunda anförts har praktiskt taget lämnats utan erinran vid remissbehandlingen. Inte heller jag anser att bestämmelser av det angivna innehållet bör införas.

6.16 Avveckling av äldre godmanskap

Vid dödsfall förekommer inte sällan att den döde efterlämnar arvingar som vistas på okänd ort eller på en så avsides belägen ort att de svårigen kan nås med meddelande om dödsfallet. Fall kan också förekomma då det inte går att utröna om det finns arvingar som före allmänna arvsfonden eller annan känd arvinge är berättigad till arv efter den döde. Även testamentstagare kan vara okänd eller vistas på okänd ort. För att i sådant fall bevaka den okändes eller bortovarandes rätt i boet och förvalta hans lott däri skall rätten förordna god man för honom och låta kungöra arvfallet i Post- och Inrikes Tidningar med anmaning till honom att göra sin rätt till arvet gällande inom fem år från kungörandet. Framställs inte anspråk på arvet inom femårsperioden preskriberas arvsrätten vid fristens utgång. Försummar domstolen att utfärda kungörelse gäller en yttersta preskriptionstid av tio år från dödsfallet. Då preskription inträder upphör gode mannens uppdrag. Han blir i sådant fall skyldig att redovisa arvsmedlen till den eller dem som de skulle ha tillfallit, om den okände eller bortovarande hade avlidit före arvlåtaren.

För preskription av rätt till arv gällde andra regler före den 1 januari 1929. Reglerna innebar i fråga om känd arvinge på okänd ort att kungörelse om arvet skulle utfärdas. Arvsrätten preskriberades tio år efter kungörandet, om arvingen inte dessförinnan gjort sin rätt till arvet gällande. I fråga

om känd arvinge på fjärran ort löpte en preskriptionstid på ett år från det arvingen av domstolen underrättades om dödsfallet. Om domstolen underlät att utfärda kungörelse eller underrätta arvingen om arvet inträdde över huvud taget inte någon preskription. God man som i sådant fall förordnats att förvalta den bortovarandes lott i dödsboet kunde inte få godmanskapet avvecklat. Detta har medfört att flera godmanskap av hit-hörande slag fortfarande står kvar. Även om preskriptionstiden efter kungörelse eller underrättelse gått till ända, kan godmanskapet kvarstå på den grund att den gode mannen inte lyckats anträffa någon till vilken han kan redovisa medlen.

I fråga om okänd arvinge innebar tidigare regler att hans arvsrätt preskriberades ett år efter dödsfallet. Trots att god man i detta fall inte skulle förordnas för den okände, förekom likväl att så skedde. En del sådana godmanskap kvarstår alltså av den anledningen att gode mannen inte kunnat anträffa någon arvinge till vilken han kan redovisa medlen.

När det gäller testamentstagares rätt fanns före den 1 januari 1931 inte några bestämmelser om preskription. Inte heller fanns några regler om förordnande av god man. Trots detta förekom i praxis att god man förordnades för okänd eller bortovarande testamentstagare. Även sådana godmanskap kvarstår i viss utsträckning fortfarande.

Det bör nämnas att det i praxis har förekommit att äldre godmanskap har avvecklats genom att gode mannen har redovisat medlen till allmänna arvsfonden, varvid eventuell arvinge förbehållits rätt att i mån av befo-genhet framställa arvsanspråk.

Enligt promemorian är det önskvärt att det tillskapas en snabb och enkel form för avveckling av alla de gamla godmanskap som det här är fråga om. Avvecklingen skall enligt promemorieförslaget ske enligt en särskild lag. Lagen bör ålägga de gode männen att leverera in medlen till kammarkollegiet. Godmansuppdraget skall härmed vara fullgjort och de gode männen entledigas. Den som vill göra anspråk på medlen skall sedan inom två år göra anspråk på medlen hos förmynderskapsdomstolen. När denna tid utgått skall rätten för varje godmanskap pröva om den som anmält anspråk är berättigad till medlen eller om dessa skall tillfalla allmänna arvsfonden. Det åligger enligt förslaget rätten att sörja för erforderlig utredning. Rätten skall härvid höra kammarkollegiet, överförmyndaren och den gode mannen. Om rätten vid sin prövning av ärendet skulle finna att någon som inte anmält anspråk på medlen är berättigad till dem, skall rätten bereda denne tillfälle att framställa anspråk, trots att den bestämda tvåårsfristen redan förflutit.

Utredningens förslag har i sina huvuddrag godtagits av samtliga remissinstanser.

Som framhållits i promemorian är det angeläget att åstadkomma en avveckling av de kvarstående äldre godmanskapen. I de flesta av dessa uppgår de förvaltade medlen till ett så ringa belopp att de inte täcker kostnaderna för en undersökning av vem som är närmast berättigad till

medlen. Promemoriaförslaget innebär en enkel och billig form för avveckling. En lagstiftning i huvudsaklig överensstämmelse med promemoriaförslaget bör därför genomföras.

I enlighet med vad som föreslås i promemorian bör avvecklingen ske genom att de gode männen betalar in medlen till kammarkollegiet och därefter entledigas. Eventuella rättsägare bör inom två år från lagens ikraftträdande kunna framställa anspråk på medlen hos förmynderskapsdomstolen. Efter tvåårstidens utgång bör förmynderskapsdomstolen för varje särskilt fall pröva huruvida medlen skall tillfalla person som framställt anspråk på dem. Medel som inte skall utges till enskild rättsägare bör tillfalla allmänna arvsfonden.

Möjlighet att framställa anspråk på medlen bör emellertid, som kammarkollegiet har påpekat, inte vara beroende av att gode mannen verkligen har slutfört sitt uppdrag genom att betala in medlen till kollegiet. Likaså bör domstolen, oberoende av om medlen har inbetalats, kunna ta upp frågan om de skall tillfalla person som har framställt anspråk på dem eller allmänna arvsfonden.

Som anförts i promemorian bör de gode männens inbetalning av förvaltade medel lämpligen ske inom tre månader från lagens ikraftträdande. Denna tidsfrist torde i de flesta fall väl räcka till för att de berörda gode männen skall hinna fullgöra sin skyldighet. Då det inte kan uteslutas att det i vissa fall kan fordras längre tid för att utröna om ett visst godmanskap faller under lagen, bör överförmyndaren kunna medge gode mannen anstånd med inbetalningen. Det bör åligga överförmyndaren att informera de gode män som berörs av lagen om vad de har att iaktta och att övervaka att de fullgör sin inbetalningsskyldighet. Om god man trots påstötning från överförmyndaren underlåter att fullgöra vad som åligger honom enligt lagen bör överförmyndaren anmäla förhållandet för rätten. Rätten bör i sin tur kunna förelägga den gode mannen vid vite att fullgöra sin skyldighet.

* Samtidigt med att gode mannen levererar in medlen till kammarkollegiet bör han inge en av överförmyndaren godkänd sluträkning för sitt uppdrag. Kollegiet bör underrätta överförmyndaren om inbetalningen. Denne bör i sin tur underrätta förmynderskapsdomstolen härom så att gode mannen kan entledigas.

Innan förmynderskapsdomstolen avgör frågan om vem inlevererade medel skall tillfalla bör yttrande inhämtas från kammarkollegiet samt från överförmyndaren och den gode mannen. Givetvis bör rätten också i övrigt sörja för erforderlig utredning i ärendet. Normalt bör det dock vara tillräckligt att rätten anskaffar uppgifter ur sådana protokoll och andra handlingar som tillhör det ursprungliga godmansärendet. Med hänsyn till den ringa behållning som de här aktuella godmanskapen vanligen har, får det förutsättas att den utredning som kammarkollegiet måste göra för att kunna avge yttrande i ärendena blir tämligen summarisk.

Om rätten vid prövningen av vem medlen skall tillfalla finner att känd person, som inte har anmält anspråk inom tvåårstiden, är berättigad till medlen jämte eller framför person som anmält sådant anspråk eller framför allmänna arvsfonden, bör den angivne personen, som föreslagits i promemorian, av rätten beredas möjlighet att framställa anspråk. En förutsättning härför är givetvis att vederbörande inte befinner sig på okänd ort. Domstolens skyldighet att bereda känd person tillfälle att framställa anspråk bör därför begränsas till fall där det kan ske. Framställer vederbörande anspråk på medlen inom den tid som domstolen har förelagt, bör anspråket prövas utan hinder av att lagens tvåårsfrist har gått ut.

I enlighet med promemorieförslaget bör ärende enligt den föreslagna lagen handläggas enligt bestämmelserna i lagen om domstolsärenden. Dock bör den som anmält anspråk på förvaltade medel själv stå för sina kostnader med anledning härav. Ogillas anspråket, bör han inte förpliktas att ersätta staten dess kostnader i ärendet.

När det gäller rättens domförhet har i promemorian föreslagits att samma regler skall gälla som vid prövning av tvistiga ärenden enligt föräldrabalken. Detta innebär att rätten vid sin slutliga handläggning alltid skall bestå av lagfaren domare och nämnd, även i sådana fall då anspråk på medlen inte har framställts. Enligt min mening är det emellertid onödigt att låta rätten ha denna sammanställning annat än när ärendet är tvistigt. I alla andra fall bör alltså handläggningen kunna företas av en lagfaren domare.

Inledningsvis har nämnts att det i praxis förekommit att äldre godmanskap avvecklats genom att gode mannen har betalat in de förvaltade medlen till allmänna arvsfonden med förbehåll för eventuell arvinges rätt och att gode mannen sedan entledigats. I den mån dessa godmanskap vid den nya lagens ikraftträdande inte har blivit slutligen avgjorda genom att medlen utbetalats till rätt arvinge bör, som har föreslagits i promemorian, den vidare avvecklingen av godmanskapet ske enligt bestämmelserna i den föreslagna lagen. Anspråk på medlen skall sålunda framställas inom två år från lagens ikraftträdande. Efter utgången av denna tidsfrist skall rätten pröva vem medlen slutligt bör tillfalla. Har anspråk inte framställts inom tvåårstiden, bör rätten dock inte verkställa någon prövning. Det betyder att medlen i så fall slutligt tillfaller allmänna arvsfonden vid tvåårstidens utgång.

Med anledning av vad kammarkollegiet har anfört under remissbehandlingen vill jag påpeka att 5 § lagen (1928:281) om allmänna arvsfonden blir tillämplig på medel som tillfallit fonden enligt den nu föreslagna lagen. Det innebär att medlen i enlighet med bestämmelserna i nämnda paragraf kan helt eller delvis avstås till den avlidnes släkting eller annan som stått den avlidne nära.

6.17 Ikraftträdande m. m.

Det är angeläget att de föreslagna lagändringarna träder i kraft så snart som möjligt. Särskilt gäller detta de nya reglerna om grunderna för omyndigförklaring och om arvode till förmyndare och gode män. Dessa regler liksom huvuddelen av övriga bestämmelser bör därför träda i kraft den 1 januari 1975. Äldre bestämmelser bör dock fortfarande gälla i fråga om arvode och annan ersättning till förmyndare och gode män, i den mån ersättningen gäller arbete som har utförts före den 1 januari 1975.

När det gäller överförmyndarorganisationen torde praktiska skäl hindra att de nya bestämmelserna sätts i kraft så snart som den 1 januari 1975. Bl. a. måste kommunerna ges tid att se över den nuvarande organisationen och vid behov välja nya överförmyndare etc. Lämpligen bör reglerna i hithörande delar träda i kraft den 1 januari 1976. Vid den tidpunkten bör också löpandetjänstgöringstider upphöra för de överförmyndare och ledamöter av överförmyndarnämnd samt ersättare för dem som har valts enligt äldre bestämmelser.

Även om bestämmelserna om den nya överförmyndarorganisationen träder i kraft först den 1 januari 1976 bör dock de nuvarande reglerna om överförmyndares arvode upphöra att gälla redan vid utgången av år 1974. Fr. o. m. den 1 januari 1975 bör alltså överförmyndarverksamheten helt bekostas av kommunerna. Liksom när det gäller arvode till förmyndare och gode män bör dock äldre bestämmelser alltjämt gälla i fråga om överförmyndararvode för år 1974 och tidigare. Sådant arvode skall alltså betalas av de omyndigas medel och utgå med så stort belopp som anges i 19 kap. 12 § FB. Vidare bör bestämmelsen i 17 kap. 7 § FB om uppgiftslämnande till rätten fortfarande gälla, såvitt avser förmyndarnas verksamhet under år 1974.

7 Upprättade lagförslag

I enlighet med det anförda har inom justitiedepartementet upprättats förslag till

1. lag om ändring i föräldrabalken,
2. lag om ändring i ärvdabalken,
3. lag om ändring i giftermålsbalken,
4. lag om avveckling av äldre godmanskap,
5. lag om ändring i lagen (1924:322) om vård av omyndiga värdehandlingar,
6. lag om ändring i lagen (1954:579) om nykterhetsvård,
7. lag om ändring i lagen (1956:2) om socialhjälp.

De under 6 och 7 angivna lagförslagen har upprättats i samråd med chefen för socialdepartementet.

8 Specialmotivering

8.1 Förslaget till lag om ändring i föräldrabalken

9 kap.

5 §

I paragrafen har gjorts en redaktionell ändring med hänsyn till att de regler som handlar om tillstånd till överlåtelse av eller inteckning i omyn-digs fasta egendom eller tomträtt har flyttats från 15 kap. 16 § till 15 kap. 15 §.

10 kap.

1 §

I paragrafen anges uttömmande grunderna för omyndigförklaring av den som har fyllt aderton år. I jämförelse med gällande rätt har grunderna inskränkts väsentligt. När det gäller skälen för detta och den närmare innebörden av de nya bestämmelserna får jag hänvisa till vad jag har anfört i avsnittet 6.2 i den allmänna motiveringen.

Paragrafen innebär bl. a. att en person inte får omyndigförklaras, om det är tillräckligt att god man förordnas för honom. Bestämmelser om förordnande av god man i fall som här avses finns i 18 kap. 3 § FB.

Även om det vid en prövning enligt förevarande paragraf har ansetts att en person inte behöver omyndigförklaras, kan naturligtvis förhållandena senare ändras så att en omyndigförklaring blir aktuell. I avsnittet 6.2 har särskilt nämnts det fallet att god man har förordnats och det senare visar sig att huvudmannen ingår rättshandlingar i strid mot gode mannens vilja till skada för sig själv. Fall kan naturligtvis också tänkas då den enskildes hjälpbehov av någon anledning blir större än som till en början antogs.

Omyndigförklaring kan liksom hittills meddelas endast av domstol. Frågan om vilka som är behöriga att ansöka om omyndigförklaring regleras i 20 kap. 16 § första stycket. Om krav på läkarintyg i mål om omyndigförklaring ges bestämmelser i 20 kap. 21 §.

8 §

I paragrafen föreskrivs att rätten skall häva omyndigförklaring, om det inte längre finns skäl för den. Jag har i avsnittet 6.12 betonat det angelägna i att en person inte är omyndigförklarad under längre tid än nödvändigt och lagt fram vissa förslag som så långt möjligt skall garantera att omyndigförklaring hävs i behövlig utsträckning. Bl. a. har överförmyndaren fått rätt att ansöka om hävande vid sidan av den omyndige själv och förmyndaren. Bestämmelser härom finns i 20 kap. 16 § andra stycket.

Givetvis kan man tänka sig flera olika fall då en omyndigförklaring bör hävas. Ett fall är då det befinns att den omyndige inte längre lider av sådant psykiskt handikapp som anges i 10 kap. 1 §. Det kan också tänkas att den omyndige visserligen alltjämt är sjuk men att han antingen själv eller med hjälp av god man eller annan kan tillfredsställande vårda sina angelägenheter.

11 kap.

4 §

Paragrafens första stycke är oförändrat. I ett nytt andra stycke har tagits in en regel om giltighetstiden för vissa förmyndarförordnanden. Regeln har behandlats i avsnittet 6.3 i den allmänna motiveringen.

5 §

I paragrafens *första stycke* föreskrivs att till förmyndare skall utses en rättrådig, erfaren och i övrigt lämplig man eller kvinna. Den nuvarande regeln om företräde för den omyndiges anhöriga m. fl. har slopats. Som jag har anfört i avsnittet 6.3 betyder detta inte att anhöriga och andra närstående skulle vara uteslutna, när det gäller att utse förmyndare. Tvärtom torde många gånger en släkting eller liknande vara lämpligast som förmyndare, särskilt med hänsyn till angelägenheten att den omyndige får tillfredsställande personlig omvårdnad.

Att rätten i ärende om förordnande av förmyndare skall höra överförmyndaren framgår av 20 kap. 24 a §.

I lagen har inte ställts upp någon gräns för hur många förmynderskap en viss person skall kunna ha hand om. Som jag har framhållit i den allmänna motiveringen bör det emellertid åligga domstolarna att noga förvissa sig om att den som utses till förmyndare har erforderlig tid till sitt förfogande.

Paragrafens *andra stycke* är oförändrat.

8 §

I enlighet med vad jag har förordat i avsnittet 6.3 har de nuvarande bestämmelserna i första stycket om skyldighet att åta sig förmyndaruppdrag upphävts. I paragrafen har i stället tagits in en bestämmelse om att förmyndare har rätt att på egen begäran bli befriad från uppdraget. I fråga om legal förmyndare sägs dock att han inte har rätt att bli entledigad, om särskilda skäl talar mot detta.

12 kap.

1 §

Paragrafens *första stycke* anger under vilka omständigheter förmynder-

skap för underårig skall skrivas in vid rätten. Bestämmelserna har behandlats i avsnittet 6.4 i den allmänna motiveringen.

Enligt första punkten skall inskrivning ske då särskild förmyndare förordnas för den underårige. Bestämmelser om sådant förordnande finns i 11 kap. 3 § första stycket.

Enligt andra punkten skall inskrivning ske då den underårige på annat sätt än genom upptagande av lån har förvärvat egendom som skall stå under förmyndarens förvaltning och som till sitt värde överstiger ett belopp motsvarande två gånger gällande basbelopp enligt lagen om allmän försäkring. Som nämnts i avsnittet 6.4 innebär regeln att inskrivning skall ske inte bara när den underårige vid ett och samma tillfälle förvärvar egendom överstigande två basbelopp utan också när han erhåller egendom som tillsammans med tidigare förvärvad och alltså innehavd egendom överstiger den angivna beloppsgränsen.

Den omständigheten att den underåriges egendom förbrukas eller nedgår i värde medför inte att inskrivning ovillkorligen skall upphöra. Rätten har dock enligt 12 kap. 7 § möjlighet att fatta beslut härom.

Enligt tredje punkten skall inskrivning ske då rätten utan att det föreligger sådan omständighet som nämns i de båda föregående punkterna ändå anser att förmynderskapet bör skrivas in och därmed komma under särskild kontroll. Som exempel kan nämnas att den underårige blir ägare till fast egendom utan att värdet av egendomen eller den underåriges del däri överstiger två basbelopp eller att han blir ägare eller delägare i en rörelse, vars värde med hänsyn till de skulder som vidlåder rörelsen inte överstiger beloppsgränsen. Inskrivning kan också vara befogad när någon av den underåriges föräldrar har avlidit och den ekonomiska ställningen i dödsboet inte låter sig klart överblicka, liksom i fall då förmynderskapsdomstolen har vidtagit någon åtgärd beträffande förmynderskapet.

Andra stycket, som handlar om vid vilken domstol inskrivning skall ske, är oförändrat.

6 §

Andra stycket, där det sägs att regeringen meddelar närmare bestämmelser om förmynderskapsbok m.m., har upphävts som onödigt.

7 §

Paragrafen, som är ny, ger rätten möjlighet att besluta att skedd inskrivning skall upphöra, om grund för inskrivning inte längre befinns föreligga. I praktiken torde i de flesta fall överförmyndaren eller förmyndaren komma att fästa rättens uppmärksamhet vid att det inte längre finns skäl att låta ett förmynderskap vara inskrivet. Rätten kan emellertid också fatta sitt beslut ex officio. Det har inte meddelats någon föreskrift för rätten att före besluts meddelande inhämta yttrande från överförmyndaren och förmyndaren. I vissa fall kan det naturligtvis ändå vara lämpligt att så sker.

13 kap.

1 §

I *första stycket* föreskrivs att förmyndaren har att sörja för myndlingens person samt att förvalta myndlingens förmögenhet och företräda honom i angelägenheter som rör den. Bestämmelsen om förmyndarens åliggande att sörja för myndlingens person har flyttats från 13 kap. 3 § för att bättre markera att omsorgen om myndlingens person är en minst lika viktig uppgift för förmyndaren som förvaltningen av myndlingens förmögenhet.

Närmare bestämmelser om hur arbetet med den omyndiges personliga angelägenheter skall utföras har av naturliga skäl inte kunnat anges i lagtexten. Frågan måste bli beroende av omständigheterna i det enskilda fallet och även av anledningen till omyndigförklaringen. Erinras bör emellertid om den nyinsatta bestämmelsen i 13 kap. 4 §, enligt vilken förmyndaren är skyldig se till att den omyndiges medel i skälig omfattning används till hans nytta. Jag vill också nämna att förmyndaren genom 15 kap. 19 § i dess nya lydelse har fått uttrycklig rätt till arvode för arbetet med den personliga omvårdnaden om myndlingen.

När det gäller den personliga omvårdnaden om underårig är det i första hand vårdnadsreglerna i 6 kap. som blir tillämpliga. En erinran härom har tagits in i *tredje stycket* av förevarande paragraf.

I *andra stycket* av förevarande paragraf görs vissa undantag från regeln i första stycket om att förmyndaren förvaltar myndlingens förmögenhet och företräder honom i angelägenheter som rör förmögenheten. Denna regel gäller sålunda inte, om annat föreskrivs i lag. Förmyndaren har inte heller hand om egendom som den omyndige har förvärvat med förbehåll om s. k. särskild förvaltning.

De frågor som gäller särskild förvaltning har behandlats i avsnittet 5.6 i den allmänna motiveringen. Det bör observeras att den som särskilt förvaltar viss egendom är skyldig att årligen lämna förmyndaren redovisning över den förvaltade egendomen, oberoende av om testator resp. givare skulle ha föreskrivit motsatsen.

3 §

Den grundläggande bestämmelsen om förmyndares skyldighet att sörja för den omyndiges person har i departementsförslaget tagits in i 13 kap. 1 §. Med anledning därav har förevarande paragraf upphävts.

4 §

I paragrafen har lagts till en regel om att förmyndaren skall se till att den omyndiges medel i skälig omfattning används till dennes nytta. Regeln har berörts i avsnitten 6.5 och 6.8.1 i den allmänna motiveringen.

8 §

Paragrafens *första stycke* är oförändrat.

I *andra stycket* har gjorts en mindre redaktionell ändring förorsakad av att innehållet i nuvarande 3 § förts över till 1 §.

De nya reglerna om förmyndarförvaltningen innebär bl.a. att prövningen av frågor om tillstånd för förmyndaren att vidta vissa förvaltningsåtgärder i sin helhet ankommer på överförmyndaren. I anledning härav har en redaktionell ändring vidtagits i *tredje stycket*.

14 kap.

2 och 7 §§

I paragrafen har gjorts smärre ändringar med anledning av att prövningen av frågor om tillstånd till vissa förvaltningsåtgärder, som enligt gällande rätt ankommer på rätten, överflyttas till överförmyndaren.

8 §

Första stycket, som innehåller en bestämmelse om skyldighet för förmyndaren att ge in avskrift av bouppteckning till överförmyndaren, har upphävts. I enlighet med vad jag har anfört i avsnittet 6.7 bör det i stället ankomma på rätten att lämna avskrift av bouppteckning direkt till överförmyndaren i fall då omyndig har del i dödsbo eller i boet finns delägare för vilken god man skall förordnas. I 20 kap. 8 § ÄB har tagits in en regel om skyldighet för dödsbo att till rätten ge in avskrifter av bouppteckning i så många exemplar som behövs för att rätten skall kunna fullgöra sitt åliggande.

Som följd av att första stycket upphävts har även *tredje stycket* fått utgå, varjämte ett smärre tillägg har gjorts i *andra stycket*.

11 §

Liksom hittills innehåller *första stycket* bestämmelser om att förmyndaren för vård av omyndigs rätt i oskiftat dödsbo har rätt till skäligt arvode, att detta skall utgå årligen, om avtal har träffats om samlevnad i oskiftat bo, samt att arvodet skall förskjutas av boet. Som en nyhet föreskrivs att arvodets storlek skall bestämmas av överförmyndaren. Hithörande frågor har behandlats i avsnittet 6.10 i den allmänna motiveringen.

Andra stycket rör frågan om rätt för fader eller moder, som på grund av lag är förmyndare, att uppbära arvode för vård av omyndigs rätt i oskiftat dödsbo. Bestämmelserna överensstämmer med gällande rätt frånsatt att överförmyndaren i stället för rätten har fått till uppgift att pröva huruvida arvode skall utgå.

15 kap.

4 §

I paragrafen har den ändringen gjorts att överenskommelse om att medel skall kvarstå hos försäkringsbolag i placeringshänseende jämsställs med insättning hos bank. Sådana medel förvaltas av bolagen på särskilt förräntningskonto.

I övrigt har i paragrafen gjorts några smärre ändringar med anledning av reformer på banklagstiftningens område. Med bank avses i paragrafen bankaktiebolag enligt lagen (1955:183) om bankrörelse, sparbank enligt lagen (1955:416) om sparbanker och centralkassa för jordbrukskredit enligt lagen (1956:216) om jordbrukskasserörelse. Efter samgåendet den 1 juli 1974 av postbanken och Sveriges Kreditbank till Post-och Kreditbanken (PK-banken) har begreppet postsparbanken upphört att gälla.

5 §

I paragrafens andra punkt föreskrivs f. n. att överförmyndaren får ge tillstånd till annan placering av omyndigs medel än som anges i 4 § endast om det föreligger särskilda skäl. I enlighet med vad jag har anfört i avsnittet 6.8.1 har bestämmelsen om särskilda skäl slopats för att möjliggöra att omyndigmedel i större utsträckning placeras i annat än obligationer o. d. Givetvis fordras det dock att överförmyndaren noga prövar de risker som den begärda placeringen kan komma att medföra och dess betydelse för den omyndiges ekonomi.

8 §

I *första stycket* har den värdegräns som gäller för skyldigheten att nedsätta omyndigs värdehandlingar i öppet förvar höjts från 5 000 kr. till ett belopp motsvarande två gånger det gällande basbeloppet enligt lagen om allmän försäkring. Vid tillämpningen av denna bestämmelse skall man enligt *fjärde stycket* räkna samman alla värdehandlingar som tillhör omyndiga med en och samma förmyndare. Överstiger det sammanlagda värdet av värdehandlingarna två basbelopp, skall alltså samtliga handlingar nedsättas i öppet förvar. Hithörande frågor har behandlats i avsnittet 6.8.2 i den allmänna motiveringen.

I *tredje stycket* har gjorts den ändringen att den hittillsvarande skyldigheten att oberoende av beloppsgräns sätta ned vissa obligationer i öppet förvar hos bank eller skriva in dem i skuldbok begränsats till att gälla endast svenska statens premieobligationer. För andra obligationer gäller alltså enligt departementsförslaget att de måste nedsättas i öppet förvar hos bank eller skrivas in i skuldbok endast om deras värde ensamt eller tillsammans med värdet av de övriga värdehandlingar som den omyndige kan inneha överstiger ett belopp motsvarande två gånger det gällande basbeloppet.

9 §

I *första stycket* har den ändringen gjorts att medel som enligt 4 § kvarstår hos försäkringsbolag jämföras med medel som inestår hos bank. Sådana medel får sålunda inte tas ut utan överförmyndarens tillstånd. I likhet med vad som gäller om bankmedel får medel som kvarstår hos försäkringsbolag dock utan överförmyndarens samtycke genom bolagets försorg överföras till omyndigs räkning i bank.

Andra och tredje styckena kvarstår oförändrade.

12 §

I enlighet med vad som föreslagits i avsnittet 6.8.2 har den i *andra stycket* föreskrivna skyldigheten för den som driver försäkringsrörelse att i vissa fall för den omyndiges räkning inbetala utfallande försäkringsbelopp hos bank utsträckt att gälla även pension, livränta eller annan på grund av försäkring utgående förmån. Inbetalning hos bank skall ske i den mån pensionen etc. för kalenderår överstiger ett belopp motsvarande två gånger gällande basbelopp enligt lagen om allmän försäkring. Avgörande är härvid basbeloppet vid kalenderårets början, dvs. basbeloppet för januari. Sker utbetalning av pension osv. vid olika tillfällen under kalenderåret, ankommer det på försäkringsbolaget att beakta huruvida den del av årsbeloppet som utbetalas överstiger motsvarande del av två gånger basbeloppet vid årets början.

14 §

Förbudet i *första stycket* första punkten för förmyndaren att utan samtycke av överförmyndaren ta upp lån eller ingå växelförbindelse för den omyndiges räkning har i departementsförslaget utökats med ett krav på att förmyndaren måste ha överförmyndarens samtycke, om han vill påkalla återköp av livförsäkring.

Andra och tredje styckena har inte ändrats.

15 §

I avsnittet 6.8.3 har föreslagits att prövningen av frågor om överlåtelse av och inteckning i omyndigs fasta egendom och tomträtt skall flyttas från rätten till överförmyndaren. Med anledning därav har 16 § upphävts och bestämmelser om krav på överförmyndarens samtycke till de nämnda åtgärderna tagits in i *första stycket* av förevarande paragraf. Observeras bör att departementsförslaget inte innehåller någon motsvarighet till den nuvarande bestämmelsen om att tillstånd får ges bara när det finns viktiga skäl.

I paragrafens *fjärde stycke* har tagits in en motsvarighet till 16 § tredje stycket om att tillstånd till här avsedd åtgärd gäller under sex månader från det tillståndet meddelades och att erinran om detta skall göras i beslutet.

Paragrafens *andra och tredje stycken* är oförändrade. Av andra stycket

följer att överförmyndaren innan han prövar fråga om tillstånd till överlåtelse av eller inbäddning i fast egendom eller tomträtt skall bereda den omyndige, om han fyllt sexton år, samt hans make och närmaste fränder tillfälle att yttra sig, om det kan ske utan märklig omgång eller tidsutdräkt.

16 §

Paragrafen har upphävts. Angående skälen för detta får jag hänvisa till kommentaren till 15 §.

17 §

I paragrafen har gjorts endast några smärre ändringar till följd av att prövningen av frågor av tillstånd till olika förvaltningsåtgärder flyttats från rätten till överförmyndaren.

19 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om ersättning till förmyndare. Bestämmelserna har utförligt behandlats i avsnittet 6.10 i den allmänna motiveringen.

Enligt *första stycket* har förmyndaren rätt att årligen uppbära skäligt arvode för dels förvaltningen av den omyndiges egendom, dels arbetet med den personliga omvårdnaden om myndlingen. Arvodet skall bestämmas av överförmyndaren med ledning av grunder som skall fastställas för varje överförmyndardistrikt av vederbörande kommun. Beträffande utformningen av arvodesgrunderna får jag hänvisa till vad jag har anfört i avsnittet 6.10.

En uttrycklig föreskrift om att förmyndaren har rätt till ersättning för de utgifter som har varit skäligen påkallade för uppdragets behöriga fullgörande har tagits in i *andra stycket* av förevarande paragraf. Det är här fråga om utgifter som förmyndaren gör för att kunna fullgöra sin uppgift, t. ex. utgifter för resor, telefon, porto osv. Utanför bestämmelsen faller däremot direkta utlägg som förmyndaren gör för den omyndiges räkning, t. ex. betalning av förvaringsavgift för vård av omyndigs värdehandling i bank. Dessa kostnader bör uppenbarligen täckas genom den omyndiges medel.

Tredje stycket innehåller bestämmelser om vem som skall betala förmyndararvode och ersättning för utgifter. Principen är att omyndig vars årsinkomst inte överstiger två basbelopp och som inte heller har tillgångar som överstiger fyra basbelopp skall vara befriad från betalningsskyldighet. I det angivna fallet skall arvode och ersättning för utgifter i stället betalas av kommunen.

Om den omyndige har en inkomst som överstiger två basbelopp och hans tillgångar därjämte överstiger fyra basbelopp, bör överstigande delar läggas samman vid bedömningen av hur mycket den omyndige skall förpliktas betala. Jag vill emellertid påpeka att hänsyn ej skall tas till överskjutande del av tillgångarna, om särskilda skäl föranleder att man bör bortse från dem.

Som har anförts i avsnittet 6.10 kan ett sådant skäl vara att den omyndiges tillgångar huvudsakligen består av fastighet som han själv bebor och som inte lämnar någon avkastning.

Avslutas förmynderskapet under löpande kalenderår får bestämmelserna i tredje stycket tillämpas så, att man tar hänsyn till den inkomst den omyndige har haft fram till förmynderskapets upphörande och till hans tillgångar vid samma tidpunkt. När det gäller tillgångarna bör det avgörande härvid vara huruvida de har överstigit fyra gånger basbeloppet under förmynderskapets sista månad. Vad inkomsten beträffar bör jämförelsen avse så stor del av två basbelopp som motsvarar inkomstperioden i förhållande till hela året.

I paragrafens *fjärde stycke* behandlas frågan om arvode och ersättning till legal förmyndare. Regler i detta avseende är i gällande rätt intagna i paragrafens andra stycke. Enligt de nya bestämmelserna har legal förmyndare rätt till arvode bara om överförmyndaren med hänsyn till särskilda omständigheter lämnar tillstånd till det. Ersättning för utgifter kan utgå endast i den mån utgifterna hänför sig till förvaltningen av den omyndiges egendom. På skäl som har anförts i avsnittet 6.10 skall arvode och ersättning till legal förmyndare alltid utgå av den omyndiges medel och alltså inte betalas av kommunen.

Som jag har anført i avsnittet 6.12 följer det av 15 § förvaltningslagen att överförmyndaren många gånger blir skyldig att höra den omyndige innan han fattar beslut i en arvodes- eller ersättningsfråga. Överförmyndaren torde dock i allmänhet kunna underlåta att höra den omyndige, om han avser att fastställa ett arvode som motsvarar vad som normalt brukar utgå och han dessutom anser att arvodet bör betalas av kommunen. Överförmyndaren är inte heller skyldig att höra den omyndige, om det skulle vara uppenbart meningslöst med hänsyn till dennes ålder, psykiska tillstånd e. d.

16 kap.

6 §

Enligt *första stycket*, som är oförändrat, är förmyndaren fri från skyldighet att avge års- och sluträkning, om myndlingen saknar tillgångar eller inte har andra tillgångar än lösören som inte lämnar någon inkomst. Genom ett nytt *andra stycke* får överförmyndaren möjlighet att i andra fall för visst år eller tills vidare befria förmyndaren från att avge räkning eller medge att räkning upprättas i förenklad form, allt under förutsättning att det med hänsyn till tillgångarnas ringa värde eller beskaffenhet kan ske utan fara för den omyndige. Som exempel på fall där tillgångarnas beskaffenhet kan motivera en uppmjukning av skyldigheten att avge räkning kan anföras fall då tillgångarna visserligen är betydande men nedsatta i öppet förvar hos bank. Banken lämnar då enligt 7 § lagen (1924:322) om

vård av omyndigs värdehandlingar erforderliga uppgifter om tillgångarna direkt till överförmyndaren.

Som har berörts i avsnittet 6.10 kan det, trots att det i ett visst fall föreligger förutsättningar för att befria förmyndaren från skyldigheten att avge räkning, dock fordras att räkning avges för att överförmyndaren skall kunna pröva frågorna om arvode och ersättning till förmyndaren och den omyndiges skyldighet att stå kostnaden därför.

7 §

I första stycket har gjorts en smärre ändring föranledd av att förmyndaren enligt 15 kap. 4 § har möjlighet att låta medel stå kvar hos försäkringsbolag.

17 kap.

1 §

Som tidigare nämnts har i 13 kap. 4 § tagits in en bestämmelse om att förmyndaren skall se till att den omyndiges medel i skälig omfattning används till hans nytta. I anslutning härtill har förevarande paragraf ändrats så att överförmyndarens hittillsvarande skyldighet att se till att utgifterna för den omyndige inte överstigit vad som kan anses skäligt ersatts av en skyldighet att kontrollera att den omyndiges medel i skälig omfattning använts till hans nytta.

2 §

Paragrafens tredje stycke, som rör frågan om kostnaden i visst fall för överförmyndarens granskning av förmyndares räkenskaper m. m., har upphävts som en följd av förslaget om att kostnaden för överförmyndarverksamheten i sin helhet skall bäras av kommunen.

7 §

Paragrafen innehåller f. n. en föreskrift om skyldighet för överförmyndaren att årligen till rätten lämna uppgift om tillsynen över förmyndarnas förvaltning. Paragrafen upphävs i enlighet med vad jag har föreslagit i avsnittet 6.11 i den allmänna motiveringen.

18 kap.

3 §

Förutsättningarna för att förordna god man enligt paragrafen har väsentligt vidgats i förhållande till gällande rätt. Rätten kan således förordna god man för den som på grund av sjukdom, hämmad förståndsutveckling, försvagat hälsotillstånd eller liknande förhållande behöver

bistånd med att bevaka sin rätt, förvalta sin egendom eller sörja för sin person. Det nuvarande kravet på att sjukdomen skall vara övergående har slopats. När det gäller skälen för de nya bestämmelserna får jag hänvisa till avsnittet 6.2 i den allmänna motiveringen.

God man skall inte förordnas, om den enskildes hjälpbehov kan bli tillfredsställande uppfyllt på annat sätt. Detta framgår av föreskriften om att rätten skall förordna god man där så erfordras.

Liksom enligt gällande rätt fordras i princip samtycke av den för vilken god man skall utses. Kravet på samtycke efterges dock, om det föreligger hinder mot inhämtande av samtycket, t. ex. på grund av sjukdom. I paragrafen har införts en möjlighet att, om särskilda skäl föreligger, även i övrigt förordna god man utan samtycke. Denna möjlighet måste givetvis utnyttjas restriktivt. Närmast är det avsett att möjligheten skall komma till användning i sådana fall då käranden eller svaranden i en rättegång visserligen är myndig men på grund av sin sinnesbeskaffenhet inte själv kan föra sin talan och inte heller med giltig verkan utse ombud. God man kan då behöva utses för att man skall slippa avvisa den enskildes talan eller den talan som förs mot honom. När det i övrigt gäller frågor om processbehörighet hänvisar jag till vad jag har anfört i avsnittet 6.2.

Bestämmelser om vem som har rätt att ta initiativ till förordnande av god man finns i 20 kap. första stycket jämfört med 20 kap. 32 §. Av bestämmelserna framgår bl.a. att rätten självmant kan ta upp frågan om godmansförordnande.

Som jag har framhållit i avsnittet 6.5 torde de vidgade möjligheterna att förordna god man leda till att gode män i många fall kommer att fungera under lång tid och att deras uppgifter blir likartade dem som åvilar en förmyndare. Det är i sådana fall av stor betydelse att den enskildes behov av personlig omvårdnad blir tillgodosett. Även om den gode mannen således har förordnats för att i första hand bistå den enskilde i en rättslig angelägenhet, bör han vara skyldig att sörja för huvudmannens person i den mån det kan anses erforderligt. Liksom förmyndaren är den gode mannen berättigad till arvode också för den personliga omvårdnaden om huvudmannen. Bestämmelser om arvode till god man finns i 18 kap. 11 § första stycket.

5 §

Paragrafen har jämkats med hänsyn till att den allmänna skyldigheten att åta sig uppdrag som förmyndare har avskaffats. Skyldighet att motta uppdrag som god man har inte heller ansetts böra föreligga.

7 §

Paragrafen har jämkats med hänsyn till att de nya reglerna om inskrivning av förmynderskap kan medföra att god man är förordnad enligt 1 eller 2 § utan att för den skull förmynderskapet behöver vara inskrivet.

10 §

Paragrafens huvudregel är liksom f. n. att god man skall entledigas av rätten, så snart det inte längre föreligger behov av god man. Därutöver föreskrivs att god man som har förordnats enligt 4 § 1-5 skall entledigas utan prövning i sak, om huvudmannen begär det. Den nuvarande regeln om att även god man enligt 3 § skall entledigas så snart huvudmannen begär det har emellertid tagits bort. Om man i enlighet med departementsförslaget vidgar förutsättningarna för förordnande av god man enligt 3 §, kan förhållandena ibland vara sådana att det skulle vara olämpligt, om gode mannen skulle entledigas på huvudmannens blotta begäran utan någon prövning om det fortfarande finns behov av god man.

11 §

I paragrafen regleras gode mannens rätt till arvode och ersättning för utgifter. Jag får på denna punkt hänvisa till vad jag har anfört i avsnittet 6.10 i den allmänna motiveringen. Jag vill understryka att den gode mannen liksom en förmyndare alltid är berättigad till arvode för det arbete som han lägger ner på den personliga omvårdnaden om den enskilde.

I likhet med vad som gäller om förmyndararvode och ersättning för utgifter till förmyndare kan även arvode och ersättning till god man utgå av kommunala medel. En bestämmelse härom har tagits in i paragrafens andra stycke. Frågan om i vilka fall huvudmannen skall svara för de angivna kostnaderna och när de skall betalas av kommunen har inte reglerats i lagen. Det har i stället överlåtits åt överförmyndaren att självständigt fatta beslut härom i varje fall för sig. Som jag har anfört i avsnittet 6.10 kan dock lämpligen de regler som i detta hänseende gäller för arvode och ersättning till förmyndare komma till användning i de fall där den gode mannens uppdrag är jämförligt med en förmyndares. Detta kan många gånger vara förhållandet då den gode mannen har förordnats enligt 18 kap. 1 eller 3 §. Det innebär att arvode och ersättning i så fall skall betalas av huvudmannen i den mån hans beräknade inkomst överstiger två basbelopp eller han har tillgångar som överstiger fyra basbelopp.

19 kap.

2 §

Enligt paragrafen kan kommun bestämma att det i stället för överförmyndare skall finnas en överförmyndarnämnd. Vidare föreskrivs att bestämmelserna om överförmyndare, fränsett bestämmelserna i 19 kap., skall äga motsvarande tillämpning på överförmyndarnämnd.

I fråga om motiv m. m. till förslaget om inrättande av överförmyndarnämnder får jag hänvisa till avsnittet 6.11 i den allmänna motiveringen.

I 16 § föreskrivs att bestämmelserna i kommunallagen (1953:753) och kommunallagen (1957:50) för Stockholm om s.k. kommunallagsreglerade nämnder i princip skall gälla för överförmyndarnämnd. Med hänsyn bl.a. till att överförmyndarnämnds uppgifter är av helt annan art än de uppgifter som ankommer på kommunal nämnd i allmänhet har ett antal särskilda bestämmelser för överförmyndarnämnd tagits in i 5 och 7–14 §§. I några fall har i dessa paragrafer för tydlighetens skull också tagits in föreskrifter som har direkta motsvarigheter i kommunallagen och kommunallagen för Stockholm.

3 §

I enlighet med vad jag har föreslagit i avsnittet 6.11 har förevarande paragraf, som handlar om förening av flera kommuner till ett överförmyndardistrikt, upphävts.

4 §

Paragrafen innehåller f.n. bestämmelser om uppdelning av kommun i flera överförmyndardistrikt. I enlighet med vad jag har föreslagit i avsnittet 6.11 har dessa bestämmelser upphävts.

5 §

I paragrafen har samlats vissa bestämmelser om val av överförmyndare m.m. Sälunda föreskrivs i *första stycket* att överförmyndare väljs av kommunfullmäktige och att det för varje överförmyndare skall väljas en ersättare. Regeln om ersättare motsvarar den nuvarande bestämmelsen i 19 kap. 10 § första stycket första punkten.

I *andra stycket* föreskrivs att ledamöter och ersättare i överförmyndarnämnd skall väljas av kommunfullmäktige till det antal fullmäktige bestämmer samt att antalet ledamöter måste vara minst tre.

Av 22 § fjärde stycket kommunallagen, som enligt 16 § i detta kapitel är tillämpligt på överförmyndarnämnd, följer att val av ledamöter och ersättare under vissa förutsättningar skall ske proportionellt. *Tredje stycket* i förevarande paragraf innehåller en bestämmelse för det fall att ersättare till ledamot i överförmyndarnämnd inte har valts proportionellt.

Fjärde stycket, som motsvarar nuvarande andra stycket, innehåller regler om anmälan till rätten m.m. beträffande val av överförmyndare, ledamot i överförmyndarnämnd och ersättare.

Med anledning av att bestämmelserna i 3 § om förening av flera kommuner till ett överförmyndardistrikt har upphävts innehåller departementsförslaget inte någon motsvarighet till nuvarande tredje stycket i förevarande paragraf.

6 §

Paragrafen har upphävts, delvis som en följd av att möjligheten för flera kommuner att förena sig till ett överförmyndardistrikt har tagits bort. Ett ytterligare skäl är att kommunerna efter kommunindelningsreformens ge-

nomförande inte torde ha behov att vid val av överförmyndare m.m. gå utanför kommungränsen. Anledning har därför inte ansetts finnas att i fråga om dessa val göra avsteg från det krav på kyrkobokföring i kommunen som gäller vid val av andra kommunala förtroendemän.

7 §

Den nuvarande bestämmelsen om överförmyndares mandatperiod har ersatts av en ny regel i *första stycket* om att överförmyndare, ledamot i överförmyndarnämnd och ersättare skall väljas för tre år, räknat fr.o.m. den 1 januari året efter det, då val i hela riket av kommunfullmäktige har skett. Bestämmelsen stämmer överens med vad som enligt kommunallagen gäller om mandatperiod för kommunstyrelsen. För kommunallagsreglerade nämnder finns i kommunallagen ingen bestämmelse om mandatperiod. I Stockholm är mandatperioden för ledamot i sådan nämnd ett år.

Andra stycket innehåller bestämmelser för det fall att avgång sker under löpande mandatperiod.

8 §

I enlighet med vad jag har anført i avsnittet 6.11 föreskrivs i *första stycket* att överförmyndare, ledamot i överförmyndarnämnd och ersättare skall vara myndiga och kyrkobokförda i kommunen samt att de inte får vara i konkurstillstånd. Av bestämmelserna följer bl.a. att om det under löpande mandatperiod för överförmyndare etc. visar sig att han inte längre uppfyller de angivna kraven, så är han skyldig att genast frånträda sitt uppdrag.

Den nuvarande bestämmelsen i *andra stycket* om lagfaren tjänsteman vid tingsrätt har med vissa jämkningar behållits i departementsförslaget.

Det kan anmärkas att bestämmelserna i första och andra styckena uttömmande reglerar frågan om behörighet att vara överförmyndare m.m. Sådan tjänsteman hos kommunen som enligt 45 § kommunallagen (jfr 7 och 32 § §) inte är valbar till ledamot i kommunal nämnd kan således väljas till överförmyndare etc.

I *tredje stycket*, som handlar om överförmyndares rätt att avsäga sig sitt uppdrag, har gjorts några smärre ändringar. Enligt departementsförslaget får överförmyndare, ledamot i överförmyndarnämnd eller ersättare avsäga sig sitt uppdrag endast om han under de tre senaste åren har fullgjort sådant uppdrag, om han har fyllt sextio år eller om han annars uppger hinder som godkänns av kommunfullmäktige.

9 §

I paragrafen föreskrivs liksom nu att överförmyndare kan entledigas av rätten, om han befinns inte vara lämplig. Dessutom anges direkt att detsamma gäller ledamot i överförmyndarnämnd samt ersättare för överförmyndare eller ledamot.

10 §

Paragrafen innehåller enligt departementsförslaget en bestämmelse om förordnande av tillfällig vikarie för överförmyndare. Bestämmelsen överensstämmer i sak med den nuvarande regeln i andra stycket. Gällande bestämmelser om ersättare i första stycket har i departementsförslaget fått sin motsvarighet i bl.a. 5 §.

11 §

Paragrafens nuvarande regler om överförmyndarbok m.m. har flyttats till 17 §. I förevarande paragraf har i stället tagits in bestämmelser om ordförande och vice ordförande i överförmyndarnämnd. Bestämmelserna har inte någon motsvarighet i de regler i kommunallagen som enligt 16 § skall gälla för överförmyndarnämnd. I Stockholm är huvudregeln att kommunstyrelsen utser borgarråd till ordförande i kommunal nämnd.

12 §

I enlighet med vad jag har föreslagit i avsnittet 6.11 har de nuvarande bestämmelserna om överförmyndararvode i förevarande paragraf upphävts. I stället har i 15 § tagits in en hänvisning till reglerna i kommunallagen och i kommunallagen för Stockholm om ersättning till kommunfullmäktig. I förevarande paragraf har tagits in en regel om att förvaltningslagens jävsbestämmelser är tillämpliga i samtliga ärenden hos överförmyndare eller överförmyndarnämnd och alltså inte bara, något som följer direkt av förvaltningslagen, i ärende enligt FB.

13 §

De nuvarande bestämmelserna om kommunala bidrag till överförmyndare har upphävts som en följd av att kommunerna enligt departementsförslaget helt och hållet skall bekosta överförmyndarverksamheten.

I departementsförslaget har i *första stycket* av förevarande paragraf tagits in regler om omröstning i överförmyndarnämnd och om anteckning av skiljaktig mening. Reglerna gäller endast i fråga om ärende enligt FB och således inte när överförmyndarnämnd handlägger ett internt ärende, t.ex. ett tjänstetillsättningsärende. Bakgrunden till reglerna är att det inte har ansetts lämpligt att låta bestämmelserna i kommunallagen och kommunallagen för Stockholm om förfarandet vid fattande av beslut gälla i ärende enligt FB. Dessa bestämmelser innebär bl.a. att ledamot kan avstå från att rösta.

Andra stycket innehåller vissa bestämmelser om beslut i ärende enligt FB. Bestämmelserna motsvarar 11 § första stycket allmänna verksamstadgan (1965:600).

I fråga om handläggningen av annat ärende än enligt FB gäller i princip reglerna i kommunallagen (bl.a. 38 och 39 §§) och i kommunallagen för Stockholm. I *tredje stycket* av förevarande paragraf har tagits in ett undantag från reglerna om protokoll.

14 §

Den nuvarande bestämmelsen i första stycket om rättens tillsyn har flyttats till 18 §, medan regeln om ämbetsansvar i andra stycket har upphävts som onödig. I förevarande paragraf har i stället tagits in regler om delegation av beslutanderätten i ärende hos överförmyndarnämnd. Reglerna har berörts i avsnittet 6.11 i den allmänna motiveringen. De avser både ärenden enligt FB och andra ärenden. Med ersättare som har inkallats till tjänstgöring avses inte ersättare som har inkallats efter avgången ledamot. Här avses i stället det fallet att ersättaren tjänstgör under tid då ledamot är förhindrad att fullgöra uppdraget eller till dess fyllnadsval har ägt rum efter avgången ledamot.

Med hänsyn till att beslut i stor utsträckning torde komma att fattas med stöd av delegation har avvikelse gjorts från vad som gäller för kommunala nämnder om anmälan av beslut vid nämndens nästa sammanträde.

15 §

Den nuvarande bestämmelsen om att regeringen meddelar vissa föreskrifter om överförmyndarverksamheten m.m. har upphävts som onödig. I stället har i förevarande paragraf tagits in regler om att bestämmelserna i 28 § 1 och 2 mom. kommunallagen resp. 29 § 1 och 2 mom. kommunallagen för Stockholm om ersättning till kommunfullmäktig äger motsvarande tillämpning i fråga om ersättning till överförmyndare, ledamot i överförmyndarnämnd och ersättare. Bestämmelserna innebär att kommunfullmäktige kan besluta om traktamente och om skäligt arvode m.m.

16 §

I paragrafen föreskrivs, som förut nämnts, att bestämmelserna i kommunallagen och kommunallagen för Stockholm om kommunalreglerade nämnder skall – med de avvikelser som särskilt anges i 19 kap. FB – gälla för överförmyndarnämnd. I tillämpliga delar skall dessa bestämmelser också gälla för överförmyndare.

Som exempel på bestämmelser i kommunallagen som kommer att gälla för överförmyndarnämnd kan nämnas bestämmelserna i 13 § om tid för val m.m., 17 § om yttranderätt för ordförande i kommunal nämnd vid sammanträde med fullmäktige, 18 § om rätt för nämnd att väcka fråga i fullmäktige, 19 § om nämnds deltagande i ärendeberedningen, 23 § om interpellation till ordförande i kommunal nämnd, 36 § om inkallande av suppleant till tjänstgöring, 37 § om beslutförhet, 40 § om tillämpligheten av 7 § förvaltningslagen, 54 § om statförslag, 63 § om revision och 76 § 2 mom. om besvär. Av dessa bestämmelser finns det naturligtvis inget utrymme för tillämpning av 17, 23 och 37 §§ på överförmyndare. Däremot skall de angivna bestämmelserna i 13 och 36 §§ tillämpas liksom i princip bestämmelserna i 18, 19, 40, 54 och 63 §§ samt 76 § 2 mom.

Särskilda bestämmelser om talan mot beslut av överförmyndare och överförmyndarnämnd i ärende enligt FB finns i 20 kap. 33 och 35 §§ FB.

17 §

Paragrafen, som motsvarar nuvarande 11 §, innehåller bestämmelser om överförmyndarbok m.m.

18 §

Paragrafen, som motsvarar nuvarande 14 § första stycket, innehåller en regel om att rätten skall utöva tillsyn över överförmyndare och överförmyndarnämnder. Det bör observeras att rättens tillsyn gäller endast åligganden enligt FB. Dessa åligganden ligger till största delen utanför vad som skall granskas vid den kommunala revisionen.

När det gäller frågan om hur rättens tillsyn närmare skall utövas får jag hänvisa till avsnittet 6.11.

20 kap.

2 §

I *första stycket* har de bestämmelser utgått som handlar om behörigheten för den som är sinnessjuk eller sinnesslö att föra talan i mål om äktenskaplig börd. Detta innebär i sak ingen ändring i rättsläget. Utgångspunkten är alltså att en person som är omyndigförklarad inte därmed ovillkorligen måste förlora sin behörighet att föra talan i mål av angivet slag. Om han lider av allvarlig psykisk sjukdom e. d. kan emellertid rätten enligt de allmänna reglerna i rättegångsbalken frångå honom processbehörighet. I så fall förs hans talan av förmyndaren eller, om en jävs-situation föreligger, av god man enligt 18 kap. 2 § FB. Om parten i och för sig är myndig men trots detta på grund av sitt psykiska tillstånd inte bedöms själv kunna föra sin talan, kan god man förordnas enligt 18 kap. 3 § FB.

16 §

I *första stycket* har upphävts bestämmelsen om att sinnessjuk som är intagen på sjukhus i vissa fall kan förklaras omyndig på anmälan. Bestämmelsen har sedan flera år tillbaka inte tillämpats.

I *andra stycket* har kretsen av dem som kan ansöka om hävande av omyndigförklaring utökats, så att den vid sidan av den omyndigförklarade själv och hans förmyndare omfattar även överförmyndaren. Denna fråga har behandlats i avsnittet 6.12 i den allmänna motiveringen.

17 §

Enligt paragrafens *första stycke* kan mål om omyndigförklaring avgöras omedelbart på handlingarna, alltså utan huvudförhandling, om den vars försättande i omyndighet målet gäller själv har gjort ansökan om omyndigförklaring eller medgivit att han förklaras omyndig. Häri överensstämmer paragrafen med gällande rätt. Däremot har den bestämmelsen slopats enligt vilken målet kan avgöras utan huvudförhandling också då fråga är om att någon skall förklaras omyndig på grund av sinnessjukdom, sinnesslöhet eller annan rubbning av själsverksamheten och det kan antas att det skulle vara utan gagn att höra vederbörande.

I alla mål där huvudförhandling skall ske skall rätten utfärda föreläggande för den som avses med ansökningen om omyndigförklaring att svara i målet. Om i sådant fall denne uppenbarligen inte förstår vad saken gäller eller skulle lida allvarlig skada av att få del av ansökningen om omyndigförklaring, skall rätten enligt *tredje stycket* förordna god man för honom att företräda honom och bevaka hans rätt i målet. Ersättning till gode mannen skall utgå av allmänna medel enligt bestämmelserna i 19 § andra stycket. Ersättningen skall stanna på statsverket, såvida inte rätten finner att motparten till den för vilken gode mannen har förordnats bör gottgöra statsverket kostnaden.

Som har framhållits under remissbehandlingen bör målet givetvis kunna företas till avgörande utan huvudförhandling, om god man har förordnats och han har medgett ansökningen om omyndigförklaring. Påpekas bör också att god man enligt förevarande lagrum skall förordnas oberoende av om den enskilde tidigare har fått god man enligt 18 kap. 3 §.

18 §

I *första stycket* föreskrivs liksom f. n. att ansökan av den som är förklarad omyndig att få omyndigförklaringen hävd får avslås omedelbart utan huvudförhandling, om ansökningen befinns uppenbart ogrundad. Dessutom får målet avgöras omedelbart, om ansökan om hävande har gjorts eller tillstyrkts av såväl förmyndaren som överförmyndaren, såvida inte rätten finner att förmyndarens eller överförmyndarens inställelse behövs för målets avgörande. Den sist återgivna regeln innebär att domstolen, om målet i ett sådant fall avgörs utan huvudförhandling, måste bifalla ansökningen om hävning.

I andra fall än som avses i första stycket måste huvudförhandling hållas i mål om hävande av omyndigförklaring. Enligt *andra stycket* skall före huvudförhandlingen den som ansökningen avser samt förmyndaren och överförmyndaren föreläggas att svara i målet, allt i den mån de inte själva har ansökt om hävande eller tillstyrkt ansökningen.

19 §

I mål om omyndigförklaring och om hävande av sådan förklaring har enligt gällande rätt den som ansökningen avser möjlighet att få ett av rätten

förordnat rättegångsbiträde. Denna möjlighet har i departementsförslaget vidgats. Enligt *första stycket* skall i mål om omyndigförklaring biträde förordnas att bevaka vederbörandes rätt, om det inte är uppenbart obehövt och rätten inte redan enligt bestämmelserna i 17 § har förordnat god man för vederbörande. I mål om hävande av omyndigförklaring skall biträde likaledes förordnas, om det inte är uppenbart att biträde inte erfordras. Om ansökningen om hävande befinns vara uppenbart ogrundad och därför genast skall avslås bör givetvis biträde inte förordnas.

Biträde har rätt till ersättning av allmänna medel. Reglerna härom i paragrafens *andra stycke* har inte ändrats.

21 §

I paragrafen, som handlar om läkarintyg i mål om omyndig- och myndighetsförklaring, har gjorts en ändring som följd av de ändrade omyndighetsgrunderna i 10 kap. 1 §.

24 a §

Paragrafen, som är ny, föreskriver att rätten i ärende om förordnande av förmyndare skall bereda överförmyndaren tillfälle att lämna förslag på person som är lämplig för uppdraget. Hithörande frågor har berörts i avsnittet 6.3 i den allmänna motiveringen.

28 §

I paragrafens *första stycke* har gjorts en smärre följdändring. I ett nyinsatt *andra stycke* har tagits in en allmän bestämmelse om att rätten i ärende som rör omyndig som har fyllt 16 år skall bereda den omyndige tillfälle att yttra sig, om det kan ske.

29 §

I paragrafen har gjorts ett par smärre ändringar med anledning av att vissa frågor om tillstånd har flyttats från rätten till överförmyndaren.

30 §

I *första stycket*, som reglerar frågan om vilken domstol som är behörig att ta upp fråga om förordnande eller entledigande av god man enligt 18 kap. 1 eller 2 §, har gjorts ett tillägg med anledning av de nya bestämmelserna om inskrivning av förmynderskap.

33 §

Paragrafen innehåller en bestämmelse om talan mot överförmyndares beslut. Ett tillägg har gjorts för att klargöra att bestämmelsen gäller endast i ärende enligt FB och alltså inte i ärenden om tjänstetillsättning eller liknande. Mot beslut i sådana ärenden skall talan i stället föras genom kommunalbesvär.

35 §

Upphävandet av 17 kap. 2 § tredje stycket har föranlett en följdändring i förevarande paragraf. Vidare har ett tillägg gjorts för att klargöra att paragrafen inte gäller i fråga om beslut av överförmyndare i annat ärende än enligt FB.

37 §

Fjärde stycket har ändrats som följd av ändringarna i 10 kap. 1 §.

38 §

I enlighet med vad som har föreslagits av förmynderskapsutredningen (se SOU 1970:67 s. 232) har paragrafens första stycke ändrats så, att 20 § lagen om införande av nya rättegångsbalken blir tillämplig inte bara i mål eller ärende där allmän åklagare, barnavårdsnämnd eller överförmyndare har uppträtt som part utan även i mål eller ärende där de haft rätt att föra talan. Att 20 § lagen om införande av nya rättegångsbalken är tillämplig innebär bl. a. att domstolen skall lämna fullföljdshänvisning som i brottmål, dvs. vadeanmälan skall ej föreskrivas.

21 kap.

14 §

Paragrafen, som handlar om att regeringen meddelar tillämpningsföreskrifter, har upphävts som onödig.

Övergångsbestämmelserna

I enlighet med vad jag har föreslagit i avsnittet 6.17 föreskrivs att huvuddelen av de nya bestämmelserna, däribland de nya reglerna om ersättning till förmyndare, gode män och överförmyndare, skall träda i kraft den 1 januari 1975. Äldre ersättningsbestämmelser skall dock fortfarande gälla, i den mån ersättningen avser tid före den 1 januari 1975. Detta innebär, såvitt gäller förmyndararvoden, att arvoden som hänförs till år 1974 och som skall bestämmas på grundval av de räkningar som ges in i början av år 1975, skall utgå av de omyndigas medel och bestämmas enligt de hittillsvarande bestämmelserna i 15 kap. 19 § första stycket. Arvodena skall alltså utgå med skäligt belopp och får inte, med mindre rätten förordnar annorlunda, överstiga 5 % av den omyndiges behållna inkomst.

När det gäller överförmyndararvoden innebär övergångsbestämmelserna att arvoden för år 1974 liksom hittills skall betalas av de omyndigas medel och bestämmas enligt 19 kap. 12 § FB.

De nya bestämmelserna om grunder för omyndighetsförklaring i 10 kap. 1 § kommer uppenbarligen att medföra att man beträffande åtskilliga personer som har förklarats omyndiga enligt äldre bestämmelser måste ta upp frågan om de skall förbli omyndiga. Särskilt gäller detta personer som har förklarats omyndiga enligt 10 kap. 1 § 2–4. Ikraftträdandet av de nya bestämmelserna bör emellertid inte föranleda att några personer utan vidare skall bli myndiga, utan hävande av omyndighetsförklaring bör i varje särskilt fall ske med tillämpning av 10 kap. 8 §. Enligt en särskild övergångsregel gäller därvid bestämmelsen om företeende av läkarintyg i 20 kap. 21 § endast om grunden för omyndighetsförklaringen varit sinnessjukdom, sinnesslöhet eller annan rubbning av själsverksamheten.

I mål om hävande av omyndighetsförklaring kan förmyndaren eller överförmyndaren göra gällande att omyndigheten bör bestå under hänvisning till den omyndiges sinnestillstånd och behov av hjälp. Detta gäller även i fall då omyndigförklaring har skett enligt 10 kap. 1 § 2–4. Rätten kan då, sedan vederbörligt läkarintyg företetts, förklara att den enskilde i fortsättningen skall vara omyndig enligt de nya bestämmelserna i 10 kap. 1 §.

I enlighet med vad jag har anført i avsnittet 6.17 träder de nya reglerna om överförmyndarorganisationen i kraft först den 1 januari 1976. Genom särskilda övergångsbestämmelser har föreskrivits att val enligt de nya reglerna skall äga rum första gången före utgången av år 1975 och att valet skall avse tiden intill utgången av år 1976, dvs. det år då val i hela riket av kommunfullmäktige första gången sker efter ikraftträdandet av de nya bestämmelserna.

Genom en särskild regel har slutligen föreskrivits att löpande tjänstgöringstider för de överförmyndare m. fl. som har valts enligt äldre bestämmelser upphör vid utgången av år 1975.

8.2 Förslaget till lag om ändring i ärvdabalken

19 kap.

14 §

Paragrafen innehåller i gällande rätt vissa regler rörande boutredningsmannens förvaltning av dödsboet tillhörig egendom. Sålunda föreskrivs att penningmedel, som sätts in hos bank, skall insättas i boets namn samt att

dödsboets egendom inte heller annars får blandas samman med egendom som tillhör boutredningsmannen eller annan. Dessa bestämmelser har i departementsförslaget kompletterats med en bestämmelse om att dödsboets värdehandlingar skall sättas ned i öppet förvar hos bank, om deras sammanlagda värde överstiger ett belopp motsvarande två gånger det gällande basbeloppet enligt lagen om allmän försäkring. De nedsatta värdehandlingarna får dock, i likhet med penningmedel som satts in på bankräkning, disponeras av boutredningsmannen för boets räkning.

Genom hänvisningen i 19 kap. 20 § blir den nya bestämmelsen tillämplig också i fråga om testamentsexekutor.

14 a §

Paragrafen, som är ny, innehåller regler om en årlig redovisnings-skyldighet för boutredningsmannen. Reglerna har berörts i avsnittet 6.14 i den allmänna motiveringen. Genom hänvisningen i 19 kap. 20 § blir paragrafen tillämplig också i fråga om testamentsexekutorer.

Enligt *första stycket* i paragrafen åligger det boutredningsmannen att före den 1 april varje år avge redovisning för förvaltningen under föregående år. I redovisningen skall boutredningsmannen ta upp saldot vid årets början och slut samt in- och utbetalningar som har skett under året. Har medel under året stått inne hos bank eller annan inrättning, skall bifogas bevis om insättningar och uttag under året och om behållningen vid årets slut. Har värdehandlingar satts ned i öppet förvar hos bank, skall motsvarande bevis rörande dem bifogas.

Årsredovisningen skall enligt *andra stycket* tillställas minst en av delägarna i dödsboet. Övriga dödsbodelägare skall samtidigt underrättas om till vem redovisningen avgivits. Även rätten skall få underrättelse härom. Om någon av dödsbodelägarna är omyndig, skall överförmyndaren få ett exemplar av redovisningen. Vidare har varje dödsbodelägare som inte tillställts redovisningen rätt att på begäran hos boutredningsmannen få ett exemplar av den.

Om boutredningsmannen underlåter att avge redovisning eller i övrigt brister i vad som åligger honom enligt förevarande paragraf, kan rätten enligt *tredje stycket* vid vite förelägga honom att fullgöra sin skyldighet. Det ligger i sakens natur att rätten, innan vitesföreläggande tillgrips, först skall försöka förmå boutredningsmannen att fullgöra sina åligganden genom en enkel anmaning.

Paragrafens bestämmelser innebär att det i första hand blir dödsbodelägarnas sak att materiellt granska boutredningsmannens redovisning. Om de vid sin granskning skulle finna anledning därtill, har de möjlighet att begära boutredningsmannens entledigande enligt 5 § andra stycket eller förordnande av god man enligt 17 § första stycket.

15 §

Paragrafen innehåller f. n. föreskrifter om att boutredningsmannen, när uppdraget är slutfört, dvs. då boet beretts för bodelning eller arvskifte och delning kan äga rum, skall avge slutredovisning. Det har emellertid hittills inte funnits någon bestämmelse om att boutredningsmannen skall entledigas, när uppdraget är slutfört. I ett nytt fjärde stycke i paragrafen föreskrivs nu att boutredningsmannen på egen begäran kan entledigas, sedan han har slutfört sitt uppdrag.

Nämnas bör att dödsbodelägarna enligt 6 § kan gemensamt begära att boet inte längre skall förvaltas av boutredningsman. Sker sådan begäran, skall rätten normalt entlediga boutredningsmannen. Vill boutredningsmannen själv frånträda uppdraget innan det är slutfört, kan han enligt 5 § första stycket begära sitt entledigande. Ansökan skall beviljas, om han visar att han har skälig orsak till sin begäran.

20 kap.

8 §

Enligt förevarande paragraf har hittills gällt att bouppteckning som inges till rätten skall vara åtföljd av bestyrkt avskrift. Avskrift tas annars på boets bekostnad. I enlighet med vad jag har föreslagit i avsnittet 6.7 föreskrivs i ett nytt tredje stycke att om omyndig har del i dödsboet eller det i dödsboet finns delägare för vilken god man skall förordnas, så skall bouppteckningen vara åtföljd av ytterligare en bestyrkt avskrift för varje överförmyndare som skall ha tillsyn över förmynderskapet eller godmanskapet. Om bouppteckningen är av vidlyftig beskaffenhet, behöver sådan avskrift omfatta endast erforderliga delar. Enligt fjärde stycket medför underlåtenhet att inge avskrift att sådan tas på boets bekostnad.

Jag ämnar senare föreslå att man i kungörelsen (1949:661) om skyldighet för domstol att lämna uppgift i mål och ärenden enligt föräldrabalken tar in en föreskrift för domstol att vidarebefordra bouppteckningsavskrifter till överförmyndaren.

Övergångsbestämmelserna

I fråga om övergångsbestämmelserna får jag hänvisa till vad jag har anfört i avsnittet 6.14 i den allmänna motiveringen.

8.3 Förslaget till lag om ändring i giftermålsbalken

Genom förslaget upphävs 15 kap. 3 § giftermålsbalken, som handlar om behörigheten för den som är sinnessjuk eller sinnesslö att föra talan i äktenskapsmål. När det gäller förslagets innebörd får jag hänvisa till kommentaren till 20 kap. 2 § FB.

8.4 Förslaget till lag om avveckling av äldre godmanskap

I fråga om de allmänna motiven till lagen får jag hänvisa till avsnittet 6.16.

1 §

Enligt *första stycket* i paragrafen åläggs vissa gode män som förvaltar penningmedel för bortovarande eller okänd arvinge eller testamentstagare att inbetala medlen till kammarkollegiet. De gode män som avses är sådana som har förordnats för bortovarande eller okänd arvinge till någon som har avlidit före den 1 januari 1929 eller för okänd eller bortovarande testamentstagare efter någon som har avlidit före den 1 januari 1931. I samband med inbetalningen skall den gode mannen lämna en av överförmyndaren godkänd sluträkning för godmanskapet.

Inbetalningen skall enligt *andra stycket* fullgöras inom tre månader från lagens ikraftträdande. I och med att inbetalningen har skett skall den gode mannen anses ha fullgjort sitt uppdrag.

I vissa fall kan det bli svårt att utröna om ett visst godmanskap är av den arten att det faller inom lagens tillämplighetsområde. Gode mannen kan för den skull behöva en längre frist för slutförande av sitt uppdrag än tre månader. Med tanke på sådana fall har överförmyndaren tillagts befogenhet att medge gode mannen anstånd med inbetalning av medlen till kammarkollegiet.

För att överförmyndaren skall kunna övervaka att de gode män som avses med lagen fullgör sin inbetalningsskyldighet har kammarkollegiet i *tredje stycket* ålagts att underrätta överförmyndaren när inbetalning har skett enligt lagen. Enligt 3 § överförmyndarkungörelsen (1952:304) åligger det överförmyndaren att hos rätten anmäla att gode mannen har slutfört sitt uppdrag. Rätten skall därefter entlediga gode mannen.

2 §

I paragrafen föreskrivs att rättsägare som vill göra anspråk på medel som har inbetalts eller bort inbetalas enligt 1 § skall framställa sina anspråk

genom ansökan hos den rätt där godmanskapet senast var inskrivet. Sådan ansökan måste göras inom två år från lagens ikraftträdande, vid äventyr att vederbörande går förlustig sin rätt.

3 §

När två år förflutit från lagens ikraftträdande skall rätten enligt *första stycket* för varje godmanskap som slutförts eller bort slutföras enligt 1 § pröva om de inbetalade medlen eller de medel som bort inbetalas skall tillfalla någon som anmält anspråk på dem enligt 2 § eller om de skall tillfalla allmänna arvsfonden. Bestämmelsen innebär att rätten skall gå genom varje godmansärende som slutförts eller bort slutföras enligt lagen, oberoende av om någon anmält anspråk på medlen eller ej.

Enligt *andra stycket* skall rätten i varje ärende inhämta yttrande från kammarkollegiet samt höra överförmyndaren och den gode mannen. Det kan naturligtvis inte åligga kammarkollegiet att i varje ärende göra en uttömmande undersökning av alla relevanta omständigheter, utan undersökningen får begränsas till vad som kan anses rimligt med hänsyn till behållningen i det aktuella godmanskapet. Ibland torde kammarkollegiet få nöja sig med att konstatera att kännedom om rätt ägare till medlen inte kan vinnas utan avsevärda kostnader och arbete. Det bör åligga rätten att ta del av innehållet i överförmyndarens akt beträffande godmanskapet liksom att gå genom de protokoll och andra handlingar som finns hos rätten och som rör ärendet.

Om rätten vid sin prövning av vem medlen skall tillfalla kommer fram till att viss känd person, som inte anmält anspråk på medlen, är berättigad till dem framför eller jämte person som anmält sina anspråk i rätt tid eller framför allmänna arvsfonden, skall rätten enligt *tredje stycket* bereda honom tillfälle att inom viss tid framställa anspråk på medlen. En förutsättning är att vederbörande bor på känd adress eller domstolen utan alltför stora anstalter kan ta reda på adressen. Framställer vederbörande anspråk på medlen inom den förelagda tiden, får anspråken prövas även om den i 2 § angivna tvåårsfristen då skulle ha gått till ända.

Om inte någon av dem som anmält anspråk på medlen befinns vara berättigad till dem skall rätten förordna att medlen skall tillfalla allmänna arvsfonden.

4 §

I paragrafen görs en hänvisning till lagen (1946:807) om handläggning av domstolsärenden, när det gäller handläggningen av ärenden enligt förevarande lag. Detta innebär bl. a. att reglerna om rättegångskostnader i 18 kap. rättegångsbalken i princip blir tillämpliga. Enligt en särskild bestämmelse i förevarande paragraf gäller dock i ärenden om avveckling av godmanskap att den som har anmält anspråk på förvaltade medel själv får svara för sina kostnader i ärendet. Vidare skall statens kostnader stanna på statsverket, även om anspråket ogillas.

Vad beträffar rättens domförhet görs i paragrafen en hänvisning till de bestämmelser i 6 § lagen om handläggning av domstolsärenden som rör handläggning av ärende som skall prövas enligt FB. Det innebär att rätten normalt skall bestå av en lagfaren domare vid såväl den förberedande som den slutliga handläggningen av ett ärende. Endast om ett ärende är tvistigt skall rätten vid den slutliga handläggningen bestå av en lagfaren domare jämte nämnd.

5 §

Överförmyndaren har enligt denna paragraf ålagts informera de gode män som avses med lagen om deras skyldighet att avge sluträkning och inbetala de förvaltade medlen till kammarkollegiet. Överförmyndarna skall också kontrollera att de gode männen fullgör vad som sålunda åligger dem. Detta innebär för överförmyndarnas del att de måste gå igenom de godmanskap som står under deras tillsyn och skilja ut dem som skall avvecklas enligt den nya lagen.

Underlåter god man att slutföra sitt uppdrag enligt 1 § skall överförmyndaren erinra honom om hans skyldighet, om det lämpligen kan ske. Fullgör den gode mannen trots detta inte sin skyldighet, skall överförmyndaren anmäla försummelsen hos rätten. Rätten kan vid vite förelägga den gode mannen att fullgöra sitt åliggande.

Övergångsbestämmelser

Det har hittills i viss omfattning förekommit att sådana godmanskap som avses med den nya lagen har slutförts för gode männens del genom att dessa betalat in de förvaltade medlen till kammarkollegiet eller tidigare till statskontoret. Den nya lagen skall enligt en särskild övergångsbestämmelse tillämpas även i fråga om dessa godmanskap. Det innebär att eventuella rättsägare kan genom ansökan hos den rätt där godmanskapet senast var inskrivet göra anspråk på medlen inom den i 2 § angivna två-årsfristen. Har anspråk framställts, skall rätten därefter verkställa prövning enligt 3 §. Prövning skall dock inte äga rum, om ingen enskild rättsägare har framställt anspråk på medlen.

8.5 Förslaget till lag om ändring i lagen (1924:322) om vård av omyndigs värdehandlingar

1 och 3 §§

Paragraferna har ändrats redaktionellt.

8 §

Första stycket innehåller bestämmelser enligt vilka bank som förvaltar omyndigs värdehandlingar enligt lagen har rätt att betinga sig en årlig avgift härför. I enlighet med vad jag har förordat i avsnittet 6.8.2 har nuvarande regler om högsta avgift ändrats så att banken i fråga om inhemska värdehandlingar får ta ut 3 kr. och i fråga om utländska värdehandlingar 2 kr. för varje påbörjat tusental kronor av handlingarnas värde.

I övrigt har i paragrafen gjorts en redaktionell ändring i *tredje stycket*.

13 och 15 §§

I dessa paragrafer har endast redaktionella ändringar gjorts.

8.6 Förslaget till lag om ändring i lagen (1954:579) om nykterhetsvård

67 §

Nuvarande föreskrift i första stycket om åliggande för nykterhetsnämnd att till överförmyndaren anmäla när någon som är hemfallen åt alkoholmissbruk bör förklaras omyndig har kompletterats med en bestämmelse om att anmälan till överförmyndaren också skall göras när god man bör förordnas för sådan person. Denna komplettering är en följd av att den särskilda omyndighetsgrunden alkoholmissbruk har slopats och att förutsättningarna för att förordna god man har vidgats. I fråga om dessa ändringar hänvisas till avsnittet 6.2 i den allmänna motiveringen och till kommentaren till 10 kap. 1 § och 18 kap. 3 § FB.

I ett nytt *andra stycke* har nämnden ålagts skyldighet att göra anmälan till överförmyndare så snart nämnden finner att någon inte längre bör vara förklarad omyndig. Som har anförts i avsnittet 6.12 är det angeläget att en omyndighetsförklaring hävs så snart skäl för den inte längre föreligger. Därför har också överförmyndaren i 20 kap. 16 § *andra stycket* tillagts behörighet att ansöka om hävande av omyndighetsförklaring. För att sådana ansökningar skall komma till stånd i behövlig utsträckning är det angeläget att överförmyndaren håller sig underrättad om tillståndet hos dem som är omyndigförklarade och vars förmynderskap står under hans tillsyn. Den anmälningsskyldighet som har ålagts nykterhetsnämnden i förevarande lagrum är avsedd att underlätta överförmyndarens uppgift härvidlag.

8.7 Förslaget till lag om ändring i lagen (1956:2) om socialhjälp

Den i *första stycket* intagna föreskriften om skyldighet för socialnämnd att hos överförmyndaren anmäla när hjälptagare bör förklaras omyndig har kompletterats med en bestämmelse om att anmälan till överförmyndaren

daren skall ske också då socialhjälpstagare befinns vara i behov av god man.

Andra stycket är nytt. Det innehåller en bestämmelse om att nämnden skall göra anmälan till överförmyndaren, om den finner att någon som är omyndigförklarad inte längre bör vara det.

Beträffande den närmare motiveringen för ändringarna i paragrafen hänvisas till kommentaren till 67 § lagen om nykterhetsvård.

9 Hemställan

Under återropande av det anförda hemställer jag att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att antaga förslagen till

1. lag om ändring i föräldrabalken,
2. lag om ändring i ärvdabalken,
3. lag om ändring i giftermålsbalken,
4. lag om avveckling av äldre godmanskap,
5. lag om ändring i lagen (1924:322) om vård av omyndigs värdehandlingar,
6. lag om ändring i lagen (1954:579) om nykterhetsvård,
7. lag om ändring i lagen (1956:2) om socialhjälp.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Britta Gyllensten

Bilaga

Promemorieförslagen

1) Förslag till

Lag om ändring i föräldrabalken

Härigenom förordnas i fråga om föräldrabalken
dels att 11 kap. 8 §, 13 kap. 3 §, 15 kap. 16 §, 17 kap. 7 § samt 19 kap. 4 och 13 § § skall upphöra att gälla,

dels att 9 kap. 5 §, 10 kap. 1 och 8 § §, 11 kap. 4 och 5 § §, 12 kap. 1 §, 13 kap. 1 och 8 § §, 14 kap. 2, 7, 8 och 11 § §, 15 kap. 4, 5, 8, 9, 12, 14, 15, 17 och 19 § §, 16 kap. 6 §, 17 kap. 2 §, 18 kap. 3, 5, 7, 10 och 11 § §, 19 kap. 2, 3, 5—8, 12 och 16 § § samt 20 kap. 16—19, 21, 28, 29 och 37 § § skall ha nedan angivna lydelse.

dels att i balken skall införas fem nya paragrafer, 12 kap. 7 §, 19 kap. 17 och 18 § § samt 20 kap. 24 a och 29 a § §, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

9 kap.

5 §

Idkar underårig, som fyllt sexton år, näring med tillstånd varom i 15 kap. 13 § sägs, äge han ingå sådana rättshandlingar, som falla inom området för rörelsen. Vad nu är stadgat gälle dock ej i fråga om rättshandling som avses i 15 kap. 15 eller 16 §.

Idkar underårig, som fyllt sexton år, näring med tillstånd varom i 15 kap. 13 § sägs, äge han ingå sådana rättshandlingar, som falla inom området för rörelsen. Vad nu är stadgat gälle dock ej i fråga om rättshandling som avses i 15 kap. 15 §.

10 kap.

1 §¹

Den som fyllt aderton år skall av rätten förklaras omyndig:

1. om han på grund av *sinnessjukdom, sinnesslöhet eller annan rubbning av sjuälsverksamheten* är ur stånd att vårda sig eller sin egendom;

2. om han genom *slöseri eller annan grov vanvård av sin egendom eller eljest genom otillbörligt förfarande med avseende å egendomen äventyrar sin eller sin familjs välfärd*;

3. om han är *hemfallen åt missbruk av rusgivande medel och i följd därav icke kan vårda sig eller sin egendom*; eller

4. om han på grund av *sjukdom, försvagat hälsotillstånd, lyte, oerfarenhet eller annan orsak behöver*

Den som fyllt aderton år skall av rätten förklaras omyndig, om han på grund av *psykisk sjukdom, hämmad förståndsutveckling eller psykisk abnormitet av annat slag* är ur stånd att vårda sig eller sin egendom och *det icke är tillräckligt att god man förordnas för honom eller att han på annat mindre ingripande sätt får bistånd i vården av sina angelägenheter*.

¹ Senaste lydelse 1974: 236.

Nuvarande lydelse

annans bistånd i vården av sina angelägenheter och av sådan anledning själv begär att bli förklarad omyndig eller samtycker därtill.

Föreslagen lydelse

8 §

Omyndighetsförklaring skall av rätten hävas, om *den omyndige finnes vara i stånd att själv taga vård om sina angelägenheter.*

Omyndighetsförklaring skall av rätten hävas, om *skäl för omyndighetsförklaring icke längre föreligger.*

11 kap.

4 §

Den som själv är omyndig må ej vara förmyndare; och upphøre därför förmyndares befattning, om han varder förklarad omyndig.

Har förmyndare förordnats enligt 3 § första stycket på grund av att fader eller moder är underårig, gäller förordnandet till dess fadern eller modern har uppnått myndig ålder.

5 §

När förmyndare skall förordnas, skall därtill utses en rättrådig, erfaren och i övrigt lämplig man eller kvinna, *helst någon som är med den omyndige besläktad eller besvägrad eller eljest står honom nära.*

När förmyndare skall förordnas, skall därtill utses en rättrådig, erfaren och i övrigt lämplig man eller kvinna.

För underåriga syskon bör gemensam förmyndare förordnas, såvida icke särskilda skäl tala däremot.

8 §

Ej må någon undandraga sig att på grund av förordnande vara förmyndare i andra än följande fall:

1. *om han uppnått en ålder av sextio år;*

2. *om han på grund av sjukdom eller försvagat hälsotillstånd icke utan avsevärd olägenhet kan utöva förmynderskapet;*

3. *om han till följd av befattning i statens eller kommuns tjänst skulle av förmynderskapet oskäligt betungas;*

4. *om han redan förut innehar två förmynderskap för andra än egna barn eller ett sådant förmynderskap av vidlyftig beskaffenhet, därvid*

Nuvarande lydelse

förmynderskap för flera underåriga syskon räknas såsom ett;

5. om han genom förmynderskapet skulle bli nödsakad att eftersätta egna angelägenheter av synnerlig vikt;

6. om han skall tillsammans med annan utöva förmynderskapet eller vårdnaden om den omyndige skall tillkomma annan;

7. om han förpliktas att ställa säkerhet för den omyndiges egendom.

Utövas förmynderskapet för underårig av föräldrarna eller en av dem, äge förmyndaren på begäran bli entledigad från förmynderskapet allenast om annan förordnas till medförmyndare eller han förpliktas att ställa säkerhet för den omyndiges egendom.

Föreslagen lydelse

12 kap.

1 §²

Förmynderskap för underårig skall inskrivas, då fader eller moder avlider eller då dessförinnan egendom, som skall stå under förmyndarens förvaltning, annorledes än genom upptagande av lån tillfaller den underåriga eller någon rättens åtgärd vidtages i fråga som rör förmynderskapet.

Förmynderskap för underårig skall inskrivas, då

1. särskild förmyndare förordnas för den underåriga,

2. den underåriga annorledes än genom upptagande av lån erhåller egendom, som skall stå under förmyndarens förvaltning och som till sitt värde överstiger ett belopp motsvarande två gånger det vid förvärvstillfället gällande basbeloppet enligt lagen (1962: 381) om allmän försäkring,

3. rätten av annan särskild anledning finner inskrivning böra ske.

Inskrivning skall ske hos rätten i den ort, där den som utövar förmynderskapet har hemvist inom riket eller, om inskrivningen föranledes av att fader eller moder som ensam utövat förmynderskapet avlidit, där denne senast haft sådant hemvist. Hava föräldrar till barn i äktenskap, som utöva förmynderskapet gemensamt, skilda hemvist, skall inskrivningen ske där fadern har hemvist eller, om den föranledes av fråga om moderns entledigande från förmynderskapet, där hon har hemvist. Finnes ej domstol som efter vad ovan stadgas är behörig att verkställa inskrivningen, skall denna ske vid Stockholms tingsrätt.

² Senaste lydelse 1971:870.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

7 §

Finner rätten sedan förmynderskap inskrivits att grund för inskrivning icke längre föreligger, kan rätten besluta att inskrivningen skall upphöra.

13 kap.

1 §

Förmyndaren har, såvitt ej annat skall gälla på grund av lag eller villkor vid förvärv genom gåva eller testamente, att förvalta myndlingens förmögenhet och företräda honom i angelägenheter som röra denna.

Förmyndaren har att sörja för myndlingens person samt att förvalta myndlingens förmögenhet och företräda honom i angelägenheter som röra denna.

Vad i första stycket sagts om förmyndarens befattning med myndlingens förmögenhet gäller dock ej, om annat föreskrives i lag och ej heller i den mån fråga är om egendom som förvärvats genom gåva, testamente eller förmånstagareförordnande angående försäkring och det som villkor för förvärvet föreskrivits att egendomen skall stå under särskild förvaltning av annan än förmyndaren utan medbestämmanderätt för denne samt det tillika angivits av vem förvaltningen skall utövas. Är sådan särskild förvaltning anordnad, skall förvaltaren årligen till förmyndaren lämna redovisning över den förvaltade egendomen.

I fråga om vårdnaden om underårig stadgas i 6 kap.

3 §

Det åligger förmyndaren för den som är förklarad omyndig att sörja för myndlingens person, i den mån det med hänsyn till grunden för omyndighetsförklaringen eller eljest finnes nödigt.

Med avseende å vårdnaden om underårig stadgas i 6 kap.

8 §

Har omyndig flera förmyndare, skola de, såvitt rör egendomen, handhava förmynderskapet gemensamt; dock må rätten förordna, att tillgångar-

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

na skola för förvaltning på visst sätt dem emellan fördelas, eller att, med bibehållande i övrigt av gemensam förvaltning, vissa tillgångar skola förvaltas av en förmyndare ensam. Den som skall ensam råda över vissa tillgångar må ock ikläda den omyndige sådana förbindelser som falla inom området för dessa tillgångars förvaltning.

Tillkommer ej vårdnaden om underårig föräldrarna eller en av dem, skall vårdnaden, om flera förmyndare förordnas, utövas av den bland förmyndarna som rätten utser därtill. Denne må, om det finnes lämpligt, av rätten befrias från skyldigheten att deltaga i handhavandet av den omyndiges övriga angelägenheter. Har den som är förklarad omyndig flera förmyndare, förordne rätten en av dem att hava den omsorg om myndlingens person, varom i 3 § sägs.

Kunna, där den omyndige har flera förmyndare, dessa ej enas i ärendet, vari avgörandet tillkommer dem, gälle den mening som överförmyndaren finner sig kunna biträda. Är fråga om åtgärd, vartill överförmyndarens *eller rättens* samtycke erfordras, må samtycke till åtgärden givas utan hinder av meningsskilljaktighet mellan förmyndarna. Innan i dessa fall beslut meddelas, skall överförmyndaren *eller rätten* bereda medförmyndare tillfälle att yttra sig.

Tillkommer ej vårdnaden om underårig föräldrarna eller en av dem, skall vårdnaden, om flera förmyndare förordnas, utövas av den bland förmyndarna som rätten utser därtill. Denne må, om det finnes lämpligt, av rätten befrias från skyldigheten att deltaga i handhavandet av den omyndiges övriga angelägenheter. Har den som är förklarad omyndig flera förmyndare, förordne rätten en av dem att hava den omsorg om myndlingens person, varom i 1 § sägs.

Kunna, där den omyndige har flera förmyndare, dessa ej enas i ärendet, vari avgörandet tillkommer dem, gälle den mening som överförmyndaren finner sig kunna biträda. Är fråga om åtgärd, vartill överförmyndarens samtycke erfordras, må samtycke till åtgärden givas utan hinder av meningsskilljaktighet mellan förmyndarna. Innan i dessa fall beslut meddelas, skall överförmyndaren bereda medförmyndare tillfälle att yttra sig.

14 kap.

2 §³

Förmyndare, som för omyndig delägare i oskiftat dödsbo deltagar i rättshandling vid förvaltningen av den dödes egendom, vare pliktig att till rättshandlingen inhämta överförmyndarens *eller rättens* samtycke, såframt sådant samtycke erfordras för giltigheten av dylik rättshandling vid förvaltningen av omyndigs egendom.

Förmyndare, som för omyndig delägare i oskiftat dödsbo deltagar i rättshandling vid förvaltningen av den dödes egendom, vare pliktig att till rättshandlingen inhämta överförmyndarens samtycke, såframt sådant samtycke erfordras för giltigheten av dylik rättshandling vid förvaltningen av omyndigs egendom.

³ Senaste lydelse 1958:640.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

Mot borgenär i dödsboet eller annan, vars rätt är beroende av utredningen, står förmyndaren, såvitt angår skada genom hans åtgärd eller försummelse, i ansvar efter vad i ärvdabalken stadgas.

7 §

Inhämtas ej överförmyndarens eller rättens samtycke, då detta enligt 2, 3, 5 eller 6 § bort ske, skall vad för sådant fall är stadgat beträffande förvaltning av omyndigs egendom äga motsvarande tillämpning.

Inhämtas ej överförmyndarens samtycke, då detta enligt 2, 3, 5 eller 6 § bort ske, skall vad för sådant fall är stadgat beträffande förvaltning av omyndigs egendom äga motsvarande tillämpning.

8 §

Äger omyndig del i dödsbo, skall förmyndaren, så snart ske kan efter det bouppteckning inregistrerats hos rätten, ingiva avskrift av bouppteckningen till överförmyndaren.

Skall av annan anledning än dödsfall bodelning ske för omyndig, vare förmyndaren pliktig att tillse, att bouppteckning förrättas så snart ske kan, samt att därefter ofördröjligen ingiva avskrift av bouppteckningen till överförmyndaren.

Är i fall, varom i första stycket sägs, bouppteckningen av vidlyftig beskaffenhet, må avskrift av handlingen lämnas allenast i erforderliga delar.

11 §

Förmyndaren äge för vård av omyndigs rätt i oskiftat dödsbo åtnjuta skäligt arvode. Träffas avtal om sammanlevnad i oskiftat bo, skall arvodet utgå årligen och må ej, med mindre rätten annorlunda förordnar, överstiga för år räknat ett belopp motsvarande fem för hundra av så stor del av boets inkomst som enligt årsuppgift rörande boet belöper på den omyndige. Arvodet skall förskjutas av boet.

Fader eller moder, som på grund av lag är förmyndare, äge ej uppbära arvode efter vad i första stycket sägs, med mindre rätten med hänsyn till särskilda omständigheter lämnar tillstånd därtill.

Förmyndaren äge för vård av omyndigs rätt i oskiftat dödsbo åtnjuta arvode med belopp som överförmyndaren bestämmer. Träffas avtal om sammanlevnad i oskiftat dödsbo, skall arvodet utgå årligen. Arvodet skall förskjutas av boet.

Fader eller moder, som på grund av lag är förmyndare, äge ej uppbära arvode efter vad i första stycket sägs, med mindre överförmyndaren med hänsyn till särskilda omständigheter lämnar tillstånd därtill.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

15 kap.

4 §¹

Den omyndiges penningmedel skola göras räntebärande, och äge förmyndaren för sådant ändamål inköpa obligationer eller förvärva fordran, som inskrives eller inskrivits i statsskuldboken, eller utlåna medlen mot säkerhet av panträtt i fast egendom eller ock i myndlingens namn insätta dem hos *postsparbanken eller sparbank eller för längre tid hos annan bank*. Närmare bestämmelser om de obligationer som må inköpas, om beskaffenheten av den säkerhet, varemot utlåning må ske, samt om de räkningar, å vilka insättning hos bank må äga rum, meddelas av Konungen.

Med bank avses jämväl centralkassa för jordbrukskredit.

Den omyndiges penningmedel skola göras räntebärande, och äge förmyndaren för sådant ändamål inköpa obligationer eller förvärva fordran, som inskrives eller inskrivits i statsskuldboken, eller utlåna medlen mot säkerhet av panträtt i fast egendom eller ock i myndlingens namn insätta dem hos bank *eller låta dem kvarstå hos försäkringsbolag*. Närmare bestämmelser om de obligationer som må inköpas, om beskaffenheten av den säkerhet, varemot utlåning må ske, samt om de räkningar, å vilka insättning hos bank *eller kvarstående hos försäkringsbolag* må äga rum, meddelas av Konungen.

5 §

Vill förmyndaren göra den omyndiges penningmedel räntebärande på annat sätt än i 4 § avses, eller vill han använda dem till inköp av aktier eller därmed jämförliga värdepapper eller eljest göra dem fruktbärande, tage han därtill överförmyndarens samtycke. *Ej må sådant samtycke givas, med mindre särskilda skäl äro därtill.*

Vill förmyndaren göra den omyndiges penningmedel räntebärande på annat sätt än i 4 § avses, eller vill han använda dem till inköp av aktier eller därmed jämförliga värdepapper eller eljest göra dem fruktbärande, tage han därtill överförmyndarens samtycke.

8 §²

Aktier, obligationer, pantbrev, skuldebrev och andra sådana värdehandlingar skola, såframt sammanlagda värdet överstiger *femtusen kronor*, i den omyndiges namn nedsättas i öppet förvar hos riksbanken eller annan bank. Vill förmyndaren uttaga nedsatt värdehandling, söke han överförmyndarens tillstånd. Sådant tillstånd erfordras ej, där värdehandlingen allenast skall ge-

Aktier, obligationer, pantbrev, skuldebrev och andra sådana värdehandlingar skola, såframt sammanlagda värdet överstiger *ett belopp motsvarande två gånger det gällande basheloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring*, i den omyndiges namn nedsättas i öppet förvar hos riksbanken eller annan bank. Vill förmyndaren uttaga nedsatt värdehandling, söke han

¹ Senaste lydelse 1970:1000.

² Senaste lydelse 1970:1000.

Nuvarande lydelse

nom bankens försorg överförs till annan bank för att där nedsättas i öppet förvar. De nedsatta värdehandlingarna skola under överförmyndarens tillsyn vårdas i enlighet med vad om dylik vård av omyndigs värdehandlingar särskilt stadgas.

Föreslagen lydelse

överförmyndarens tillstånd. Sådant tillstånd erfordras ej, där värdehandlingen allenast skall genom bankens försorg överförs till annan bank för att där nedsättas i öppet förvar. De nedsatta värdehandlingarna skola under överförmyndarens tillsyn vårdas i enlighet med vad om dylik vård av omyndigs värdehandlingar särskilt stadgas.

Vad sålunda om nedsättning av omyndigs värdehandlingar föreskrivits skall ej äga tillämpning med avseende å bevis eller motbok rörande tillgodohavande å räkning hos bank, ej heller med avseende å bevis, som utfärdats om inskrivning i statsskuldboken eller Sveriges allmänna hypoteksbanks skuldbok eller skuldbok hos annan inrättning, som Konungen bestämmer, såframt å beviset finnes antecknat, att inskrivningen skett med förbehåll att kapitalbelopp å inskriven fordran eller därå utställd obligation eller ock inskriven obligation eller å sådan obligation belöpande kapitalbelopp ej må lyftas utan överförmyndarens tillstånd.

Obligationer, vilka utfärdats av staten eller Sveriges allmänna hypoteksbank eller annan inrättning, som Konungen bestämmer, skola, såframt ej obligationerna äro nedsatta i öppet förvar hos bank eller överförmyndaren medgiver undantag, inskrivas i statsskuldboken eller bankens eller inrättningens skuldbok med förbehåll, varom i andra stycket sägs.

Hava underåriga syskon gemensam förmyndare, skola vid tillämpning av det i första stycket givna stadgandet *syskonens* värdehandlingar sammanräknas.

Finnas omyndigs värdehandlingar, som skola förvaltas av förmyndaren, i öppet förvar hos bank utan att hava nedsatts enligt bestämmelse i detta kapitel, skall å dem tillämpas vad i denna balk är stadgat om nedsatta värdehandlingar.

Premieobligationer, vilka utfärdats av staten, skola, såframt ej obligationerna äro nedsatta i öppet förvar hos bank eller överförmyndaren medgiver undantag, inskrivas i statsskuldboken med förbehåll, varom i andra stycket sägs.

Utövar en förmyndare förmyndarskap för flera omyndiga, skola vid tillämpning av det i första stycket givna stadgandet *de omyndigas* värdehandlingar sammanräknas.

9 §

Omyndigs medel, som inestå hos bank, må ej uttagas utan överförmyndarens tillstånd efter vad därom särskilt är stadgat. Vad nu sagts gäller ej ränta, som inestått kortare tid än ett år. Överförmyndarens tillstånd vare ej heller erforderligt, där *medlen* allenast skola genom ban-

Omyndigs medel, som inestå hos bank eller försäkringsbolag, må ej uttagas utan överförmyndarens tillstånd efter vad därom särskilt är stadgat. Vad nu sagts gäller ej ränta, som inestått kortare tid än ett år. Överförmyndarens tillstånd vare ej heller erforderligt, där *medel som*

Nuvarande lydelse

kens försorg överförs till annan bank.

Föreslagen lydelse

innestå hos bank allenast skola genom bankens försorg överförs till annan bank.

Medel, som böra hållas tillgängliga för ändamål, varom i 6 § sägs, må insättas med förbehåll att medlen må uttagas utan överförmyndarens tillstånd.

När skäl äro därtill, äger överförmyndaren förordna, att förbehåll, varom i andra stycket sägs, ej skall gälla.

12 §⁶

Förvärvar omyndig värdehandling som avses i 8 §, eller äger omyndig eljest att av annan utfå sådan värdehandling, må den som skall utgiva handlingen fullgöra sin förpliktelse genom att i den omyndiges namn nedsätta handlingen i öppet förvar hos bank, såvida ej den omyndige äger att själv förvalta handlingen. Förpliktelse att utgiva penningbelopp må ock fullgöras hos bank, ändå att den ej grundas å nedsatt värdehandling; och skola medlen av banken insättas för den omyndiges räkning enligt vad om betalning, som uppbäres å nedsatt värdehandling, är särskilt stadgat.

Äger omyndig att av dödsbo utfå värdehandling eller penningar på grund av giftorätt, arv eller testamente eller såsom underhåll enligt 8 kap. ärvdabalken, vare boutredningsman eller testamentsexekutor pliktig att, såframt ej värdet är ringa eller överförmyndaren eljest medgiver undantag, nedsätta värdehandling eller inbetala medlen hos bank enligt vad i första stycket stadgas. Vad nu sagts om skyldighet att inbetala penningmedel hos bank skall ock gälla, där någon, som här i riket driver försäkringsrörelse, skall utgiva försäkringsbelopp, som tillkommer omyndig, och fråga ej är om pension eller livränta eller om försäkringsbelopp, som den omyndige äger att själv förvalta. I andra fall äge överförmyndaren genom meddelande till den som skall utgiva värdehandling eller penningar förordna, att nedsättning eller inbetalning skall ske hos bank.

Äger omyndig att av dödsbo utfå värdehandling eller penningar på grund av giftorätt, arv eller testamente eller såsom underhåll enligt 8 kap. ärvdabalken, vare boutredningsman eller testamentsexekutor pliktig att, såframt ej värdet är ringa eller överförmyndaren eljest medgiver undantag, nedsätta värdehandling eller inbetala medlen hos bank enligt vad i första stycket stadgas. Vad nu sagts om skyldighet att inbetala penningmedel hos bank skall ock gälla, där någon, som här i riket driver försäkringsrörelse, skall utgiva försäkringsbelopp, som tillkommer omyndig, och fråga ej är om pension, livränta eller annan på grund av försäkring utgående periodisk förmån till belopp som för kalenderår ej överstiger två haster belopp enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring eller om försäkringsbelopp, som den omyndige äger att själv förvalta. I andra fall äger överförmyndaren genom meddelande till den som skall utgiva värdehandling eller penningar förordna, att nedsättning eller inbetalning skall ske hos bank.

⁶ Senaste lydelse 1958:640.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

Den som nedsätter värdehandling eller inbetalar penningar hos bank enligt vad i denna paragraf är stadgat vare pliktig att ofördröjligen underrätta förmyndaren därom.

14 §⁷

Utan överförmyndarens samtycke må ej förmyndaren å den omyndiges vägnar upptaga lån *eller* ingå växelförbindelse. Vad sålunda är stadgat äge dock ej tillämpning, om åtgärden faller inom området för rörelse som av förmyndaren med överförmyndarens samtycke drives för den omyndiges räkning. Överförmyndarens samtycke vare ej heller erforderligt i fråga om sådant statligt lån som upptages för att bereda omyndig hjälp till utbildning eller bosättning.

Utan överförmyndarens samtycke må ej förmyndaren å den omyndiges vägnar upptaga lån, ingå växelförbindelse *eller återköpa livförsäkring*. Vad sålunda är stadgat äge dock ej tillämpning, om åtgärden faller inom området för rörelse som av förmyndaren med överförmyndarens samtycke drives för den omyndiges räkning. Överförmyndarens samtycke vare ej heller erforderligt i fråga om sådant statligt lån som upptages för att bereda omyndig hjälp till utbildning eller bosättning.

Förmyndaren äge ej heller utan överförmyndarens samtycke å den omyndiges vägnar ingå borgen eller ställa den omyndiges gods såsom säkerhet för annans förbindelse. Till sådan rättshandling må samtycke ej givas, med mindre särskilda skäl äro därtill.

Ej må förmyndaren bortgiva den omyndige tillhörig egendom, såvitt ej fråga är om sedvanliga skänker, vilkas värde ej står i missförhållande till myndlingens villkor. Dock äge förmyndaren, med samtycke av överförmyndaren, av den omyndiges inkomster giva understöd åt anhöriga eller andra den omyndige närstående personer, då detta på grund av omständigheterna må anses tillbörligt.

15 §⁸

Förmyndaren må ej utan överförmyndarens samtycke upplåta nyttjanderätt, servitut eller rätt till elektrisk kraft i *den omyndiges fasta egendom eller tomträtt*. Utan sådant samtycke äger förmyndaren dock upplåta rätt att för egendomens behov avverka skog eller upplåta annan nyttjanderätt, om den avser viss tid, längst fem år.

Förmyndaren må ej utan överförmyndarens samtycke *överlåta den omyndiges fasta egendom eller tomträtt eller erhålla inteckning* eller upplåta nyttjanderätt, servitut eller rätt till elektrisk kraft i *sådan egendom*. Utan sådant samtycke äger förmyndaren dock upplåta rätt att för egendomens behov avverka skog eller upplåta annan nyttjanderätt, om den avser viss tid, längst fem år.

Före besluts fattande skall överförmyndaren, såframt det utan märklig omgång eller tidsutdräkt kan ske, bereda den omyndige, om han fyllt sexton år, ävensom hans make och närmaste fränder tillfälle att yttra sig.

⁷ Senaste lydelse 1970:1000.

⁸ Senaste lydelse 1970:1000.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

Bestämmelserna i första stycket om servitut äga ej tillämpning i fråga om servitut som bildas vid fastighetsbildningsförrättning.

*Tillstånd att överlåta eller erhålla
inteckning i fast egendom eller tomt-
rätt gäller under sex månader från
det tillståndet meddelades. Erinran
härom skall göras i beslutet.*

16 §⁹

Vill förmyndaren överlåta eller låta inteckna den omyndiges fasta egendom eller tomt rätt, tåge han till överlåtelser eller inteckningen rättens tillstånd. Ej må sådant tillstånd givas, med mindre viktiga skäl äro därtill.

Det åligger rätten att före besluts fattande inhämta yttrande från överförmyndaren samt, såframt det utan märklig omgång eller tidsutdräkt kan ske, bereda den omyndige, om han fyllt sexton år, ävensom hans make och närmaste fränder tillfälle att yttra sig.

Tillstånd, varom i första stycket sägs, gälle under sex månader från det tillståndet meddelades. Erinran härom skall göras i rättens beslut.

17 §

Har förmyndaren i fall, då enligt vad ovan i detta kapitel är stadgat överförmyndarens eller rättens samtycke bort inhämtas, å den omyndiges vägnar ingått avtal utan sådant samtycke, må den, med vilken avtalet slöts, där ej annat förbehåll gjorts, icke frånträda avtalet, såframt förmyndaren söker godkännande inom en månad från det avtalet slöts. Varder ansökan avslagen av den myndighet, av vilken den först skall prövas, åge den, med vilken avtalet slöts, härefter frånträda avtalet, såframt ej annan överenskommelse träffats.

Har förmyndaren i fall, då enligt vad ovan i detta kapitel är stadgat överförmyndarens samtycke bort inhämtas, å den omyndiges vägnar ingått avtal utan sådant samtycke, må den, med vilken avtalet slöts, där ej annat förbehåll gjorts, icke frånträda avtalet, såframt förmyndaren söker godkännande inom en månad från det avtalet slöts. Varder ansökan avslagen av överförmyndaren, åge den, med vilken avtalet slöts, härefter frånträda avtalet, såframt ej annan överenskommelse träffats.

⁹ Senaste lydelse 1970:1000.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

19 §

Förmyndaren äge årligen uppbära arvode *med belopp, som kan anses skäligt med hänsyn till förvaltningens omfattning. Arvodet må icke, med mindre rätten annorlunda förordnar, överstiga för år räknat ett belopp, motsvarande fem för hundra av den omyndiges behållna inkomst enligt årsräkning eller sluträkning, med avdrag likväl för avgift, som erlagts för vård av den omyndiges värdehandlingar efter vad särskilt är stadgat. Avdraget må dock ej uppgå till mer än två för hundra av inkomsten av nämnda värdehandlingar.*

Arvode, varom nu är sagt, tillkomme ej fader eller moder, som på grund av lag är förmyndare, med mindre *rätten* med hänsyn till särskilda omständigheter lämnar tillstånd därtill.

Förmyndaren äge årligen uppbära arvode *för förvaltningen av den omyndiges egendom och arbetet med den personliga omvårdnaden om myndligen. Arvodet bestämmes av överförmyndaren enligt grunder som fastställles för varje överförmyndardistrikt av vederbörande kommun eller kommuner.*

Förmyndaren har även rätt till ersättning för de utgifter som varit skäligen påkallade för uppdragets behöriga fullgörande.

Arvodet och ersättningen för utgifter skola efter överförmyndarens bestämmande utgå av den omyndiges medel i den mån hans beräknade inkomst det år förmyndaruppdraget avser överstiger ett belopp motsvarande två gånger det i första stycket nämnda basbeloppet eller, om ej särskilda skäl föranleda annat, i den mån den omyndige har tillgångar till ett värde överstigande fyra gånger basbeloppet. I övrigt skola arvode och ersättning för utgifter utgivas av kommunen.

Arvode, varom nu är sagt, tillkomme ej fader eller moder, som på grund av lag är förmyndare, med mindre *överförmyndaren* med hänsyn till särskilda omständigheter lämnar tillstånd därtill. *Sådan förmyndare har rätt till ersättning för utgifter endast om dessa hänföra sig till förvaltningen av den omyndiges egendom. Arvode och ersättning som nu nämnts skola utgå av den omyndiges medel.*

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

16 kap.

6 §

Har förmyndaren till överförmyndaren ingivit anmälan eller annan handling, enligt vilken den omyndige saknar tillgångar eller icke har andra tillgångar än lösören, som ej lämna inkomst, vare förmyndaren fri från skyldighet att avgiva räkning, intill dess genom föryttring av sådana lösören eller eljest tillgångar av annan beskaffenhet tillfalla den omyndige.

Överförmyndaren må ock i annat fall för visst år eller tills vidare befria förmyndare från att avgiva räkning eller medgiva att sådan upprättas i förenklad form, där det med hänsyn till tillgångarnas ringa värde eller beskaffenhet finnes kunna ske utan fara för den omyndige.

17 kap.

2 §

Överförmyndaren äge själv eller genom någon, som av honom utses därtill, genomgå de av förmyndaren förda räkenskaperna ävensom de betalningsbevis och andra handlingar som finnas förvarade till styrkande av särskilda poster i räkenskaperna så ock hos förmyndaren förvarade värdehandlingar. Dessa räkenskaper och handlingar skola av förmyndaren hållas tillgängliga å tid och ort som bestämmas av överförmyndaren.

Är förmyndaren icke bosatt i det distrikt, där tillsynen utövas, vare överförmyndaren i det distrikt, där förmyndaren bor, pliktig att, på anmodan av den överförmyndare som det tillkommer att utöva tillsynen, verkställa den granskning som avses i första stycket.

Medför åtgärd, varom i första stycket sägs, särskilda kostnader eller avsevärt besvär, äge rätten förordna, att särskild ersättning skall gäldas av den omyndiges medel.

7 §

Överförmyndaren skall varje år, i enlighet med de närmare bestämmelser som meddelas av Konungen, till rätten överlämna uppgift rörande tillsynen över förmyndares förvaltning under föregående år.

18 kap.

3 §

Är någon för sjukdom, som kan antagas vara övergående, ur stånd att bevaka sin rätt eller förvalta sin

Är någon på grund av sjukdom, försvagat hälsotillstånd eller liknande ur stånd att bevaka sin rätt,

Nuvarande lydelse

egendom, skall rätten, där så erfordras, förordna god man att *bevaka hans rätt eller förvalta egendomen; dock må sådant förordnande ej givas utan den sjukes samtycke, med mindre sjukdomen medför hinder mot samtyckes inhämtande.*

Föreslagen lydelse

förvalta sin egendom *eller sörja för sin person*, skall rätten, där så erfordras, förordna god man *för honom*. Förordnande *som nu nämnts* må ej givas utan samtycke *från den för vilken god man skall utses* med mindre *det är* hinder mot *inhämtande av samtycke eller eljest särskilda skäl föreligga.*

5 §

Till god man skall utses en rättrådig, erfaren och i övrigt lämplig man eller kvinna. Skall god man förordnas att bevaka omyndigs eller bortovarandes rätt i dödsbo, och har den avlidne nämnt, vem han önskar till god man, varde denne därtill förordnad, såframt han ej finnes olämplig.

När omständigheterna sådant påkalla, må flera gode män förordnas.

Vad i 11 kap. 4, 8, 9 och 10 §§ stadgas om hinder att vara förmyndare, *skyldighet att övertaga förmynderskap*, förmyndarens entledigande och skyldighet att anmäla förmyndares död skall äga motsvarande tillämpning i fråga om god man eller godmanskap.

Vad i 11 kap. 4, 9 och 10 §§ stadgas om hinder att vara förmyndare, förmyndares entledigande och skyldighet att anmäla förmyndares död skall äga motsvarande tillämpning i fråga om god man eller godmanskap.

7 §

Godmanskap varde genast inskrivet hos den rätt som meddelat förordnandet. Anteckning om inskrivningen skall ske i förmynderskapsboken.

Vad i 12 kap. 3 och 4 §§ stadgas om överflyttning av tillsynen å förmynderskap och om rättens skyldighet att angiva, vilken överförmyndare det tillkommer att utöva tillsyn över förmynderskap, skall äga motsvarande tillämpning i fråga om godmanskap. Överflyttning av godmanskap som avses i 1 eller 2 § må ej ske annat än i samband med överflyttning av förmynderskapet.

Vad i 12 kap. 3 och 4 §§ stadgas om överflyttning av tillsynen å förmynderskap och om rättens skyldighet att angiva, vilken överförmyndare det tillkommer att utöva tillsyn över förmynderskap, skall äga motsvarande tillämpning i fråga om godmanskap. Överflyttning av godmanskap som avses i 1 eller 2 § må, *om jämväl förmynderskapet är inskrivet*, ej ske annat än i samband med överflyttning av förmynderskapet.

10 §

Är behov av god man ej längre för handen, skall han av rätten entledigas. Har god man förordnats enligt 3 § eller 4 § 1–5, skall han entledigas, så snart den, för vilken han förordnats, begär det.

Är behov av god man ej längre för handen, skall han av rätten entledigas. Har god man förordnats enligt 4 § 1–5, skall han entledigas, så snart den, för vilken han förordnats, begär det.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

Då god man slutfört sitt uppdrag, skall det av honom ofördröjligen anmälas hos rätten.

11 §

God man vare, *såframt han ej äger uppbära årligt arvode*, berättigad att efter uppdragets slutförande erhålla *skäligt* arvode för uppdraget så ock ersättning för sina kostnader.

God man vare berättigad att efter uppdragets slutförande *eller, om uppdraget varar längre tid än ett år, årligen* erhålla arvode för uppdraget *med belopp som överförmyndaren bestämmer* så ock ersättning för sina kostnader.

Överförmyndaren bestämmer i vad mån arvode och ersättning för kostnader skola utgå av medel som tillkommer den för vilken den gode mannen förordnats. Arvode och ersättning som ej skola betalas enligt vad nu sagts skola utgivas av kommunen.

19 kap.

2 §¹⁰

I Stockholms stad skall i stället för överförmyndare finnas en stadens nämnd, kallad överförmyndarnämnden.

Kommun kan bestämma att det i stället för överförmyndare skall finnas en överförmyndarnämnd.

3 §¹¹

Två eller flera kommuner, som lyda under samma tingsrätt, må, då val av överförmyndare förestår, *efter förslag av rätten* förena sig till ett överförmyndardistrikt.

Två eller flera kommuner, som lyda under samma tingsrätt, må, då val av överförmyndare förestår, förena sig till ett överförmyndardistrikt.

Kommun, som ingått i sådant överförmyndardistrikt, må ej utträda förrän den tid, för vilken överförmyndaren blivit utsedd, gått till ända.

4 §

Kan i stad eller annan kommun tillsynen icke utövas av en överförmyndare ensam, må rätten på framställning av kommunen förordna, att flera överförmyndare skola väljas. I sådant fall äger rätten indela kommunen i distrikt, ett för varje överförmyndare, eller ock bestämma annan lämplig grund för förmynd-

¹⁰ Senaste lydelse 1955:409.

¹¹ Senaste lydelse 1969:799.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

derskapens fördelning mellan överförmyndarna.

5 §

Överförmyndare väljes *i stad av stadsfullmäktige eller, där sådana ej finnas, av allmän rådstuga samt på landet av kommunalstämma eller av kommunalfullmäktige, om sådana finnas.* Valet skall förrättas inom utgången av *oktober* månad året före det, med vilket överförmyndarens tjänstgöringstid begynner.

Överförmyndare väljes av *kommunfullmäktige*. Valet skall förrättas inom utgången av *december* månad året före det, med vilket överförmyndarens tjänstgöringstid begynner.

Då val av överförmyndare förrättats, skall det genast anmälas till rätten. Har val ej skett i behörig tid, skall rätten göra anmälan därom hos länsstyrelsen, som tillser att valet hålles så snart ske kan.

Äro flera kommuner förenade till ett distrikt för val av överförmyndare, och kunna kommunerna icke enas i valet av överförmyndare, skall rätten till överförmyndare utse den av de valde som finnes därtill lämpligast.

6 §

Till överförmyndare må *i stad eller annan kommun* eller i distrikt av flera kommuner väljas den som blivit därtill vald inom annan kommun eller annat distrikt.

Till överförmyndare må i *kommun* eller i distrikt av flera kommuner väljas den som blivit därtill vald inom annan kommun eller annat distrikt.

7 §

Överförmyndare väljes för en tid av *fyra* år. Avgår överförmyndare, innan tiden för hans uppdrag är ute, skall i hans ställe annan väljas att tjänstgöra under den tid som återstår.

Överförmyndare väljes för en tid av *tre* år, *räknade från och med den 1 januari året näst efter det, då allmänna val av kommunfullmäktige ägt rum.* Avgår överförmyndare, innan tiden för hans uppdrag är ute, skall i hans ställe annan väljas att tjänstgöra under den tid som återstår.

8 §¹²

Till överförmyndare skall väljas en i praktiska värv väl förfaren, myndig svensk medborgare. Överförmyndare kan ej den vara som är i konkursstillstånd eller är förklarad omyndig.

Lagfaren tjänsteman vid tingsrätt får ej vara överförmyndare inom domsagan, om ej Konungen för särskilt fall meddelat tillstånd därtill.

Ej må annan avsäga sig uppdrag att vara överförmyndare än den som icke är bosatt inom den kommun

¹² Senaste lydelse 1969:799.

Nuvarande lydelse

eller någon av de kommuner, för vilka valet förrättas, ämbets- eller tjänsteman som av sin befattning är hindrad att fullgöra uppdraget, den som efter de fyra sistförflutna årens tjänstgöring såsom överförmyndare är i tur att avgå från befattningen, den som uppnått sextio års ålder samt den som eljest uppgiver förhinder, vilket godkännes av valmyndigheten.

Föreslagen lydelse

12 §

Överförmyndaren äge uppbära arvode till belopp, motsvarande ett för hundra av den omyndiges behållna årsinkomst, där denna icke överstigit tvåhundra kronor, och eljest två för hundra därav, dock äge överförmyndaren icke av en omyndig i arvode uppbära mera än ettusen kronor för år. Inkomsten skall beräknas enligt årsräkning eller sluträkning eller, såvitt fråga är om omyndigs andel av inkomst från dödsbo, däri delägarna sammanleva i oskiftat bo, enligt årsuppgift rörande boet. Arvodet skall av förmyndaren inbetalas vid räkningens eller årsuppgiftens avgivande, och äge förmyndare ur dödsbo, däri den omyndige har del, förskottsvis utbetomma det belopp som skall utgå i arvode. Avlämnas gemensam årsuppgift för underåriga syskon, skall vid beräkning av arvodets belopp hänsyn tagas till vad av boets inkomst belöper på syskonen samfällt.

Skall ej räkning eller årsuppgift avgivas, äger rätten, om särskilda skäl äro därtill, tillägga överförmyndaren skäligt arvode att gäldas av den omyndiges medel.

Vad nu sagts med avseende å arvode för förmynderskap skall äga motsvarande tillämpning i fråga om godmanskap.

Bestämmelserna i 28 § 1 och 2 mom. kommunallagen (1953:753) om ersättning till kommunfullmäktig äga motsvarande tillämpning i fråga om överförmyndare.

13 §

Stad eller annan kommun äger, om det finnes lämpligt, lämna bidrag till arvode åt överförmyndaren

Nuvarande lydelse

och till bestridande av de med hans verksamhet förenade kostnaderna. Kommunen äger ock att i ordning, som av Konungen godkännes, bestrida samtliga utgifter för dessa ändamål, och äger i sådant fall kommunen uppbära belopp som avses i 12 §.

16 §¹³

Överförmyndarnämnden i Stockholm skall bestå av tre ledamöter. Bestämmelserna i 5 §, 7–10 §§ och 14 § andra stycket i detta kapitel skola i tillämpliga delar gälla ledamot av nämnden. I övrigt skall vad om överförmyndare stadgas äga motsvarande tillämpning å nämnden; dock må frågor som ankomma på nämnden, i den mån Konungen därom förordnar, å nämndens vägnar avgöras av någon dess ledamot eller tjänsteman.

Staden äger uppbära arvode som avses i 12 §. Sådant arvode må, då särskilda skäl föranleda därtill, eftergivnas av staden.

Föreslagen lydelse

Överförmyndarnämnd skall bestå av minst tre ledamöter. Bestämmelserna i 5 §, 7–10 §§, 12 § och 14 § andra stycket i detta kapitel skola i tillämpliga delar gälla ledamot av överförmyndarnämnd. I övrigt skall vad om överförmyndare stadgas äga motsvarande tillämpning å överförmyndarnämnd.

17 §

Överförmyndarnämnd äger, där så prövas lämpligt, uppdraga åt ledamot eller åt tjänsteman vid nämndens kansli att på nämndens vägnar meddela samtycke, tillstånd eller förordnande som avses i 14 kap. 3 § första stycket, 5 och 6 §§ samt i 15 kap. 5, 8, 9, 10, 12 och 14 §§.

Finner den som erhållit uppdrag som avses i första stycket, att samtycke, tillstånd eller förordnande i visst fall ej bör meddelas, eller anser han frågan tveksam, skall ärendet hänskjutas till nämnden.

18 §

I fråga om omröstning till beslut i ärende, som överförmyndarnämnd handlägger i sin egenskap av över-

¹³ Senaste lydelse 1955:409.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

förmyndare, gälla i tillämpliga delar bestämmelserna i 16 kap. rättegångsbalken. Skiljaktig mening skall redovisas i protokoll.

20 kap.

16 §

Ansökan om omyndighetsförklaring må göras, förutom av den som avses med ansökningen, jämväl av hans make och närmaste fränder så ock av överförmyndaren samt i fall, varom i 10 kap. 2 § sägs, av förmyndaren. *Sinnessjuk som är för vård intagen å sinnessjukhus må ock förklaras omyndig på anmälan av den som, enligt bestämmelser vilka meddelas av Konungen, äger att bekräftande där intagen göra sådan anmälan.*

Omyndighetsförklarings hävande må sökas av den omyndige själv eller hans förmyndare.

Ansökan om omyndighetsförklaring må göras, förutom av den som avses med ansökningen, jämväl av hans make och närmaste fränder så ock av överförmyndaren samt i fall, varom i 10 kap. 2 § sägs, av förmyndaren.

Omyndighetsförklarings hävande må sökas av den omyndige själv, hans förmyndare eller överförmyndaren.

17 §

Har ansökan om omyndighetsförklaring gjorts av den, om vars försättande i omyndighet är fråga, eller har denne eljest medgivit, att omyndighetsförklaring må meddelas, äge rätten utan huvudförhandling omedelbart företaga målet till avgörande. *Vad nu sagts äge ock tillämpning, då fråga är att någon skall förklaras omyndig på grund av sinnessjukdom, sinnesslöhet eller annan rubbning av själsverksamheten, såframt det må antagas att hans hörande skulle vara utan gagn.*

I annat fall än som avses i första stycket skall rätten utfärda föreläggande för den, om vars försättande i omyndighet är fråga, att svara i målet. Angående sådant föreläggande gälle vad om stämning är stadgat.

Har ansökan om omyndighetsförklaring gjorts av den, om vars försättande i omyndighet är fråga, eller har denne eljest medgivit, att omyndighetsförklaring må meddelas, äge rätten utan huvudförhandling omedelbart företaga målet till avgörande.

Om den, vars försättande i omyndighet har satts i fråga, uppenbarligen ej förstår vad saken gäller eller skulle lida allvarlig skada av att få del av ansökningen om omyndighetsförklaring, skall rätten förordna

Nuvarande lydelse

Ansökan av den som försatts i omyndighet att bli förklarad myndig må, om den finnes uppenbart ogrundad, utan huvudförhandling omedelbart avslås. Har ansökan om hävande av omyndighetsförklaring gjorts eller tillstyrkts av förmyndaren, må målet ock utan huvudförhandling omedelbart företagas till avgörande, såvida förmyndarens inställelse ej finnes vara behövlig för målets utredning.

I annat fall än som avses i första stycket skall rätten utfärda föreläggande för förmyndaren att svara i målet. Angående sådant föreläggande gälle vad om stämning är stadgat.

Har ansökan gjorts, att någon skall förklaras omyndig *på grund av sinnessjukdom, sinnesslöhet eller annan rubbning av självsksamheten*, förordne rätten biträde att bevaka hans rätt i målet, om han begär det eller om det eljest med hänsyn till omständigheterna finnes lämpligt. Begär den som *på sådan grund* försatts i omyndighet att förklaras åter myndig, må ock rättegångsbiträde förordnas, om det finnes erforderligt.

Föreslagen lydelse

god man varom i 18 kap. sägs att i målet företräda honom och bevaka hans rätt. I fråga om arvode och ersättning till sådan god man äga bestämmelserna i 19 § om ersättning till biträde motsvarande tillämpning.

18 §

Ansökan av den som försatts i omyndighet att bli förklarad myndig må, om den finnes uppenbart ogrundad, utan huvudförhandling omedelbart avslås. Har ansökan om hävande av omyndighetsförklaring gjorts eller tillstyrkts av *såväl* förmyndaren *som överförmyndaren*, må målet ock utan huvudförhandling omedelbart företagas till avgörande, såvida förmyndarens *eller överförmyndarens* inställelse ej finnes vara behövlig för målets utredning.

I annat fall än som avses i första stycket skall rätten utfärda föreläggande för *den som ansökningen avser*, förmyndaren *och överförmyndaren i den mån dessa ej gjort eller tillstyrkt ansökningen* att svara i målet. Angående sådant föreläggande gälle vad om stämning är stadgat.

19 §¹⁴

Har ansökan gjorts, att någon skall förklaras omyndig *och föreligger ej fall som avses i 17 § tredje stycket*, förordne rätten biträde att bevaka hans rätt i målet, om *det ej är uppenbart att biträde ej erfordras*. Begär den som försatts i omyndighet att förklaras åter myndig, må ock rättegångsbiträde förordnas, om det finnes erforderligt.

¹⁴ Senaste lydelse 1973:120.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Den som förordnats till rättegångsbiträde åtnjute av allmänna medel efter rättens prövning skäligen ersättning för arbete, tidsspillan och utlägg som uppdraget krävt. Ersättningen skall stanna på statsverket, såframt ej motparten till den, för vilken rättegångsbiträde förordnats, finnes böra åläggas att gottgöra statsverket kostnaden.

21 §

Ej må någon förklaras omyndig på grund av sinnessjukdom, sinnesslöhet eller annan rubbning av själsverksamheten, ej heller den som på sådan grund försatts i omyndighet förklaras myndig, med mindre läkarintyg angående hans sinnessillstånd blivit företett. Närmare bestämmelser om sådant intyg meddelas av Konungen.

Ej må någon förklaras omyndig eller den som försatts i omyndighet förklaras myndig, med mindre läkarintyg angående hans sinnessillstånd blivit företett. Närmare bestämmelser om sådant intyg meddelas av Konungen.

24 a §

I ärende om förordnande av förmyndare skall rätten bereda kommunen tillfälle att lämna förslag på person lämplig för uppdraget.

28 §¹⁵

Ansökan om förmyndares förordnande eller entledigande eller om annan rättens åtgärd med avseende å förmynderskap må, såframt fråga ej är om ärende, varom i 9 kap. 2 a § eller i 29 § stadgas, göras, förutom av överförmyndaren och förmyndare, av den omyndige själv, om han fyllt sexton år, så ock av hans make och närmaste fränder. Förmyndare, som gjort sig skyldig till försummelse i vårdnaden om underårig, må entledigas jämväl på ansökan av allmän åklagare eller barnavårdsnämnd. Frågor som avses i denna paragraf skall ock rätten, när anledning är därtill, upptaga utan att särskild ansökan blivit gjord.

Ansökan om förmyndares förordnande eller entledigande eller om annan rättens åtgärd med avseende å förmynderskap må, såframt fråga ej är om ärende, varom i 9 kap. 2 a § stadgas, göras, förutom av överförmyndaren och förmyndare, av den omyndige själv, om han fyllt sexton år, så ock av hans make och närmaste fränder. Förmyndare, som gjort sig skyldig till försummelse i vårdnaden om underårig, må entledigas jämväl på ansökan av allmän åklagare eller barnavårdsnämnd. Frågor som avses i denna paragraf skall ock rätten, när anledning är därtill, upptaga utan att särskild ansökan blivit gjord.

I ärende som avses i första stycket skall rätten, när det rör omyndig som fyllt sexton år, bereda denne tillfälle att yttra sig, om det kan ske.

¹⁵ Senaste lydelse 1973:802.

Nuvarande lydelse

Mot rättsens beslut i ärende, varom i första stycket sägs, må talan fullföljas, förutom av den som beslutet särskilt rör, av envar som äger göra ansökan efter vad nyss är sagt.

Mot beslut, varigenom det förelagts förmyndare att vid vite fullgöra visst åliggande, må talan fullföljas allenast i samband med klagan över rättsens beslut om utdömande av vitet.

29 §

Överförmyndarens *eller rättsens* tillstånd till åtgärd beträffande omyndigs egendom må sökas allenast av förmyndaren. Mot överförmyndarens *eller rättsens* beslut med avseende å sådant tillstånd så ock mot överförmyndarens förordnande, att förbehåll, varom i 15 kap. 9 § andra stycket sägs, ej skall gälla, må talan föras allenast av förmyndaren samt, såframt ärendet angår omhändertagande av egendom, varöver den omyndige äger råda, eller återkallelse av förmyndarens eller överförmyndarens tillstånd för omyndig att driva näring, av den omyndige själv, om han fyllt sexton år.

Mot överförmyndarens *eller rättsens* beslut i fall, varom i 13 kap. 8 § tredje stycket sägs, må talan ej föras.

Föreslagen lydelse

Överförmyndarens tillstånd till åtgärd beträffande omyndigs egendom må sökas allenast av förmyndaren. Mot överförmyndarens beslut med avseende å sådant tillstånd så ock mot överförmyndarens förordnande, att förbehåll, varom i 15 kap. 9 § andra stycket sägs, ej skall gälla, må talan föras allenast av förmyndaren samt, såframt ärendet angår omhändertagande av egendom, varöver den omyndige äger råda, eller återkallelse av förmyndarens eller överförmyndarens tillstånd för omyndig att driva näring, av den omyndige själv, om han fyllt sexton år.

Mot överförmyndarens beslut i fall, varom i 13 kap. 8 § tredje stycket sägs, må talan ej föras.

29 a §

Innan överförmyndare prövar ärende som rör omyndig som fyllt sexton år, skall överförmyndaren bereda den omyndige tillfälle att yttra sig, om det kan ske.

37 §¹⁶

Vistas den, mot vilken talan enligt denna balk riktas, på okänd ort, skall hans rätt i saken bevakas av god man som sägs i 18 kap. Detsamma gäller, om han vistas på känd ort utom riket men stämningen eller andra handlingar i målet ej kunna delges honom eller han underlåter att ställa ombud för sig och särskilda skäl föreligga att förordna god man. Gode mannen skall samråda med part för vilken han förordnats i den mån det kan ske.

I fråga om ersättning till god man som avses i första stycket skall gälla vad i 20 kap. 19 § stadgas angående ersättning åt rättegångsbiträde.

Vad i rättegångsbalken är stadgat om hämtning av part skall äga motsvarande tillämpning å den som i annan egenskap än vittne eller sakkunnig skall höras i mål eller ärende som avses i denna balk.

¹⁶ Senaste lydelse 1973:945.

Nuvarande lydelse

Då fråga är om omyndighetsförklaring *på grund av sinnessjukdom, sinnesslöhet eller annan rubbning av själsverksamheten*, bör iakttagas att förordnande om skyldighet att inställa sig personligen ej gives beträffande den som avses med ansökningen, såframt det finnes att inställelsen skulle för honom kunna medföra men eller fara.

Föreslagen lydelse

Då fråga är om omyndighetsförklaring, bör iakttagas att förordnande om skyldighet att inställa sig personligen ej gives beträffande den som avses med ansökningen, såframt det finnes att inställelsen skulle för honom kunna medföra men eller fara.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1976, såvitt gäller bestämmelserna i 19 kap. 2–8 och 16 – 18 § §, och i övrigt den 1 januari 1975.

Skall någon som omyndigförklarats före ikraftträdandet åter förklaras myndig, gäller bestämmelsen i 20 kap. 21 § om företeende av läkarintyg endast om grunden för omyndighetsförklaringen varit sinnessjukdom, sinnesslöhet eller annan rubbning av själsverksamheten.

Val av överförmyndare och ledamöter i överförmyndarnämnd samt ersättare för dessa skall med tillämpning av denna lag äga rum första gången före utgången av år 1975. Valet skall avse tiden intill utgången av det år, då allmänna val av kommunfullmäktige första gången sker efter lagens ikraftträdande.

I fråga om de överförmyndare och ledamöter i överförmyndarnämnd samt ersättare för dessa som valts enligt äldre bestämmelser förfaller uppdraget vid utgången av år 1975.

2) Förslag till

Lag om ändring i ärvdabalken

Härigenom förordnas i fråga om ärvdabalken

dels att 19 kap. 14 och 15 §§ samt 20 kap. 8 § skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i balken skall införas en ny paragraf, 19 kap. 14 a §, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Till dödsboet hörande penningmedel, som göras räntebärande genom insättning i bank, skola insättas i boets namn. Dödsboets egendom må ej heller eljest sammanblandas med vad boutredningsmannen eller annan tillhör.

Utöver vad av 18 kap. 5 § föranledes må egendom ej förskottsvis utgivas till delägare, med mindre det kan ske utan men för annan, vars rätt är beroende av utredningen.

Föreslagen lydelse

19 kap.

14 §

Till dödsboet hörande penningmedel, som göras räntebärande genom insättning i bank, skola insättas i boets namn. Dödsboets egendom må ej heller eljest sammanblandas med vad boutredningsmannen eller annan tillhör. *Värdehandlingar skola nedsättas i öppet förvar i bank, om det sammanlagda värdet överstiger ett belopp motsvarande två gånger det gällande basbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring.*

14 a §

Före den 1 april varje år skall boutredningsmannen avge redovisning för medelsförvaltningen under föregående år. I redovisningen skola upptagas saldo vid årets början och slut samt in- och utbetalningar under året. Ha medel innesätt i bank eller annan inrättning skall vid redovisningen fogas bevis om insättningar och uttag under året samt behållning vid årets slut. När värdehandlingar nedsatts i bank skall vid redovisningen fogas bevis av motsvarande innehåll.

Årsredovisning skall tillställas minst en delägare i boet. Övriga delägare samt rätten skola samtidigt underrättas om vem som tillställts

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

redovisningen. Finnes omyndig delägare i boet skall ett exemplar tillställas överförmyndaren.

Fullgör boutredningsman ej vad som åligger honom enligt denna paragraf, skall rätten vid vite förelägga honom att fullgöra sin skyldighet.

15 §

Så snart dödsboet beretts för bodelning eller arvskifte samt delning kan äga rum utan men för någon, vars rätt är beroende av utredningen, skall boutredningsmannen göra anmälan härom till delägarna och avgiva redovisning för sin förvaltning.

Sedan bodelning eller arvskifte förrättats av delägarna, skall boutredningsmannen till envar av dem utgiva honom tillkommande egendom. Samma lag vare, där av skiftesman verkställd delning blivit ständande.

Har boutredningsman frånträtt uppdraget utan att det blivit slutfört efter vad nu är sagt, är han ock redovisningsskyldig.

När boutredningsman slutfört sitt uppdrag, må han på begäran entledigas av rätten.

20 kap.

8 §¹

Bouppteckning skall inom en månad efter upprättandet jämte bestyrkt avskrift för registrering ingivas till rätten i den ort där den döde skolat svara i tvistemål i allmänhet eller, om behörig domstol ej sålunda finnes, till Stockholms tingsrätt. Äro flera bouppteckningar, skola de ingivas samtidigt; och skall tiden härför räknas från det den sista bouppteckningen upprättades.

Bestyrkt avskrift av bouppteckningen skall förvaras hos rätten. *Är ej avskrift ingiven, skall sådan tagas på boets bekostnad.*

Bestyrkt avskrift av bouppteckningen skall förvaras hos rätten.

Har omyndig del i boet eller finnes delägare, för vilken god man skall förordnas, skall ytterligare en bestyrkt avskrift ingivas för varje överförmyndare som skall ha tillsyn över sådant förmynderskap eller godmanskap. Är bouppteckningen av vidlyftig beskaffenhet, må denna avskrift omfatta endast erforderliga delar.

Äro ej erforderliga avskrifter ingivna, skola sådana tagas på boets bekostnad.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1975.

¹ Senaste lydelse 1969:800.

3) Förslag till

Lag om avveckling av äldre godmanskap

Härigenom förordnas som följer.

1 § Har god man förordnats antingen för bortovarande eller okänd arvinge till någon som avlidit före den 1 januari 1929 eller för bortovarande eller okänd testamentstagare efter någon som avlidit före den 1 januari 1931 och förvaltar den gode mannen penningmedel på grund av sådant godmanskap, är han skyldig att inbetala medlen till kammarkollegiet. Därvid skall bifogas av överförmyndaren godkänd sluträkning för godmanskapet.

Om överförmyndaren ej medger anstånd, skall skyldigheten att inbetala medel fullgöras inom tre månader från det denna lag trätt i kraft. Sedan skyldigheten fullgjorts skall gode mannen anses ha slutfört sitt uppdrag.

2 § Den som vill göra anspråk på medel som inbetalats enligt 1 § skall senast inom två år från det denna lag trätt i kraft genom ansökan framställa sina anspråk hos den rätt där godmanskapet senast var inskrivet vid äventyr att han går förlustig sin rätt.

3 § Sedan den i 2 § nämnda tiden gått till ända skall rätten för varje godmanskap som slutförts enligt bestämmelserna i 1 § pröva huruvida någon som anmält anspråk på medlen är berättigad till dessa eller de skall tillfalla allmänna arvsfonden.

Kammarkollegiet skall avge yttrande i ärendet. Rätten skall även höra överförmyndaren och den gode mannen.

Finns rätten att känd person, som icke anmält anspråk på medlen enligt 2 §, är berättigad till dem, skall denne, om det kan ske, beredas tillfälle att inom viss tid framställa yrkande därom. Framställes sådant yrkande inom den bestämda tiden, prövas det utan hinder av att den i 2 § angivna tiden har gått till ända.

4 § I fråga om ärende enligt 3 § äger lagen (1946:807) om handläggning av domstolsärenden motsvarande tillämpning. Den som har anmält anspråk på förvaltade medel svarar dock själv för sina kostnader i anledning härav. Ogillas anspråket, är han icke skyldig att ersätta staten för dess kostnader. Om rättens domförhet gäller vad i 6 § nämnda lag är föreskrivet om ärende som är tvistigt och som skall prövas enligt föräldrabalken.

5 § Överförmyndaren tillser att gode män för vilka denna lag gäller får kännedom om vad de har att iakttaga enligt lagen. Fullgör god man ej vad som åligger honom enligt 1 §, skall överförmyndaren anmäla försummelsen hos rätten. Rätten kan genom vite tillhålla den gode mannen att fullgöra sitt åliggande. Innan överförmyndaren gör anmälan som nyss nämnts, skall han erinra gode mannen om hans skyldighet, om det lämpligen kan ske.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1975. Har god man som avses i 1 § före nämnda dag inbetalat förvaltade medel till statskontoret eller kammarkollegiet för avveckling av godmanskapet, tillämpas denna lag i fråga om ärendets vidare behandling.

4) Förslag till

Lag om ändring i lagen (1924:322) om vård av omyndigs värdehandlingar

Härigenom förordnas att 1, 3, 8, 13 och 15 § § lagen (1924:322) om vård av omyndigs värdehandlingar skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*1 §¹

Hava för omyndigs räkning värdehandlingar blivit hos riksbanken eller annan bank i öppet förvar nedsatta efter vad i *lagen om förmynderskap* är stadgat, svare banken för de sålunda nedsatta värdehandlingarnas förvaring och förvaltning i enlighet med vad här nedan i 2–7 § § stadgas. Ej må i vidare mån än där sägs avtal träffas om befrielse från de förpliktelser, som enligt nämnda lagrum åvila banken; har så skett, vare avtalet utan verkan.

Finnas eljest i öppet försvar hos bank omyndigs värdehandlingar, å vilka skall tillämpas vad i *lagen om förmynderskap* är stadgat beträffande nedsatta värdehandlingar, äge vad i första stycket sägs motsvarande tillämpning.

Hava för omyndigs räkning värdehandlingar blivit hos riksbanken eller annan bank i öppet förvar nedsatta efter vad i *föräldrabalken* är stadgat, svare banken för de sålunda nedsatta värdehandlingarnas förvaring och förvaltning i enlighet med vad här nedan i 2–7 § § stadgas. Ej må i vidare mån än där sägs avtal träffas om befrielse från de förpliktelser, som enligt nämnda lagrum åvila banken; har så skett, vare avtalet utan verkan.

Finnas eljest i öppet försvar hos bank omyndigs värdehandlingar, å vilka skall tillämpas vad i *föräldrabalken* är stadgat beträffande nedsatta värdehandlingar, äge vad i första stycket sägs motsvarande tillämpning.

3 §²

Kapitalbelopp, som av banken uppbäres å omyndigs värdehandling, skall i den omyndiges namn insättas å sådan bankräkning, att *medlen kunna utan föregående uppsägning uttagas*, eller å annan bankräkning, som förmyndaren bestämmer. Insättning må ej utan överförmyndarens medgivande ske å räkning, från vilken uttag må göras utan hans tillstånd. Ränta och annan avkastning, som uppbäras av banken, skola, såvitt ej annan be-

Kapitalbelopp, som av banken uppbäres å omyndigs värdehandling, skall i den omyndiges namn insättas å sådan bankräkning, att *medlen kunna utan föregående uppsägning uttagas*, eller å annan bankräkning, som förmyndaren bestämmer. Insättning må ej utan överförmyndarens medgivande ske å räkning, från vilken uttag må göras utan hans tillstånd. Ränta och annan avkastning, som uppbäras av banken, skola, såvitt ej annan be-

¹ Senaste lydelse 1940:451.

² Senaste lydelse 1940:451.

Nuvarande lydelse

stämmelse givits av förmyndaren, i enahanda ordning insätts å bankräkning, dock att därvid må göras förbehåll, varom i 8 kap. 9 § andra stycket *lagen om förmynderskap* sägs.

Föreslagen lydelse

stämmelse givits av förmyndaren, i enahanda ordning insätts å bankräkning, dock att därvid må göras förbehåll, varom i 15 kap. 9 § andra stycket *föräldrabalken* sägs.

8 §³

För den vård av omyndigs värdehandlingar, som enligt denna lag åligger banken, må banken betinga sig en årlig avgift, *icke överstigande i fråga om inhemska värdehandlingar två kronor och utländska värdehandlingar en krona för varje påbörjat tusental kronor av handlingarnas värde. Hava underåriga syskon gemensam förmyndare, skola syskonens värdehandlingar sammanräknas. Närmare bestämmelser om avgiftens beräkning må, såvitt angår andra banker än riksbanken, meddelas av Konungen.*

För den vård av omyndigs värdehandlingar, som enligt denna lag åligger banken, må banken betinga sig en årlig avgift. Bestämmelser om avgiftens beräkning *meddelas*, såvitt angår andra banker än riksbanken, av *regeringen*.

Den avgift, varom i första stycket sägs, innefattar ej ersättning för bankens särskilda utgifter till följd av uppdraget, ej heller för åtgärd, som banken efter särskilt avtal vidtagit.

För fordran å avgift eller ersättning, varom i *första stycket* sägs, äge banken innehålla vad av de nedsatta handlingarna i värde svarar mot fordringen. Banken äge ock för sådan fordran uttaga betalning av medel, som för den omyndiges räkning uppburits av banken.

För fordran å avgift eller ersättning, varom *ovan* sägs, äge banken innehålla vad av de nedsatta handlingarna i värde svarar mot fordringen. Banken äge ock för sådan fordran uttaga betalning av medel, som för den omyndiges räkning uppburits av banken.

13 §⁴

Innestå hos bank omyndigs medel, som ej må uttagas utan överförmyndarens tillstånd, skall vad i 9, 11 och 12 §§ stadgas angående ansökan om tillstånd till uttagande av nedsatt värdehandling och om sådan ansökans prövning, så ock om förmyndarens skyldighet att ingiva redogörelse för vidtagna åtgärder eller anmälan, att tillståndet icke blivit använt, i tillämpliga delar gälla rörande ansökan om tillstånd att uttaga medel, om sådan ansökans prövning och om skyldighet för förmyndaren att ingiva redogörelse för medlens användning eller anmälan, att tillståndet icke blivit använt. Då fråga är om uttagning av medel till bestridande av utgifter för den omyndiges underhåll eller för vården av hans egendom, må tillståndet givas

³ Senaste lydelse 1963:153.

⁴ Senaste lydelse 1940:451.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

tills vidare och avse visst sammanlagt belopp under kalenderår. Tillståndet må ock avse, att medel, som innestå eller insättas å viss räkning, tills vidare må lyftas utan särskilt medgivande av överförmyndaren. I annat fall gälle ej överförmyndarens tillstånd för längre tid än tre veckor från det tillståndet meddelades.

Kunna insätta medel ej utan föregående uppsägning uttagas, skall tillstånd till medlens uttagning medföra rätt till uppsägning, och äge förmyndaren, sedan uppsägning skett, utan nytt tillstånd lyfta medlen. I sådant fall skall tiden för redogörelsens avgivande räknas från det dessa blivit för lyftning tillgängliga.

Skola medlen enligt tillståndet användas för inköp av värdehandling eller utlånas, må, där överförmyndaren ej annorlunda förordnar, medlen utlämnas allenast mot det att banken mottager värdehandlingen eller fordringsbeviset i öppet förvar eller erhåller bevis, att nedsättning därav ägt rum hos annan bank eller att inskrivning, som avses i 8 kap. 8 § andra och tredje styckena *lagen om förmynderskap*, skett med förbehåll, som där sägs. Skola medlen enligt tillståndet användas till köp av fast egendom eller tomträtt, skall, där överförmyndaren ej annorlunda förordnar, utbetalning av banken verkställas direkt till säljaren. I övrigt äge överförmyndaren vid tillstånd till uttagning av medel foga de villkor, som i varje fall finnas erforderliga, åliggande det banken att noggrant iakttaga dessa villkor.

Skola medlen enligt tillståndet användas för inköp av värdehandling eller utlånas, må, där överförmyndaren ej annorlunda förordnar, medlen utlämnas allenast mot det att banken mottager värdehandlingen eller fordringsbeviset i öppet förvar eller erhåller bevis, att nedsättning därav ägt rum hos annan bank eller att inskrivning, som avses i 15 kap. 8 § andra och tredje styckena *föräldrabalken*, skett med förbehåll, som där sägs. Skola medlen enligt tillståndet användas till köp av fast egendom eller tomträtt, skall, där överförmyndaren ej annorlunda förordnar, utbetalning av banken verkställas direkt till säljaren. I övrigt äge överförmyndaren vid tillstånd till uttagning av medel foga de villkor, som i varje fall finnas erforderliga, åliggande det banken att noggrant iakttaga dessa villkor.

Skola medel allenast överföras till annan bank, åligge den bank, där medlen innestå, att insätta dem hos den andra banken och att ofördröjligen underrätta överförmyndaren därom. Vid insättningen må ej fogas förbehåll om rätt för förmyndaren att uttaga medlen utan överförmyndarens tillstånd.

15 §⁵

Vad i denna lag stadgas skall äga motsvarande tillämpning i fråga om vård av värdehandlingar, som tillhöra den, för vilken god man förordnats efter vad i 11 kap. 3 eller 4 §

Vad i denna lag stadgas skall äga motsvarande tillämpning i fråga om vård av värdehandlingar, som tillhöra den, för vilken god man förordnats efter vad i 18 kap. 3 eller

⁵ Senaste lydelse 1940:451.

Nuvarande lydelse

av lagen om förmynderskap stadgas, så ock i fråga om medel, som för hans räkning innestå hos bank och ej må uttagas utan överförmyndarens tillstånd.

Föreslagen lydelse

4 § föräldrabalken stadgas, så ock i fråga om medel, som för hans räkning innestå hos bank och ej må uttagas utan överförmyndarens tillstånd.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1975.

5) Förslag till

Lag om ändring i lagen (1954:579) om nykterhetsvård

Härigenom förordnas att 67 § lagen (1954:579) om nykterhetsvård skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

67 §

Finner nykterhetsnämnd, att någon, som är hemfallen åt alkoholmissbruk, bör förklaras omyndig eller att förmyndare i hans ställe eller jämte honom bör förordnas för hans myndling, har nämnden att göra anmälan härom hos överförmyndaren.

Finner nykterhetsnämnd, att någon, som är hemfallen åt alkoholmissbruk, bör förklaras omyndig eller att *god man* bör förordnas för *honom* eller att förmyndare i hans ställe eller jämte honom bör förordnas för hans myndling, har nämnden att göra anmälan härom till överförmyndaren.

Anmälan till överförmyndaren skall också göras, om nämnden beträffande omyndigförklarad som är hemfallen åt alkoholmissbruk finner att han icke längre bör vara omyndigförklarad.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1975.

6) Förslag till

Lag om ändring i lagen (1956:2) om socialhjälp

Härigenom förordnas att 63 § lagen (1956:2) om socialhjälp skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

63 §

Finner socialnämnd att hjälptagare bör förklaras omyndig, har nämnden att göra anmälan härom hos överförmyndaren.

Finner socialnämnd att hjälptagare bör förklaras omyndig eller att *god man* bör förordnas för *honom*, har nämnden att göra anmälan härom hos överförmyndaren.

Anmälan till överförmyndaren skall också göras, om nämnden beträffande omyndigförklarad hjälptagare finner att han icke längre bör vara omyndigförklarad.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1975.

Innehåll

Proposition	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Lagförslag	3
1 Förslag till lag om ändring i föräldrabalken	3
2 Förslag till lag om ändring i ärvdabalken.....	31
3 Förslag till lag om ändring i giftermålsbalken.....	34
4 Förslag till lag om avveckling av äldre godmanskap	35
5 Förslag till lag om ändring i lagen (1924:322) om vård av omyndigs värdehandlingar.....	37
6 Förslag till lag om ändring i lagen (1954:579) om nykterhetsvård....	41
7 Förslag till lag om ändring i lagen (1956:2) om socialhjälp	41

Utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden den 4 oktober
1974

1 Inledning.....	42
2 Gällande rätt	43
2.1 Myndighetsåldern och verkan av underårigs omyndighet.....	43
2.2 Grunderna för omyndighetsförklaring och hävande av sådan förklaring.....	44
2.3 Verkan av omyndighetsförklaring.....	45
2.4 Förfarande i mål om omyndighets- och myndighetsförkla- ring.....	46
2.5 Förmyndare	47
2.6 Inskrivning av förmynderskap	48
2.7 Förmyndarens plikter	48
2.8 Vård av omyndigs rätt i oskiftat bo	49
2.9 Förmyndarens förvaltning av den omyndiges egendom	50
2.9.1 Allmänt.....	50
2.9.2 Placering av omyndigs tillgångar	51
2.9.3 Förvaring av omyndigs värdehandlingar och penning- medel.....	51
2.9.4 Inskränkningar i förmyndarens rätt att företa vissa rättshandlingar.....	54
2.10 Förmyndarens redovisningsskyldighet	55
2.11 God man	56
2.12 Ersättning åt förmyndare och gode män.....	57
2.13 Överförmyndarorganisationen m. m.	58
2.14 Överförmyndarens arvode	60
2.15 Rättens uppgifter som förmynderskapsdomstol	61
2.16 Kontroll över boutredningsmans förvaltning	61

2.17	Avveckling av äldre godmanskap	63
2.17.1	Gällande rätt	63
2.17.2	Äldre rätt	63
2.17.3	Vissa sifferuppgifter m. m.	65
3	Reformkrav	66
4	Promemorian	69
4.1	Grunderna för omyndighetsförklaring och förordnande av god man	69
4.2	Förmyndare	72
4.3	Inskrivning av förmynderskap och godmanskap	73
4.4	Allmänt om förmyndares och god mans plikter	74
4.5	Särskild förvaltning	75
4.6	Vård av omyndigs rätt i oskiftat bo	75
4.7	Förmyndarens förvaltning av den omyndiges egendom	76
4.7.1	Placering av omyndigs tillgångar	76
4.7.2	Förvaring av omyndigs värdehandlingar och penning- medel	76
4.7.3	Inskränkningar i förmyndarens rätt att företa vissa rättshandlingar	77
4.8	Förmyndarens redovisningsskyldighet	78
4.9	Ersättning åt förmyndare och gode män	78
4.10	Överförmyndarorganisationen m. m.	81
4.11	Förfarandet i mål om omyndighets- och myndighetsför- klaring	84
4.12	Kostnadsfrågor	85
4.13	Kontroll över boutredningsmans förvaltning	85
4.14	Skydd för omyndigs och dödsbodelägares medel genom för- säkring eller på annat sätt	86
4.15	Avveckling av äldre godmanskap	86
4.16	Ikraftträdande	88
5	Remissyttrandena	89
5.1	Grunderna för omyndighetsförklaring och förordnande av god man	89
5.2	Förmyndare	94
5.3	Inskrivning av förmynderskap	95
5.4	Allmänt om förmyndares och god mans plikter	96
5.5	Särskild förvaltning	97
5.6	Vård av omyndigs rätt i oskiftat bo	97
5.7	Förmyndarens förvaltning av den omyndiges egendom	98
5.7.1	Placering av omyndigs tillgångar	98

5.7.2	Förvaring av omyndigs värdehandlingar och penningmedel.....	99
5.7.3	Inskränkningar i förmyndarens rätt att företa vissa rättshandlingar.....	99
5.8	Förmyndarens redovisningsskyldighet	100
5.9	Ersättning åt förmyndare och gode män.....	100
5.10	Överförmyndarorganisationen m. m.....	103
5.11	Förfarandet i mål om omyndighets- och myndighetsförklaring m. m.....	106
5.12	Kostnadsfrågor	108
5.13	Kontroll över boutredningsmans förvaltning	109
5.14	Skydd för omyndigs och dödsbodelägars medel genom försäkring eller på annat sätt	110
5.15	Avveckling av äldre godmanskap	110
5.16	Ikraftträdande.....	111
6	Föredraganden	113
6.1	Allmänna synpunkter.....	113
6.2	Grunderna för omyndighetsförklaring och förordnande av god man	115
6.3	Förmyndare	125
6.4	Inskrivning av förmynderskap och godmanskap	129
6.5	Allmänt om förmyndares och god mans plikter.....	131
6.6	Särskild förvaltning.....	133
6.7	Vård av omyndigs rätt i oskiftat bo	134
6.8	Förmyndarens förvaltning av den omyndiges egendom	136
6.8.1	Placering av omyndigs tillgångar	136
6.8.2	Förvaring av omyndigs värdehandlingar och penningmedel.....	137
6.8.3	Inskränkningar i förmyndarens rätt att företa vissa rättshandlingar.....	140
6.9	Förmyndarens redovisningsskyldighet	140
6.10	Ersättning åt förmyndare och gode män.....	142
6.11	Överförmyndarorganisationen m. m.....	149
6.12	Förfarandet i mål om omyndighets- och myndighetsförklaring.....	156
6.13	Kostnadsfrågor	161
6.14	Kontroll över boutredningsmans förvaltning	162
6.15	Skydd för omyndigs och dödsbodelägars medel genom försäkring eller på annat sätt	164
6.16	Avveckling av äldre godmanskap.....	164
6.17	Ikraftträdande m.m.	168

Prop. 1974: 142	231
7 Upprättade lagförslag.....	168
8 Specialmotivering	169
8.1 Förslaget till lag om ändring i föräldrabalken.....	169
8.2 Förslaget till lag om ändring i ärvdabalken.....	189
8.3 Förslaget till lag om ändring i giftermålsbalken	192
8.4 Förslaget till lag om avveckling av äldre godmanskap.....	192
8.5 Förslaget till lag om ändring i lagen (1924:322) om vård av omyndigs värdehandlingar	194
8.6 Förslaget till lag om ändring i lagen (1954:579) om nykter- hetsvård	195
8.7 Förslaget till lag om ändring i lagen (1956:2) om socialhjälp...	195
9 Hemställan	196
Bilaga Promemoriaförslaget	197

Datoriserad Fotosättning
LiberTryck
Stockholm 1974